

4 Študij geografije na Univerzi v Ljubljani

4.1 Ustanovitev ljubljanske univerze in začetki študija geografije

Katja Vintar Mally

4.1.1 Ustanovitev ljubljanske univerze in Filozofske fakultete

Ob koncu prve svetovne vojne so dolgoletne slovenske želje in prizadevanja za lastno univerzo končno naletela na ugoden politični trenutek, ko je razpad avstro-ogrske monarhije omogočil ustanovitev samostojne države in z njo tudi oblikovanje slovenske univerze v Ljubljani.

Nastanek univerze v slovenski prestolnici nikakor ni bil samoumeven, saj so bile v tem času močne tudi ideje o slovenski univerzi v Trstu. Slovenska univerza je bila sicer sestavni del političnega programa že od leta 1848, gibanje zanjo pa se je ponovno okrepilo v začetku 20. stoletja, vendar pri avstrijskih oblasteh ni našlo posluha. Tako so slovenski študenti do razpada monarhije študirali predvsem na Dunaju, v Gradcu in Pragi, redkeje pa tudi v Zagrebu. Pred prvo svetovno vojno naj bi na avstrijskih univerzah in visokih šolah študiralo že skoraj tisoč slovenskih študentov (Ciperle, 2009). Z nastankom Države Slovencev, Hrvatov in Srbov (29. oktober 1918) pa so se znašli v eksistenčnih težavah tako slovenski profesorji, ki so dotlej delovali na avstrijskih univerzah in so jih te začele odpuščati, kakor tudi slovenski študenti, ki niso več mogli študirati na avstrijskih univerzah (Dekleva, 2009). Z namenom reševanja teh problemov in ustanovitve slovenske univerze je bila konec leta 1918 osnovana Vseučiliška

komisija pri Narodni vladi. Pri ustanavljanju univerze v Ljubljani se je zatikalo iz več razlogov. Mnogi so ocenjevali, da bi bil za slovensko univerzo primernejši Trst (Ljubljana pa bolj primerna za tehnično visoko šolo), izpostavljali pa so tudi časovno stisko, saj naj bi ustrezne priprave na ustanovitev univerze terjale več let (Dolenc, 1994; Dekleva, 2009), za kar pa takrat ni bilo več časa. Koncem leta 1918 je bila aktualna tudi zamisel, da bi se slovenska univerza pripravljala na zagrebški, kjer bi začasno osnovali vzporedne stolice s slovenskim učnim jezikom ter slovenskimi profesorji in študenti. To pobudo je pozneje zagrebška univerza zavrnila, vendar je na srečo že februarja 1919 v Ljubljani prevladal načrt, da se okrepijo pritiski na vlado v Beogradu, ki je naposled le dovolila ustanovitev univerze v Ljubljani in odobrila tudi financiranje zanjo. Po nekaj mesecih negotovosti je beograjska vlada 30. junija 1919 končno sprejela načrt zakona o novi univerzi, ki je bil 16. julija sprejet v začasnem narodnem predstavništvu (Melik, 1989), 23. julija 1919 pa je tako imenovani *Zakon o Univerzi Kraljestva Srbov, Hrvatov in Slovencev* podpisal regent Aleksander. Zakon je določil ustanovitev univerze s petimi fakultetami (teološko, pravno, filozofsko, tehniško in medicinsko), ki se naj do sprejetja posebnega zakona in uredb upravlja po tistih z beograjske univerze. Zakon je tudi določil, da začnejo vse fakultete delovati z začetkom študijskega leta 1919/1920, in sicer filozofska fakulteta v popolnem obsegu oziroma z izvajanjem vseh semestrov (*Zgodovina slovenske univerze ...*, 1929, str. 233–234).

Med čakanjem na sprejetje zakona je Vseučiliška komisija nadaljevala s pripravami na začetek delovanja univerze, saj je do prvega študijskega leta ostalo le še nekaj mesecev. Osnovali so pet podkomisij, ki so za posamezne fakultete načrtovale obvezne stolice, kadre, urnike, proračune in druge ključne organizacijske zadeve (Dekleva, 2009). Podkomisija, ki je načrtovala delovanje Filozofske fakultete, je že konec marca 1919 na Filozofski fakulteti predvidela skupno 33 stolic, med njimi dve za geografijo. Ob tem je zapisala, da so predvideli le tiste stolice, ki so neobhodno potrebne na vsaki filozofski fakulteti oziroma na primerljivo velikih univerzah (*Zgodovina slovenske univerze ...*, 1929, str. 210).

Prvih 18 profesorjev ljubljanske univerze je regent Aleksander imenoval 31. avgusta 1919. Na Filozofski fakulteti so bili imenovani štirje profesorji: dr. Josip Plemelj (matematika), dr. Rajko Nahtigal (splošna jugoslovanska filologija), dr. Fran Ramovš (slovenski jezik) in dr. Ivan Prijatelj (zgodovina slovanskih literatur

novejše dobe) (Dekleva, 2009). Novoimenovani redni profesorji univerze so od 18. septembra 1919 delovali v Univerzitetnem svetu, ki je do izvolitve rektorja, dekanov in oblikovanja fakultetnih svetov v vlogi najvišjega organa univerze upravljal vse fakultetne in univerzitetne zadeve. Šele novembra 1919 so bili izvoljeni rektor, prof. Josip Plemelj, in prvi dekani. Na Filozofski fakulteti je bil za dekana izvoljen prof. Rajko Nahtigal. Z vpisom so začeli 15. novembra 1919, s 1. decembrom 1919 pa se je uradno začel zimski semester prvega študijskega leta. V vmesnem času so univerzo med drugim pestila težka prostorska, kadrovska in finančna vprašanja (Melik, 1989; Dekleva, 2009). Na konstitutivni seji Univerzitetnega sveta, ki je potekala v Deželnem dvorcu, so sprejeli tudi sklep, da so uradni prostori univerze v Deželnem dvorcu na Kongresnem trgu, ki je tako postal sedež nove univerze in ohranil to vlogo do današnjih dni. Deželna vlada je tako univerzi prepustila poslopje Deželnega dvorca, nekdanji sedež kranjskega deželnega zbora in deželne avtonomije. Univerza je vanj naselila rektorat, dekanate fakultet, Pravno fakulteto, Filozofsko fakulteto in del Tehniške fakultete, za ostale pa je bilo treba prostore zagotoviti drugod v mestu. 3. decembra 1919 je v današnji Zbornični dvorani Deželnega dvorca imel prvo predavanje z naslovom O historični gramatiki slovenskega jezika prof. Fran Ramovš (Benedetič, 2002).

Slika 39: Uradni sedež novo ustanovljene ljubljanske univerze je postal Deželni dvorac na Kongresnem trgu (po razglednici, zbirka: D. Ogrin).

Kljub začetku predavanj naj bi vlada v Beogradu zavlačevala z odobritvijo proračunskega denarja in imenovanjem novih profesorjev, čeprav so slednji bili na voljo. Nasploh so finančni pritiski in poskusi ukinitve posameznih fakultet zaznamovali prvo desetletje delovanja univerze (Dolenc, 1994, str. 9), na kateri pa je vpis v prvih dveh desetletjih narasel z 942 študentov in študentk (v študijskem letu 1919/1920) na 2400 leta 1938. Med letoma 1919 in 1941 je dostopnost študija v Ljubljani omogočila diplome skoraj 2900, doktorate pa več kot 150 študentom in študentkam. Medtem ko je v tridesetih letih 20. stoletja na ljubljanski univerzi poučevalo 78 docentov in profesorjev, je njihovo število deset let pozneje naraslo na 95 (Dolenc, 1994; Benedetič, 2002; Ciperle, 2009).

4.1.2 Začetki geografije na ljubljanski Filozofski fakulteti

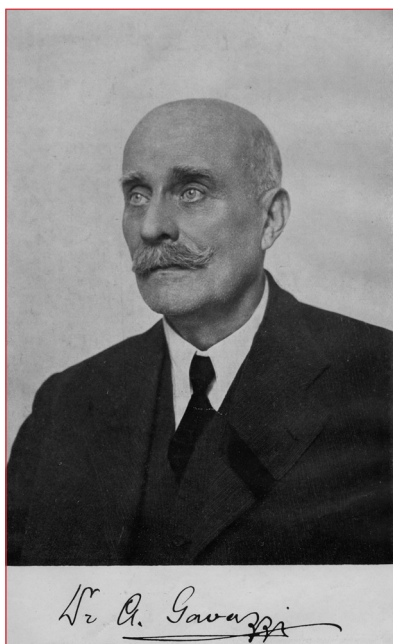
Univerza je z začetkom zimskega semestra 1919/1920 na Filozofski fakulteti razpisala predavanja iz filozofije, pedagogike, matematike, kemije, mineralogije in geologije, botanike, zgodovine, germanske filologije, slovanske filologije in primerjalnega jezikoslovja. Ob tem je najavila, da se bodo predavanja iz geografije (prav tako kot tudi iz fizike, zoologije ter klasične in romanske filologije) začela po možnosti tekom zimskega semestra, zagotovo pa z letnim semestrom. Slušatelje teh predmetov so opozorili, da se morajo vseeno vpisati že v zimskem semestru in obiskovati »stranske predmetne veje« in »obvezne kolegije« iz filozofije, pedagogike in slovenskega jezika (*Zgodovina slovenske univerze ...*, 1929, str. 240). Tako naj bi študenti geografije v prvem semestru poslušali predavanja mineraloga in petrografa Karla Hinterlechnerja ter predavanja iz zgodovine in slavistike (Bohinec, Savnik, 1972).

Na Filozofski fakulteti je sedem strok sestavljalo prirodoslovno-matematični del, ki se je od humanistično-družboslovnega ločil že leta 1949, dokončno pa leta 1957. V prvih stotih letih delovanja se je Filozofska fakulteta trudila slediti namenu ustanovitve in združevati temeljne nacionalne vede v državi ter zanje ostati osrednja znanstvena in pedagoška ustanova v Sloveniji, za nekatere pa tudi matična. Po prvem stoletju delovanja Filozofske fakultete je geografija ena izmed desetih strok, ki so na njej od samega začetka (poleg filozofije, germanistike, klasične filologije, pedagogike, primerjalnega jezikoslovja, romanistike, slavistike, zgodovine in umetnostne zgodovine) (Pogačnik, 1989a; Pogačnik 1989b).

Za začetek geografskega univerzitetnega delovanja je izjemnega pomena dejstvo, da je bil v drugem krogu imenovanj profesorjev in zasedbe nujno potrebnih stolic na Filozofski fakulteti kot redni profesor za geografijo nastavljen dr. Artur Gavazzi. V tistem času je univerza zasedala prostore v drugem in delu prvega nadstropja Deželnega dvorca (skupno 24 sob in kabinetov), kjer je svoje mesto našla tudi Filozofska fakulteta in z njo novoustanovljeni **Geografski inštitut**. V prvem semestru, ko še ni bilo na voljo geografskih predmetov, je bilo k predmetom na Filozofski fakulteti redno vpisanih 234 študentov in 10 študentk, zaradi posledic vojne in študija v tujini pa so med njimi obstajale precejšnje starostne razlike. Nekateri so se namreč vpisovali neposredno po maturi, drugi pa so želeli dokončati študij, ki so ga predhodno opravljali v tujini (Dekleva, 2009). Podobno kot druge stroke, je tudi geografijo pestila nepovezanost strokovnjakov, ki so delovali v tujini, zato je bila ustanovitev slovenske univerze ključna za sistematično vzgojo znanstvenega kadra in nadgradnjo dotedanje »amaterske« geografije (Bohinec, 1925; Vrišer, 2002). V dvajsetih letih 20. stoletja tako slovenska geografija vsebinsko ni začejala povsem od začetka, temveč je v okviru univerzitetnih in društvenih dejavnosti lahko gradila na tradiciji potopisnih, domoznanskih in kartografskih del, predvsem za šolsko rabo, vse od Ignacija Knobleharja, Blaža Kocena, Petra Kozlerja, Janeza Jesenka, Frana Orožna pa do Ferdinanda Seidla in drugih njegovih sodobnikov, ki so se že pred prvo svetovno vojno lotevali prvih študij z znanstvenim pristopom.

Čeprav naj bi bili že avgusta 1919 za geografijo predvideni tako stolica za fizično geografijo kot tudi stolica za antropogeografijo (Klemenčič, 1989), je imela geografija na Filozofski fakulteti vse do petdesetih let 20. stoletja le enega rednega profesorja. Ob pomanjkanju lastnih kadrov tudi ni bilo presenečenje, da je bil za prvega rednega profesorja geografije v Ljubljani imenovan hrvaški profesor, **Artur Gavazzi** (1861–1944), ki je v Zagrebu študiral geografijo, geologijo in zgodovino, leta 1891 pa doktoriral na Dunaju. Po promociji je poučeval na hrvaških srednjih šolah, dokler ni leta 1911 postal učitelj geografije na zagrebški univerzi in isto leto še privatni docent na beograjski univerzi, kjer je predaval fizično geografijo. Gavazziju je ljubljanska univerza leta 1920, ko je že bil izredni profesor na zagrebški univerzi, ponudila mesto rednega profesorja na stolici za geografijo, sočasno pa ga je rektor beograjske univerze, prof. Jovan Cvijić, pozival k sprejetju mesta rednega profesorja na filozofski fakulteti v Skopju.

Artur Gavazzi se je odločil sprejeti mesto v Ljubljani, kjer je ostal sedem let ter zasnoval Geografski inštitut in vzgajal prvo generacijo geografov (Rakovec, 1945). Gavazzi se je profesorskemu zboru pridružil aprila 1920, ko se je že začel drugi semester prvega študijskega leta. Po zapisih Bohinca in Savnika (1972) naj bi Gavazzi sicer že v istem semestru začel s predavanji obče klimatologije, vendar naj bi pravo delo steklo šele s študijskim letom 1920/1921.

Slika 40: Artur Gavazzi (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

Leta 1922 je Gavazzi v *Nastavnem vjesniku* poročal o svojih prizadevanjih, da v treh manjših in eni večji sobi v drugem nadstropju Deželnega dvorca uredi inštitut, v katerem se je lahko delo začelo februarja 1921. V letu 1922 je inštitut obiskovalo že 73 slušateljev geografije. Medtem ko si je v eni sobici Gavazzi uredil pisarno in manjšo knjižnico, je v največji sobi potekalo delo s študenti, ki jim je bilo v istem prostoru že takrat na voljo več kot 1200 pomembnih del, vrsta tujih geografskih revij in zemljevidov. Pri delu mu je pomagal asistent **Valter Bohinec** (1898–1984) (Gavazzi, 1922), ki je leta 1921 kot prvi geograf doktoriral na ljubljanski univerzi oziroma njenem Geografskem inštitutu (Kokole, 1966). Tretji prostor inštituta je bil namenjen laboratoriju, v katerem so takrat

izvajali analize vode in kamnin, v četrti sobi pa so hranili stenske zemljevide ter namestili opremo za razvijanje fotografij in za določanje vsebnosti kisika in slanosti morske vode. Slušatelji so se spoznavali tudi z delovanjem univerzitetne meteorološke postaje, za katero je Gavazzi nemudoma nakupil nove aparate. Za nekatere od diplomantov je namreč načrtoval, da bi se pozneje zaposlili v Zavodu za meteorologijo in geodinamiko, ki je decembra 1921 prešel pod okrilje ljubljanske univerze oziroma katerega upravnik je postal prav Gavazzi (Gavazzi, 1922). Pravzaprav je bilo Gavazziju sprva poverjeno upravljanje ljubljanske meteorološke postaje, ki se je nato preoblikovala v Zavod za meteorologijo in geodinamiko ter prevzela naloge in postaje dunajskega Centralnega zavoda za meteorologijo in geodinamiko. Gavazzi je obnovil delovanje starih postaj, ki so delovale že pred prvo svetovno vojno, in organiziral meteorološka opazovanja na novih postajah. Njegovo prizadevnost kaže dejstvo, da je samo v letih 1923 in 1924 osnoval 125 novih meteoroloških postaj (Gavazzi, 1925), ob vsem tem pa je bil v študijskem letu 1921/1922 tudi dekan Filozofske fakultete. Osebo so ga raziskovalno najbolj zanimale meteorologija in klimatologija ter tudi oceanografija (Rakovec, 1945), vendar se je hkrati zavedal pomena drugih vej geografije in potreb šolske geografije, poskušal pa je podpirati tudi študente pri sledenju njihovim lastnim interesom, tudi kadar so ti denimo segali na področje družbene geografije (Gavazzi, 1922). Glavna kritika njegovega dela je izhajala iz dejstva, da je slabše poznal Slovenijo in je zato premalo spodbujal njeno geografsko proučevanje (Ilešič, 1972).

S seznamov predavanj (Kodre, 2010) je razvidno, da je prvih sedem študijskih let Gavazzi sam predaval vse temeljne geografske predmete, začenši z občo geomorfologijo, občo klimatologijo in geografijo Evrope v študijskem letu 1920/1921. Ker so se predmeti izvajali ciklično za slušatelje vseh letnikov, so v naslednjih letih sledila predavanja matematične geografije, splošne oceanografije, splošne antropogeografije, obsežna in pogosta pa so bila zlasti predavanja o različnih delih Evrope. Za slušatelje višjih semestrov je vsako leto izvajal »navodila za znanstveno delo«, predavanja pa so redno spremljale tudi seminarske vaje. Študenti, ki so predhodno študirali v tujini, so na slovenska tla prenesli tudi tradicijo študentskega organiziranja. Tudi v krogu študentov in mladih diplomantov Geografskega inštituta je že zelo zgodaj nastala pobuda za osnovanje Geografskega društva.

Dekanatu
 filozofskog fakulteta Kr. univerziteta
 " Ljubljani.

Prostorije, koje su određene za geografski institut Kr. univerziteta, nijesu u sadašnjem stanju ni u kakvom pogledu podesne za tu svrhu. Sobe, u kojima bi imali studenti da rade, ne mogu se upotrijebiti, jer su u njima študija i drugo kuhinjsko posolje. Zbog časti ovog univerziteta a i nauke, koju zastupam, ne ću da budem izvan gnut ruglu profesorâ, studenata i publike: „da geografska na univerzitetu ljubljanskom uči u kuhinjama“. Zbog toga ne mogu da držim „vježbi u geogr. institutu“, kako su oglašene u „Seznam predavanja“. Molim njižno da o tom obavijestite g. rektora i g. studente.

U Ljubljani, 12. oktobra 1920.

A. Gavazzi

Slika 41: Artur Gavazzi je morao poskrbeti za tehnične pogoje študija geografije na novoustanovljeni Univerzi v Ljubljani, kar ni šlo brez zapletov (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

Je humanistično-družboslovna Filozofska fakulteta dom tudi za geografijo?

Darko Ogrin, stanovski prijatelj, je v povabilu k osebnemu pričevanju ob naši stoti obletnici med drugim v sebi lastnem prijaznem slogu zapisal nekako takole: »Zapiši tisto, kar ti pade na misel, ko zapreš oči in pomisliš na oddelek in FF«. Kriza ..., saj so se zaradi mojega pravzaprav še svežega upokojskega statusa same po sebi prvinsko in pričakovano sprožile nenadzorovane možganske kemijske reakcije, glorifikacije mojih študentskih let na geografskem (pod A) in zgodovinskem oddelku (pod B): zagnano, kar vročično spoznavanje in prepoznavanje podstati zlasti geografije, nepozabne geografske terenske vaje, rahlo »maščevalno« vsakokratno študentsko premagovanje učiteljske nogometne ekipe, pravičniški juriši na nebo ob zasedbi Filozofske fakultete, protestno zaprtje Aškeričeve ceste zaradi hrupa ...

Po racionalnejšem premisleku pa se mi je kot geografu, ki je seveda vezan na poskuse vsakokratnega razkrivanja prostorskih razsežnosti življenja, pojavilo naslednje vprašanje: Je humanistično-družboslovna mavrična Filozofska fakulteta dejanski organizacijski in vsebinski dom tudi za geografijo kot tisto svojevrstno vedo v sistemu znanosti, ki je v svojem vsebinskem bistvu odisejsko »obsojena« na družboslovno-humanistično in naravoslovno »dvo-edinost«. Najprej je treba pobrskati po stoletni preteklosti ...

Stoletnica Univerze v Ljubljani in Filozofske fakultete je hkrati formalno stoletnica delovanja Oddelka za geografijo. Geografija pa je na ljubljanski univerzi pravzaprav organizacijsko zaživela leta 1920 oziroma leta 1921 kot Geografski inštitut znotraj takratne Filozofske fakultete, ki pa je poleg humanističnih in družboslovnih vključevala tudi naravoslovne vede. Glede na ključno »mostovno« zasnovo geografije, glede na njeno družboslovno-humanistično in naravoslovno podstat, ji je tedanji organizacijski položaj pravzaprav optimalno ustrezal.

A leta 1949 so se iz Filozofske fakultete izločile naravoslovne vede in se organizirale v novo Prirodoslovno-matematično fakulteto, v nov organizacijski pristan pa je odjadrala tudi geografija. No, očitno prislovične slovenske navdušenosti nad reorganizacijami še nikakor ni bilo konec, nasprotno, organizacijska nevihta je prerasla v pravi reorganizacijski tornado, ki je geografijo krepko premetaval na vse strani. Leta 1955 sta se namreč fakulteti ponovno združili, a se že leto pozneje znova ločili ... In med vedami vsebinsko na križ razpeta geografija je za nekaj let znova našla zasilno bivališče na naravoslovju, a leta 1961 ponovno pristala v okviru Filozofske fakultete, kar je v svetu izjema in ne pravilo. Najbrž ni preveč drzna predpostavka, da je razen ob drugih razlogih na pogostost včasih preveč lahkotno razumljenega organizacijskega sprehajanja ljubljanske univerzitetne geografije vplivala tudi nihajoča vsebinska in tudi politična moč vsakokratnih vodilnih slovenskih univerzitetnih fizičnih in družbenih geografov.

Sodim, da je nekajdesetletna ustalitev Oddelka za geografijo znotraj Filozofske fakultete, vztrajno pojasnjevanje njenega specifičnega položaja in s tem povezanih nekaterih specifičnih potreb znotraj sistema znanstvenih ved »podnebno« pomembno otoplila raven razumevanja družboslovnih in humanističnih oddelkov naše fakultete za geografijo (in seveda tudi obratno!), ki se seveda ne more in ne sme odpovedati tudi svojemu drugemu, naravoslovnemu obrazu. Glede na moje

dolgoletno, zelo uspešno in izjemno korektno, strokovno medsebojno zelo spoštljivo in tvorno sodelovanje z naravoslovno izobraženimi raziskovalci in univerzitetnimi učitelji na področju varovanja okolja si bom dovolil zapisati naslednjo predpostavko: Zaradi poudarjeno empirične, kvantitativne metodologije naravoslovnih ved bi bil proces ustvarjanja primernega položaja geografije v naravoslovnem organizacijskem fakultetnem okviru zlasti za družbeno- in regionalnogeografske vsebine, ki so objektivno vezane tudi na kvalitativno metodološko polje, po moji sodbi zelo dolgotrajen in zahteven, morda tudi zelo težaven proces ... Podobno bi veljalo za sistem vrednotenja znanstvenih doprinosov geografije, za merila napredovanja itn.

Zato sem trdno prepričan, da Filozofska fakulteta je in bo tudi v prihodnje primeren in varen dom tudi za Oddelek za geografijo, za doseganje optimalnih medsebojnih »toplotnih« razmerij pa bo tudi v prihodnje potrebno vsakokratno prepoznavanje posebnosti ved, npr. tudi naravoslovne osnove geografije. Zahtevno iskanje primernih odgovorov na naraščajoča večplastna družbena, ekonomska in okoljska protislovja sveta, Evrope in Slovenije pa vse véde moralno, organizacijsko in vsebinsko samo po sebi zavezuje k sodelovanju.

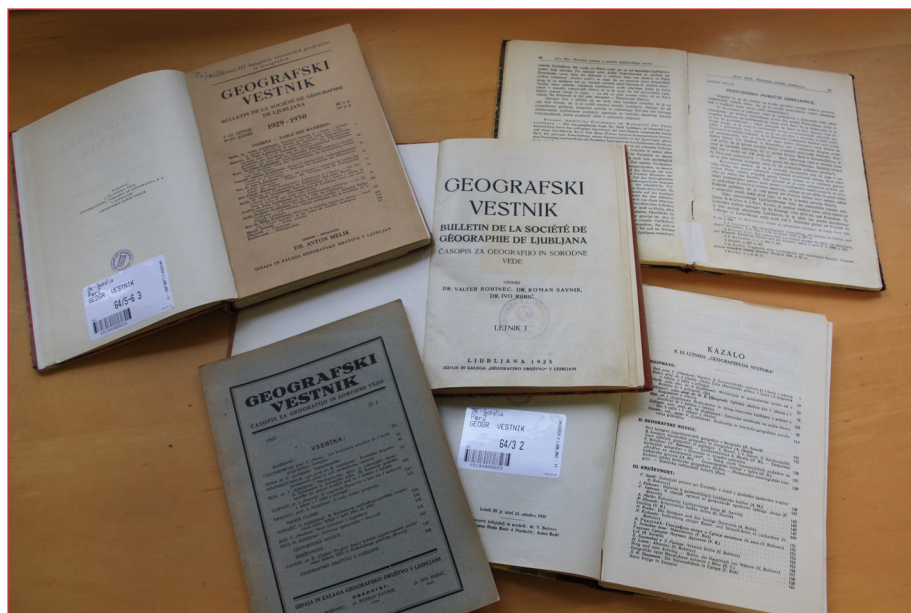
Dušan Plut

4.1.3 Nastanek in vloga Geografskega društva

Geografsko društvo je na skupščini 4. marca 1922 ustanovila skupina mladih geografov, ki so študirali na Filozofski fakulteti ali pa so študij že končali. Na območju celotne države je pred njim obstajalo le geografsko društvo v Beogradu, ki ga je leta 1920 ustanovil Jovan Cvijić. Slovenci smo tako prvo geografsko društvo dobili dobrih sto let po nastanku prvih tovrstnih organizacij v Evropi, kot sta na primer geografsko društvo v Parizu leta 1821 in geografsko društvo v Berlinu leta 1828 (Vresk, 1997). V ljubljansko društvo so študenti pritegnili tudi nekatere starejše kolege, ki so doštudirali na tujih univerzah (kot na primer Antona Melika, Ferdinanda Seidla, Silva Kranjca in še nekatere druge srednješolske profesorje). V jedru društva so tako v prvih letih delovali Valter Bohinec (predhodno je že opravil nekaj semestrov študija na Dunaju, v Zagrebu

in Italiji), Ivo Rubić (prvi predsednik društva, ki je prej študiral na Dunaju), Roman Savnik (prvi podpredsednik), Rado Bednarik (prvi blagajnik), France Planina, Franjo Baš ( tudiral  e dva semestra na Dunaju), Pavle Blaznik, Ivan Rakovec, Maks Miklavčič in drugi. Pozneje je društvo postalo splošna organizacija vseh slovenskih geografov, prirejalo je predavanja in ekskurzije, njegov glavni uspeh pa je bil začetek izdajanja revije *Geografski vestnik* (Ilešič, 1972; Bohinec, Savnik, 1972).

Prvi zvezek *Geografskega vestnika* je izšel leta 1925, uredili pa so ga Valter Bohinec, Roman Savnik in Ivo Rubić. S tem so izpolnili zavezo iz leta 1923, ki so jo oblikovali v svojem internem geografskem klubu ( lana sta bila poleg omenjenih treh le  e Franjo Baš in Ivan Rakovec), da sami priskrbijo finančna sredstva za tisk revije. Pozneje so sami pokrivali tudi poštne in druge stroške, povezane z revijo. Pri opisanih prizadevanjih jih je gnala želja, da tudi slovenska geografija dobi ustrezno revijo, ki so jo prek Iva Rubi a poskušali odpreti  e hrvaškim geografov, saj tudi oni takrat  e niso imeli lastnega glasila. Prva, dvojna številka revije je izšla v 400 izvodih junija 1925 (Bohinec, Savnik, 1972). Valter Bohinec je v njej namesto predgovora pripravil pregled »razvoja geografije v Slovencih«

Slika 42: Prve  tevilke *Geografskega vestnika* (foto: D. Ogrin).

in v njem izpostavil največje primanjkljaje v takratni geografiji, k odpravljanju katerih naj bi stremela tudi novonastala revija: »Skušali ga bomo doseči ne le z večjimi in manjšimi članki iz vseh področij geografije in njej sorodnih ved, temveč tudi s poročili o strokovnem slovstvu doma in drugod, posebno pažnjo pa bomo posvetili slovanski literaturi. Napredki geografije v študijski sobi kakor na geografskih ekspedicijah bodo v Vestniku našli svoj odmev pravtako kakor geopolitične izpremembe, prinašali bomo poročila o za geografijo pomembnih osebnostih pravtako kakor o strokovnih kongresih. Obenem pa bo list glasilo Geografskega društva v Ljubljani« (Bohinec, 1925, str. 22).

Društveno delovanje prvih diplomantov je krnilo dejstvo, da so bili po letu 1926 večinoma zaposleni vsak na svojem koncu države; Ivo Rubić je bil srednješolski profesor v Splitu, Roman Savnik v Celju, Franjo Baš v Mariboru, Valter Bohinec pa je poučeval na ljubljanskih srednjih šolah. Kljub temu so se aprila 1927 Baš, Bohinec, Savnik in Rubić skupaj udeležili še prvega kongresa jugoslovanskih geografov, ki je bil organiziran v Beogradu in na katerem so Valterja Bohinca izvolili za podpredsednika, Romana Savnika pa za tajnika. S koncem letnega semestra je Artur Gavazzi zapustil Geografski inštitut in s tem se je končalo začetno obdobje organizirane slovenske geografije (Bohinec, Savnik, 1972). Njeni tvorci so povečini plodno ustvarjali še desetletja, vsak na svojem področju in območju, vodilno vlogo pa je v geografskem društvu in na inštitutu leta 1927 prevzel Anton Melik.

4.1.4 Medvojna geografija pod vodstvom Antona Melika

Jeseni 1927 je geografsko stolico oziroma katedro zasedel **Anton Melik** (1890–1966) in s tem prevzel tudi vodenje Geografskega inštituta, ki je takrat že imel obsežno knjižnico in kartografsko zbirko ter laboratorij za limnološka in oceanografska raziskovanja. Anton Melik je leta 1916 diplomiral na Dunaju iz geografije in zgodovine, nato pa je bil gimnazijski profesor v Ljubljani. V začetku leta 1927 je z delom *Kolonizacija Ljubljanskega barja* doktoriral na Geografskem inštitutu in še isto leto kot mladi docent poleg vodenja inštituta prevzel tudi predsedstvo Geografskega društva in uredništvo *Geografskega vestnika*. Inštitut je vodil vse do leta 1960, do leta 1957 pa je bil tudi urednik *Geografskega vestnika* in predsednik Geografskega društva Slovenije (pozneje pa je bil njegov častni predsednik). Vse te pomembne funkcije je torej opravljal več kot trideset let, ne le pred in

med drugo svetovno vojno, temveč tudi po njej, ko mu je takratna oblast zau-pala mnoge pomembne upravne in politične položaje. Leta 1938 je postal redni profesor, dvakrat je bil dekan Filozofske fakultete (v študijskih letih 1940/1941 in 1945/1946), v obdobju 1946–1950 dva mandata rektor Univerze v Ljubljani, med letoma 1950 in 1966 pa tudi predsednik Slovenske matice. Po drugi svetovni vojni je spodbudil ustanovitev **Geografskega inštituta** pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti (1946), ki ga je sam vodil do leta 1966, in **Zemljepisnega muzeja Slovenije** (1946), ki se je pozneje pridružil Inštitutu za geografijo Univerze. Od leta 1946 je bil Melik redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU), v okviru katere je podprl tudi ustanovitev **Inštituta za raziskovanje krasa SAZU** v Postojni. Za svoje delo je prejel številne nagrade (Ilešič, 1960; Ilešič, 1972; Gams, 2006; Slovenika, 2011; Capuder, 2013).

Slika 43: Anton Melik (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

Anton Melik je veliko objavljal že kot srednješolski učitelj, ko so imela njegova dela še »izrazit publicistični, pa pedagoško-priročniški značaj« (Ilešič, 1960, str. 4). Tako v njegovi zgodnji bibliografiji (Meze, 1960) zasledimo vrsto objav v *Slovanu*, *Demokraciji* in *Ljubljanskem zvonu*, kjer je objavljaj pod psevdonimom Anton Loboda, zlasti o aktualnih narodnostnih in političnih

vprašanjih (na primer o slovenskih narodnostnih problemih, narodno mešanih ozemljih, notranjepolitičnem stanju, kulturnem zedinjenju Jugoslovanov ipd.). V tem času je objavljaj tudi učbenike, in sicer zgodovinska učbenika *Zgodovina Srbov, Hrvatov in Slovencev* (v dveh delih, 1919 in 1920) in *Zgodovina srednjega veka za nižje razrede srednjih in njim sorodnih šol* (1920) ter geografski učbenik *Jugoslavija, zemljepisni pregled* (v dveh delih, 1921 in 1923), leta 1923 pa še *Zemljepis Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev*. Po mnenju Gamsa (2006) je Melik s pisanjem učbenikov o Jugoslaviji izpolnjeval cilj stranke Preporod, v okviru katere je deloval med študijem, saj so se v njej zavzemali za večje pravice oziroma avtonomijo Slovanov v avstro-ogrski monarhiji, proti koncu prve svetovne vojne pa za osamosvojitve južnih Slovanov in preprečevanje širjenja nemškega vpliva. Prav prizadevanje za pravice južnih Slovanov naj bi Meliku leta 1940 olajšalo izvolitev za dopisnega člana SAZU. Prve Melikove objave so bile tako geografske kot tudi zgodovinske, zato bi načeloma lahko univerzitetno kariero nadaljeval v obeh strokah. Ker pa so bila na zgodovini takratna učiteljska mesta že zasedena s Slovenci in ker naj bi na ljubljanski univerzi takrat vendarle obstajala težnja po »zamenjevanju tujerodnih univerzitetnih kadrov, ki so po ustanovitvi slovenske univerze začasno zasedali mesta« (Gams, 2006, str. 81), se je za Melika odprla možnost na geografiji. Kljub temu v virih ni zaslediti navedb, da se Artur Gavazzi ne bi vrnil v Zagreb po lastni želji ali da bi nasprotoval Meliku kot svojemu nasledniku.

Anton Melik je od takrat dalje pa do konca druge svetovne vojne edini redni profesor geografije, saj je Svetozar Ilešič kot naslednji, drugi univerzitetni učitelj slovenskega rodu dosegel redno profesuro šele leta 1950. Melikovi sodobniki v zapisih (na primer Ilešič, 1960; Gams, 1990; Gams, 2006) izpostavljajo, da je pred drugo svetovno vojno slovel kot odličen pripovedovalec in predavatelj ter zavzet izvajalec terenskih vaj in seminarjev za študente, za kar mu je po vojni ob številnih funkcijah zmanjkovalo časa. Iz istega razloga je trpelo tudi njegovo sodelovanje s tujino in uveljavljanje v tujini (Gams, 2006). Ko je Melik začel z delom v Geografskem inštitutu, so bila v svetovni geografiji že znana temeljna dela nemške, francoske in ameriške moderne geografske šole, med njimi zelo aktualna dela Hettnerja in Vidal de La Blacha (Kokole, 1966). Melik je poskušal združevati zlasti usmeritve nemške geografske šole z izkušnjami iz drugih delov sveta, pri čemer se je pogosto opiral na izkušnje Jovana Cvijića. Vse skupaj pa

si je prizadeval prilagoditi še posebnostim raziskovanja slovenskih pokrajin (Ilešič, 1960). Pri tem je Melika odlikovalo silno terensko zanimanje za vse dele Slovenije in tudi Jugoslavije, za njihove fizičnogeografske značilnosti, a tudi življenje njihovih prebivalcev. Čeprav naj bi bila specializacija tuja Melikovemu načinu razmišljanja, je vendarle ustvaril veliko študij s posameznih področij (Kokole, 1966). Iz tega obdobja denimo izhajajo njegove poglobljene razprave o Bohinju in Bohinjskem ledeniku, pliocenskem porečju Ljubljane, poplavih na Ljubljanskem barju, razvoju Ljubljane, kozolcih na Slovenskem, kmečkih naseljih na Slovenskem in podobno (Meze, 1960).

Slika 44: Anton Melik je s študenti okoli leta 1930 raziskoval kozolce na Rakitni (fotografija na steklu, Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

Sintezo regionalnogeografskega raziskovalnega dela Melika in drugih geografov, ki so do tedaj proučevali posamezne geografske teme in območja v Sloveniji, je prinesla monografija z naslovom *Slovenija, geografski opis*, katere prvi zvezek je izšel leta 1935, drugi pa leta 1936 (Meze, 1960; Kokole, 1966). Knjiga je postala temeljno geografsko delo o Sloveniji, bila po vojni še dopolnjena, kot drugi del opusa pa je med letoma 1954 in 1960 Melik objavil še štiri regionalne geografije: *Slovenski alpski svet* (1954), *Štajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino* (1957), *Posavska Slovenija* (1959) in *Slovensko primorje* (1960). To je bila prva

celovita regionalna geografija slovenskega etničnega ozemlja in višek slovenske regionalne geografije tistega časa.

V celoti lahko ugotovimo, da sta se v obdobju pred drugo svetovno vojno tako Geografski inštitut kot tudi *Geografski vestnik* uveljavila kot resni znanstveni referenci, ki sta k sodelovanju pritegovali tudi raziskovalce drugih ved. S seznama predavanj geografskih predmetov (Kodre, 2010) je razvidno, da so v medvojnem času študenti Antona Melika poslušali večinoma predavanja (obče) geomorfologije, (obče) klimatologije, (obče) antropogeografije, geografije Jugoslavije, geografije Evrope, fizične geografije in geografije Azije. Med letoma 1937 in 1942 je s predavanji regionalne geografije vsak semester gostoval tudi Valter Bohinec, ki je izmenjaje predaval geografijo Sredozemlja, geografijo Apeninskega polotoka, geografijo Severne Amerike, geografijo Egipta, geografijo Italije, geografijo egejskega Sredozemlja in kartografsko podobo slovenskega ozemlja v zgodovinskem razvoju. Od študijskega leta 1940/1941 dalje je na seznamu predavateljev redno tudi Svetozar Ilešič.

Slika 45: Melikove *Slovenije* – prve celovite regionalnogeografske znanstvene monografije o slovenskem etničnem ozemlju (foto: D. Ogrin).

Svetožar Ilešič (1907–1985) je geografijo študiral na ljubljanski univerzi (od leta 1925 do 1930) in se študijsko izpopolnjeval na pariški Sorboni (1936). Na Geografskem inštitutu Filozofske fakultete je leta 1930 diplomiral iz geografije in zgodovine, leta 1933 pa doktoriral z delom *Kmetska naselja na vzhodnem Gorenjskem* in postal Melikov asistent. Potem ko se je leta 1940 habilitiral, je postopoma prevzemal čedalje več pedagoških obveznosti, v rednega profesorja pa je bil izvoljen leta 1950. V času po drugi svetovni vojni je Antona Melika nasledil na vseh vidnejših geografskih funkcijah (Gams, 1967; Vrišer, 1985; Slovenika, 2011). Podobno kot mentor je v raziskovalnem in pedagoškem delu ohranjal širino ter deloval na raznolikih področjih. Med njegovimi najbolj zgodnimi, predvojnimi deli so tako študije s področja agrarne in ekonomske geografije kot tudi demogeografije, geomorfologije in regionalne geografije (Gams, 1967), najbolj ustvarjalno obdobje Ilešiča pa sega v čas po drugi svetovni vojni, ko je bistveno vplival na različne veje geografije, ki bodo osvetljene v prispevkih drugih avtorjev te monografije.

4.1.5 Usmeritve slovenske geografije med obema vojnama

Ugotovimo lahko, da so v prvih desetletjih organiziranega pedagoškega in znanstvenoraziskovalnega dela geografi na ljubljanski univerzi večjo pozornost posvečali regionalni geografiji in proučevanju naravnih danosti (Klemenčič, Klemenčič, 2000), zlasti geomorfoloških in klimatogeografskih. Študij geografije je pred drugo svetovno vojno in tudi v letih po njej potekal ciklično, in sicer so slušatelji geografijo povezovali še z enim ali dvema predmetoma (Vrišer, 1991). Predavanja so dopolnjevale seminarske vaje, kartografske vaje in »geografske vaje (z ekskurzijami)« (Kodre, 2010). Izpitov ni bilo veliko in izdelati je bilo treba le nekaj krajših seminarskih del, zato pa je bil zelo obsežen diplomski izpit (Vrišer, 1991). Velik poudarek je bil tudi na terenskih vajah, ki so se jih tako zaposleni kot tudi študenti udeleževali na lastne stroške (Plut, 1989). Število študentov geografije se je večalo, vendar se je večina takoj po diplomi zaposlila v šolstvu (Ilešič, 1972).

Vsa ta leta je bil središče univerzitetne geografije Deželni dvorec, od koder je bila preselitev možna šele leta 1961, ko je Geografski inštitut (takrat že preimenovan v Oddelek za geografijo) dobil velike prostore v novi stavbi Filozofske fakultete na Aškerčevi (Ilešič, 1972), kamor sta se preselili tudi

knjižnica in kartografska zbirka. Že leta 1927 je Geografski inštitut zaposlil prvega profesionalnega kartografa, **Wolfa Luckmanna** (1904–1930), ki je za objave sodelavcev pripravljал tematske zemljevide in se ukvarjal tudi s teorijo kartografije (Fridl, 1998). V času pred drugo svetovno vojno so bili izdelani tudi mnogi stenski zemljevidi (Valter Bohinec, France Planina), priročni zemljevidi za Slovenijo in posamezne pokrajine (Franjo Baš, Alojz Knafelc) in šolski atlas (Vrišer, 2002). Valter Bohinec je bil tudi med pobudniki *Atlasa Slovenije*, ki naj bi ga izdala banska uprava, vendar je prizadevanja prekinila vojna. Izpostaviti je treba tudi ključni prispevek geografov k izdaji *Krajevnega leksikona Dravske banovine* leta 1937, ki sicer ni sledil pristopom moderne regionalne geografije, čeprav so posamezni geografi že poskušali vnesti novosti (Ilešič, 1950; Ilešič, 1972).

V času do druge svetovne vojne je slovenska geografija izjemno napredovala na področju geomorfologije, vendar so nekatere pokrajine do tedaj proučili v bistveno večji meri (na primer Alpe, Ljubljansko kotlino in okoliška hribovja, predele Dolenjske in Posavskega hribovja) kakor druge. Podobno velja za klimatološke oziroma klimatogeografske raziskave, ki so se osredotočale predvsem na posamezne podnebne elemente, pri čemer je bila večja ovira prav pomanjkanje dolgotrajnejših meteoroloških opazovanj in meritev. Zelo skromne so bile tudi hidrogeografske raziskave, saj sta več zanimanja vzbudila le Bohinjsko in Blejsko jezero. Povsem zanemarjeni pa sta bili pedogeografija in večinoma tudi biogeografija. V družbeni geografiji je bilo največ proučitev s področja urbane geografije (zlasti v Ljubljani in Mariboru) ter geografije podeželja oziroma agrarne geografije, kjer so geografe zanimala zlasti kmečka naselja, planine, agrarna prenaseljenost, problemi zemljiške razdelitve in zemljiške strukture, medtem ko so se ekonomskogeografske študije ukvarjale pretežno z analizami razpoložljivih statističnih podatkov (Ilešič, 1950; Ilešič, 1972; Klemenčič, 1989; Plut, 1989). Glede na finančne in druge pogoje delovanja je razumljivo tudi, da so bile predmet proučevanja največkrat ljubljanskim geografom bližnje pokrajine, medtem ko so bila območja vzhodnejšega dela države slabše raziskana, zlasti še Podravje, Posotelje in porečje Savinje (Ilešič, 1950). Navedene primanjkljaje so lahko začeli odpravljati šele v desetletjih po drugi svetovni vojni, ko se je slovenska znanstvena geografija kadrovsko in institucionalno okrepila.

Slika 46: Svetozar Ilešič ob spominski plošči Antonu Meliku na njegovi rojstni hiši v Črni vasi na Barju leta 1982 (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

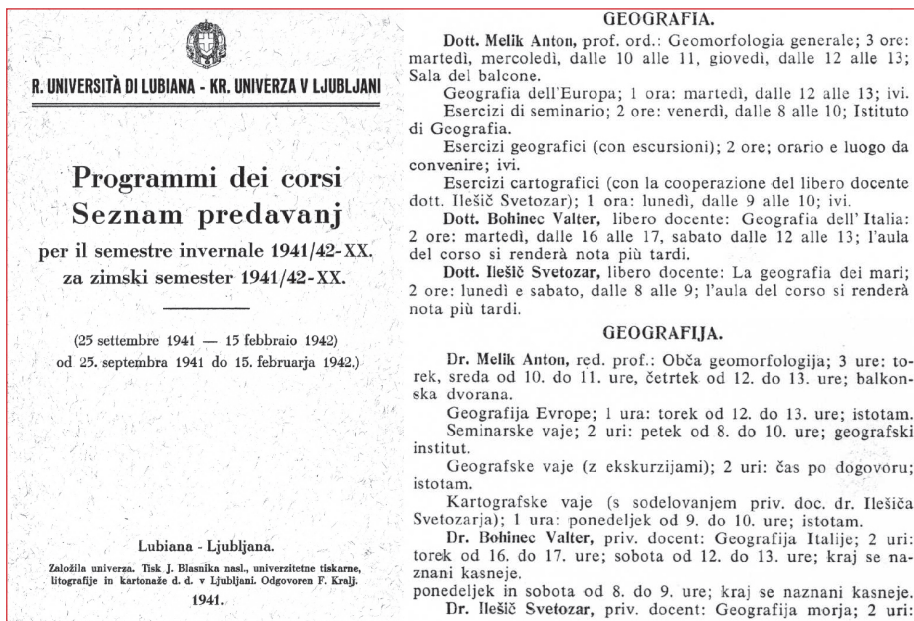
Omeniti je treba še mednarodne stike slovenske geografije v predvojnem času, ki so bili po zbranih podatkih Ilešiča (1972) skromni, saj naj bi se Anton Melik udeležil le mednarodnih geografskih kongresov v Parizu (1930) in Varšavi (1934). Poleg tega se je udeležil tudi drugega potujočega kongresa slovanskih geografov in etnografov na Poljskem, medtem ko se je tretji tovrstni kongres, organiziran leta 1930 v Jugoslaviji, ustavil tudi v Ljubljani. Četrtega kongresa slovanskih geografov in etnografov (1936) se je nato udeležilo več slovenskih geografov, med njimi tudi Savnik in Ilešič. Geografsko društvo je leta 1933 organiziralo drugo zborovanje geografov Jugoslavije, slovenski geografi pa so aktivno sodelovali tudi na tretjem zborovanju v Splitu (1935), ki so ga organizirali dalmatinski geografi na čelu z Ivom Rubićem, medtem ko so zaostrene politične razmere preprečile izvedbo četrtega zborovanja v Skopju (1937) (Ilešič, 1972).

4.1.6 Druga svetovna vojna in geografsko delovanje

Druga svetovna vojna je bila izjemno težavna tudi za delovanje univerze, ki ji je preostalo le malo prostora za nevtralno držo. Kmalu po italijanski zasedbi

je bila univerza ponovno odprta, vendar so si italijanske oblasti stalno prizadevale povečati svoj vpliv na njej. Po kapitulaciji Italije je bila univerza nekaj časa zaprta, po ponovnem odprtju pa s strani novih oblasti večkrat prisiljena sodelovati pri protikomunističnih manifestacijah. Pritiski oblasti na univerzo so se kazali tudi v prilagajanju učnih programov zahtevam dnevne politike, vendar so izpiti in promocije potekali tudi v vojnem času. Delovanje fakultet oziroma njihovih sestavnih delov je bilo močno okrnjeno tako v prostorskem kot v kadrovskem smislu (Godeša, 1994). Tudi posamezni zaposleni so se namreč različno odzivali in opredeljevali. Anton Melik in številni drugi geografi so se pridružili osvobodilnemu gibanju. Ilegalno sodelovanje geografov z Osvobodilno fronto naj bi bilo obsežno, saj naj bi zlasti skrbeli za oskrbo s kartografskim gradivom, pozneje pa naj bi zbirali študijsko gradivo za utemeljevanje zahtev okrog novih meja. Delovanje Geografskega inštituta je bilo omejeno na minimum (Ilešič, 1972), za letni semester 1944, zimski semester 1944/1945 in letni semester 1945 pa sploh ni bilo izdanega seznama predavanj (Kodre, 2010).

Geografsko društvo je imelo zadnji redni občni zbor januarja 1941, društveni odbor pa zadnjo sejo 28. marca 1941, nato je društveno delovanje zamrlo vse do konca vojne. Šele septembra 1945 je ponovno delovanje društva dovolilo takratno slovensko ministrstvo za notranje zadeve (*Kronika Geografskega ...*, 1945, str. 126). Gradivo društva je med vojno hranil Geografski inštitut, društvo pa je v popolnosti spoštovalo kulturni molk, zato je tudi *Geografski vestnik* za leto 1941 ostal skrit v tiskarni, pripravljeno gradivo pa je izšlo v njem šele leta 1945 (Ilešič, 1960; Ilešič, 1972). V prvi povojni številki Anton Melik predstavlja geografske spremembe v svetu, ki jih je povzročila druga svetovna vojna, in z optimizmom zre v prihodnost, pri načrtovanju katere bo imela geografija znaten delež. Za slednjega je Melik (1945, str. 113) zapisal: »Prevzemamo ga s svežo podjetnostjo, z vročo željo po uveljavljanju doseženih izkušenj in spoznanj, pa po novih proučevanjih, novih prizadevanjih.« Generacije, ki so med obema svetovnima vojnama živele geografijo, so tudi v povojnih letih poskušale svoj zagon in strast do geografske stroke prenesti na mlajše generacije, predvsem pa jim omogočiti boljše materialne pogoje za delo, tudi s prevzemanjem vidnejših vlog v upravnem in političnem življenju Slovenije ter z oblikovanjem novih geografskih institucij.

Slika 47: Izsek iz seznama predavanj za zimski semester študijskega leta 1941/1942 (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

4.2 Smeri razvoja sodobne svetovne geografije in slovenska geografija po 2. svetovni vojni

Dejan Cigale

Geografija je bila sredi 20. stoletja že uveljavljena veda, ki je imela svoje mesto na univerzah na različnih koncih sveta. Tudi raziskovalno delo na področju geografije je bilo razmeroma intenzivno. Označevala jo je velika heterogenost obravnavanih vsebin, ki je bila posledica tako temeljnih značilnosti geografije kot znanosti in njenega preteklega razvoja kot tudi velikega števila geografov v različnih državah, ki so imeli raznovrstne raziskovalne in druge strokovne interese. Obdobje po drugi svetovni vojni pa je pomenilo tudi svojevrstno prelomnico na področju pogledov na geografijo in njen razvoj, pa tudi na področju raziskovalnih praks.

Razvoj znanosti je bil deležen različnih interpretacij. Inkpen (2005) v zvezi s tem omenja tri poglede: prepričanje o razvoju znanosti kot kumulativnem

procesu, ki prispeva h kontinuiranemu kopičenju znanja in postopnemu približevanju resnici, Lakatosove (1978) raziskovalne programe in Kuhnove (1996 [1962]) paradigme. Na področju geografije so še največ pozornosti vzbudile slednje. Pogosto so bile posamezne teoretske tradicije (pozitivizem, humanizem, marksizem, feminizem ...) v določenem obdobju razmeroma prevladujoče na področju geografskega mišljenja in so potemtakem postale dominantne paradigme (*Approaches to ...*, 2006). Nekateri avtorji so v skladu s tem prikazali uveljavitev različnih filozofskih pristopov znotraj discipline in pri tem poudarili paradigmatične premike, ko so novi pristopi začeli zamenjavati prejšnje načine mišljenja. Tako v navezavi nanje obravnavajo razvoj geografije številni avtorji (npr. Harvey, 1972; Holt-Jensen, 1981; Unwin, 1997; Vresk, 1997; *Approaches to ...*, 2006; Rana, 2008; Egner, 2010; Johnston, Sidaway, 2016). Glede tega, katere naj bi bile te paradigme in ali sploh lahko govorimo o njih, stroka ni enotna.

Kot navaja Inkpen (2005), so mogoče različne zgodovine razvoja fizične geografije, in takšna trditev velja tudi za geografijo v celoti. Na tem mestu se bomo naslonili zlasti na tiste prikaze razvoja geografije, ki so poskušali v njenem razvoju videti različne paradigme. To bo tudi pomenilo, da bo več pozornosti namenjene določenim pristopom in področjem, na katerih so bile tovrstne spremembe bolj prisotne in deležne večje pozornosti geografov.

Po Aitkenu in Valentineu (2006) se je paradigmatični pristop v geografiji začel v petdesetih letih 20. stoletja, ko se je pojavila pozitivistična prostorska znanost in nadomestila regionalno tradicijo v geografiji. Pozitivistično paradigmo so v sedemdesetih letih na področju družbene geografije nadomestili drugi pristopi, npr. humanistična geografija in radikalni pristopi, v devetdesetih letih pa naj bi tovrstno vlogo prevzel poststrukturalizem (Aitken, Valentine, 2006). Fizična geografija je po mnenju Egnerjeve (2010) pokazala manj interesa za nove paradigme in zanjo naj bi v večji meri držala Kuhnova trditev o samo eni prevladujoči paradigmi v določenem obdobju.

Tovrstni prikazi razvoja svetovne geografije so nujno zelo posplošeni in poenostavljeni. To velja še toliko bolj, če so po svojem obsegu tako omejeni kot v našem primeru. Zaradi tega so nujno izpuščeni številni pomembni procesi in spremembe, do katerih je prihajalo. Tudi izbor tega, kaj je bilo bolj pomembno (in je zato vključeno v prikaz), je nujno vsaj v določeni meri arbitraren. Na to opozarja tudi primerjava različnih obravnav razvoja geografije, geografskih pristopov in

geografske misli, ki se med sabo pogosto precej temeljito razlikujejo tudi po tem, kako vidijo ta razvoj in kako avtorji strukturirajo te prikaze (npr. Holt-Jensen, 1981; Hubbard in sod., 2002; Cresswell, 2013; Johnston, Sidaway, 2016). Na tem mestu bo pozornost namenjena tistim pristopom in premikom, ki so v prikazih razvoja vede pogosteje deležni obravnave. Posledično bo zanemarjeno marsikaj pomembnega, kar se je zgodilo v geografiji, še zlasti v novejšem obdobju.

4.2.1, Kvantitativna revolucija'

Na angleškem govornem področju, zlasti v ZDA, se je po drugi svetovni vojni med delom geografov oblikovalo precejšnje nezadovoljstvo s stanjem v lastni stroki, ki je po mnenju nezadovoljnežev zaostajala za razvojem drugih ved (gl. npr. Ackermann, 1945; Schaefer, 1953). Postopoma so se začeli pojavljati novi, drugačni pogledi, npr. v članku Strahlerja (1952), ki se je sicer nanašal le na področje geomorfologije in je bil objavljen v geološki reviji. Najbolj artikulirano so bili novi pogledi izraženi v članku **Freda K. Schaeferja** (1904–1953), ki se je – tudi zaradi svoje osebne zgodovine (v ZDA je prišel iz Nemčije; Bunge, 1979) – v veliki meri oprl na ideje t. i. logičnih pozitivistov. V svojem delu je zagovarjal razvoj geografije kot prostorske vede. Poudarjal je, da se znanost ukvarja z iskanjem znanstvenih zakonov in da bi enako moralo veljati tudi za geografijo. Ti zakoni so v primeru geografije prostorski (Schaefer, 1953). Nasprotoval je pogledom na geografijo kot na edinstveno vedo, ki se (skupaj z zgodovino) bistveno razlikuje od drugih ved.

Schaefer je umrl še pred objavo svojega prispevka, katerega odmev sprva ni bil opaznejši. Verjetno je v večji meri vzbudil pozornost tudi zaradi tega, ker se je v polemiko s člankom spustil vplivni ameriški geograf **Richard Hartshorne** (1899–1992) (Hartshorne, 1955) – čeprav je bil Schaefer, avtor članka že pokojen in zato v »polemiki« sploh ni mogel sodelovati. Šele pozneje so v tem prispevku v večji meri prepoznali znanilca novih pogledov v geografiji in mu začeli pripisovati zelo pomembno vlogo v razvoju geografije (npr. Holt-Jensen, 1981; Johnston, 1986; Unwin, 1997), ki se je v petdesetih in šestdesetih letih spremenila v tolikšni meri, da za dogajanje v tem obdobju pogosto uporabljajo izraz »kvantitativna revolucija«, za geografijo, kakršna se je oblikovala kot rezultat tovrstnih sprememb, pa oznake »**prostorska veda**«, »**teoretska geografija**«, »**nova geografija**« ...

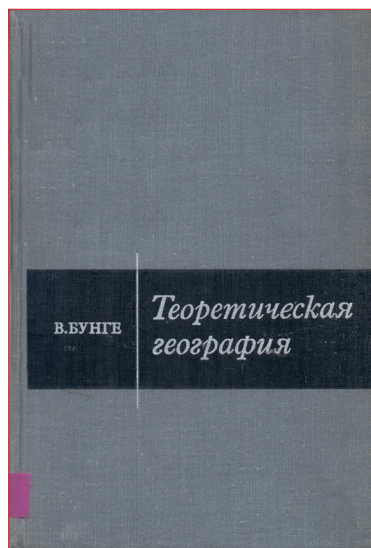
Med razlogi, ki so privedli do tovrstne preobrazbe geografije, Unwin (1997, str. 134) navaja željo novih generacij geografov po tem, da bi postavili geografijo na temelje, ki jih je sprejemala tudi širša znanstvena skupnost. Hkrati pa opozarja, da je bila večina novih konceptov in metodologij sposojenih iz drugih disciplin in le malo jih je bilo specifično geografskih. Cilj takšnih raziskav je bil oblikovati zakone in teorije, ki ponujajo tako razlago kot tudi predvidevanja oziroma napovedi (Unwin, 1997, str. 134). V teh spremembah vidijo številni avtorji odklik od prej prevladujoče regionalne paradigme (npr. Clifford, 2009; Johnston, Sidaway, 2016).

Sredi petdesetih let 20. stoletja so pomembne spremembe zajele celotno geografijo. Začetna značilnost teh sprememb je bilo sprejemanje znanstvene metode, še zlasti metode, povezane z logičnim empirizmom. Pristopi h geografski analizi so se premaknili od pretežno opisnih k pretežno kvantitativnim tako na področju družbene kot fizične geografije (Rhoads, 2005). Ta »kvantitativna revolucija« ni prinesla samo večje kvantifikacije geografije, ampak tudi stališče, da je naloga geografije iskanje prostorskih zakonov, do katerih je mogoče priti s ponavljajočim preverjanjem hipotez. Takšen razvoj je v veliki meri izhajal iz pozitivistične filozofije. Zagovorniki kvantitativne šole filozofiji, ki so jo sprejemali, niso namenjali posebne pozornosti (Unwin, 1978; Holt-Jensen, 1981, str. 59). Navezave na to filozofijo so bile predvsem implicitne in jih ni izrecno omenjal skoraj noben geograf. Celo **David Harvey** (rojen 1935) v svojem vplivnem delu *Razlaga v geografiji* (*Explanation in Geography*) (Harvey, 1969), ki so ga nekateri označili kar kot biblijo nove/teoretske geografije (Peet, 1977; Kitchin, 2006), ni pozitivizma praktično niti omenjal.

Čeprav so se novi geografski pristopi najprej uveljavili v ZDA, so nanje pomembno vplivali tudi nekateri evropski (zlasti skandinavski) geografi, npr. švedski geograf Hägerstrand (Holt-Jensen, 1981; Johnston, Sidaway, 2016), ki se je že zgodaj začel zanimati za možnosti raziskovanja procesov inovacij s pomočjo matematičnih in statističnih metod.

Vpliv »prostorske znanosti« oziroma »nove geografije« se je postopoma razširil v Veliko Britanijo (Johnston, Sidaway, 2016), pozneje pa – v večji ali manjši meri – tudi drugam. O tem ne nazadnje priča dejstvo, da so v tedanji Sovjetski zvezi že leta 1967 dobili prevod enega najpomembnejših tovrstnih del, knjige *Teoretska geografija* (*Theoretical Geography*), ki jo je napisal **William**

Bunge (1928–2013) leta 1966 (Bunge, 1967). Vendarle pa je bil odmev tovrstnih idej po svetu pogosto razmeroma pozen in precej omejen. To velja, na primer, tudi za francosko geografijo. V zvezi s slednjo vidi Thompson (1975) razloge za to tudi v prisotnosti bogate lastne geografske tradicije, ki je bila na drugi strani odsotna v Veliki Britaniji. Podobna zamuda je bila značilna tudi za geografijo na nemškem govornem območju (gl. npr. Lichtenberger, 1984).

Slika 48: Knjiga *Teoretska geografija* (*Theoretical Geography*) Williama Bungea je prvič izšla leta 1962 in velja za eno ključnih del prostorsko-kvantitativne revolucije. O njenem pomenu priča tudi prevod v ruščino, ki je izšel leta 1967 (na sliki). Knjigo je v *Geografskem vestniku* predstavil tudi Svetozar Ilešič.

Rezultat tovrstnih sprememb je bil zelo opazen na številnih področjih geografije. Pomenil je korenito preobrazbo fizične geografije (Harrison, 2005; 2009; Johnston, 2018), v okviru družbene geografije pa so bile spremembe očitne zlasti v ekonomski geografiji, geografiji naselij in geografiji prometa. Nekatere geografske panoge so čutile manjšo potrebo po novih tehnikah in metodah ter niso doživele pomembnejših sprememb v smeri kvantitativne »prostorske znanosti« (Holt-Jensen, 1981; Johnston, Sidaway, 2016). Tako je t. i. kvantitativna in teoretska revolucija pritegnila le razmeroma malo kulturnih in historičnih geografov. To je bilo povezano tudi z naravo vprašanj, ki so jih obravnavali, saj se jih je bilo težko uspešno lotevati z uporabo metod »nove« kvantitativne geografije.

4.2.2 Sistemski pristop v geografiji

Vzporedno s t. i. kvantitativno revolucijo in v navezavi nanjo se je v okviru geografije pojavila in uveljavila tudi sistemska analiza (Harrison, 2005; 2009; Rhoads, 2005), ki je imela pomemben vpliv na številna področja geografskega proučevanja. Na področju fizične geografije je prišla v ospredje v šestdesetih letih 20. stoletja. Eno najbolj vplivnih tovrstnih del je bila knjiga **Richarda J. Chorleyja** (1927–2002) in **Barbare A. Kennedy** (1943–2014) *Physical Geography – a System Approach* (Chorley, Kennedy, 1971). Po navedbah Inkpena (2005) je novi pristop kmalu postal eden stebrov razmišljanja o fizičnem okolju. Koncept sistemov je ponujal prikladen kontekst, znotraj katerega je mogoče obravnavati odnose med procesi in oblikami v sodobni fizični geografiji (Rhoads, Thorn, 1994; Rhoads, 2005).

Eden najpomembnejših učinkov systemskega pristopa na področju fizične geografije je bil, da je ponudil okvir za usmerjanje in organiziranje razmišljanja o resničnosti. Razmišljanje ni usmerjeno k posamični entiteti, ampak k odnosom, ki jih ima ta entiteta do drugih entitet, in k položaju posamezne entitete znotraj sistema (Inkpen, 2005, str. 107). V istem času se je sistemska analiza uveljavila tudi na področju družbene geografije (gl. npr. Garrison, 1960). Johnston in Sidaway (2016, str. 114) označujeta knjigo Bennetta in Chorleyja (1978) kot najbolj celovit zgodnji poskus prilagoditi sistemski pristop geografskemu proučevanju.

Kot posledica teh sprememb se je težišče fizičnogeografskega proučevanja premaknilo z induktivnih obravnav okolja in njegovega razvoja k **analizi fizikalnih sistemov in procesov**. Interes za fiziografijo zemeljskega površja so zamenjale raziskave o tem, kako okolje deluje (Johnston, 2018). Dober primer tega premika je razvoj na področju geomorfologije, kjer je bil pred tem dominanten Davisov model erozijskega cikla. V petdesetih letih so se pojavile kritike teorije, ki so navajale, da teorija temelji na nepreverjenih domnevah o procesih, ki oblikujejo pokrajino in pokrajinske oblike (Rhoads, Thorn, 1996; Harrison, 2005; Inkpen, 2005). Žarišče geomorfološkega proučevanja se je predstavilo z deskriptivnih morfogenetskih raziskav o evoluciji pokrajinskih oblik h kvantitativnim empiričnim in teoretskim raziskavam geomorfoloških procesov ter fizikalnih in kemičnih mehanizmov, ki so povzročali te procese (Rhoads, 2005). Od šestdesetih let naprej so tako fizično geografijo zaznamovali večji

poudarek na proučevanju procesov kot njihovih rezultatov, usvojitve analitskih postopkov merjenja in vrednotenja teh procesov in z njimi povezanih oblik ter osredotočenost na celotne okoljske sisteme. Pomemben element teh sprememb je bil ravno koncept sistema (Johnston, 2018).

Sistemski pristop ostaja pomemben na področju geografije tudi danes; bolj v fizični geografiji, kjer je sistemska analiza dominanten način razmišljanja o fizičnem okolju vsaj od poznih šestdesetih let naprej (Inkpen, 2005, str. 115). Na drugi strani je, kot navajata Johnston in Sidaway (2016, str. 120), v okviru družbene geografije sistemski pristop doživel razmeroma skromno uporabo, z izjemo nekaterih področij, kot so proučevanje rabe tal, transportnih vzorcev ali prebivalstvenih sprememb. Področje, na katerem se je sistemski pristop trdno zasidral in uveljavil, je področje na presečišču fizične in družbene geografije (Johnston, Sidaway, 2016, str. 114).

4.2.3 Vedenjska (behavioristična) geografija

Modeli in teorije »nove«, kvantitativne geografije so govorili o tem, kakšen naj bi bil svet pod določenimi pogoji ekonomske racionalnosti in odločanja. Takšne okoliščine očitno niso prevladoval v resničnem svetu, zato bi bilo treba na svet pogledati na druge načine, da bi razumeli prostorsko vedenje ljudi (Unwin, 1997, str. 141). Enega izmed takšnih drugačnih pogledov je ponudil pojav t. i. vedenjske (behavioristične) geografije, ki je predstavljala odziv na tovrstne slabosti »nove geografije« oziroma »prostorske znanosti«. Vedenjska geografija je poskušala biti v svojih predpostavkah o ravnanju ljudi bolj realistična. Pri tem je upoštevala dejstvo, da posameznik običajno ne razpolaga z vsemi relevantnimi informacijami, da pri sprejemanju odločitev ne išče vedno najboljše, temveč zadovoljivo rešitev, da predeluje razpoložljive informacije tudi na podlagi dosedanjih izkušenj in – ne nazadnje – da ga pri odločanju ne vodi vedno predvsem (ali celo izključno) ekonomska racionalnost. Tovrstna dela so torej poskušala v večji meri upoštevati človeka, kakršen je v resnici, in ne takšnega, kakršen naj bi bil v skladu z vnaprej izoblikovanimi predpostavkami (Johnston, 1986; Unwin, 1997; Johnston, Sidaway, 2016).

Vedenjsko geografijo lahko razumemo kot kritiko znotraj kvantitativnega gibanja, do katere je prišlo zaradi razočaranja nad modeli, ki so temeljili na konceptu »ekonomskega človeka« (Holt-Jensen, 1981, str. 71). Temeljni cilj vedenjske

geografije je bil oblikovati alternativne teorije, ki naj bi se bolj posvečale razumevanju tega, zakaj se določene aktivnosti odvijajo, in ne (samo) temu, kakšne vzorce proizvedejo v prostoru. To je zahtevalo od raziskovalca, da je gledal na resnični svet s perspektive tistega posameznika, katerega odločitve vplivajo na lokacijske ali distribucijske vzorce (Johnston, Sidaway, 2016).

Nekateri zgodnejši primeri tovrstnih geografskih del so bile raziskave človekovih odzivov na poplave in druge naravne nesreče (Unwin, 1997; Johnston, Sidaway, 2016). Nastale so že v poznih petdesetih in zgodnjih šestdesetih letih 20. stoletja. Njihov začetni vpliv na širšo geografsko srenjo ni bil velik, še zlasti v začetnem obdobju. Johnston in Sidaway (2016, str. 126) vidita razlog tudi v tem, da so avtorji delovali na meji med družbeno in fizično geografijo.

Ideje geografov in psihologov, ki so delovali na tem področju, so »pomagale uničiti mit o ekonomskem človeku« in vodile geografe k bolj realističnemu obravnavanju dejavnikov, ki so vplivali na prostorsko odločanje (Unwin, 1997, str. 143). Vendar je tovrstna vedenjska geografija večinoma temeljila na filozofiji in metodah, kakršne so se uveljavile v geografiji od petdesetih let naprej, zato so bile tudi zanjo po mnenju mnogih značilne vse slabosti, ki so označevale pozitivistični pristop (Johnston, Sidaway, 2004). Tako sta npr. Buntingova in Guelke (1979) trdila, da so rezultati takšne geografije le malo prispevali k razlagi človekove prostorske aktivnosti v resničnem svetu, raziskovanja vedenjskih in zaznavnih geografov pa so imela le majhno vrednost za geografsko znanost.

4.2.4 Kritike »prostorske znanosti«

Čeprav je »prostorski«, pozitivistični pristop postal zelo vpliven in se je razširil na večino področij geografije, je bil deležen tudi številnih kritik. Kljub občutnemu napredku na področju kvantitativne metodologije, vključitvi natančnih statističnih opisov in poskusom razvoja prostorskih zakonov je bila »nova geografija« po mnenju Unwina (1997, str. 131) povsem neuspešna pri razvoju kakršnihkoli večjih novih teorij, ki bi razložile družbene ali fizične značilnosti zemeljskega površja. Osnovna pomanjkljivost prostorskih modelov, razvitih v petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja, je bila, da niso v zadostni meri pojasnjevali pojavov, ki so jih nameravali (Unwin, 1997, str. 140). Potemtakem tudi po lastnih kriterijih niso bili uspešni. Kritiki so, med drugim, upravičeno opozarjali na nerealne predpostavke, ki so prevladoval v tovrstnih geografskih delih in ki so v svoje

modele vključevale človeka predvsem kot ekonomsko bitje, ki ga vodi (povsem predvidljiv) ekonomski razmislek – želja po maksimizaciji koristi (Wolpert, 1964); ta se je na področju družbene geografije v veliki meri kazala predvsem v želji po čim krajši prepotovani razdalji. Kritike tega pristopa so se pojavljale predvsem na področju družbene geografije, manj pa na področju fizične geografije. Do reakcije na skrajnosti pozitivistične kvantitativne geografije je prišlo tako znotraj (predvsem v obliki že omenjene vedenjske geografije) kot zunaj nje (humanistična geografija, radikalna geografija).

4.2.5 Humanistični pristopi

Zakoni in modeli, ki so jih oblikovali v šestdesetih letih, niso v zadostni meri upoštevali posameznika kot človeka (Johnston, 1986, str. 77; Unwin, 1997, str. 136). To so številni družbeni geografi občutili kot veliko pomanjkljivost. Tako je npr. Tuan (1983) kritiziral takšen razvoj geografije, ker je zanemarila ljudi, kakršni so v resnici, in dvomil o tem, da so avtorji takšnih del pravilno razumeli človeško psihologijo. Kot pravi Holt-Jensen (1981, str. 81), prevzemanje modelov oblikovanja sistemov iz naravoslovnih ved pomeni, da je treba obravnavati njihove elemente kot objekte. Vendar pa imajo, v nasprotju z objekti, ljudje namere. Če proučujemo soljudi kot fizične objekte, ne bomo spoznali njihovih namer (Holt-Jensen, 1981, str. 81). Eden izmed odzivov na skrajnosti in pomanjkljivosti kvantitativne geografije (vključno z vedenjsko geografijo) so bili pristopi, ki so v ospredje postavili posameznika kot človeško bitje z njegovimi nameni in čustvi, torej s tistimi lastnostmi, ki jih pozitivistična geografija ni obravnavala. Tovrstnih pristopov se je v veliki meri oprijel naziv humanistična geografija (Unwin, 1997, str. 146). Pridevnik humanistična je odražal zanimanje za tiste vidike človeka, ki so najbolj izrazito človeški: pomen, vrednote, cilji in nameni (Entrikin, 1976). Humanistični pristopi so bili tako (tudi) reakcija na preozek, mehanističen in determinističen pogled na človeka, ki je prevladoval v tedanji geografiji (Johnston in Sidaway, 2016).

Po navedbah Johnstona (1986, str. 55) je osnovna značilnost humanističnih pristopov njihova **osredotočenost na posameznika kot misleče in čuteče bitje**, kot človeka in ne kot na dehumaniziran objekt, ki se na mehaničen način odziva na dražljaje. Razvili so se različni tovrstni pristopi brez skupnega označevalca. Njihov skupni element je poudarek na proučevanju ljudi, kot so,

s strani raziskovalca, ki ima kar najmanj vnaprejšnjih predpostavk. Namen je identificirati resnično naravo človeške akcije, sredstvo za dosego tega namena pa je razvoj filozofij družboslovnih znanosti, ne pa prevzemanje filozofij z drugih področij raziskovanja. Namen različnih humanističnih pristopov je proučiti subjektivnost (zlasti opazovanega) kar najbolj objektivno (Johnston, 1986, str. 55).

Geografi, ki so se zavzemali za takšne pristope, so zagovarjali humanistične perspektive v geografiji v splošnem na dva načina (Johnston, 1986, str. 74; Unwin, 1997, str. 145). V nekaterih primerih so humanistični geografi zagovarjali splošno humanistično (ali subjektivistično) usmerjenost brez sklicevanja na določeno filozofijo, v drugih primerih pa so se avtorji naslanjali na idealizem (Guelke, 1974; 1982), fenomenologijo (npr. Relph, 1976), eksistencializem (Samuels, 2014 [1978]) ... Tako je npr. Guelke (1974, str. 193) zagovarjal idealistični pristop, ki je »metoda, s katero lahko ponovno mislimo misli tistih, katerih akcije poskušamo razumeti«. Družbenemu geografu po njegovem mnenju ni treba oblikovati novih teorij, ker so relevantne tiste teorije, ki so vodile k akciji in ki so že obstajale v glavah odločevalcev.

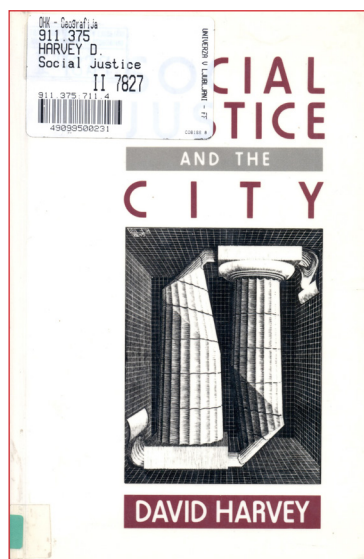
V splošnem je ostala geografska produkcija na področju »humanistične geografije« razmeroma skromna. Pogosto je bila razumljena predvsem kot oblika kritike (Johnston, 1986, str. 83). Več tovrstnih del je nastalo na področju kulturne in socialne geografije.

Tudi humanistični pristopi so bili deležni pomislekov in zavračanja, saj naj bi bili subjektivni in potemtakem neznanstveni. Po mnenju kritikov (pretirana) osredotočenost na posameznika popači realnost. Posamezniku daje svobodo, da deluje, medtem ko je v resničnosti zelo omejen z zunanjimi dejavniki, nad katerimi ima le malo nadzora (Johnston, 1986, str. 95). Pocock (1983) pa je opozoril, da so bile prednosti humanistične geografije hkrati glavni predmet njene kritike. Te značilnosti so vključevale poudarek na edinstvenem na račun posplošitev in preverljivosti, pomanjkanje jasnosti ter družbeno in okoljsko nerelevantnost.

4.2.6 Radikalna geografija

Drug odziv na pomanjkljivosti »prostorske znanosti« oziroma nove (kvantitativne) geografije je v precejšnji meri predstavljal tudi kritiko njene premajhne družbene relevantnosti. Nova geografija, ki je temeljila na lokacijski teoriji in uporabljala kvantitativne metode, je bila po mnenju Peeta (1977) osredotočena

na nebitvena vprašanja ali pa na vprašanja, ki so bila očitno povezana s komercialnimi interesi (optimalna lokacija industrije, lokacija supermarketov ...). Čedalje bolj je prihajala do izraza »očitna nezmožnost geografske metodologije, da bi ponudila rešitve za številne družbene, gospodarske in okoljske probleme« (Unwin, 1997, str. 135). Po besedah Smitha (2001, str. 8) so se nove sofisticirane matematične metodologije pokazale »nemočne pri obravnavanju geografskih vidikov najbolj perečih problemov obdobja: Zakaj rasizem vztraja in kakšen je njegov odtis na getoiziranih pokrajinah mest v ZDA? Zakaj je razvoj tretjega sveta spodletel? Kako naj pojasnimo imperializem, ki je porinil ZDA v vojno v Vietnamu? Kako se zatiranje žensk odraža v različnih pokrajinah? Kaj so izviri uničevanja okolja?« (Smith, 2001, str. 8). Takšno stanje je pripravilo številne družbene geografe h kritičnemu razmisleku o filozofiji, na osnovi katere so nastale takšne metodologije. Med fizičnimi geografi so bile takšne dileme manj v ospredju, čeprav so se tudi med njimi pojavljala vprašanja o družbeni relevantnosti njihovega dela (Bauer, 1996, str. 404).

Slika 49: Eno zgodnejših geografskih del, ki je podvomilo o družbeni relevantnosti geografije, kakršna se je oblikovala v času t. i. kvantitativne revolucije, je bila Harveyjeva knjiga *Družbena pravičnost in mesto* (*Social Justice and The City*) iz leta 1973. V njej je avtor zagovarjal oblikovanje nove paradigme družbenogeografske misli (Harvey, 1973).

V sedemdesetih letih 20. stoletja smo bila priča številnim poskusom oblikovanja novih temeljev geografskemu raziskovanju, ki si je prizadevalo biti bolj relevantno z vidika družbene pravičnosti (Unwin, 1997, str. 134). Pri tem so geografi spet namenili pozornost delu starejše tradicije, npr. ruskemu geografu **Petru A. Kropotkinu** (1842–1921; npr. Stoddart, 1975; Galois, 1976) in francoskemu geografu **Éliséeju Reclusu** (1830–1905) (Stoddart, 1975). Za razvoj geografskih pristopov, ki se jih je oprijel naziv radikalna geografija, je bila pomembna ustanovitev revije *Antipode*, ki so jo leta 1969 ustanovili v Worcesteru v Massachusettsu (Clark University) kot revijo za radikalno geografijo. Peet (1977) navaja, da se je iz praks radikalne geografije pojavilo zanimanje za dve vrsti vprašanj: med akademsko usmerjenimi geografi prizadevanje za premik težišča discipline od »eklektičnih irelevantnosti« k proučevanju perečih družbenih problemov, med akcijsko usmerjenimi geografi pa je bilo v ospredju iskanje organizacijskega modela za spodbujanje družbenih sprememb.

Prvi korak je bila sprememba vsebinskega poudarka, pri čemer pa so geografi obdržali obstoječe raziskovalne metodologije. Prve številke revije *Antipode* so se ukvarjale z vprašanji mestne in regionalne revščine, manjšinskimi skupnostmi, dostopom do socialnih storitev in s podobnimi vprašanji (Peet, 1977). Takšna geografija je potrebovala načine, kako lahko intervenira v družbenih in političnih procesih in kako lahko vpliva na obstoječe vladne programe, ki naj bi prispevali k blaženju problemov. Primer tega je Društvo za človeško raziskovanje (Society for Human Exploration), ki so ga ustanovili leta 1968 v Detroitu in katerega namen je bil uporabiti tradicijo odkrivanja oziroma raziskovanja za nove namene. Njegov najbolj viden član je bil prej omenjeni avtor *Teoretske geografije* W. Bunge. Geografi naj bi organizirali odprave na najbolj prizadeta območja države, načrtovali naj bi z ljudmi in ne za ljudi (Bunge, 1969). Njihovo delovanje je bilo v veliki meri izvedeno v korist tamkajšnje črnske skupnosti. V podoben okvir kot t. i. »detroitška ekspedicija« sodita tudi ustanovitvi Zveze socialističnih geografov (Union of Socialist Geographers) ter združenja Družbeno in ekološko odgovorni geografi (Socially and Ecologically Responsible Geographers – SERGE) (Peake, Sheppard, 2014).

Zgodnji radikalni geografi so raziskovali le »površinske vidike« teh vprašanj (Peet, 1977), tj. kako se ti družbeni problemi kažejo v prostoru. Rezultat je bila geografija, ki je bila bolj relevantna z vidika pomembnih družbenih vprašanj, a povezana z dominantno filozofijo znanosti, teorijami in metodologijo. Na

drugi strani je Harvey (1972) začel zagovarjati uporabo marksistične teorije in oblikovanje nove paradigme za socialnogeografsko misel.

Ne humanistična geografija ne prostorska veda nista učinkovito obravnavali splošnih družbenih procesov. Pomisleki o vlogi družbene geografije kot družbene vede so privedli do razmaha **marksističnih pristopov** od začetka sedemdesetih let naprej. Filozofski temelj teh pristopov je bil materialističen, vendar pri tem ni šlo za mehanistični materializem naravoslovnih znanosti, ampak historični materializem Marxa in Engelsa (Rhoads, 2005). Geografski obrat k marksistični teoriji je bil – v primerjavi z drugimi vedami – nenavadno pozen (Hubbard in sod., 2002, str. 46). Tovrstna geografija se je uspešno uveljavila na številnih področjih. Kot navaja Smith (2001), je v obdobju od sredine sedemdesetih do sredine osemdesetih let 20. stoletja »marksistično delo bolj kot katerikoli drug vpliv usmerjalo raziskovalne meje geografije na angleškem govornem področju« (Smith, 2001). Med drugim so takšni pristopi navdahnili številne inovativne in radikalne poskuse ponovno teoretizirati prostor na povsem drugačen način kot pozitivisti. Ključna značilnost pri tem je bila ideja, da prostor ni nevtralna danost, ampak je družbeno proizveden, tj. da ga je mogoče razumeti samo v odnosu do materialnih dogodkov in struktur (Hubbard in sod., 2002). Geografi so tudi poudarjali pomen načinov, na katere je bila prostorska diferenciacija vpletena v kapitalistične odnose (Hubbard in sod., 2002, str. 48).

4.2.7 Kritična geografija

Na pojav radikalne in marksistične geografije se navezuje tudi razvoj t. i. kritične geografije. Polje kritične geografije, ki se je prepoznavalo kot tako, se je začelo pojavljati v poznih osemdesetih letih 20. stoletja. Njegovi predhodniki vključujejo anarhistične geografe, kakršna sta bila že omenjena Kropotkin in Reclus. Prav tako lahko najdemo nekaj primerov tovrstne geografije v Nemčiji in na Japonskem že v času pred drugo svetovno vojno (Mizuoka, 2008). Anglo-ameriška kritična geografija pa korenini v radikalni geografiji, ki se je pojavila v sedemdesetih letih. Radikalna in kritična geografija sta sicer tesno povezani, a nista sinonima (Blomley, 2009).

Izraz »kritična geografija« so začeli uporabljati v sedemdesetih letih 20. stoletja v okviru anglofonske geografije. V tem obdobju ni bil uporabljan kot oznaka za določen pristop ali poddisciplino geografije, ampak kot pridevnik, ki je označeval tako ali drugače kritična geografska dela (Best, 2009). V ta kontekst

je sodila prej omenjena radikalna geografija. Že pred pojavom slednje so francoski marksistični geografi vpeljali izraz aktivna geografija (Hamelin, 2008; Best, 2009), v Mehiki pa se je pojavila oznaka progresivni geografi (ko so v sedemdesetih letih ustanovili Zvezo progresivnih geografov Mehike; Ramírez, 2004). V splošnem izraz kritična geografija uporabljajo kot **krovno oznako za različne pristope in gibanja**, med katere sodijo radikalna, marksistična in feministična geografija. Bolj specifično pa se izraz uporablja kot oznaka za razvoj na področju geografije oziroma geografska dela od devetdesetih let 20. stoletja naprej (Best, 2009). Kritična geografija v tem pomenu besede se je od predhodnikov razlikovala po zavračanju nekaterih strukturnih skrajnosti marksizma ter povečanem interesu za vprašanja kulture in reprezentacije, v nasprotju z osredotočenostjo na gospodarstvo, ki je bila značilna za radikalno geografijo (Blomley, 2009).

Po mnenju Hubbarda in sod. (2002) je kritična geografija raznolika v epistemologiji, ontologiji in metodologiji ter potemtakem brez jasne lastne teoretske identitete, ne glede na to pa združuje geografe, ki uporabljajo različne pristope (npr. marksistični, feministični, postkolonialni, poststrukturalistični) in katerim so skupna prizadevanja za **razkrivanje družbeno-prostorskih procesov, ki reproducirajo neenakosti med ljudmi in kraji**. Ta interes za proučevanje in spreminjanje nepravičnih družbenih, kulturnih, ekonomskih ali političnih odnosov se kaže tudi v ukvarjanju z vprašanji moralne filozofije, družbene in okoljske pravičnosti kot tudi v poskusih premostiti razlike med raziskovanjem in prakso (Hubbard in sod., 2002).

Kritična geografija je čedalje bolj »mednarodno gibanje« (Best, 2009) in je v različnih oblikah prisotna v številnih državah po svetu (gl. npr. Timar, 2003; Raju, 2004; Mizuoka in sod., 2005; *Kritische Geographie*, 2008; Belina, Best, Naumann, 2009). Čeprav bi lahko večino kritične geografije uvrstili v okvir družbene geografije, je dobršen del sega tudi zunaj teh okvirov, na področje fizične geografije (Lave, 2014; Lave in sod., 2014; *The Palgrave Handbook of Critical Physical Geography*, 2018).

4.2.8 Feministična geografija

Kljub vzporednicam in prepletenosti s kritično geografijo je treba posebej omeniti tudi feministično geografijo. Njen položaj je tesno povezan s položajem žensk znotraj geografije. Čeprav je bila dolga obdobja na dodiplomskem študiju na

številnih univerzah vsaj polovica študentk, sta bila raziskovanje in visokošolsko poučevanje moško področje (Johnston, Sidaway, 2016). Feminizem se je pojavil v geografiji razmeroma pozno. Prvi članki, ki so se ukvarjali s tematiko feministične geografije, so bili objavljeni v prvi polovici sedemdesetih let 20. stoletja v reviji *Antipode*. Pozneje so bile obravnavane teme izključenosti in izolacije žensk v geografiji, različnih geografij žensk (npr. različne izkušnje plačanega dela, domačega prostora) ... (Johnston, Sidaway, 2016).

Feminizem v geografiji ni bil nikoli monolitna smer in se je navdihoval pri različnih smereh feminizma z različnimi prioritetami, ki so zadevale emancipacijo žensk. Pomembna naloga za feministične geografe/geografinje v začetnem obdobju je bila narediti ženske vidne in tako se je razvila geografija žensk. Cilj je bil doseči enakopravnost spolov. Pozneje so socialistične feministične geografinje uporabile marksistične kategorije in teorijo za razlago medsebojne odvisnosti med geografijo, odnosi med spoloma in gospodarskim razvojem v okviru kapitalizma. Od začetka osemdesetih let naprej pa so se mnoge feministične geografinje pomaknile od izključne osredotočenosti na spolne in razredne sisteme k širšim »geografijam razlike«. Feministične geografinje so bile čedalje bolj pozorne na razlike v konstrukciji odnosov med spoloma po rasah, etničnih skupinah, starostnih skupinah, religijah ... (Bowlby in sod., 1989; Johnson, 2009; Johnston, Sidaway, 2016).

4.2.9 Postmodernizem in poststrukturalizem v geografiji

V osemdesetih in devetdesetih letih so na družbeno geografijo učinkovali različni vplivi in prispevali k temu, da je v naslednjih letih doživela precejšnje spremembe. Ti vplivi vključujejo tudi postmodernizem in poststrukturalizem. Odnos med postmodernizmom in poststrukturalizmom je nejasen, meje med obema pa zelo zabrisane, na kar opozarjajo številni geografi, ki obravnavajo njune značilnosti in vlogo v geografiji (npr. Cresswell, 2013; Couper, 2015; Johnston, Sidaway, 2016 ...).

Prvi, tj. **postmodernizem**, se je v geografiji pojavil prej. Pridevnik postmodernističen se je v geografiji pojavil v osemdesetih letih 20. stoletja, čeprav se je beseda v drugih kontekstih uporabljala že pred tem (Clarke, 2006). Dear (1994) omenja tri razumevanja oziroma »konstrukte« postmodernizma: postmodernizem kot slog, obdobje in metoda. Izbruh zanimanja za postmodernistično

misel povezuje s pojavom novih slogov na področju literature in literarne kritike v šestdesetih in sedemdesetih letih. Postmoderne kulturne senzibilnosti so se hitro razširile na ostala umetniška področja, posebej pomemben pa se mu zdi primer arhitekture, kjer je bilo iskanje novega povezano z uporabo proti formalizmu in resnosti modernega sloga. Pojem postmodernizma kot sloga povezuje s trditvijo, da je nastopil radikalen prelom s preteklimi družbenimi trendi in da je vsota zdajšnjih sprememb dovolj velika, da je mogoče govoriti o posebni kulturi z določljivimi zgodovinskimi mejami. Postmodernizem kot metoda pa po Dearu (1994) predstavlja upor proti racionalnosti modernizma in napad na fundacionalistični značaj velikega dela modernistične misli.

Postmoderni filozofi zavračajo pojem univerzalne resnice in iskanje metapripovedi, tj. velikih teoretskih okvirov, ki naj bi pojasnili pomen vsega. Še zlasti odklanjajo trditve o privilegiranem položaju ene teorije nasproti drugi. Po Sayerju (1993, str. 320) so glavne značilnosti postmodernizma ukvarjanje z diskurzom in jezikom, dvom v koncepte resnice in neresnice ter empiričnega preizkušanja, zavračanje metapripovedim podobnih filozofskih sistemov ali marksizma, nezaupanje v idejo emancipatorne vloge progresivnega razvoja znanja, odprtost do razlik in zagovarjanje lokalnih znanj.

Na področju družbene geografije je postmodernistični pristop spodbujal **analizo družbeno-prostorskih odnosov znotraj specifičnih kontekstov brez teženj po univerzalni veljavnosti**. Ideje postmodernizma so imele še posebej velik odmev na področju urbane geografije. To je posledica tega, da so ideje postmodernizma v veliki meri vpeljali v družbeno geografijo urbani geografi, ki sta jih zanimala oblika in razvoj sodobnih (postmodernih) mest. Ti geografi so zagovarjali stališče, da se mesta spreminjajo na načine, ki jih ni mogoče ustrezno pojasniti z modernističnimi teorijami, kot sta npr. marksizem in humanizem (Hubbard in sod., 2002).

Poststrukturalizem se je v geografiji pojavil pozneje. Izšel je iz delovanja francoskih filozofov in teoretikov od šestdesetih let 20. stoletja naprej. Gre za intelektualno gibanje, ki je nasprotovalo togosti, gotovosti in esencijalizmu, ki naj bi označevali strukturalizem. Najprej se je razvil v filozofiji in se pozneje uveljavil v literarni teoriji in kritiki. Zanj je bila vstopna točka v družbeno geografijo t. i. nova kulturna geografija poznih osemdesetih let in zgodnjih devetdesetih let skupaj s posameznimi vejami feministične geografije, ki so imele več skupnih

točk s poststrukturalistično teorijo (Cresswell, 2013, str. 208). Njegov vpliv je prisoten v skoraj vseh vejah družbene geografije (Woodard, Jones III, 2009). Poststrukturalizem ni vplival samo na izbor vsebin, ki jih geografi proučujejo, ampak tudi na to, na kakšen način to počnejo. Geografi tako proučujejo širši spekter družbeno-prostorskih pojavov kot prej in pri tem uporabljajo inovativne raziskovalne metode, zlasti kvalitativne (Murdoch, 2006).

Danes se v geografskih delih oznaka poststrukturalizem pojavlja bistveno pogosteje kot postmodernizem (Couper, 2015). Kot navaja Cresswell (2013, str. 206) se je težko spomniti novejšega geografskega dela, ki bi zase trdilo, da je postmodernistično. Na drugi strani sta izraza poststrukturalizem in poststrukturalističen tako rekoč povsod. Ne glede na to so po mnenju mnogih avtorjev v resnici tudi vplivi postmodernizma močno prisotni (Couper, 2015).

4.2.10 Vrzeli v pričujočem prikazu

Poudariti je treba, da takšen kratek prikaz razvoja geografije, kot je pričujoči, nujno zanemarja številne posebnosti, ki so zaznamovale razvoj posameznih nacionalnih geografij, pa tudi geografije v celoti. Tako so se geografije v številnih državah razvijale pod drugimi vplivi in v drugačnih okoliščinah. Poleg tega pričujoči prikaz nujno daje vtis, da je bilo v razvoju geografije več reda, kot ga je v resnici bilo. Tudi dejanski doseg ne tem mestu na kratko orisanih pristopov je bil pogosto precej omejen. Kot navajata Huggett in Robinson (1996, str. 793), **večina geografov deluje znotraj pragmatičnega okvira**, ki je povezan s posameznikovo biografijo in izkušnjami in ki ga omejujejo razpoložljivi viri in podatki.

Še ena slabost, na katero kaže opozoriti, je pogojena s prevlado anglo-ameriške perspektive v sodobni znanosti, pri čemer geografija ni nobena izjema. To je deloma posledica tega, da so se številne novosti na področju geografije v zadnjih desetletjih zgodile ravno v okviru anglofonske geografije, v veliki meri pa tudi posledica jezikovne prevlade angleščine. Gre za problem, na katerega opozarjajo številni geografi. Idejo o tem, kaj je mednarodno, je okupiral hegemonični diskurz angloameriške geografije in revij (Paasi, 2005). Po mnenju številnih avtorjev lahko govorimo o **izraziti hegemoniji ene same geografije in šole mišljenja – angloameriške geografije**, ki pušča zelo malo prostora za druge tradicije v geografiji (Zusam, 2002; Garcia Ramon, 2004; Aalbers, Rossi, 2006).

Večje upoštevanje razvoja geografije na drugih jezikovnih področjih bi opozorilo tudi na številne druge značilnosti in spremembe na področju geografije. Tudi prikazi razvoja geografije na nekaterih drugih jezikovnih področjih so pogosto poudarjali uvoz idej in novosti iz geografije v angleškem jeziku, po drugi strani pa so opozarjali tudi na nekatere izvirne prispevke »lokalnih« geografij (npr. Hooson, 2001; Minca, 2009), ki so ravno zaradi jezikovne drugačnosti pogosto ostajali prezrti (Zusman, 2002).

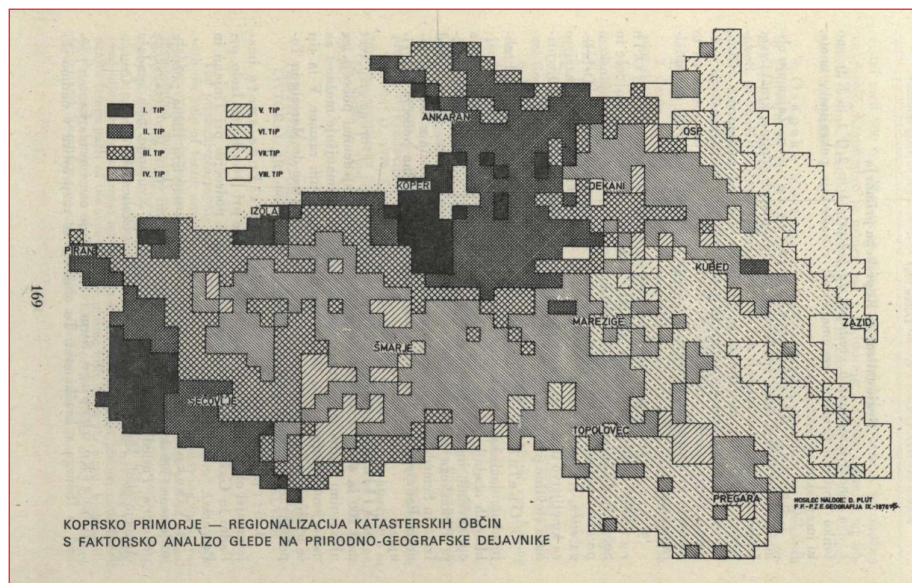
4.2.11 Vplivi na geografijo v Sloveniji

Razvoj slovenske geografije so (zlasti po posameznih področjih) predstavili že številni avtorji (npr. Radinja, 1989; Klemenčič, 2009; Pak, 2009; Plut, 2009 ...). Ti prikazi so opozarjali tako na vsebinska težišča, ki so bila prisotna znotraj slovenske geografije v posameznih obdobjih, kot tudi na institucionalne okvire, ki so pomembno vplivali na delovanje geografov in naravo geografske produkcije v slovenščini. Radinja (1989) je razvoj geografije na ljubljanski univerzi razdelil v več obdobj. Čas po drugi svetovni vojni do konca petdesetih let je označil za »Melik-Ilešičevo obdobje«, na začetku šestdesetih let pa naj bi se začelo »Ilešičevo obdobje«. S tem poimenovanjem je opozoril na pomembno vlogo teh dveh slovenskih geografov, posredno pa to govori tudi o razmeroma skromnem številu geografov, ki so bili dejavni na raziskovalnem področju. Okrog leta 1960 se je takšno stanje začelo spreminjati (Radinja, 1989). Splošen trend v drugi polovici 20. stoletja je bila rast števila poklicnih geografov, vzporedno s tem pa širitev geografskega proučevanja na nova področja. Tako so se v šestdesetih in sedemdesetih letih razvila nova družbenogeografska področja oziroma so slovenski geografi začeli sistematično in kontinuirano delovati na nekaterih novih ali relativno novih področjih (regionalno planiranje, politična geografija, geografija turizma in rekreacije, geografija podeželja, urbana geografija ...) (Klemenčič, 2009). Tudi v okviru fizične geografije je prihajalo do postopnega razvoja novih in krepitev starejših vsebinskih področij (npr. geomorfologija, geografija krasa, biogeografija ...). Opazno je bilo tudi intenziviranje raziskovanja krasa (hidrografske, klimatološke, geomorfološke, regionalnogeografske ... raziskave) (Radinja, 1989; Lovrenčak, 2009). Posebej kaže omeniti pojav in nagel razvoj okoljske geografije (Plut, 2009).

Na delovanje slovenskih geografov ni vplivala samo domača in tuja strokovna literatura iz zelo različnih držav in v različnih jezikih, ampak tudi pogosti stiki z avstrijskimi, poljskimi, nemškimi in drugimi geografi, seveda pa tudi z geografi z drugih območij nekdanje Jugoslavije.

V tem prispevku so bili predstavljeni različni pristopi na področju geografije, ki so – še zlasti s pogledom nazaj – pomembneje zaznamovali svetovno geografijo. Odmevi različnih omenjenih pristopov v slovenski geografiji so bili zelo različni. Slovenski geografi so redno spremljali geografsko produkcijo po svetu, večja ali manjša pozornost, namenjena posameznim nacionalnim geografijam (kolikor lahko govorimo o njih), pa je bila pogojena tudi s poznavanjem posameznih jezikov in dostopnostjo strokovne literature. O dobri seznanjenosti z dogajanjem in spremembami znotraj geografije pričajo različni prispevki, ki so govorili o novostih v svetovni geografiji. Na splošno lahko bolj intenzivne vplive vidimo le v navezavi na nekatere izmed pristopov, ki so bili predstavljeni v prvem delu pričujočega prispevka, drugi pa so slej ko prej ostajali zanemarjeni, kar je tudi posledica populacijske majhnosti slovenske geografije.

Da je **kvantitativna revolucija** že dokaj kmalu zbudila pozornost, pričata predstavitvi dveh ključnih del s tega področja. Tako je ob izidu Bungejeve knjige *Teoretska geografija* (Bunge, 1967) v Sovjetski zvezi o tem delu v *Geografskem vestniku* poročal tudi Ilešič (1968a), ki je pri tem zapisal, da poskuša Bungejeva knjiga »teoretske temelje geografije postaviti na čisto matematične osnove«. V istem letu je (Ilešič, 1968b) predstavil tudi Haggettovo knjigo *Lokacijska analiza v družbeni geografiji*. Nekaj pozneje je o novi »kvantitativni geografiji« v *Geografskem vestniku* napisal daljši prispevek Vrišer (1970), ki je menil, da je treba kvantitativno geografijo »nedvomno presojati kot korak naprej, tako glede raziskovalnih metod kakor glede konceptnih izhodišč«. O »kvantitativnih metodah v sodobni geografiji« je v istem letu v *Geografskem obzorniku* pisal tudi Kunaver (1970). To priča o tem, da so bile omenjene spremembe opažene tudi v slovenski geografiji, kar je kmalu postalo očitno tudi v slovenski geografski produkciji. V sedemdesetih letih 20. stoletja je nastalo več geografskih del, ki so temeljila na uporabi kvantitativnih metod, ki so bile uporabljene na vsebinsko raznolikih področjih; na primer Černe (1977) jih je uporabil na področju proučevanja degradacije okolja, Plut (1977) pri fizičnogeografski regionalizaciji Koprškega Primorja ...

Slika 50: V sedemdesetih letih 20. stoletja so slovenski geografi začeli pogosteje uporabljati kvantitativne metode. Na sliki je grafični prikaz iz leta 1977 objavljenega članka *Fizičnogeografska regionalizacija Koprskega Primorja s pomočjo faktorске analize* (Plut, 1977).

Drug primer razmeroma intenzivnih vplivov je povezan s **sistemskim pristopom**. Tako je o sistemski analizi sredi sedemdesetih let v *Geografskem vestniku* objavila prispevek Kokoletova (1976), M. M. Klemenčič (1987) pa je razmišljala o sistemski teoriji v navezavi na regionalno geografijo. Poleg tega so nastala številna dela, ki so posamezne geografske pojave obravnavala kot sisteme (npr. Vrišer, 1980, 1985 ...). Tudi **vedenjska geografija** je našla nekaj odmeva (npr. Rebernik, 2002; Staut, Kovačič, D. Ogrin, 2007), čeprav ni nikoli šlo za zares razširjen pristop.

Bolj ali manj prezrti pa so ostali nekateri drugi pristopi. Tako je **postmodernizem** le redko našel prostor v slovenskih geografskih delih, a vseeno kaže omeniti nekaj izjem. Tako se je npr. Vranješ (2002) naslonil na postmoderno teorijo v svojem prispevku o družbeni produkciji prostora, Bole (2004) je pisal o postmodernem mestu, Kušar (2010) pa predstavil institucionalni pristop v ekonomski geografiji kot enega od postmodernih pristopov.

Posredni vplivi so bili seveda prisotni tudi na drugih področjih, saj je slovenska geografija sprejemala (in pogosto ustvarjalno predelovala in nadgrajevala) številne metodološke in teoretske pristope iz tujih geografij. Kljub razmeroma

skromnemu številu geografov – v primerjavi z večino drugih držav – pa v Sloveniji vendarle nikoli ni bilo mogoče govoriti o izraziti prevladi posameznega pristopa, kar priča tudi o zdravi raznovrstnosti in bogastvu idej znotraj geografske stroke.

4.3 Odmevi sodobnih geografskih tokov v slovenskem prostoru

Do šestdesetih let 20. stoletja je geografija na Univerzi v Ljubljani temeljila na delu A. Melika in S. Ilešiča, organizacijski in kadrovski okvir je ostal dokaj skromen. Drugo predavateljsko mesto (S. Ilešič) je bilo zasedeno leta 1946, tretje (V. Klemenčič) šele leta 1959. Šele po letu 1961 je oddelek doživel večje organizacijske spremembe (uveljavilo se je tudi načelo rotacije na predstojniškem mestu), kadrovsko se je okrepil s petimi novimi predavatelji (I. Vrišer, M. Žagar, D. Radinja, V. Leban, J. Medved), po upokojitvi A. Melika (1966) je na njegovo mesto prišel I. Gams. Po mnenju Ilešiča (1969, str. 240) je oddelek »dohitel, kar je bilo doslej zamujenega v izgradnji zadostne zasedbe učnega osebja po vseh vejah geografske znanosti«. Oddelek se je notranje organiziral na tri temeljne katedre, ki so izhajale iz osnovne delitve geografije na fizično, družbeno in regionalno geografijo. Po letu 1962 so se začele na drugi stopnji razvijati posamezne, v začetku rahle usmeritve (najprej »za pedagoško službo, za prostorsko načrtovanje in za turizem«, Ilešič, 1969, str. 241), ki so sledile specializacijam posameznih učiteljev in so pozneje dobile tudi svoje katedre. Katedre so postale osnovna organizacijska enota, znotraj katerih se sprejemajo strateške odločitve o kadrovskih in študijskih zadevah ter raziskovalnem delu.

Kadrovska krepitev oddelka in specializacije njegovih članov so tudi pri nas spodbujale razprave, ali je geografija še vedno enotna veda ali se razvija v sistem znanosti. Velik zagovornik **enotne geografije** (tudi v mednarodnem prostoru) je bil Ilešič (1979). Njegova prepričanja, da ima geografija prihodnost le kot enotna veda, so v slovenskem prostoru obveljala in kot taka, z notranjimi usmeritvami, se slovenska geografija bolj ali manj uspešno razvija še danes. Privrženost tej ideji se kaže tudi v študijskih programih Oddelka za geografijo FF UL, kjer so približno enakomerno zastopane fizično-, družbeno- in regionalnogeografske vsebine. Zaradi lažjega vpogleda v razvoj, ki ga je geografija na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani doživela po 2. svetovni vojni, sledi v nadaljevanju

razvoja zgodovinski pregled temeljnih smeri in usmeritev, ki so zastopane na Oddelku za geografijo FF UL.

4.3.1 Fizična geografija

Karel Natek

Že v prvih dveh desetletjih po ustanovitvi univerze je nastalo več geografskih del, med katerimi so za nadaljnji razvoj fizične geografije posebej pomembni prvi del Melikove monografije o Sloveniji (Melik, 1935–36) in številne fizičnogeografske (predvsem geomorfološke in klimatogeografske) študije **Ivana Rakovca** (1899–1985), **Valterja Bohinca** (1898–1984), **Jožeta Rusa** (1888–1945), **Iva Rubića** (1897–1961), **Arturja Gavazzija** (1861–1944), **Oskarja Reye** (1900–1980) in drugih, objavljene v *Geografskem vestniku*. V vseh teh delih je očiten vpliv zahodnoevropske geografije (zlasti nemške in francoske), ki jo je nastajajoča slovenska geografija počasi dohitevala.

V novem družbenem redu po drugi svetovni vojni je politični povezavi Jugoslavije s sovjetskim blokom sledila tudi slovenska geografija. Dotedanje znanstveno obravnavanje različnih fizičnogeografskih tem se je sicer nadaljevalo brez izrazitejše prekinitve (prim. Šerko, 1946; Rakovec, 1949; Reya, 1949), a ga je začasno zasenčila neke vrste neposredna družbena aplikativnost v duhu 'novega časa'. **Anton Melik** je v prvem povojnem fizičnogeografskem članku (*Prirodno-geografska sestava Slovenije*) zapisal: »Ko premotrivamo, kakšna je Slovenija za namene in naloge sistematičnega gospodarstva, bomo skušali podati pregled površja z vidika, da s tem naznačimo prirodne osnove za načrtno gospodarjenje. Tu nam ne gre za razčlenitev Slovenije na prirodne pokrajine ali geografske enote, marveč gledamo na sestavne dele površja s tega docela konkretnega, enostransko zainteresiranega stališča: ... kako ga je priroda usposobila za gospodarsko izrabo.« (Melik, 1946, str. 3).

Pomembne družbene funkcije takrat vodilnega slovenskega geografa (mdr. rektor ljubljanske univerze 1946–50, poslanec ljudske skupščine LRS 1946–58, redni član SAZU od 1946) so v povojnih letih brez dvoma koristile tudi geografiji, saj je mdr. pomembno prispeval k ustanovitvi Inštituta za geografijo SAZU (današnji Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU). Tudi prispevek fizične geografije k povojni obnovi Sovjetske zveze in odpiranju tamkajšnjih

Slika 51: Staroste slovenske geografije (od sredine fotografije proti desni) Svetozar Ilešič, Valter Bohinec, France Planina in Ivan Rakovec na sprejemu v Skupščini SRS ob 50-letnici študija geografije leta 1969 (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

novih naravnih virov je bil brez dvoma pomemben, vendar pa sovjetskega modela očitno ni bilo mogoče neposredno prenesti v naše drugačne naravne in družbene razmere. S tem bi morda lahko pojasnili, zakaj se Melikovo zagovarjanje premoči ‚novega človeka‘ nad naravo v geografskih krogih nekako ni prijelo. Po vzoru velikopoteznih projektov v Sovjetski zvezi se je kot del takrat vladajoče strukture npr. zavzemal za osušitev kraških polj, čeprav se je hkrati kot znanstvenik zavedal zahtevnosti takšnih velikih posegov v naravo (»Osušitev kraških polj je radi posebnosti podzemnega kraškega odtoka zelo komplicirana stvar, ki pa bi se mogla reševati v zvezi z velikopoteznimi hidrotehničskimi in elektrifikacijskimi načrti.«; Melik, 1946, str. 20). Njegova navdušenost nad premagovanjem narave je dosegla vrhunec v knjigi *Naša velika dela* (1950), ki je izšla v več deset tisoč izvodih (tri izdaje v slovenskem in ena v srbohrvaškem jeziku). V njej je v duhu takratnega časa zagovarjal npr. osušitev Skadarskega jezera, osušitev naših kraških polj, gradnjo velikega zaježitvenega jezera na Planinskem polju ter druge velike projekte, kajti »socialističnemu gospodarstvu so pred očmi interesi ljudstva in za cilj ima dobrobit vseh, ne pa iskanje osebnih dobičkov; zato se ne

boji poseganja v prirodno stanje stvari in zato je pripravljeno izvrševati ogromna dela ...» (Melik, 1950, str. 6).

Verjetno s strani takratne politike dirigirano preusmeritev v sovjetsko znanstveno sfero nazorno kaže rubrika *Obzornik* v prvih povojnih številkah *Geografskega vestnika*, v kateri so avtorji predstavljali zgolj geografske in sorodne monografije ter znanstvene revije iz Sovjetske zveze in njenih satelitov, iz Zahodne Evrope pa je bila nekaj pozornosti deležna le še francoska geografija (prim. Ilešič, 1949). Preokret ni trajal dolgo, saj so že v 25. številki (1953) povsem prevladali prispevki o geografskih dogodkih in literaturi iz drugih delov takratne Jugoslavije in Zahoda. Z vidika nekakšne ‚enotne‘ geografije je sovjetsko geografijo najdlje zagovarjal Svetozar Ilešič (1949).

Druga novost, ki jo je v našo povojno geografijo prinesel **Svetozar Ilešič**, v tistem času mlajši član učiteljskega dvojca na oddelku, je bilo uvajanje t. i. dialektičnega materializma v geografijo. »Glavna pozornost teh razpravljanj (*o enotni geografiji, op. p.*) gre pravilnim dialektično-materialističnim pogledom v geografiji. Res je sicer, da sodobnega geografa njegova snov sama ... sili, da je – hote ali ne-hote – vsaj v osnovi dialektičen in materialističen. Res je pa tudi, da kljub temu v geografiji še vedno mrgoli preostankov idealističnih zablod ...» (Ilešič, 1949, str. 342).

Zanimivo je, da se te ‚načelne‘ preusmeritve niso kazale v takrat objavljenih fizičnogeografskih študijah. Geolog Ivan Rakovec je nadaljeval s proučevanju sledov poledenitve (Rakovec, 1947; 1949) in pri tem izhajal iz predvojnih del O. Ampfererja (1918) ter klasične monografije A. Pencka in E. Brücknerja o poledenitvi Alp (1909). Vse večja količina podatkov je omogočila tudi bolj poglobljene klimatogeografske (Reya, 1949; Manohin, 1948) in hidrogeografske študije naših jezer in rek (Gradnik, 1947; Ilešič, 1947; 1951).

Tragična smrt **Alfreda Šerka** (1910–1948) je preprečila zgodnje načrte za uvedbo sistematičnega proučevanja slovenskega krasa na oddelku. »Ni še dolgo, ko sem profesorju Cholleyju razlagal, kako mislimo koncentrirati poučevanje krasa na sodelovanju med postojnskim Inštitutom za raziskovanje krasa, Slovensko Akademijo ter Univerzo v Ljubljani, kako se mislimo specializirati v študijah o krasu, in kako je dr. Alfred Šerko naša osnova za vse to« (Melik, 1949, str. 339). Začetek celovitejšega proučevanja krasa na oddelku se je zaradi tega odmaknil za dvajset let, vse do prihoda **Ivana Gamsa** (1923–2014) leta 1966, samostojni predmet Geografija krasa pa je bil uveden šele leta 1969 (Stepišnik, 2019).

Nekatere poskuse uvajanja novih pristopov v geomorfologiji je v naslednjih letih nekako zasenčilo obsežno proučevanje slemenskih nivojev, predvsem na obrobju Panonske nižine, kar je bilo dotlej »... največje ciljno usmerjeno geomorfogenetsko raziskovanje v zgodovini slovenske geografije« (Gams, 2001, str. 205). Z ostanki nekdanjih uravnav se je sicer že med svetovnjima vojnama ukvarjal Rakovec (npr. v Posavskem hribovju; 1931), ki jih je proučeval z vidika Davisove teorije o cikličnem razvoju reliefa in pod vplivom starejših avstrijskih geologov. Tudi Mednarodna geografska unija je predvsem pod vplivom francoske geografske šole že leta 1925 ustanovila Komisijo za preučevanje pliocenskih in pleistocenskih teras (Commission des terrasses pliocènes et pléistocènes; Ilešič, 1937, str. 115), ki si je prizadevala uvesti enotno metodologijo njihovega proučevanja po vsem svetu.

Izhodišče proučevanja slemenskih nivojev je bil pri nas t. i. pontski ravniki iz starejšega pliocena, ki naj bi ga poznejši tektonski premiki dvignili v različne višine, ob klimatskih spremembah v pleistocenu pa bi ta enotni ravniki razkosala gosta mreža rečnih dolin. Po takratnem mnenju naj bi bilo mogoče z morfografsko analizo identificirati ostanke tega ravnika in tudi mlajših uravnav. Precejšnjo težo pri odločitvi za ta projekt je imelo še delovanje srbskega geografa **Jovana Cvijića** (1865–1927) oziroma njegovo delo o domnevno abrazijskih terasah na obrobju Panonske nižine, ki naj bi nastale ob postopnem umikanju Panonskega morja (Cvijić, 1909; 1921). Kot tretja pobuda se je pojavila tudi možnost, da bi lahko s tovrstnim proučevanjem ugotavljali menjavanje toplejših (uravnavanje) in hladnejših obdobj (razčlenjevanje) v mlajšem pliocenu in pleistocenu, kar je zagovarjala nastajajoča nemška klimatsko-geomorfološka šola (Gams, 2001, str. 210).

Oživitve teh proučevanj v petdesetih letih 20. stoletja lahko vidimo tudi kot vrnitev v 'mainstream' geomorfološkega raziskovanja in kot odvrnitev od povojnega deklarativnega zagovarjanja sovjetskih pogledov na geografijo. Dejstvo je, da je Anton Melik v to proučevanje vključil skoraj vse takratne geografe, kljub že predvojnimi in nekaterim takratnim kritikam Davisovega in Cvijićevega pristopa. Tehnično slabo opremljeni raziskovalci (stare avstrijske geološke karte in jugoslovanske topografske karte v merilu 1 : 50.000) so sicer opravili veliko delo in rezultate objavili v kakšnih 20 znanstvenih študijah, vendar pa iz dobljenih rezultatov ni bilo mogoče dobiti odgovorov na zastavljena temeljna vprašanja.

Zlasti kritičen do tega raziskovanja je bil Gams, ki je s pomočjo podatkov o letnih količinah prenesenega proda in drugega plavja po naših rekah poskušal dokazati, da se tako stare uravnave v tektonsko živahnem okolju sploh niso mogle ohraniti (Gams, 1957, str. 314–316).

Mnogo let pozneje lahko sicer trdimo, da projekt ni bil posebno uspešen, vendar pa v takratnih skromnih razmerah niti ni bilo mogoče slediti novejšim trendom v geomorfološkem proučevanju, zlasti ne hitremu razcvetu proučevanja recentnih geomorfnih procesov na terenskih raziskovalnih postajah in v laboratorijih, za kar naši takratni raziskovalci niso imeli veliko možnosti (Gams, 2001, str. 217).

Leto 1954 lahko velja za rojstno leto **geografije naravnih nesreč** kot nove geografske panoge, ki je v naslednjih letih postala sestavni del raziskovalnega programa takratnega Inštituta za geografijo pri SAZU (zdaj GIAM). Naravne nesreče so dotlej le redko obravnavali s širšega znanstvenega vidika. Ena redkih geomorfološko/geografskih interpretacij je bila Seidlova študija o potresih v Beli krajini (1925), v kateri je takratne potrese povezoval z geološkim in geomorfnim razvojem Bele krajine ter njeno geografsko raznolikostjo.

Ob silovitem poletnem neurju, ki je 5. in 6. junija 1954 opustošilo porečji Hudinje in Pake ter zlasti Celje, je Anton Melik vodil veliko skupino geografov, ki so na terenu proučili geografske in druge učinke poplave ter vzroke za ogromno škodo in človeške žrtve. Na osnovi njihovih poročil je Melik izdelal obsežno študijo o vzrokih in posledicah poplav, tako naravno- kot družbeno-geografskih (Melik in sod., 1954). V povzetku rezultatov je zapisal, kar velja še vedno: »Dandanes pa je tako, da je človek v ogromni meri obvladal prirodne sile in se mu ni treba več toliko ozirati nanje. Pri tem je pač napravil tudi napako, da se premalo zanima zanje in jih ne upošteva tudi ne v tistem obsegu, kjer mu lahko škodijo, če je premalo previden« (Melik in sod., 1954, str. 22–23). V študiji so jasno izpostavljene tudi še danes aktualne ugotovitve o neustreznem poseganju človeka na poplavne ravnice.

V naslednjih desetletjih je bilo na podoben, geografsko celovit način proučenih precej naravnih nesreč, a osrednja pozornost je bila ves čas namenjena poplavam in drugim vremenskim ujmam. Na Geografskem inštitutu A. Melika ZRC SAZU je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja nastal eden najobsežnejših geografskih raziskovalnih projektov nasploh z naslovom *Proučevanje poplavnih področij na Slovenskem* (1972–1985). Inštitutski raziskovalci in številni

zunanjji sodelavci, mnogi z Oddelka za geografijo FF UL, so podrobno proučili značilnosti večine poplavnih območij (razen nekaterih v porečjih Drave in Mure), vzroke in učinke poplav ter celotno paleto odnosov med naravo in človekom v posebnem pokrajinskem tipu – poplavnih ravninah. Rezultati so bili objavljeni v številnih zajetnih študijah v *Geografskem zborniku*, žal pa je projekt ostal nedokončan. Šele mnogo let pozneje je mlajša generacija geografov izdala celovito monografijo o poplavah, v katero so vključili tudi rezultate tega velikega geografskega projekta (Komac, Natek, Zorn, 2008).

Posebno pomemben prispevek Oddelka za geografijo FF UL k proučevanju naravnih nesreč je bila izvedba in sodelovanje na jugoslovanskem zborovanju o metodologiji proučevanja naravnih nesreč od 13. do 15. oktobra 1983, na katerem so se izkristalizirale še vedno veljavne metode celovitega geografskega proučevanja naravnih nesreč (*Naravne nesreče ...*, 1983). Kot učni predmet na Oddelku za geografijo pa je bila Geografija naravnih nesreč pod vodstvom **Karla Natka** (rojen 1952) uvedena šele v študijskem letu 1999/2000 (sprva kot Izbrana poglavja iz geografije).

V študijskem letu 1949/50 so v študij geografije uvedli tri nove predmete (Obča klimatologija, Hidrogeografija, Geografija prsti in rastja), vendar brez kadrovskih okrepitev, kar seveda ni moglo prinesiti novega raziskovalnega zagona. Prvi predmet je predaval Melik, ostala dva Ilešič. V istem študijskem letu (1949/50) so dodali še predmet Pedologija, ki ga je predaval **Bogdan Vovk** (1902–1988) z agronomske fakultete. Predavanja iz pedologije so se v naslednjih letih izvajala redno vsako leto, ostala samo vsakih nekaj let, tako da je bilo v teh fizičnogeografskih panogah malo možnosti za razcvet. Oba takratna predavatelja na oddelku sta bila namreč polno angažirana že na svojih 'matičnih' področjih in zlasti Melik tudi na družbenopolitičnem. Ilešič je na Soči in zgornjem toku Save sicer uporabil metodo proučevanja podolžnih rečnih profilov srbskega geografa **Petra Jovanovića** (1893–1957), s katero je ugotavljal odstopanja dejanskega podolžnega profila od idealnega (t. i. ravnotežnega) profila (Jovanović, 1938), vendar to ni bistveno prispevalo k razumevanju rečne dinamike (Ilešič, 1951; 1953). Modernejše od tega je bilo proučevanje recentne rečne dinamike na primeru Save na Ljubljanskem polju (Radinja, 1951), a žal ni doživelo nadaljevanja.

Med pomembnimi panogami fizične geografije je bila od vsega začetka oddelka tudi klimatogeografija, vendar se je po drugi svetovni vojni razvijala

zunaj njega. Dolgoletni nosilec predmeta je bil prof. Melik (od študijskega leta 1946/47 do 1965/66), ki pa se s tem področjem ni utegnil intenzivno ukvarjati, razen pri pisanju obsežne regionalne geografije Slovenije. Že v tem času so obstajali dovolj dolgi opazovalni nizi za podrobnejše analize, ki so se jih že kmalu po drugi svetovni vojni lotevali tudi geografi, zaposleni zunaj oddelka, npr. **Vital (Vitalij) Manohin** (1913–1970) (o podnebjju Ljubljane, 1945), oziroma bivša študenta geografskega oddelka **Oskar Reya** (o maksimalnih padavinah, 1949) in **Danilo Furlan** (1913–2003) (o novi padavinski karti Slovenije, 1953).

Z naraščanjem števila študentov je prišlo po letu 1960 do precejšnje kadrovske okrepitve oddelka z mladimi domačimi diplomanti, ki so na oddelek prinesli nove pobude in smeri znanstvenega proučevanja: v fizičnogeografski sferi **Darko Radinja** (1927–2016), **Jelka Kunaver** (rojena 1936), **Jurij Kunaver** (roj. 1933), **Franc Lovrenčak** (roj. 1940) in kot že formiran raziskovalec **Ivan Gams** z Inštituta za raziskovanje krasa v Postojni. Nekateri od njih so se kot mladi asistenti dodatno izobraževali na tujih univerzah, kar se je pokazalo v novih pristopih k znanstvenemu proučevanju in v pedagoškem delu (D. Radinja v Leningradu in Moskvi, Jurij Kunaver v Oxfordu, F. Lovrenčak v Bratislavi; Zbornik FF 1919–1989).

Slika 52: Jurij Kunaver s skupino študentov pri proučevanju značilnosti krasa na Komni leta 2000 (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

Vse to je izdatno okrepilo potencialne fizične geografije na oddelku, vendar je s prehodom geografije z naravoslovne na filozofsko fakulteto (1961) nastalo tudi izrazito nesorazmerje med fizično- in družbenogeografskim delom oddelka, kar se je izravnavalo šele v osemdesetih letih. Med letoma 1958 in 1962 se je geografski oddelek kadrovsko močno okrepil s kar šestimi mladimi profesorji (Vladimir Klemenčič, Igor Vrišer, Marjan Žagar, Darko Radinja, Jakob Medved in Vladimir Leban; prvi štirje so bili prej asistenti) in štirimi asistenti (Jurij Kunaver, Milan Natek, Mirko Pak in Jelka Kunaver kot strokovna sodelavka), vendar sta bila iz fizičnogeografske ‚sfere‘ samo en učitelj (Darko Radinja) in en asistent (Jurij Kunaver). K temu je svoje prispevalo tudi prepričanje o večji pomembnosti družbenih procesov v času silovitega tehnološkega in industrijskega razvoja, kar se je nekaj desetletij pozneje izkazalo kot zmotno ob vse hujši degradaciji okolja v svetu in tudi v Sloveniji (Radinja, 1989, 11, 14).

Darko Radinja je leta 1960 prišel na oddelek z bogatimi pedagoškimi izkušnjami iz srednje šole, najprej kot asistent za metodiko geografskega pouka. V doktorski disertaciji se je ukvarjal s proučevanjem kraške morfogeneze v luči takrat uveljavljene klimatske geomorfologije. Najbolj ga je zanimalo še vedno ne povsem razjasnjeno razmerje med geomorfnimi procesi na kraškem in sosednjem nekraškem površju. Izrazite podolžne kotanje na matičnem Krasu in najdbe fluvialnih sedimentov je interpretiral kot sledove nekdanjih površinskih vodotokov, ki naj bi z višjega nekraškega obrobja tekli preko kraškega površja (Radinja, 1972). Poznejša odkritja brezstropnih jam in jamskih sedimentov so nekatere njegove ugotovitve sicer omajala (Mihevc, 1996), vendar pa lahko štejemo njegove tri obsežne študije o kraški morfogenezi med klasična dela naše fizične geografije.

Že v naslednjem študijskem letu (1961/62) je Radinja prevzel predavanja in vaje iz fizične in matematične geografije, pozneje od Melika še hidrogeografijo (1967/68), kar je bilo odločilno za njegovo nadaljnjo pedagoško in raziskovalno pot. Zelo hitro je presegel meje ‚klasične‘ hidrogeografije in se začel ukvarjati z zapletenimi odnosi med vodo in človeško družbo (npr. oskrba s pitno vodo), kar je po nekaj letih preraslo v nov študijski predmet Varstvo geografskega okolja (od 1979/80). Po njegovem širokem razumevanju hidrogeografije je voda »zrcalo naravnih in družbenih razmer«, saj je ključna »pogojenost vodnih pojavov s pokrajinsko sestavo in človekom posebej« (Gams, 1997, 230). Ravno v sedemdesetih

letih so se z vse očitnejšimi posledicami onesnaževanja okolja začela kritično zaostrovati razmerja med okoljskimi sestavinami in družbo, a jih je bilo takrat še težko kvantitativno opredeliti. Pomemben poskus kvantifikacije geografske dimenzije onesnaževanja okolja je bila njegova metoda širjenja antropogenega žvepla v okolju s pomočjo vsebnosti žvepla v snežni odeji (Radinja, 1987; 1988).

Slika 53: Darko Radinja s študenti na terenskem delu v Planici (foto: B. Lampič).

Takšno usmeritev so naprej razvijali tudi „njegovi“ sodelavci, predvsem **Dušan Plut** (rojen 1950, asistent od 1974), **Valentina Brečko** (rojena 1966, asistentka od 1996), **Metka Špes** (rojena 1950, docentka od 1997) in **Barbara Lampič** (rojena 1969, raziskovalka od 2002). M. Špes je okoljsko problematiko še razširila s socialnogeografskimi metodami proučevanja (Špes, 1997; 1998), V. Brečko se je usmerila v varstvo in oskrbo s pitno vodo (1996) in B. Lampič v kmetijsko obremenjevanje okolja (2002). D. Plut se je pri pedagoškem delu tudi ukvarjal s fizično geografijo (nosilec predmetov Pokrajinska ekologija od 1989/90, Varstvo geografskega okolja od 1993/94 in Hidrogeografija od 1997/98), a so ga sčasoma vse bolj zaposlovali globalni okoljski problemi in hitro naraščajoča neskladja med zmoglostmi okolja in vse bolj netrajnostnim razvojem človeške družbe (Plut, 1987; 1991; 1995; 1998; 2010). S tako širokim pristopom je precej let deloval tudi

v strankarski (ustanovni predsednik Zelenih Slovenije, 1989) in državni politiki (član predsedstva Republike Slovenije 1990–92).

Po upokojitvi D. Pluta (2015) je predmet Hidrogeografija prevzel **Tajan Trobec** (rojen 1981, asistent od 2008), ki se je osredotočil na širše geografske značilnosti vodotokov, za katere ne obstajajo sistematična opazovanja, a nam kot hudourniki povzročajo velike težave (Trobec, 2015).

V izrazito znanstveni smeri je fizično geografijo razvijal **Ivan Gams**, ki je prišel na oddelek leta 1966 in že naslednje študijsko leto kot izredni profesor prevzel predmeta Klimatologija ter Pedogeografija in geografija vegetacije. Dolej je deloval kot raziskovalec na Inštitutu za geografijo SAZU (1951–1962) ter Inštitutu za raziskovanje krasa v Postojni (1962–1966) in se posvečal predvsem proučevanju krasa. Med najpomembnejše dosežke na tem področju štejemo ugotavljanje jakosti korozije na osnovi trdote vode in rečnih pretokov (Gams, 1963), merjenje jakosti korozije s pomočjo apnenčastih tablet (Gams, 1986a) in proučevanje kraških polj (Gams, 1978) ter obe temeljni monografiji o slovenskem krasu (Gams, 1974; 2003).

Gams je vrsto let skupaj z asistenti obvladoval velik del fizične geografije, saj je mdr. predaval geomorfologijo, klimatogeografijo, pedo- in fitogeografijo, od študijskega leta 1969/70 še geografijo krasa in od 1980/81 pokrajinsko ekologijo. Slednja dva predmeta sta bila vključena v študijske programe geografije prav na njegovo pobudo, za pokrajinsko ekologijo je tudi napisal prvi učbenik (1986b).

Jurij Kunaver je prišel na oddelek leta 1961 in kot asistent sodeloval pri različnih predmetih, a njegovo zanimanje je bilo usmerjeno predvsem v visokogorski kras. Z dolgoletnim proučevanjem tega tipa krasa se je uveljavil tako v domačih kot tujih znanstvenih krogih (Kunaver, 1972; 1983). Leta 1974 se je preselil na Pedagoško akademijo Univerze v Ljubljani in se nato vrsto let posvečal predvsem metodiki in didaktiki pouka geografije. Kot izredni profesor se je leta 1986 vrnil na Oddelek za geografijo in do upokojitve (1999) poleg didaktike geografije predaval več fizičnogeografskih predmetov (Geomorfologija, Geografija krasa, Klimatogeografija). Pri navedenih predmetih so mu pomagali asistenti **Marjan Bat** (rojen 1955) v obdobju 1982–1991, ki se je raziskovalno ukvarjal predvsem z reliefnimi značilnostmi in njihovim vplivom na rabo tal (Bat, 1990), **Mauro Hrvatinić** (rojen 1962) v obdobju 1992–1995, **Sabina Popit** (roj. Kramberger, rojena 1971) v obdobju 1996–2004 in **Irena Mrak** (rojena 1973) v obdobju 1998–2007.

Kunaver je v tem času poleg visokogorskega krasa proučeval še druge geomorfološke pojave v visokogorskem svetu (1990b; 1999), predvsem razvoj Zgornjega Posočja v pleistocenu. Pri tem je bil prvi, ki je pri nas v geomorfologiji uporabil metodo absolutne datacije (Kunaver, 1975; 1980; 1990a).

Slika 54: Člani katedre za fizično geografijo poslušajo predstavitev študentov na terenskem delu v Marindolu leta 2003. Od leve: Irena Mrak, Dušan Plut, Darko Ogrin, Valentina Brečko Grubar, Matej Ogrin, Franc Lovrenčak in Karel Natek (foto: B. Repe).

Po upokojitvi J. Kunaverja je geomorfološke naloge prevzel **Karel Natek** (od 1999) in sprva nadaljeval s proučevanju pleistocena (2007), nato se je na njegovo pobudo težišče geomorfološkega proučevanja mlajših raziskovalcev pod vodstvom **Uroša Stepišnika** (rojen 1975) osredotočilo na gorski svet Balkanskega polotoka. S sistematičnim delom so podrobno proučili sledove pleistocenskih poledenitev v številnih delih Dinarskega gorstva in z novimi metodami (absolutne datacije s kozmičnimi radionuklidi) prišli do povsem novega vpogleda v pleistocensko dogajanje (Stepišnik in sod., 2009; Žebre, Stepišnik, 2014). Metode absolutne datacije je uspešno uporabila tudi I. Mrak na primeru podora pod Velikim vrhom v Karavankah (Mrak in sod., 2010), pozneje pa se je preusmerila na proučevanje onesnaževanja visokogorskega sveta in visokogorskega turizma (2011).

Klimatogeografijo je po smrti A. Melika (1966) v študijskem letu 1967/68 prevzel I. Gams, po njegovi upokojitvi za dve študijski leti J. Kunaver in nato leta 1995 **Darko Ogrin** (rojen 1960), ki je bil pred tem asistent pri več fizično-geografskih predmetih. Gams se je začel že zgodaj ukvarjati z razmerjem med podnebjem in rabo tal ter poselitvijo, njegov glavni prispevek so poleg proučevanja jamske klime še študije o mikroklimi vrtač in kraških polj ter o termalnem pasu (Gams, 1972; 1996). D. Ogrin se je kot mladi raziskovalec začel ukvarjati z dendrokronologijo kot povsem novim raziskovalnim področjem (1992), pozneje pa predvsem z mediteranskimi značilnostmi in tipi podnebja v Sloveniji, lokalno klimo (topoklimatske karte), s podnebjem v času pred sistematičnim opazovanjem vremena in podnebja ter s klimatskimi spremembami (Ogrin, 1996; 2014; Ogrin, Vysoudil, 2011; Ogrin in sod., 2016).

Poleg omenjenih klimatogeografskih tem je oddelek sledil novim raziskovalnim trendom, ki se z uporabo vse dostopnejših in natančnejših instrumentov posvečajo onesnaževanju zraka v naseljih zaradi ogrevanja in prometa. S tem se ukvarja predvsem **Matej Ogrin** (rojen 1975), mladi raziskovalec na oddelku od 2003, asistent od 2007 in učitelj od 2016 (Ogrin, M., Vintar Mally, K., 2013; Ogrin, M. in sod., 2017). Problematično postaja tudi onesnaževanje zraka s trdimi delci, tako v mestih kot podeželskih naseljih, s čimer se ukvarja **Kristina Glojek** (rojena 1991), mlada raziskovalka na oddelku od leta 2016.

Pedo- in fitogeografija je bila med prvimi študijskimi predmeti, ki so jih na novo vključili v študij geografije po drugi svetovni vojni (pod različnimi imeni, npr. Geografija prsti in rastja ali Biogeografija s pedogeografijo), vendar pa dolgo ni zaživela, saj sta jo predavala geografa, ki se z njo nista veliko raziskovalno ukvarjala (S. Ilešič do 1966/67, nato I. Gams do 1976/77). V študijskem letu 1977/78 je fitogeografijo prevzel **Franc Lovrenčak** (asistent od 1966), in naslednje študijsko leto še pedogeografijo, kar je prineslo nov zagon tudi na tem raziskovalnem področju. Sprva se je raziskovalno ukvarjal s proučevanjem zgornje gozdne meje (1977; 2007), pozneje je v proučevanje prsti uvedel vrsto novosti in jih mlajšim generacijam posredoval prek univerzitetnih učbenikov pedogeografije (1994) in biogeografije (2003). Napisal je tudi dva priročnika za proučevanje prsti (mdr. Lovrenčak, Vovk Korže, 2004) in kot dolgoletni nosilec predmeta Matematična geografija tudi učbenik za ta predmet (1996).

Po upokojitvi F. Lovrenčaka (2008) je **Blaž Repe** (rojen 1972), asistent stažist od 1999, v celoti prevzel predmet Pedo- in biogeografija ter uspešno nadaljeval tudi s širšim družbenim uveljavljanjem te fizičnogeografske panoge, tako s tehnimi znanstvenimi objavami kot poljudnostrokovnimi članki. Med njegove najpomembnejše raziskovalne novosti moremo uvrstiti uporabo novih metod kartiranja prsti (Repe, 2006) in razločevanja tipov prsti ter s tem povezane terminološke zadrege (Repe, 2018) in znanstveno monografijo o prsteh v Sloveniji (Vrščaj, B., Repe, B., Simončič, P., 2017).

Sodobni trendi v fizični in okoljski geografiji so bili ob uvedbi bolonjskega načina študija (v študijskem letu 2009/10) odločilni, da smo obe panogi na drugi stopnji študija geografije združili v **modul Okoljska in fizična geografija**. To se je kmalu izkazalo za pametno odločitev, saj smo s tem tudi formalno združili dva vidika sodobne fizične geografije in hkrati omogočili študentom, da že v času študija pridobijo večjo širino in nove veščine pri soočanju s sodobnimi geografskimi procesi.

Z enakim ciljem smo na drugi stopnji uvedli še nekaj novih fizično-geografskih predmetov, pri katerih poskušamo slediti vse bolj razvejenemu razvoju svetovne geografije. Pri predmetu Aplikativna fizična geografija (nosilca B. Repe in K. Natek) študentje pridobijo dodatne raziskovalne veščine, še posebej v povezavi z modulom Uporabna geoinformatika, da se usposobijo za uporabo najnovejših podatkovnih virov o reliefu (digitalni modeli višin, lidarski podatki) v okviru geografskih informacijskih sistemov. Študijski predmet Geografija krasa, nosilec je **Andrej Mihevc** (rojen 1952), je nadomestil dotedanji Usmeritveni predmet Geografija krasa in je namenjen seznanjanju študentov z najnovejšimi raziskavami krasa (krasoslovje, speleologija, kraška hidrologija idr.), predmet Pokrajinska ekologija (nosilec M. Ogrin) pa je bil prenesen iz prejšnjega tretjega letnika na drugo stopnjo. Povsem na novo so bili uvedeni še študijski predmeti Geografija gora in zavarovanih območij (nosilca D. Cigale in M. Ogrin), Geografija okoljskih virov (nosilka Katja Vintar Mally) in Vrednotenje geodiverzitete (nosilec U. Stepišnik). Navedeni študijski predmeti niso zgolj nova imena, temveč z njimi uvajamo povsem nove pristope k proučevanju zapletenih naravnih sistemov in njihovih interakcij s sodobno družbo (npr. Stepišnik, Repe, 2015).

Slika 55: Andrej Mihevc in Blaž Repe na krasoslovni raziskovalni odpravi v Črni gori leta 2007 (foto: M. Ogrin).

Ob uvedbi bolonjskega sistema študija smo tudi na prvi stopnji uvedli dva nova predmeta in enega izbirnega, ki vsebujejo tudi fizičnogeografske vsebine: Fizično geografijo krasa (nosilec U. Stepišnik), Ekološko geografijo (nosilka K. Vintar Mally) in kot izbirni predmet Geografijo naravnih nesreč (od študijskega leta 1999/2000 do 2008/09 Izbrana poglavja iz geografije; nosilec K. Natek).

Hkrati smo z bolonjsko reformo za zdaj uspešno uvedli dvostopenjski način študija: pridobivanje osnovnih fizičnogeografskih znanj in veščin na prvi stopnji, najprej pri dveh splošnih predmetih (Fizična geografija I in Fizična geografija II), nato specifična znanja pri posameznih predmetih (Geomorfologija, Klimatogeografija, Fizična geografija krasa, Hidrogeografija, Pedo- in biogeografija), na drugi stopnji pa celovitejši študij različnih geografskih problemov s poudarkom na praktični uporabnosti pridobljenih znanj in veščin.

Položaj fizične geografije v študiju geografije skozi čas kaže tudi spreminjanje odnosov med človekom in naravo v različnih družbenih ureditvah. V postrevolucionarnem obdobju po drugi svetovni vojni se je pretirano podredila prepričanju o zmagi človeka nad naravo. V naslednjem obdobju družbenega

samoupravljanja se je geografija bolj usmerjala v proučevanje zapletenih družbenogeografskih procesov in problemov. Kljub temu je bila med prvimi vedami, ki so začele opozarjati na neskladja med hitrim razvojem družbe in negativnimi učinki teh procesov na okolje, pozneje tudi na meje, ki jih narava vse očitneje postavlja nebrzdanemu razvoju sodobne družbe. Novi raziskovalni izzivi in pristopi nujno zahtevajo povezovanje znotraj geografije in navzven s sorodnimi strokami ter vse bolj brišejo nekdanje izrazite ločnice med posameznimi deli geografije. Iz vsega tega izhajajo naša prizadevanja za takšen študij geografije, da se bodo naši diplomanti znali soočiti in tudi prispevati k reševanju vse bolj zaostrenih odnosov med naravo in sodobno družbo.

Malo nostalgije, spomini na študijska leta in na zaposlitev

Če v zadnjih letih kdaj pridem v drugo nadstropje Filozofske fakultete na Aškerčevi cesti, se mi spomini radi vračajo v čas, ko se je Oddelek za geografijo v začetku šestdesetih let 20. stoletja vselil v dolgo pričakovane prostore v novi stavbi. To so bili res veličastni občutki. Kakšna prostornost, koliko svetlobe! Vsak profesor in vsak predavatelj je dobil svoj kabinet. Velika svetla knjižnica, predavalnice, kartografska soba in posebna pisarna. Če vse to primerjam s prostori, ki jih je imela geografija na stari fakulteti oz. v stavbi današnjega vodstva univerze na Kongresnem trgu, smo takrat prišli v pravo razkošje.

Stavbo na Aškerčevi cesti so namreč gradili vrsto let. Dobro se spominjam, da sem še kot gimnazijka hodila mimo velike in globoke gradbene jame, ki je samevala za visokimi lesenimi »plankami« poleg Šolske poliklinike. Ne vem, v čem je bil vzrok za tako zavlačevanje, morda tudi arheološka izkopavanja. Po Ljubljani pa se je govorilo, da poteka prav tam velika prelomnica in bi bila gradnja nevarna. Tudi med poznejšo gradnjo se je še marsikaj zapletalo. Stavba je bila namreč namenjena prostorom dveh fakultet, zahodni del Filozofski fakulteti, vzhodni del pa Prirodoslovno-matematični oz. pozneje Naravoslovni fakulteti. V tem delu naj bi poleg geografije dobili prostore tudi geologija in biologija, morda še kateri od drugih oddelkov v I. nadstropju, kamor so pozneje namestili psihologijo. Za ostale oddelke Naravoslovne fakultete so bile druge rešitve, problem je ostala le farmacija, ki je takrat delovala v okviru te fakultete. Zelo so si prizadevali, da

bi stavbo dvignili za eno nadstropje, vendar niso uspeli. V poznejših letih mlajši kolegi niso več vedeli, zakaj sta bili v stavbi tudi geologija in biologija, ki sta pozneje dobili nove prostore drugod.

Zdi se, da vsa ta zgodba okrog novih prostorov ni zanimiva in tudi ne pomembna. Vendar je geografija s preselitvijo na Aškerčevo dobila »krila«. Poleg večjih prostorov se je povečalo tudi število univerzitetnih učiteljev in sodelavcev, kar je omogočilo kakovostnejši in še bolj pester učni program, večje število študentov in tudi več praktičnega, laboratorijskega dela. Zato vsi ti spomini ob proslavljanju stoletnice sploh niso nepomembni. Še posebej zato, ker od vsega tedanjega osebjja Oddelka za geografijo poleg mene živi le še dr. Marko Žerovnik, takratni kartografski risar, ki je študiral geografijo kot izredni študent.

Ob tem bi se rada spomnila prejšnjih prostorov na Kongresnem trgu, ki so danes najbrž povsem spremenjeni. Po preselitvi tam nisem bila nikoli več. Ko sem se leta 1955 vpisala na geografijo, so bili prostori takratnega Inštituta za geografijo v jugovzhodnem vogalu drugega nadstropja dvorca. Najbrž prav isti, ki jih je geografija dobila ob ustanovitvi univerze. Glede na razporeditev prostorov in tudi vhoda v ta del stavbe je bilo to nekoč verjetno stanovanje. Vse je bilo zelo tesno, s temnim, starim in težkim pohištvom. Ob vseh stenah so bile visoke police s knjigami, ob strani hodnika pa široke omare za karte. Levo od ozkega hodnika je bila soba profesorja Ilesiča, ob njej tako imenovana »seminarska soba« za predavanja manjšim skupinam, za zagovore doktorskih disertacij in za študij. Vendar je bila za nas študente prav ta soba in ozek hodnik pred njo glavni prostor za druženje. Zaradi cikličnega študija je bila povezanost med študenti vseh letnikov zelo velika in prijateljska.

Precej velika vogalna soba, tudi tu so bile stene zapolnjene s knjigami, je imela v sredini zelo veliko mizo, ki je bila namenjena sestankom. Ob njej so zelo pogosto posedali nekdanji študenti, ki so diplomirali leta pred nami. Prihajali so iz vseh krajev Slovenije. To je bil pravi družabni prostor, kjer so se srečevali, se pogovarjali in prebirali novejšo literaturo. Vsak svoj obisk v Ljubljani so združili še z obiskom zelo prijazne knjižničarke gospe Tatjane Šifrer. Spominjam se, da so se ob preselitvi v novo stavbo te vrste obiski zelo skrčili. Tudi starejši kolegi so se pritoževali, da ni več tiste domačnosti kot prej.

Med oddelčne prostore sta sodila še dva ozka hodnika, tudi polna polic s knjigami. V enem je imel sedež takrat edini asistent Vladimir Klemenčič, ki je

mrzlično pisal svojo doktorsko disertacijo, v drugem pa knjižna manipulantka oz. bolj deklica za vse, gospa Micka Lindič. Bil je še en manjši prostor, kamor pa študenti nismo zahajali. To je bila kartografska risalnica, kjer je vladal najprej Vilko Finžgar, za njim pa Marko Žerovnik. In to je bilo vse.

Aha, seveda, še o najsvetejšem! To je bila precej velika pisarna profesorja Antona Melika v prvem nadstropju in ob njej še soba za njegovega asistenta. Ko smo bili še bruci, je bila prazna, ker je bil dr. Vladimir Kokole na študijskem izobraževanju (mislim, da v Združenem kraljestvu). Kmalu po vrnitvi je zapustil naš oddelek in se preselil v Geografski inštitut na SAZU. Šele leto pozneje se je v to sobo vselil novi Melikov asistent (Marjan Žagar).

Kot je bilo že omenjeno, so bila zaradi maloštevilnega učnega osebja takrat predavanja organizirana ciklično. To pomeni, da smo vse geografske predmete splošne in regionalne geografije poslušali vsi študenti od 1. do 3. letnika skupaj. V treh letih smo torej »vsrkali« večino geografskega znanja. Študenti vseh letnikov smo se zato zelo dobro poznali, zlasti dva letnika pred nami, ko smo študij začenjali, in dva za nami, ko smo ga zaključevali. Vse pridobljeno znanje smo morali predstaviti obema profesorjema na dveh precej obširnih izpitih. Prvega je bilo mogoče opraviti po 3. letniku. To je bila Splošna geografija s predmetoma Antropogeografija pri profesorju Ilešiču (vsa družbena geografija) in Fizična geografija pri prof. Meliku. Vsa regionalna geografija je obsegala končni ustni diplomski izpit (po opravljenih štirih seminarskih nalogah in diplomski nalogi) pri obeh profesorjih. Obremenitev z drugimi izpiti ni bila zelo zahtevna. Po Uvodu v geografijo v prvem letniku ter pozneje Matematični geografiji in Zgodovini geografije smo morali opraviti še nekaj »okraskov«, kot smo jih imenovali, na drugih oddelkih. To je bila zelo obvezna Predvojaška vzgoja, nato Geologija, Pedologija, Meteorološki elementi, Etnologija, Mladinska psihologija in Pedagogika. Če se prav spomnim, smo bili prva generacija, ki je imela v 4. letniku Didaktiko geografije (takrat Metodika pouka geografije). Vsak teden se je v ta namen iz Maribora pripeljal profesor Mavricij Zgonik, takrat še brez doktorata, ki se je kot eden redkih ukvarjal s to tematiko (poleg prof. Ilešiča, ki je pisal učbenike za srednjo šolo).

In kje smo imeli skupna predavanja za tri letnike? Nas je bilo skupno le nekaj več kot sto študentov. Večina predavanj je bila v precej veliki predavalnici v pritličju, pod zbornično dvorano. Imenovali so jo »prirodoslovna predavalnica«.

V to stopničasto urejeno predavalnico, s prav tako starim pohištvom kot drugod, je bil vhod z dvorišča. Študentke smo prva tri leta tu imele Predvojaško vzgojo iz različnih medicinskih znanj. Prisotnost na teh predavanjih je bila zanimiva predvsem zato, ker smo se tu srečevali študenti istega letnika z vseh oddelkov na fakulteti. Tako so se širila naša poznanstva. V lepi »balkonski predavalnici« v prvem nadstropju pa smo imeli v prvem letniku predavanja iz Uvoda v geografijo, pozneje pa predstavitev seminarskih in predvsem diplomskih nalog, za vse študente geografije hkrati. V jesenskem in spomladanskem času smo premore med urami lahko preživljali na balkonu, kar je bilo osvežujoče.

Že prof. Darko Radinja se je v svojem članku ob 70-letnici oddelka dotaknil zmešnjav, do kakršnih je privedlo neprestano spreminjanje učnih načrtov in organizacijskih okvirjev, kmalu po našem vpisu leta 1955. Vpisala sem se na Prirodoslovno-matematično-filozofsko fakulteto, nato je kmalu prišlo do ločitve Filozofske od Naravoslovne fakultete (»prirodno« je bil hrvatizem). Tako sem diplomirala še na Naravoslovni fakulteti, nekaj mesecev pozneje pa sem se zaposlila na Filozofski fakulteti, katere del je postal tudi Oddelek za geografijo. Prejšnji Inštitut za geografijo se je namreč preimenoval v Oddelek za geografijo.

Stara tradicionalna povezava geografije z zgodovino, nekateri študenti pred nami so vpisovali celo tretji vzporedni predmet, etnologijo, se je v naši generaciji pretrgala. Mi smo lahko vpisali samo enopredmetno geografijo. V naslednjih letih so bile povezave znova mogoče (na Naravoslovni fakulteti z geologijo in biologijo). Še večje spremembe so po letu 1960 povzročile različne usmeritve (v turizem, urbanizem ipd.) in povezave z drugimi predmeti na Filozofski fakulteti in pozneje dvostopenjski študij. To je povzročalo velike težave tistim, ki so na fakulteti pripravljali urnike ali urejali izpitne roke med oddelki, tudi meni. Usklajevali smo se samo z zgodovino in sociologijo. Zato je pogosto prihajalo do prekrivanja med predavanji na posameznih oddelkih in celo do istih datumov izpitnih rokov. Posebne težave so nastale, ker so študentom brez opravljenih obveznosti za tekoči letnik dovolili opravljati izpite iz naslednjega letnika, ne da bi bili vanj vpisani. Na fakulteti je bila posebna komisija, ki je poskušala te probleme reševati ob konkretnih študentskih prošnjah. Še najbolj se je na vse spoznal predsednik komisije prof. Bogo Grafenauer. Te, pogosto kar precej zapletene situacije so pozneje začeli urejati – upam, da uspešno.

In ekskurzije. Te so bile nekaj posebnega. Vse so nas zelo dobro povezovale med seboj. Po opravljenem delu smo imeli dovolj časa za posedanje, veseljačenje in prepevanje. Pobudnik tega zadnjega je bil prav profesor Ilešič. Bili smo pravi, čeprav tu in tam malo razglašen pevski zbor. Za vsak letnik sta bili praviloma predvideni dve ekskurziji. Povečini nas je vodil profesor Ilešič, včasih tudi dr. Vladimir Klemenčič. Šele v višjih letnikih so se mu pridružili novi asistenti, predvsem Marjan Žagar in Igor Vrišer.

V dijaških letih sem imela premalo priložnosti, predvsem pa ne sredstev, da bi si ogledovala Slovenijo. Poznala sem le dve, tri območja, kjer imam sorodnike. Ko sem v 2. letniku postala demonstratorica in s tem imela tudi dolžnost pripraviti organizacijski del posameznih ekskurzij (kartografski material, vozovnice, napotnice za profesorje in podobno), sem izkoristila to priložnost, da sem hodila na ekskurzije tako z višjimi letniki kot tudi s kolegi za nami. V treh letih sem »prekolovratila« precejšen del Slovenije, ki je prej sploh nisem poznala. To je bila odlična učna doba. Prevozno sredstvo je bil samo vlak, poleg njega pa seveda pešačenje – in to kar lepo število kilometrov na dan. Dogodili so se nam številni zabavni in komični dogodki. Tudi pozneje, v sedemnajstih letih svojega službovanja na oddelku, sem bila na številnih ekskurzijah. V mojih spominih so se nekatere pomešale med seboj. Nekatere dogodivščine so vredne, da jih izpovem mlajšim rodovom.

Ko smo se v 1. letniku odpravili na našo prvo tradicionalno ekskurzijo v Posavsko hribovje, nam je profesor Ilešič dal natančna navodila, kako naj bomo opremljeni, oblečeni, obuti. To je bilo nujno, saj mnogi kolegi niso bili vajeni gibanja v naravi. Zabičal nam je, da moramo imeti s seboj tudi dežnike, posebej če je bila vremenska napoved slaba. Ekskurzij praviloma nikoli nismo prelagali ali odpovedovali. Ker se nam je zdel dežnik povsem nezdržljiv s hojo, se je večini zdel nepotreben. Drugih zaščitnih pripomočkov za primer dežja pa takrat še ni bilo. Ko smo se zjutraj pojavili na železniški postaji v lahkih jopičih, puloverjih in podobnem, je profesor Ilešič imel s seboj ogromen dežnik. In čez čas je res začelo deževati. Profesor je razpel svoj ogromen dežnik in napredoval kot pod velikim šotorom. Ostali smo bili kmalu krepko mokri, tudi do kože. To je bilo dovolj, da smo bili na naslednjih ekskurzijah vsi do zadnjega opremljeni z dežniki, tudi z zložljivimi, ki so se začeli pojavljati prav takrat.

S profesorjem Ilešičem – imenovali smo ga kar Ile – je povezan tudi naslednji dogodek. V 4. letniku smo se z vlakom odpeljali do Ljutomera, nato peščili do Mure, se z brodom prepeljali na levi breg Mure, peščili do Murske Sobote, od tam do Sebeborcev – in nazaj do železniške postaje v Murški Soboti. Za mene je bilo vse to novo, ker sem bila prvič v Prekmurju. Nikoli ne bom pozabila Sebeborske terase, ki nam jo je že vsem utrujenim predstavil starejši kolega Ludvik Olas, po domače Lajči. V Ljutomeru smo po večerji posedeli v gostilni. V tistem času je profesor Ilešič objavil svojo novo regionalizacijo Slovenije. Prlekijo in Prekmurje je združil v novo regijo Pomurje. Tako smo sedeli v neki gostilni, z nami pa tudi nekaj domačinov, s katerimi je profesor živahno razpravljal, a sogovorniki niso vedeli, s kom govorijo. V tistih krajih se je profesor Ilešič vedno počutil kot doma, saj je bil iz naselja nedaleč od Sv. Jurija ob Ščavnici doma njegov oče, znani slavist dr. Fran Ilešič. Naenkrat se je eden od domačih očancev začel razburjati, češ: »... mi smo Prleki in bomo Prleki tudi ostali. Tam v Ljubljani pa si je neki Alešič izmislil in nas z onimi čez Muro vtaknil v Pomurje.« Profesor je prav nedolžno sedel poleg njega in svetohlinsko obračal oči ter prikimal. Ostali za mizo smo komaj krotili smeh.

Na neki ekskurziji enega od nižjih letnikov, ki smo jo zaključili v Gornji Radgoni, so starši ene od študentk vse udeležence povabili na kosilo. Poleg imenitne enolončnice smo pili tudi odlično vino. Po kosilu je imel profesor namen, da nam ob mostu pove še nekaj o zgodovini obeh naselij tostran in onstran Mure, ki ju je takrat ločil strogo zastraženi most. Ura pa je tekla in do mosta smo prišli pozno in precej dobre volje. Profesor se je postavil pred nas in rekel: »Tukaj je Jugoslavija in tam čez je Avstrija. In to je vse.« Obrnil se je in odkorakal do bližnje železniške postaje. Malo začudeni nad tako kratko razlago smo odhiteli za njim in pri tem opazili, da nekaj fantov manjka. Vlak je bil tik pred odhodom. Vsi prestrašeni smo strmeli v smer, od koder naj bi se prikazali. A videli nismo nikogar! Vlak se je začel premikati. Takrat pa so se prikazali. Mahali so z rokami in vpili, mi na vlaku pa z njimi. Po nekaj desetih metrih se je vlak ustavil, zamudniki so srečno zlezli nanj in končno smo se lahko odpeljali. Vsi smo zaploskali, sprevodnik pa nas je z veseljem opazoval.

Na eni od ekskurzij smo spoznavali Laško in okolico. Prenočevat smo šli v planinsko kočo na Šmohorju nad Laškim. Najbrž je bila takrat to najcenejša

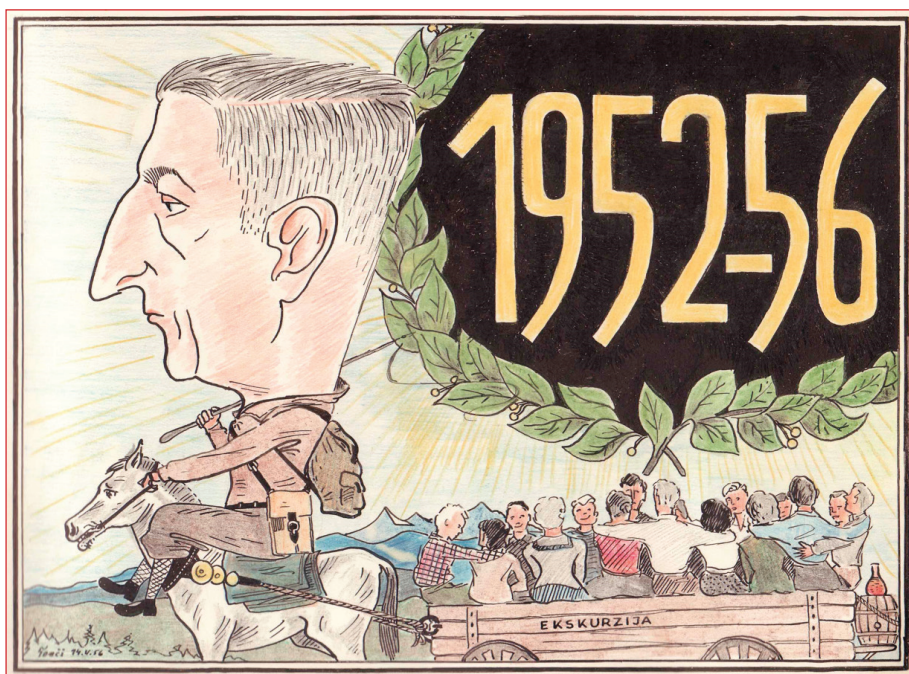
možnost. Pred kratkim sem bila po dolgih letih znova v tej koči, a z avtomobilom. V spominu sem imela, da smo pešačili kakšno uro, tokrat pa sem bila presenečena, saj oddaljenost ni majhna. V koči je profesor Ilešič vprašal, kaj bo za večerjo. Zajtrke, večerje in prenočevanje so imeli študenti plačano. Izvedeli smo, da bodo vampi. Začelo se je splošno negodovanje. Profesor se je razhudil nad »izbirčnostjo«, a na koncu smo se pogodili, da tisti, ki vampov ne marajo, dobijo jajčka. Med »neljubitelji« vampov sem bila tudi sama, vendar mi je bilo to po vseh tistih pregovarjanjih nerodno povedati. Od takrat sem jedla vampe le trikrat: prvič, zadnjič in nikoli več. Po večerji se je ob kozarcu razpoloženje hitro dvignilo. Tudi ob tej priložnosti – kot pred tem – so se dolgo v noč razlegali naši boljši ali slabši pevski poskusi. Glavni pevec je bil profesor Ilešič. Peli smo predvsem narodne pesmi, partizanske, poskušali pa smo celo z nekaterimi popevkami. Na ekskurziji smo imeli tudi gosta, profesorja iz Beograda. Naš vlak dalje na Štajersko je imel odhod iz Laškega zgodaj, menda okrog 7. ure zjutraj. Odhod iz koč je bil planiran ob 5. uri. Ob enih zjutraj je razigrani družini naš gost odločno povedal, da gre spat in naj si profesor kar predstavlja, da bo ta ves razigrani »narod« drugo jutro sposoben vstati še pred 9. uro. Ne spomnim se, kdaj smo šli spat, če smo sploh šli, vendar smo točno ob petih že vsi korakali v dolino. Z nami je vztrajal celo Igor Vrišer, takrat asistent, ki ni pil, ker ga je bolel želodec, in ni pel, ker je trdil, da nima posluha. Gost pa je samo majal z glavo in še dolgo po tem povsod razlagal, da je kaj takega mogoče samo v Sloveniji.

Smešnih dogodivščin je bilo veliko tudi ob drugih prilikah. V tistem času je bil dr. Vladimir Klemenčič obseden s »kmečkimi sinovi«, kot smo to imenovali. Na primeru naselja Podgorje pri Kamniku je namreč razlagal deagrarizacijo in urbanizacijo našega podeželja s tem, da sinovi kmetov opuščajo kmetovanje in nekdanja kmečka poslopja uporabljajo za druge namene, predvsem za obrtno dejavnost. Tako smo na neki ekskurziji peš prišli od Save v južni del Domžal. Ustavili smo se ob nekem dvorišču, kjer je bil velik hlev. Klemenčič je začel s svojo priljubljeno razlago, eden od študentov pa se je počasi približal hlevu in na široko odprl vrata. V hlevu je bilo vsaj 30 krav. Takoj smo se pobrali naprej.

Za profesorje je bilo znano, da na terenu niso mogli prenehati z razlago, predvsem če je bila na programu kakšna »priljubljena« tema ali objekt. Tako smo nekega mrzlega zimskega dne odšli z vlakom do Pivke. V Ljubljani smo bili že vsi

na vlaku, prof. Klemenčiča pa od nikoder. Pojavil se je v trenutku, ko se je začel vlak premikati. Tako hitro, kot je takrat tekel Klemenčič, nisem nikogar videla ne prej ne pozneje. Ko je dosegel vlak, se je na pomoč stegnilo več fantovskih rok, ki so ga potegnile noter. Iz Pivke smo peš odšli navzgor proti Knežaku. Dosegli smo priljubljen Klemenčičev »fevd«. Tako smo študenti imenovali območja, kjer so profesorji raziskovali, pripravljali svoje doktorske disertacije ali znanstvene članke. Po nekaj kilometrih za Pivko se je dr. Klemenčič ustavil in začel z razlago. Bilo je zelo mrzlo, zemljo je pokrivala tanka, popolnoma zmrznjena snežna odeja. Vedno bolj nas je zeblo. On pa je neumorno razlagal naprej, čeprav ga skoraj nihče več ni poslušal. Naenkrat se je tiho oglasil eden od študentov: »Jaz sem že primrznil ob tla. Kako mi je žal, da nisem v Ljubljani izpustil njegove roke.« Klemenčič se ni povsem zavedal, kam je merila ta pripomba, a premaknili smo se le.

Veliko zabavnega se je dogajalo tudi na brucovanjih, na primer podeljevanje zlatih in srebrnih »čukcov« vsem tistim, ki so si pridobili pozitivno oceno šele po

Slika 56: Ena pa se je le ohranila – Tončijeva karikatura Svetozarja Ilešiča, ki vodi študentsko ekskurzijo generacije 1952–56 (Arhiv Oddelka za geografijo).

šestem (končno!) opravljenem izpitu iz statistike pri dr. Miranu Čuku. Šest nezadostnih ocen skupaj daje oceno šest in s tem tudi zlatega »čukca«. Mnogo zabavnih zgodb, povezanih s študijem, izpiti in tudi profesorji ter asistenti, bi lahko povedal še marsikateri kolega. Škoda, da se niso obranile nekatere odlične karikature Matjaža Puca in Franca Jurija, ki so bile pripravljene posebej za brucovanja. Takrat pač nihče ni pomislil, da bi tak arhiv lahko kdaj komu ali za kakšen namen koristil.

Jelka-Eta Kunaver

4.3.2 Družbena geografija v Sloveniji: od konceptov do palete geografij

Jernej Zupančič

4.3.2.1 Uvod za uvid v široko polje družbene geografije

V letu stoletnice je premislek o vijugavi preteklosti razvoja slovenske družbenogeografske misli upoštevanja vreden napor. Kot dediči stoletnih prizadevanj imamo pravico do kritične avtorefleksije in tehtanja posameznih pristopov, ki so se zapisali v zgodovino naše vede. To početje je obenem priložnost za uvid v preplet misli, pristopov in nazorov o Zemlji; o nečem, kar definira naše strokovno delo, ga loči od drugih strok in ga obenem povezuje z njimi. Geografska stoletnica je to predvsem kontekstualno, v svojstvu organiziranega univerzitetnega študija v Ljubljani, s katerim je v slovenskem prostoru v slovenskem jeziku in za slovenske ljudi začela nastajati slovenska geografija kot odgovor na izzive svojega časa in prostora. Kot sozačetnica študija je postavljena ob klasične discipline družboslovno-humanističnega spektra in se zato upravičeno šteje med stebre humanistične izobrazbe. Ker je bila v svoji perspektivi potreb v začetku namenjena predvsem vzgoji pedagoškega kadra, je geografska vednost bolj kot v uporabno orodje silila v zbiranje in preurejanje vedenj o Zemlji, človeku in njegovem početju ter posledicah. Univerzitetno okolje je dajalo tudi možnosti razvoja raziskovalnega razmišljanja in inovativnega iskanja vprašanj na dejstva, domneve in stališča; šele potem je bilo mogoče vprašanjem dati tudi (nove in prave) odgovore.

Na razvoj znanstvene vede vpliva mnogo stvari, razmisliti pa velja predvsem o treh: družbenih okoliščinah (ki predstavljajo medij vsake vednosti, jo

omogočajo, spodbujajo in usmerjajo), šolah in smereh razmišljanja (vsakokrat tvorijo paradigmo mišljenja o nečem ter tvorijo sistem vednosti in vrednot) ter človeškem kapitalu (nekdo lahko nekaj naredi ali pa ne). Vse ostalo so konteksti. Od omenjenih treh glavnih dejavnikov sta prva dva postavljala zahteve in pričakovanja, zadnji pa je nanje odgovarjal. Kako je bilo torej z ljubljansko družbeno geografijo?

Družbene okoliščine: Leto 1919 je ponudilo družbeni veji geografske vede izjemen impulz. Era velikih geografskih odkritij je bila večidel končana, svet v celoti politično razdeljen, imperialno fazo so vsaj v Evropi nasledile nacionalne države. Stara celina je bila razdeljena na postimperialni zahodni del, poražene regionalne sile v sredini in novo oblikovane nacionalne države v vzhodnem delu. Vzhodno od tod je nastala Sovjetska zveza, v socialistično družbeno ureditev preoblikovan nekdanji ruski imperij, na zahodni strani, onkraj Atlantika, pa nesporni svetovni gospodarski lider 20. stoletja – Združene države Amerike. Toda bolj kot v mnogočem nova geopolitična konfiguracija svetovne politične karte je geografski vedi nastavljala zrcalo ter terjala prilagoditve nova tipologija kulturne pokrajine. Industrijska era je iz krajevno omejenih lokacij klasičnih industrijskih pokrajin ustvarjala industrijsko-urbano pokrajino v splošnem. V podrobnostih spremenjen podeželski, sploh pa mestni mikrokozmos in širjenje novih življenjskih stilov so tudi od geografije terjali ustrezne prilagoditve. Take razmere sta doživljala v prelomnem času zgodnjega 20. stoletja tudi slovenski prostor in družba.

Geografske šole: Ozemlje Slovenije je bilo zaradi dolgotrajne zgodovinske vključenosti v srednjeevropski prostor dedič tedaj še močno prevladujočega (okoljskega, geografskega) determinizma. V obdobju habsburške države je bilo primarno univerzitetno okolje Dunaj, deloma še Gradec. Privlačna je bila tudi Praga in še nekaj prej severnoitalijanske univerze. Slovenske dežele so bile v stiku s temi središči, a dovolj daleč na robu, da se je znanost razvijala dislocirano in prihajala nazaj le v obliki izobraženih posameznikov. V nemškem govornem okolju se je proti koncu 19. stoletja močno uveljavila antropogeografska koncepcija. Ker je postavljala v ospredje človeka oziroma družbo, jo upravičeno postavljamo kot neposredno predhodnico širše družbene geografije. Skoraj sočasno je v Franciji začel svojo pot geografski posibilizem. Na začetni razvoj slovenske družbene geografije je imel dokaj omejen vpliv.

Človeški potencial: Poslanstvo univerze je v oblikovanju in vzdrževanju človeškega potenciala. Ljubljana je bila vsaj dvakrat skoraj tik pred tem, da se tudi tu razvije univerzitetni študij. Da se je leta 1919, takoj po stabilizaciji političnih razmer in oblikovanju nove jugoslovanske države, lahko v okviru novo-ustanovljene univerze organiziral študij geografije, priča o tem, da je kadrovskega potencial obstajal. Kot predhodnike velja omeniti A. G. Supana, ki je prav v Ljubljani zasnoval temelje svoje poznejše imenitne akademske kariere (Cigale, D. Ogrin, 2016), V. Šarabona, pisca več strokovnih del ter učbenikov, B. Kocena in njegove atlase, J. Jesenka, S. Rutarja, raziskovalca F. Seidla idr. Pustolovski duh je vel tudi med Slovenci, družbenih prilik za afirmacijo pod lastno zastavo pa ni bilo. Zato so se tako ali drugače proslavili drugje in tudi za tuje interese. V prelomnem času po koncu prve svetovne vojne je bilo geografov diplomantov in tudi doktorantov dunajske in graške univerze nekaj, vendar je imela geografija kljub temu ob ustanovitvi ljubljanske univerze kadrovske težave, ki so jih rešili z Dalmatincem italijanskega rodu A. Gavazzijem.

Začetna kadrovska zadrega ljubljanske geografske šole se je soočala tudi z morda (pre)nizkimi pričakovanji slovenske družbe in predvsem njenega upravljalškega in političnega aparata, ki je našo vedo videl kot zemlje(o)pis: disciplino s širokim naborom znanj za dvig splošne izobrazbene ravni, disciplino z obsežnim podatkovnim naborom in mnogo manj (če sploh) kot v različnih praksah uporabno vedo. Regionalnogeografski kontekst je bil obenem tudi zelo domoznanski, kar je utrjevalo položaj geografije kot nacionalno pomembne vede. Končno se je geografija postavila kot ena od ustanovnih ved *Alme Mater Labacensis!* Nadaljnji družbeni in prostorski razvoj pa je predvsem družbeni geografiji dajal vrsto priložnosti na poti metodološkega zorenja, teoretičnega utemeljevanja in praktičnega dokazovanja. Samostojnost geografske šole je omogočala iskanje novih povezav po svetu, zgledovanje in sodelovanje, posnemanje in tudi nasprotovanje. Sme se zapisati, da so se ob tematskem širjenju in specializaciji ljubljanske (slovenske) družbene geografije spreminjali tudi njena organizacija in polja uveljavljanja. V nasprotju s fizično geografijo je družbeni del naše vede vedno družbeno kritičen in zato pred večnimi izzivi, kako opredeljevati stvarnost, katero hkrati tudi sooblikuje. Nagel razvoj smeri geografskega razmišljanja in temu sledeča specializacija je nekajkrat v moderni zgodovini slovenske geografije postavila vedo pred odločitev, ali naj nadaljuje pot sama kot enotna

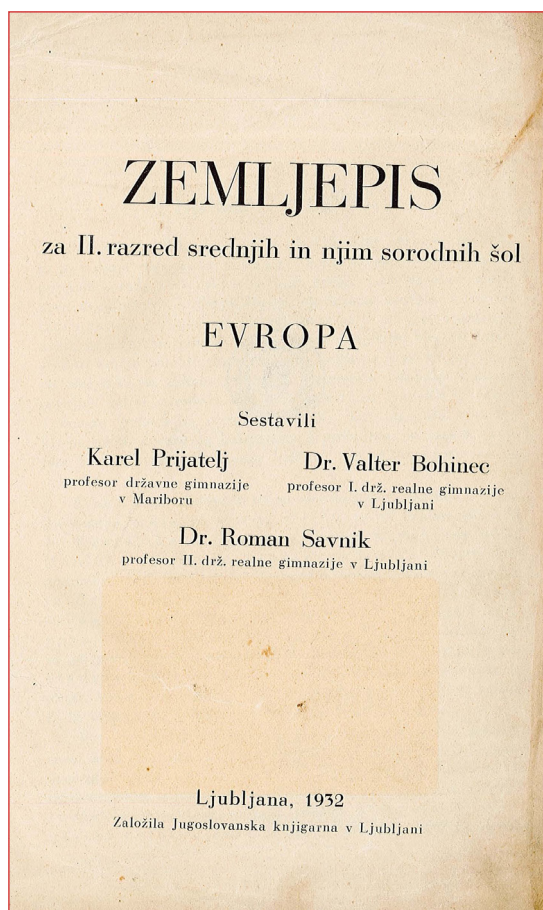
in s tem kompleksna, ali pa naj sledi precej razširjenim praksam geografske specializacije in cepitve. Koncept univerzalnosti geografije zagovarjamo kot prednosti njene širine in kompleksnost kot konkurenčno lastnost v svetu sicer zelo specializirajočih se znanosti. Opazovanje stoletje dolgega razvoja razkrije, da se je geografija temu prilagajala, kar govori v prid njene vitalnosti. Družbena geografija se je specializirala navznoter.

4.3.2.2 Od regionalne k družbenogeografski specializaciji

Pojem družbene geografije je terminološko zahtevna reč. Za podobno tematsko opredelitev so v veljavi štirje izrazi: **družbena geografija**, **socialna geografija**, **kulturna geografija** in **humana geografija**. Medtem ko se prvi dve omenjata zelo pogosto in se v slovenskem geografskem diskurzu razmeroma jasno prepoznavata in ločita, je tretja omenjena sem in tja, bolj kot prevod ali pojasnitev vsebinskega okvira »družbene« geografije. Poskusi, da bi bila tudi humana geografija izrecno tako poimenovana, s čimer bi se izognili tudi dilemi družbena – socialna, niso uspeli. »Družbena geografija« se včasih enači s kulturno- ter antropogeografijo, predvsem pa s socialno geografijo. Vendar ima vsaka od naštetih geografskih panog svoje specifično področje dela in izoblikovano teoretično podlago. Do teh prepletanj je prihajalo zaradi vse močnejših vplivov iz držav z anglosaško akademsko tradicijo, predvsem iz ZDA. Socialna geografija je v našem okolju pojmovana ožje, in sicer kot ena od samostojnih geografskih disciplin. Enako velja za kulturno geografijo, ki je svoje terminološko izoblikovanje v slovenskem okolju dobila pravzaprav šele z »bolonjsko« reformo študija in postala eden od predmetov družbenogeografske sfere.

Začetki so bili skromni in težki. Temeljna popotnica družbenogeografske misli je bila naslonjena na nemško antropogeografsko šolo, od katere pa so se želeli osamosvojiti. Previdno distanciranje je treba zato razumeti v luči teh naporov, kakor morda tudi izbiro A. Gavazzija na mesto prvega univerzitetnega učitelja ljubljanske geografije. V kratkem obdobju je študij zaživel, dobil diplomante in doktorante, organiziralo se je geografsko društvo in začela je izhajati stanovska revija *Geografski vestnik*. Družbeno geografijo so začenjali diplomanti in doktoranti, in sicer tematsko predvsem na regionalnogeografskem področju. V. Bohinec, V. Šarabon, A. Melik, R. Savnik in pozneje še S. Ilešič so tlakovali pot avtentične slovenske geografske znanosti. Za vse ni bilo

prostora in morda tudi ne razumevanja. Nekatere ustvarjalce so verjetno tudi zaradi nazorskih razlogov zavestno prezrli, med njimi tudi **Romana Savnika** (1902–1987), sicer zelo ustvarjalnega pedagoga in urednika več knjižnih izdaj. Prvi doktorant, **Valter Bohinec**, je leta 1921 doktoriral iz demografske tematike (*Vertikalno pomikanje prebivalstva v južnem pritočju Drave od Toblaškega polja do Dravograda v letih 1880–1910*). Zaradi razhajanj z vodstvom ni dolgo vztrajal v univerzitetnih vodah, a je bil pozneje izjemno dejaven na uredniškem, založniškem, enciklopedičnem in kartografskem področju. **Anton Melik** je po doktoratu iz kolonizacije Ljubljanskega barja leta 1927 (Melik, 1927) postal asistent

Slika 57: Naslovnica učbenika zemljepis Evrope za srednje šole, ki so ga napisali Karel Prijatelj, Valter Bohinec in Roman Savnik (Arhiv Oddelka za geografijo).

in najpomembnejši univerzitetni učitelj zgodnje faze slovenske geografske šole. Slabo desetletje pozneje (1933) je doktorat opravil tudi **Svetožar Ilešič** (*Kmetska naselja na vzhodnem Gorenjskem*). Tematika kmetij in kmetijstva odkriva poleg regionalne zelo močno, celo prevladujočo družbenogeografsko noto, ki ji je avtor, zagovarjajoč premise geografske kompleksnosti, ostal zvest vso svojo kariero in s tem neposredno in posredno utiral tudi pot slovenske geografije. Človek je po teh dognanjih prilagajajoči se tvorec kulturne pokrajine, njen preoblikovalec in dopolnjevalec. V tem stališču bodo zagovorniki geografske kompleksnosti našli vedno dovolj argumentov, kritiki pa sledi determinizma.

Pregled del slovenskih raziskovalcev od ustanovitve ljubljanske univerze do sredine 20. stoletja ne prepriča, da bi družbena geografija med slovenskimi geografi obstajala kot oblikovan raziskovalni koncept. Geografija je bila enotna, pristopi različni in pri sorazmerno manjšem številu ustvarjalcev in skromnih materialnih možnostih je bil zagovor enotnosti zelo pragmatičen odgovor na meddisciplinarno konkurenco, s katero se je geografija morala kosati, a je po drugi strani prispevala k širini geografskega razumevanja. Že pred drugo svetovno vojno so nastajale študije o prebivalstvenih vprašanjih (Bohinec, 1921), problemih vasi in kmečkega stanu (Baš, Pirc, 1938), začetke dnevnega vozaštva ob razvoju neagrarnih dejavnosti in druga relevantna vprašanja pa je zajel Melik v zasnovi svoje Slovenije (Melik, 1935). Glavno tvorivo za to so bile diplomske naloge ter parcialno tudi raziskave in objave posameznikov. Pomembna tema je bila tudi o slovenskih manjšinah (pisano največkrat o »... naših za mejo ...«) in o problemih izseljevanja ter narodne sestave (Simonič, 1934); pri tem se je tematika prekrivala tudi s prizadevanji zlasti etnologov in zgodovinarjev. Ustvarja se vtis, da sta ustvarjalnost geografov tiste dobe bolj gnala disciplinarno motivirana emocija pripadnosti in narodni refleks kot pa realne finančne spodbude. Ilešičeva študija o gospodarskih spremembah in strukturi takratne Slovenije (Ilešič, 1939) bi bila lahko tudi z metodološkega zornega kota začetek ekonomske (gospodarske) geografije. Vrsta piscev (S. Ilešič, R. Savnik, Z. Hočevár, V. Leban, A. Kovač, J. Kosmatin, M. Miklavčič, F. Pengov, I. Simonič, J. Sotošek), geografov in drugih poklicev je med pisci besedil za eno eminentnejših medvojnih del: *Krajevni leksikon Dravske banovine* (1937). Pisali so o »geografiji« srezov in mest, enakomerno o družbenih in naravnogeografskih prvinah.

4.3.2.3 Pojav in razvoj slovenske socialne geografije ter izziv enotnosti geografije

Druga svetovna vojna je odnesla tudi marsikatero znanstveno orientirano geografsko dušo, po njej so nastale drugačne družbene okoliščine. Konec vojne in rekonfiguracija evropskega političnega zemljevida ter nastop socialistične ureditve so bili glavni okviri, ki jih je morala upoštevati zlasti družbena geografija. Boj za meje je bil stimulans za nekaj, kar bi morda v drugačnih okoliščinah imenovali tudi politična geografija. Regionalni pristop, vendar angažiran v smislu zagovornišтва pravice do slovenske stvari, je, ko govorimo o zapisih o avstrijski Koroški, Porabju, Gorici in še posebej Trstu, dokazoval slovenskost teh območij v turbulenci diplomatskih procesov povojne Evrope. Močno orodje je bila kartografska ponazoritev, podrobna statistika in nesporno dobro poznavanje lokalnih razmer. A so jih diplomati vzeli v roke največkrat šele potem, ko so bile mejne zadeve *ad acta*. Naglo uvajanje socialistične ureditve je ta proces zateklo v fazi, ko so pod vplivi socialističnih konceptov na veliko gradili infrastrukturo in sprožili dinamična razmerja med mestom in podeželjem. Melik, tedaj že akademik in v letih 1946 do 1950 tudi rektor Univerze v Ljubljani, je v teh okoliščinah vizionarsko predvidel aplikativno plat geografije. V ospredje so postavljali študije prebivalstvenih sprememb, gospodarskih in regionalnih potreb. Glede na uporabljene pristope in metode je mnoge študije iz tega obdobja lažje opredeliti za regionalnogeografske kot pa družbenogeografske. V nadaljevanju je družbena geografija dosegla veliko širino in specializacijo, a ostala znotraj koncepta enovite, kompleksne vede.

Melik se je sprva posvečal geomorfološkim vprašanjem, čeprav je disertacija o kolonizaciji Ljubljanskega barja po vsebini pravzaprav historično-geografska. Vendar je bil avtor širši in pregled njegovih del dokazuje zastopanje tega kompleksnega pristopa. Družbenogeografska tematika ga je ponovno začela zaposlovati pozneje, zlasti v fazi pisanja obsežne *Geografije Slovenije*. V tem monumentalnem, še do danes neprešeženem delu, je Melik izvrsten opazovalec strukture slovenske kulturne pokrajine. Melik je dajal prednost predvsem naravnim dejavnikom. To je držalo za kmečko družbo bolj kot za rastočo moderno, industrijsko in urbano, zato je morda na mestu kritičen premislek, ali se ni slovenska geografija (pre) močno naslonila na v bistvu deterministično tradicijo in koncepte.

Ne da bi posebej načrtovali, se je začela določena **tematska specializacija**. Mednje sodi usmeritev h **gospodarski geografiji**, kjer se je ob problemih vasi

iskalo tudi rešitve, zelo pragmatično in skladno z načeli socialistične doktrine. Podlago in teoretična utemeljevanja je mogoče slediti od omenjene Ilešičeve študije še izpred vojne. Pozneje je naslonitev na rusko oziroma sovjetsko geografijo usmerila k tesni povezanosti fizično-družbenogeografskega kompleksa in s tem enotnosti geografije, glede metodološko-teoretičnega izvora pa je postala mnogo bolj pomembna poljska agrarnogeografska šola **Jerzyja Kostrowickega** (1918–2002). Ilešičeve študije poljskih razdelitev (Ilešič, 1950) so bile jedro, glavnino prispevkov pa so dajala številna diplomska dela, ki so tem metodičnim vzorom in teoretičnim podlagam sledila. Vrh tega so ti kadri potem zasedali mesta v rastoči shemi šolske geografije, širili in razvijali geografsko miselnost, nekako kulturo razmišljanja mnogo bolj, kot pa je to lahko v šolski domeni naredila nova smer v Evropi tistega časa: socialna geografija.

Pojavljanje **socialnogeografskih raziskovalnih koncepcij** je vsaj na začetku sprožalo pomisleke in tudi precej burne reakcije. Razloga za to sta bila predvsem dva: zaradi dilem o geografskem dualizmu in zaradi vezanosti socialne geografije na avstrijsko-nemško geografsko tradicijo. Na nekaterih evropskih univerzah, zlasti na Nizozemskem, Švedskem in v Veliki Britaniji, je prav ob nastopanju socialne geografije prišlo do delitev in marsikje so socialno geografijo postavljali med ekonomske in politične vede. Glede tega je med slovenskimi geografi prevladalo prepričanje, da je nastopajoči dualizem za geografijo škodljiv, zato so ga odklonili. Drugemu pomisleku so nasprotovali izključno iz politično-ideoloških razlogov, a ne prav dolgo.

Da se socialna in družbena geografija zamenjujeta, je precej krivo prav prepletanje socialnogeografske raziskovalne koncepcije z že obstoječimi družbenogeografskimi panogami do mere, da je mogoče pozneje govoriti o socialnogeografski teoretični podlagi in tematski specializaciji po posameznih družbenogeografskih panogah. V anglosaškem okolju je bil razvoj nekoliko drugačen, bolj soodvisen od razmerja med humano geografijo (ki je ustrezen prevod naši družbeni geografiji) ter delitvijo področij med kulturno in socialno geografijo. Predvsem od zatona 20. stoletja dalje ima ameriški akademski krog na večini področij, in tako tudi na geografskem, čedalje večji vpliv na smeri razvoja posameznih ved. Skoraj bi lahko pritrdili kritikam, da se je evropska geografija (ne samo socialna) precej amerikanizirala, in sicer predvsem zaradi prepričljive prevlade globalizacijskih vedenjskih vzorcev na znanstvenih področjih, kjer pa

imajo ameriške revije zaradi odmevnosti nesporen primat. Globaliziral pa se je tudi sodobni človek in tiste geografske panoge, ki se še posebej posvečajo kulturnim in političnim momentom, so dobile na svetovni ravni precej primerljive oblike.

Socialna geografija se je začela uveljavljati v družbah z naglimi procesi urbanizacije in industrializacije (Bobek, 1948). V svojih raziskavah o preobrazbi iz agrarne v industrijsko družbo je socialnogeografske koncepte med slovenskimi avtorji prvi uporabil **Vladimir Klemenčič** (1926–2013), izhajajoč sicer prvotno iz regionalno- in gospodarskogeografskih pristopov. Zaradi tesnega sodelovanja predvsem z münchensko socialnogeografsko šolo **Karla Rupperta** (1926–2017) se je uveljavila predvsem ta različica socialnogeografske koncepcije, opirajoč se na bogato dediščino že medvojne nemške in avstrijske geografije. Tako nemška kot slovenska družbena geografija je imela navsezadnje skupen metodološko-teoretični izvor v antropogeografiji, a se je pozneje razvijala ločeno in tudi v drugačnih okoliščinah. Posredno je na obe nekoliko vplival odmev francoske geografije V. de La Blacha, ki so ji sodobniki in nasledniki nadeli ime *posibilizem*, v Franciji pa je bilo še skoraj pol stoletja navzoče ime *vidalizem*. Že v nemškem govornem območju socialna geografija ni bila enotna in münchenska šola je bila le ena od smeri. Pomembno pa je, da se je socialna geografija v Sloveniji in v Nemčiji razvijala pravzaprav sočasno, a pri tem ubirala precej svojejske poteze, zaradi katerih jo lahko utemeljeno imenujemo »**slovenska socialnogeografska šola**«. V teoretično-metodološkem kontekstu je bila prilagojena razmeram takratne družbene ureditve. Ker je bila družbena razslojenost v socialistični Jugoslaviji bistveno enostavnejša (a nikakor ne enovita in brezrazredna ali nerazslojena), je bilo treba ubrati vrsto povsem samostojnih poti. Primerjava münchenske ali augsburške geografske šole ter slovenske ali celo jugoslovanske (govorimo o delovanju predvsem ljubljanskih in zagrebških geografov) pokaže zanimive razlike ne toliko v teoretičnem zaledju, pač pa v metodologiji in tipologiji proučevanih primerov. V. Klemenčič ni bil edini predstavnik; pomembno mesto imajo tudi nekateri drugi, predvsem **Mirko Pak** (rojen 1936) in **Matjaž Jeršič** (rojen 1934), **Marijan M. Klemenčič** (rojen 1947), **Anton Gosar** (rojen 1945), **Lojze Gosar** (1932–2014), **Vladimir Kokole** (1925–1993) in **Borut Belec** (rojen 1931), če se omejimo predvsem na začetno generacijo slovenskih socialnogeografskih ustvarjalcev, delujočih predvsem v raziskovalnem in univerzitetnem okolju.

Slika 58: Karl Ruppert, Mirko Pak in Vladimir Klemenčič na ekskurziji v Podgorju ob 80-letnici Vladimirja Klemenčiča leta 2006 (foto: I. Potočnik Slavič).

Razvoj slovenske socialne geografije lahko razdelimo na štiri glavne faze:

- začetno fazo: naslonjena na regionalno-, agrarno- in antropogeografsko koncepcijo;
- prevzem teoretično-metodološkega instrumentarija srednjeevropskih socialnogeografskih šol;
- klasično (strukturno-problemsko) fazo;
- fazo metodološke, teoretične in tematske diverzifikacije socialne geografije.

Prva faza slovenske socialne geografije predstavlja začetke postavljanja socialnogeografskega teorema, ki pa je bil v Sloveniji še skoraj v celoti prekrit z regionalnogeografskim pristopom. Regionalnogeografski in s tem izrazito holistični (kompleksni) pristop je praviloma izhajal iz lokacije proučevanega objekta. Izpostavljal je celoto, in to v zaporedju od fizičnogeografskega orisa in geologije do prebivalstva in značilnosti naselij, nekateri pa so se že v začetku usmerili zgolj na »geografijo« topografsko ožje opredeljenih območij ali kar krajev. Te študije so dobro podpirale Melikova prizadevanja za celovitim monografskim

orisom Slovenije, metodološko pa so parirale parcialnim problemskim pristopom. Med temi zasluži posebno mesto agrarna geografija, in sicer po zaslugi S. Ilešiča. Študija o sistemih poljske razdelitve je sistematično in koncizno delo, ki razkriva prevlado pozitivistične miselnosti in izjemno bogate metodološke izkušnje avtorja. Analizi sledi tipologija, oprta na izdelano sistematiko. To referenčno delo je bilo še desetletja pozneje vzor in obenem gradnik avtorjeve mednarodne prodornosti. Agrarna geografija je bila v petdesetih letih 20. stoletja začetek panožne diverzifikacije geografske vede, že prilagojene tematskim in problemskim pristopom aplikativne znanosti. Specializirala se je še naprej, kot je na primer v Srednji Evropi zelo priljubljeno proučevanje planin in planinskega pašništva (prim. Medved, 1961). Druge je zanimala geografija gospodarskih panog s tematikami, kot so oskrba mest s hrano, vinogradništvo, solinarstvo ali različne obrti. Pozneje je iz tega koncepta nastala geografija industrije, rudarstva, prometa, trgovine, potrošnje ipd.; vse to se postavlja pod skupno streho gospodarske geografije. Bilo pa je tudi nekaj čisto antropogeografskih raziskav, tematsko usmerjenih k študijam razvoja prebivalstva (Belec, 1957). Vse tri tematike (demografska ali antropogeografska; gospodarska in regionalna) je v svojih zgodnjih delih zajel V. Klemenčič, vendar s pozornostjo na procese, dinamiko v družbi in prostoru. V študiji o urbanizaciji okolice Kamnika (Klemenčič, 1953) je že uporabil tipične socialnogeografske prijeme in tudi terminologijo. To je študija o družbeni modernizaciji in njenih prostorskih učinkih ter odmik od tedaj še zelo razširjenih naziranj o moči naravnih dejavnikov. Pokrajina je v pomembnem segmentu torej politični produkt, obnašanje (etnično) prebivalcev pa odvisno od socialne pogojenosti ter s tem ranljivosti (in odvisnosti) njihovih nosilcev. Taka konstelacija se približa stališčem nemško-avstrijske socialne geografije Bobeka in Otrembe kot ključnih figur te šole pred generacijo münchenske geografske četverice.

Agrarnogeografsko in antropogeografsko izhodišče je v prvi fazi upoštevalo strukturne spremembe ter prešlo na proučevanje raznovrstnih prostorskih procesov, sproženih s splošnim tokom modernizacije, jedro katere je bilo uveljavljanje industrijske družbe; vse ostalo so bile posledice in okoliščine. Vendar raziskovalci niso izrecno pisali o socialnogeografskem pristopu, metodah in še manj o teoretičnih ozadjih, so pa na številnih mestih uporabljali socialnogeografsko terminologijo. Izpostavljanje kompleksnosti geografskega pristopa je

bilo v službi imperativa enotnosti geografije. Uporabo socialnogeografske dikcije, terminologije in pristopov je Ilešič očitno prepoznal kot tveganje za geografijo kot celoto. To ni bilo povsem brez podlage, saj je v tem času ponekod v zahodnoevropskih državah že prihajalo do cepitve geografije, socialna geografija pa je bila pri tem med protagonisti tega spreminjanja. Dilema med enotnostjo (in s tem geografsko kompleksnostjo) na eni ter aplikativno učinkovitejšimi ter bolj prilagodljivimi panožnimi pristopi je pozneje zaposlovala slovensko geografijo vsaj četrto stoletja, če ne več. Geografija je v Sloveniji ostala enotna, kar pa razvoja socialne geografije ni bistveno zamejevalo. Polje izvajanja geografske celovitosti je ostala regionalna geografija, ki je, ne glede na prevlado deskriptivne logike, ohranjala prostor tudi za panožne pristope.

Drugo fazo razvoja socialne geografije v Sloveniji lahko postavimo v obdobje zgodnjih šestdesetih let. Usvojen je bil pojem »procesa« v socialnogeografski dikciji in nadaljevali so s proučevanjem »funkcij«. V. Klemenčič je (v delu *Pokrajina med Snežnikom in Slavnikom*; Klemenčič, 1959) regionalnogeografsko zasnovo (kot produkt ljubljanske geografske šole) nadgradil s tipičnimi socialnogeografskimi pristopi in teoretično argumentacijo. Pivka, Kras, Brkini in Podgorje so slovenske pokrajine, ki jih je v položaj perifernosti postavila lega na presečišču med dvema koridorjema k lukama Trst in Reka. Pokrajina diha kot zaledje obeh jeder in v tem odnosu se dinamično spreminja poklicna sestava prebivalstva, demografska in socialna vitalnost, nekoliko pa tudi fizičnogeografski pogoji, ki jih šteje – v nasprotju z dikcijo takratnih sodobnikov – bolj kot okoliščino, ki se ji človek dinamično (odvisno od svojega socialnega položaja) prilagaja ali pa si to pokrajino – posebej na krasu z agromelioracijami – sam prilagaja, jo poustvarja in modificira. Okolje je torej zgrajeno, je produkt človeka (posibilistični nazor), vendar je v ključni odvisnosti od socialnih karakteristik nosilca tega spreminjanja (socialnogeografska koncepcija). Spremembe kulturne pokrajine je avtor interpretiral v luči funkcij teh območij za velika luška mesta, v zaledju katerih so se nahajala. Razvoj luk Trst in Reka sta torej pogojevala smer in tempo razvoja zalednih območij (funkcije kot tipičen socialnogeografski pristop). Za klasično delo te faze velja Klemenčičeva študija o Podgorju pri Kamniku (Klemenčič, 1953), ki je – podobno kot Ilešičeva študija o poljski razdelitvi – postala metodološko-teoretična popotnica nadaljnjim generacijam slovenskih geografov še vsaj trideset let. V interpretaciji je »prirodne činitelje«

zamenjala socialna skupina, oblikovana v dinamiki družbene modernizacije. Z nastopom industrijske družbe se je sprožilo preslojevanje iz kmečkih v nekmečke poklice, spremenila sta se način življenja in prostorska organizacija, kar neposredno oblikuje nov tip kulturne pokrajine. Namesto proučevanja agrarnih struktur so v ospredju procesi preobrazbe. Pojav socialnega preloga (M. M. Klemenčič, 1975) je bil tipičen znanilec nastopajoče dinamike, ki je v naslednjih dveh desetletjih zajela večino Slovenije.

Tretjo fazo označuje prevzem dikcije »socialnogeografski« kot poimenovanje fokusa geografskega raziskovanja, usmerjenega k procesom in problemom. Časovno se postavlja v sedemdeseta leta 20. stoletja, po nekaterih delih pa sega še pozno v devetdeseta. Izid *Socialne geografije* (Rupper, Scaphfer, Paesler, Maier, 1977), ključnega dela štirih nemških avtorjev münchenske geografske šole, je postavil temelje tudi v teoretičnem smislu. Referenčno delo tega časa je študija o selitveni mobilnosti prebivalstva (Klemenčič, 1971). V slovenski geografiji je bil to čas krepke institucionalne rasti in uveljavljanja vrste avtorjev. Zelo hitro so prevzeli kvantitativne metode v raziskovanju: številke so postale nujen repertoar in element skoraj slehernega dokazovanja. Izboljšane gospodarske razmere in liberalizacija v mednarodnih odnosih je vse številčnejši geografski srenji omogočila bistveno obsežnejši mednarodni pretok. To fazo socialnogeografske konceptualne dozorelosti označuje tudi nagla tematska specializacija: prostorski razvoj, turizem, problemi podeželja in vprašanja o geografskem okolju so se, podobno kot v drugih geografskih šolah po svetu, vrinile na standardni repertoar geografskega razmišljanja. Kartografska opremljenost, statistična in računalniška podpora so gradili geografski pristop, nominalno enotne geografske vede, a operativno delujoče v okviru več »geografij«. Uveljavljale so se nove smeri, specializacije in nadgradnje. Specializacija in notranja diverzifikacija (družbene) geografije je bila po drugi strani odgovor na tematsko prekrivanje raziskovalnih področij s strani različnih sorodnih, neredko tudi konkurenčnih ved. Celovitost enotne geografske vede se je kmalu izkazala kot dejanska prednost: geografija je imela dovolj odgovorov na izzive časa in potrebe družbe.

Novo delovno področje družbenogeografskih snovanj je postalo posvečanje okoljskim tematikam, kar je v precejšnji meri oživilo načelno argumentacijo kompleksne in enotne geografije. To področje je bilo hkrati podaljšek razumevanja posledic človekovega delovanja v naravi, ki je zaradi navzočnosti ljudi postala

antropogenizirana pokrajina. Človekov dosežek je bilo prizadevanje za bonifikacijo naravne podlage (človek v »boju« z naravo tej dodaja elemente, ki jih sam smatra za potrebne). Torej to »naravo« gradira, napreduje z njo, ima več od nje. Toda ne uvidi takoj kvarnih posledic, ki jih sam ne pričakuje, ne želi (na primer smoga, prahu, hrupa in toplotne, svetlobne, kemične in biokemične onesnaženosti) in jih šele naknadno uvidi kot obratni učinek želenega napredka, kot razkroj ali »degradacijo«. Izraz je morda najbolj obsežno in dolgoročno označil novo področje geografskega delovanja, ki je po svojem izvoru predvsem posledica človekovih napak in nepremišljenosti (tisto, kar se je realno zgodilo) in po drugi strani tudi stvar vrednotenja človeka, ki uvidi, da je nekaj slabše, kot je bilo: da je degradirano in razvrednoteno. Znanilec teh pristopov je bil **Avguštin Lah** (1924–2010), pozneje pa vrsta avtorjev in avtoric študij o problemih okolja. V geografijo je vstopila panoga, ki je bila v skoraj enaki meri fizično- in družbenogeografska; slednje predvsem zaradi tega, ker so problemi okolja a) posledica človekovega delovanja in b) zavedanja o škodljivosti določenih ukrepov in dejavnosti.

Slika 59: Vladimir Bračić, Avguštin Lah in Igor Vrišer so leta 1983 izdali prenovljeno in razširjeno izdajo knjige *Sodobni svet*, ki je generacijam študentov služila kot učbenik družbenogeografskih vsebin (foto: N. Uršič).

Za **četrto fazo** razvoja socialne geografije je značilno prehajanje metodološko-teoretične podlage na različna problemska tematska področja, tako stara kot nova. Avtorji so pojem socialne geografije uporabljali predvsem v smislu metode ali pristopa, zato največkrat v pridevniški rabi (npr. socialnogeografska členitev ...) ali pa v smislu označitve procesov in pojavov (npr. socialnogeografska struktura, procesi ...) tudi v obdobju prevlade terciariziranosti slovenske družbe. Trend občutne specializacije raziskovanja znotraj geografije se je nadaljeval ob uspešnem uveljavljanju v praksi, zlasti na področju prostorskega načrtovanja. Geografija se je uspešno uveljavila tudi kot stroka. Socialna geografija ima pri tem vlogo ene od bazičnih disciplin, ki podpira več tematskih »geografij« na družbenogeografskem spektru. Časovno je to fazo mogoče raztegniti vse do danes. Po malem je grozila določena kriza identitete socialne geografije, soočena z vse večjo tematsko širino, interdisciplinarizacijo in internacionalizacijo pogledov ter pristopov. Za to so verjetno bolj zaslužne okoliščine kot pa miselni tok socialnogeografskih koncepcij. Slovenska socialnogeografska šola je bila v devetdesetih letih prejšnjega stoletja še precej naslonjena na münchensko socialno geografijo (v sodelovanju s sorodnimi središči v Augsburgu, Bayreuthu, Passau ipd.). Na prelomu tisočletja je nastopila močna struja, ki je močneje upoštevala ameriške vzore. Precejšnje spremembe je doživljalo tudi jedro nemške socialnogeografske šole, ki tedaj že ni bila ne edina in tudi vodilna niti v nemškem govornem območju. Socialna geografija je doživljala konceptualne spremembe zlasti po zaslugi **Benna Werlena** (rojen 1952) (Werlen, 2008). V soočanju z vse večjo kulturno diferenciacijo nemške družbe so tudi »klasiki« münchenske šole, kot npr. Schaffer, opozarjali na to novo dimenzijo, ki jo je v anglosaškem okolju reševala kulturna geografija. T. i. *cultural turn* je bil po svoje logičen odziv. Končno je bila socialna geografija panoga o človekovem prostorskem vedenju. Anglosaška socialnogeografska tradicija je v večji meri upoštevala individualnost človekovega ravnanja (kar je zasluga zlasti opiranja na behavioristično teorijo), globalni okvir (odraz novih gospodarskih, geopolitičnih in kulturnih razmerij), informatizacijo (z enormno povečanimi možnostmi dostopa do informacij) in kulturno prepletanje. Prav po Werlenovi zaslugi je omenjena struja dobila tudi prostorsko sopomenko: *spatial turn*. Vsebinsko bi bilo to mogoče primerjati (ne pa tudi povezovati) z moderno francosko socialno geografijo, ki je smatrala »prostor« za primarni objekt svojega opazovanja, in ne socialne skupine (kar je bilo sicer tipično za münchensko šolo) (Zupančič, 2015).

Področje družbene geografije se je širilo zaradi vključevanja novih vidikov geografskega opazovanja ter uvajanja uporabnega geografskega znanja. Pri tem so bile tematike geografskega okolja in ravnanja z njim ob vse širšem pojmu prostorskega in družbenega načrtovanja temelj nečesa, kar bi z malo zadržanosti lahko imenovali nova geografska paradigma. Ta se je naslonila na široko analitično-sintezno koncepcijo in podajanje teh znanj v prakso oziroma na problemski pristop. Geografija posameznih dejavnosti, kot na primer trgovine oziroma oskrbe, turizma, agrarne in industrijske geografije, je rezultirala v kompleksnih študijah, na primer podeželja (in ne več vasi) in na drugi strani urbane geografije. Geografija je potem z lahkoto še naprej zagovarjala enoten in kompleksen pristop, ker se je prav na teh premenah izkazala za učinkovito. V ta čas sodi tudi izid dela *Sodobni svet I. in II.* (Bračič, Lah, Vrišer, 1983), kompilacije družbenogeografskih področij, ki na kratko in jedrnato, a še dovolj podrobno prikaže vso širino družbene geografije.

4.3.2.4 Družbena geografija po osamosvojitvi Slovenije

Velike geopolitične spremembe v zadnjem desetletju 20. stoletja so bile naslednja velika prelomnica tudi za slovensko družbeno geografijo. Pri tem so bili globalni politični in kulturni procesi celo pomembnejši kot akt osamosvojitve države, pri kateri je imela tudi geografija kot znanstvena veda precejšnjo težo in pomen. Konec bipolarne geopolitične konfiguracije sveta, prekinitev socialističnih uređitev, oblikovanje Evropske unije in turbulentni politični procesi v jugovzhodni sosesčini so Slovenijo postavili v Srednjo Evropo ter pozneje formalno vključili v EU in NATO. Globalizacija ekonomskih in kulturnih odnosov ter nastopajoča informatizacija, ki je vplivala na življenjski slog, je bila in je za geografijo kot vedo in stroko velik izziv. Osamosvojitve Slovenije je vsaj za nekaj časa postavila tematike nove države zelo v ospredje. To je bil čas ustvarjanja za občo javnost in promocijo geografije izjemno pomembnih, pravzaprav epohalnih del, kot je bil nov krajevni leksikon (*Krajevni leksikon Slovenije*, 1995), priredba atlasa sveta s Slovenijo kot mednarodno dejavnim subjektom v tej kartografski stvarnosti (*Veliki družinski atlas sveta*, 1992), predstavitev držav sveta (Natek, Natek, 1999), še posebej pa prvi nacionalni atlas (*Geografski atlas Slovenije, država v prostoru in času*, 1998) in tri desetletja po Meliku nove regionalnogeografske monografije (*Slovenija, pokrajine in ljudje*, 1998) ter vrsta derivatnih produkcij omenjenih del,

večinoma za potrebe promocije; pri tem je bil njen družbeni in gospodarski del zelo izpostavljen.

Prvi znanilec geografskega tematskega prilagajanja je bil nastop **politične geografije**, v slovenskem prostoru noviteta, v Evropi reanimirana stroka in akademska disciplina, za velesile pač kontinuiteta z določenimi akademskimi prilagoditvami. V slovensko geografijo je vstopala prek socialne geografije, tematsko vezana na obravnavo manjšin in nekoliko pozneje tudi političnih meja (Klemenčič, 1987). Tematika se je zadrževala v kontekstu manjšine in njene usode, ki pa je bila analizirana dosledno socialnogeografsko. Temu delu je sledila dolga serija prizadevanj za internacionalizacijo Slovenije in njene geografije. V tem procesu so se že javili novi akterji – učenci Klemenčičeve socialnogeografske šole, vsak s svojo specifično usmeritvijo in tematskim poljem. Na tematiki meja deluje predvsem **Milan Bufon** (rojen 1959), na etničnih vprašanjih **Jernej Zupančič** (rojen 1963). Z volilno geografijo in volilnim obnašanjem se ukvarjata **Boštjan Rogelj** (rojen 1976) in **Jernej Tiran** (rojen 1985). Nastopila je faza izrazite diferenciacije socialne in politične geografije. Skoraj istočasno so doživele svojo fazo oživljanja in vsebinske ter teoretične konceptualizacije še nekatere druge geografske panoge, kot na primer **geografija podeželja** pod vodstvom **Irme Potočnik Slavič** (rojena 1971) (Potočnik Slavič, 2009), **urbana geografija**, ki jo na Oddelku za geografijo FF UL predava **Dejan Rebernik** (rojen 1967) (prim. Rebernik, 2004), **gospodarska geografija** s posebnimi težišči na področju prometa in turizma, s čimer se ukvarjajo **Andrej Černe** (rojen 1950), **Matej Ogrin** in **Dejan Cigale** (rojen 1965) (prim. Černe, Pelc, 1993), ter seveda **prostorsko načrtovanje**. Z njim je začel I. Vrišer, nadaljeval A. Černe, zdaj pa se s temi vprašanji ukvarja **Simon Kušar** (rojen 1976). Vsaka izmed teh ima korenine že globoko v šestdesetih letih, a je potrebovala čas in okoliščine, da je lahko izkazala svoje prednosti ter avtorje, ki so ji sami in naslonjeni na tuje akademske vzore postavljali teoretično-metodološko konstrukcijo. Širše jih lahko umestimo pod okrilje moderne gospodarske geografije. **Geografija podeželja** je, temelječ na bogatih izhodiščih agrarne geografije, proučevanju kmetij, raziskovanju preobrazbe podeželja prešla v tretjem tisočletju v precej nove koncepte; objekt je zdaj podeželski prostor v celoti, njegova struktura in procesi ter odnosi do drugih pokrajinskih tipov pa so pomembne značilnosti. **Industrijska geografija**, katere začetki segajo še v medvojni čas zgodnje industrializacije in je doživela

svojo kulminacijo ob višku industrijske paradigme v Sloveniji nekje v zgodnjih osemdesetih letih 20. stoletja, se sicer povezuje s področjem prostorskega načrtovanja; zasluga poglavitnega avtorja **Igorja Vrišerja** (prim. Vrišer, 1959), pozneje pa A. Černeta, M. Ravbarja in S. Kušarja. Gospodarsko-geografsko strujo je že v klasični dobi socialnogeografskega vzpona vzdrževal M. Pak, pa tudi področja mest. Področje **turizma** je razvil M. Jeršič in nadaljeval A. Gosar, zdaj se z njim ukvarja D. Cigale. Regionalni razvoj ostaja med najpomembnejšimi raziskovalnimi polji geografov, še posebej če se ob tem upoštevajo demografski dejavniki, socialni kapital in diferenciacija interesnih skupin prebivalstva ter odnosi med njimi.

Slika 60: Barbara Lampič (leta 1991 še študentka), Matjaž Jeršič in Andrej Černe predstavljajo prenočitvene zmogljivosti Portoroža (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

Oziranje za sodobnimi polji družbenogeografskih pristopov razkriva tendence nadaljnjega širjenja, kar je skladno z načelom aktualizacije vede in stroke. Pri tem mora prva postavljati teoretično-metodološke utemeljitve in druga najti uspešno realizacijo v praksi. Take tematike so dnevne delovne migracije, povezane s starimi in novimi oblikami zaposlovanja, dela in različnih funkcij na eni ter s prostorskimi prilagoditvami tem težnjam na drugi strani. Izpostavljajo se rastoči problemi periferizacije, socialne degradacije

določenih okolij (na primer starih industrijskih območij v zatonu) ter iskanje možnosti sanacije in revitalizacije. Neposredno se na to vežejo vprašanja razvoja moderne industrije in drugih gospodarskih dejavnosti, zlasti različnih storitvenih dejavnosti, vključujoč pri tem predvsem vprašanja lokacije ter širše vzetih regionalnih učinkov. Postmodernistični utrip opredeljuje pojem lokacije drugače, veliko bolj v soodvisnosti od medsebojnega vpliva posameznih dejavnosti oziroma tipov rabe prostora, kar je sicer značilna poteza postmodernističnih pristopov (Kušar, 2010). Vprašanje lokacij trgovine, ki se je po spremembi ekonomskega in političnega sistema kot dejavnost močno razširila, je potrebovalo nove razlage in utemeljitve, še posebej potem, ko je razdrobljeno ponudbo začel zamenjevati sistem velikih, na robove urbanega prostora lociranih in prometno dobro povezanih nakupovalnih središč (Drozg, 2007). V ta kontekst sodijo raziskave o **življenjskih slogih prebivalstva in življenjski ravni**, s čimer se ukvarja **Marko Krevs** (rojen 1963), kar v precejšnji meri korelira tudi z rastočo socialno stratifikacijo ter kulturno diferenciacijo slovenske družbe kot del globalnih sprememb (Krevs, 2008). Javili so se izzivi reinterpretacije humane geografije, a se zadeva ni prijela. Zanimiv poskus »kritičnih« znanosti kot izrazito postmodernističnih modernih vplivov je izpostavil možnosti kvalitativnih namesto dosedanjih kvantitativnih pristopov, a kot kaže tudi še niso dosegli domovinske pravice.

Današnje raziskovalno polje družbene geografije je zelo široko, pristopi pa se pragmatično prilagajajo tematiki in problematiki. V vse večji prepletenosti posameznih geografskih panog med seboj in ob vključevanju sorodnih znanstvenih disciplin ter strok, prav tako pa tudi ob zagotavljanju prednosti geografske kompleksnosti strok se zdi, da je široki pojem družbene geografije zdaj podobno umesten kot v času, ko številne različice panožne razdeljenosti še niso obstajale.

4.3.3 Sodobna regionalna geografija

Dejan Rebernik

Podobno kot drugod po svetu, se tudi slovenska geografija ni mogla izogniti razpravam o položaju, pomenu in mestu regionalne geografije znotraj sodobne geografske znanosti. Te razprave so spremljale celotni razvoj sodobne geografije, še posebno pa so bile prisotne v obdobju po 2. svetovni vojni. Polemike

o predmetu, vsebini in metodah regionalne geografije, še posebno za potrebe izobraževanja, so se razmahnile v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja z razmišljanji o njeni vsebinski in metodološki modernizaciji (Gams, 1974, 1977; Medved, 1973; Ilešič, 1974; cit. v Pak, 2009). Razprave so se pogosto dotaknile tudi vprašanja položaja in vloge regionalne geografije v sistemu geografskih znanosti ter vprašanja opredelitve oziroma razumevanja pojma regija. Pri tem je treba še posebno izpostaviti knjigo *Pogledi na geografijo* (Ilešič, 1979), v kateri avtor veliko pozornost nameni vprašanju enotnosti geografije in vlogi regionalne geografije. O regionalni geografiji je bilo organiziranih več posvetov oziroma znanstvenih srečanj. Naj izpostavimo zlasti srečanje *Teorija in metodologija regionalne geografije*, ki jo je v letu 1987 pripravil Oddelek za geografijo iz Ljubljane ter posvet *Teorija in praksa regionalizacije Slovenije* iz let 2003 in 2004 v organizaciji Oddelkov za geografijo iz Ljubljane in Maribora. O tematiki teoretske in metodološke usmeritve sodobne slovenske regionalne geografije so večkrat pisali tudi I. Gams, I. Vrišer, M. Pak, F. Lovrenčak, V. Drozg, M. M. Klemenčič in drugi. Razprave o regionalni geografiji so bile prisotne tudi ob znanstvenih in strokovnih geografskih srečanjih, kot so Melikovi in Ilešičevi dnevi ter zborovanja slovenskih geografov.

V grobem lahko razvoj slovenske regionalne geografije razdelimo na tri obdobja: pred ustanovitvijo Univerze v Ljubljani, od ustanovitve Univerze do konca 2. svetovne vojne in po letu 1945. Obdobje pred 1. svetovno vojno predstavlja čas začetkov in oblikovanja slovenske geografije. To je tudi čas prvih regionalno-geografskih predstavitev posameznih slovenskih pokrajin. Regionalni prikazi so bili močno deskriptivni in namenjeni predvsem šolski geografiji. Do neke mere se je modernejša regionalno-geografska zasnovanost, ki stremi k razlagi pokrajine kot celote, uveljavila v posameznih delih o slovenskih deželah, ki jih je v drugi polovici 19. stoletja začela izdajati Slovenska matica v zbirki *Slovenska zemlja* (Lovrenčak, 1987). Po celovitem regionalnem prikazu izstopajo dela **Simona Rutarja** o Goriški, Gradiščanski, Beneški Sloveniji in Istri. Med kakovostnejša regionalno-geografska dela iz tega časa lahko uvrstimo tudi *Zgodovino in geografijo Avstro-Ogrske*, ki sta jo napisala **Vinko Šarabon** in **Franc Komatar** (1875–1922) (Šarabon, Komatar, 1916).

V prvih letih po ustanovitvi Univerze v Ljubljani in začetku študija geografije so posamezna regionalnogeografska dela napisali predvsem srednješolski

učitelji geografije, na primer **Karl Capuder** (1879–1960), ki je v *Naši državi* (1919) predstavil Jugoslavijo. Posebno mesto med zgodnjimi regionalnogeografskimi deli zavzema prva Melikova knjiga o Jugoslaviji (Melik, 1921, 1923). V drugem delu so predstavljeni posamezni deli države, s tem delom smo dobili tudi prvo moderno regionalno obdelavo celotnega slovenskega ozemlja (Lovrenčak, 1987). V letu 1922 je V. Šarabon napisal prvo regionalno geografijo tuje države v slovenskem jeziku, kratek geografski oris Češkoslovaške. Najpomembnejše in temeljno regionalnogeografsko delo med obema vojnoma v slovenskem jeziku brez dvoma predstavlja Melikova *Slovenija* (1935, 1936), v kateri je avtor na sodoben način celovito predstavil osnovne geografske značilnosti Slovenije. V obdobju po 1. svetovni vojni so slovenski geografi (npr. Valter Bohinec, Karel Prijatelj, Roman Savnik) pripravili tudi več regionalnogeografskih učbenikov za srednje in strokovne šole.

Slika 61: Vinko Šarabon je napisal prvo regionalno geografijo tuje države v slovenskem jeziku, geografijo Češkoslovaške (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

Obdobje po 2. svetovni vojni označuje hiter razvoj slovenske geografije. Močno je napredovala tudi regionalna geografija. Za prvo obdobje, zlasti petdeseta in začetek šestdesetih let 20. stoletja, so značilna številna regionalnogeografska dela dveh vodilnih slovenskih geografov, A. Melika in S. Ilešiča. Pri tem se je Melik izrazito usmeril v regionalno geografijo Slovenije, Ilešič pa zlasti v regionalno geografijo sveta. Še šestdeset let po nastanku veljajo regionalnogeografski orisi slovenskih pokrajin **Antona Melika** za **temelj slovenske regionalne geografije**. V štirih zvezkih *Slovenija II: Slovenski alpski svet* (Melik, 1954), *Slovenska Štajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino* (Melik, 1957), *Posavska Slovenija* (Melik, 1959) in *Slovensko Primorje* (Melik, 1960) je podal bogato in obsežno geografsko sliko Slovenije. Ilešič Melikove orise slovenskih pokrajin ocenjuje kot »vrhunsko delo slovenske geografije«. Z učbenikom **Svetozarja Ilešiča** *Gospodarska in politična geografija sveta* (Ilešič, 1947) in učbeniki *Gospodarska geografija sveta* o posameznih **celinah** (Amerika 1952; Afrika, Južna Azija, Avstralija z Oceanijo in južnim polarnim svetom, 1957; Evropa s Sovjetsko zvezo, 1966), smo v Sloveniji dobili sodobne in zelo kakovostne regionalnogeografske prikaze tujih dežel. Ilešičevi učbeniki so bili izredno kakovostni, odlikujejo se po odlični geografski metodiki, nazornosti, razumljivosti in jasnosti. Večkrat so bili ponatisnjeni, tudi v srbohrvaškem jeziku.

Šestdeseta in sedemdeseta leta 20. stoletja so bila obdobje, ko se je precej povečalo število regionalnogeografskih del. Avtorji so obravnavali posamezne slovenske pokrajine, ob tem pa so pogosto izpostavili določen osrednji pojav oziroma problem. Gre torej za delno preusmeritev v tako imenovani **problemski pristop**. Najpomembnejša dela iz tega obdobja so napisali: **Ivan Gams** (*Pohorsko Podravje, razvoj kulturne pokrajine*; Gams, 1959), **Vladimir Klemenčič** (*Pokrajina med Snežnikom in Slavnikom: gospodarska geografija*; V. Klemenčič, 1959), **Julij Titl** (*Socialnogeografski problemi na koprskem podeželju*; Titl, 1965), **Vladimir Bračič** (*Vinorodne Haloze: Socialno-geografski problemi s posebnim ozirom na viničarstvo*; Bračič, 1967; *Gozdne Haloze: Socialnogeografska študija*; Bračič, 1982), **Matjaž Jeršič** (*Vpliv turizma na razvoj naselja Bled*; Jeršič, 1967), **Metod Vojvoda** (*Razvoj kulturne pokrajine v Bohinju*; Vojvoda, 1965), **Jakob Medved** (*Mežiška dolina: socialnogeografski razvoj zadnjih 100 let*; Medved, 1967), **Marjan Žagar** (*Kozjansko, gospodarsko-geografska problematika*; Žagar, 1967), **Borut Belec** (*Ljutomersko-ormoške gorice, agrarna geografija*; Belec, 1968) in **Mirko Pak** (*Družbenogeografski razvoj*

zgornjega *Dravskega polja*; Pak, 1969). Te analitsko-sintetične in kompleksne študije so še danes aktualne in temeljne za razumevanje najnovejših regionalno-razvojnih procesov v izredno raznolikih slovenskih pokrajinah (Pak, 2009). Večje število regionalno-geografskih predstavitev slovenskih pokrajin je izšlo tudi v *Geografskem vestniku*. **Jakob Medved** (1926–1978) je nadaljeval Ilesičevo tradicijo izdajanja učbenikov o posameznih celinah. Napisal je univerzitetna učbenika *Latinska Amerika* (Medved, 1972) in *Afrika* (Medved, 1978).

Razvoj sodobne slovenske geografije označuje tendenca delitve na fizično in družbeno geografijo ter specializacija na posamezna ožja področja. Poleg tega se je geografija vse bolj usmerjala v povezovanje s prakso, še zlasti na področju regionalnega razvoja in regionalnega ter prostorskega planiranja. Prišlo je tudi do pomembnih sprememb v metodologiji geografskega raziskovanja. Vse bolj so se uveljavile različne kvantitativne metode, k čemur je veliko prispeval razvoj računalniške in informacijske tehnologije. Vse to je močno vplivalo tudi na regionalno geografijo. Med geografi so se še okrepile razprave in različni pogledi na vlogo in prihodnost regionalne geografije.

Kljub stalnemu opozarjanju na »krizo« slovenske regionalne geografije je tudi v zadnjih desetletjih 20. stoletja izšlo večje število bolj ali manj kakovostnih regionalnogeografskih raziskav in študij. Pri novejših regionalnogeografskih raziskavah je opazna uporaba različnih kvantitativnih metod in bogata kartografska opremljenost. Med takšne regionalne analize lahko uvrstimo monografiji *Mirnska dolina: Regionalna geografija porečja Mirne na Dolenjskem* (Topole, 1998) in *Geografija občine Moravče* (Topole, 2013). Uveljavljenim geografskim revijam in zbirkam so se pridružile nove, na primer zbirki znanstvenih monografij *Geografija Slovenije*, ki jo izdaja Geografski inštitut Antona Melika, in *GeograFF* (Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani), ki prinašajo tudi številne regionalnogeografske prispevke. V zbirki *Geografija Slovenije* je do zdaj izšlo 35 knjig. Med njimi je nekaj izrazito regionalnogeografskih, tudi v večini bolj tematsko zasnovanih je prisoten regionalni pristop. Tudi v zbirki *GeograFF* so regionalno-geografska dela dobro zastopana, na primer *Challenges of spatial development of Ljubljana and Belgrade (Izzivi prostorskega razvoja Ljubljane in Beograda)* (2010), *Spodnje Podravje pred izzivi trajnostnega razvoja* (2011), *Geografija stika Tržaškega zaliva in Slovenske Istre* (2012) in *Kamniška Bistrica – Geografska podoba alpske doline* (2017).

Prišlo je tudi do priprave večjih, **nacionalno pomembnih del**. Na žalost so ti veliki nacionalni projekti, ki so zahtevali timsko delo, sodelovanje več institucij in precejšnja finančna sredstva, pogosto zašli v težave. Tako se je Inštitut za geografijo Univerze že leta 1965 lotil priprave *Nacionalnega atlasa Slovenije*. V projekt so bili vključeni številni geografi in drugi strokovnjaki za posamezna področja. Čeprav so bile že izdelane in za tisk pripravljene prve karte, je projekt iz različni razlogov ostal nedokončan. Podobno se je dogajalo tudi z drugim velikim vseslovenskim regionalnogeografskim raziskovalnim projektom *Regionalnogeografska monografija Slovenije*, ki ga je vodil Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. V projekt je bilo vključenih več kot 100 sodelavcev z Oddelkov za geografijo v Ljubljani in Mariboru ter Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU in Inštituta za geografijo Univerze. Pak (2009) navaja, da so bile »težave večletnega raziskovalnega projekta predvsem metodološka neusklajenost na ravni piscev posameznih regionalnih enot in s tem povezane zamude, zaradi česar projekta na zamišljen način ni bilo mogoče zaključiti«. Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU je zbrano gradivo uporabil in priredil za strokovno monografijo *Slovenija – pokrajine in ljudje* (izšla 1998). Obsežno in bogato ilustrirano delo je po mnenju Paka (2009) sicer »kvalitetno in strokovno delo, ki pa Melikove *Slovenije* v znanstvenem in metodološkem pogledu ni preseglo in nadgradilo«. Leta 1998 je izšel *Geografski Atlas Slovenije – država v prostoru in času*. Atlas na 360 straneh in na osnovi tematskih zemljevidov s spremnim besedilom prikazuje temeljne geografske značilnosti Slovenije. V istem letu je pri Slovenski matici izšlo še eno obsežno regionalno-geografsko delo, *Geografija Slovenije*, ki sta ga s sodelavci pripravila I. Gams in I. Vrišer. Kljub nekaterim nedokončanim projektom je z omenjenimi deli slovenska geografija dokazala, da je s povezovanjem in sodelovanjem različnih avtorjev in institucij sposobna ustvariti kakovostna regionalnogeografska dela.

Po osamosvojitvi Slovenije se je tudi geografija vključila v prizadevanja za večjo prepoznavnost države. Poleg predavanj slovenskih geografov o Sloveniji in njenih regionalnih značilnostih na tujih univerzah in znanstvenih srečanjih je izšlo tudi več krajših **regionalnogeografskih del o Sloveniji v tujih jezikih**. Zveza geografskih društev Slovenije je za potrebe predstavitve osnovnih geografskih značilnosti Slovenije tuji strokovni javnosti že leta 1992 objavila delo

Slovenia – Geographic aspects of a new European independent nation, leta 1996 delo *Slovenija – A gateway to Central Europe* in leta 2004 še delo *Slovenia: A Geographical Overview*. V letu 2008 je izšla tudi predstavitev Slovenije v nemškem jeziku *Slowenien – Transformationen und kleinräumige Vielfalt* (2008).

Slika 62: V letih po osamosvojitvi Slovenije so slovenski geografi z različnih institucij združili moči in izdali štiri nacionalno pomembna geografska dela: obči pregled *Geografija Slovenije*, regionalni *Slovenija – pokrajine in ljudje*, zbirko komentiranih tematskih zemljevidov *Geografski atlas Slovenije – država v prostoru in času* in enciklopedični opis naselij *Krajevni leksikon Slovenije* (foto: N. Uršič).

Ob splošni specializaciji geografskega raziskovanja je bil povečan obseg publiciranja od osemdesetih let prejšnjega stoletja dalje sicer najbolj opazen na posameznih specializiranih področjih. Ob tem je treba poudariti, da je bilo kljub splošnemu mnenju o metodološki in teoretski nedorečenosti regionalne geografije publiciranje regionalnogeografskih del precej bogato. Tudi raziskave, ki so bile usmerjene v določeno specializirano geografsko področje, so pogosto izpostavile tudi regionalni vidik. Kot primer lahko navedemo monografije o slovenskih mestih *Maribor – Marburg – Prispevki h geografiji prijateljskih mest*

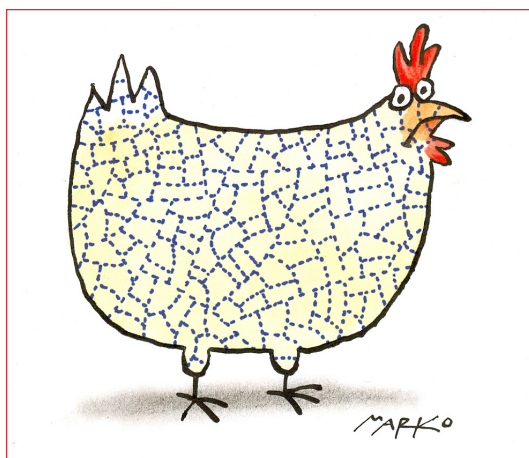
(1994) in *Geografija Ljubljane* (2002). Še zlasti pa je treba izpostaviti tradicionalna zborovanja slovenskih geografov, ki so praviloma vsaka štiri leta organizirana v drugi slovenski regiji. V **zbornikih zborovanj slovenskih geografov** prevladujejo regionalnogeografski prispevki oziroma prispevki z močno poudarjenim regionalnogeografskim pristopom. Prvo zborovanje, poimenovano kongres, je bilo leta 1952 v Kamniku. Do leta 2017, ko je bilo zborovanje v Mariboru, se je odvijalo 22 srečanj. Monografije, izdane ob zborovanjih, so odličen primer kakovostnih regionalnogeografskih predstavitev posameznih regij. Med novjšimi monografijami naj izpostavimo *Spodnje Podravje s Prlekijo* (1996), *Ljubljana – Geografija mesta* (2000), *Šaleška in Zgornja Savinjska dolina* (2006), *Pomurje – Geografski pogledi na pokrajino ob Muri* (2009), *Gorenjska v obdobju globalizacije* (2013) in *Geografija Podravja* (2017).

Na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani je imela regionalna geografija vedno pomembno mesto v okviru študijskega programa. Delež ur regionalnogeografskih predmetov, vključno s seminarji, vajami in terenskimi vajami, se je gibal med 25 in 40 odstotki (Pak, 2009). Tudi ob bolonjski prenovi študijskih programov so regionalnogeografski predmeti obdržali primerljiv obseg ur. Nekoliko več kontaktnih ur in kreditnih točk je, v primerjavi z ostalimi regionalno geografskimi predmeti, namenjeno Geografiji Slovenije in Geografiji Evrope. Študenti poslušajo tudi Geografijo Azije, Geografijo Latinske Amerike, Geografijo Severne Afrike in JZ Azije, Geografijo Podsaharske Afrike, Geografijo Severne Amerike in Geografijo Avstralije in Oceanije. Posebna pozornost je pri Geografiji Slovenije in Geografiji Evrope namenjena terenskim vajam in ekskurzijam.

Veliko pozornosti je slovenska geografija namenila tudi problematiki **regionalizacije**. Ob tem so na eni strani ponovno oživele teoretske in metodološke razprave o pojmu regija in regionalizacija, na drugi strani pa je prišlo do več poskusov regionalizacije Slovenije, zlasti za potrebe izobraževanja in upravne členitve države. Najbolj temeljito in poglobljeno so se slovenski geografi s problematiko regionalizacije in opredelitvijo pojma »regija« ukvarjali v okviru posveta »Teorija in praksa regionalizacije Slovenije« v organizaciji Oddelkov za geografijo iz Maribora in Ljubljane (2003, 2004). Na osnovi omenjenega posveta je bil izdan zbornik, ki podaja ključna razmišljanja in dileme o regionalizaciji

Slovenije. Poglavitni cilj posveta je bil na osnovi strokovnih argumentov poenotiti in uskladiti regionalizacijo Slovenije za pedagoške potrebe.

V Sloveniji je nastalo veliko regionalizacij, ki se med seboj razlikujejo v številu in razmejitvi regij. Glede na osnovne kriterije lahko ločimo naravnogeografske in družbenogeografske regionalizacije. Med naravnogeografskimi naj omenimo Melikovo iz leta 1935 in Ilešičevo iz leta 1958. Ilešič je Slovenijo razdelil na pet makroregij (Alpske, Predalpske, Subpanonske, Kraške in Primorske pokrajine). Dilema med štirimi oziroma petimi makroregijami je ostala v slovenski regionalni geografiji prisotna do danes. Pozneje je bilo izdelanih še več naravnogeografskih in pokrajinsko-ekoloških regionalizacij različnih avtorjev (I. Gams, K. Natek, D. Plut in drugi). V monografiji *Slovenija – pokrajine in ljudje*, so sodelavci Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU Slovenijo, v nasprotju s predhodnimi regionalizacijami, razdelili na štiri makroregije (Alpski svet, Sredozemski svet, Dinarski svet, Panonski svet). Opustitev predalpskega hribovja kot posebne makroregije je sprožilo številne kritike in pomisleke. Družbenogeografske členitve Slovenije so glede na kriterije predvsem ekonomsko-funkcijske regionalizacije. Večinoma temeljijo na kombinaciji funkcijskih (vplivna območja regionalnih središč) in ekonomskih kriterijev (gospodarska usmeritev). Prva je Ilešičeva ekonomskogeografska regionalizacija iz leta 1958. Vrišerjeve ekonomsko-funkcijske regije iz leta 1990 pa so podlaga za današnjih 12 statističnih oziroma razvojnih regij.

Slika 63: Regionalizacija Slovenije v očeh karikaturista
(ilustracija: M. Kočevar, Delo, 16. 5. 2013).

Ob regionalizaciji Slovenije so se pojavljale dileme glede razumevanja pojmov »regija« in »regionalizacija«. **Vladimir Drozg** (rojen 1956) je izpostavil razumevanje regije kot območja, za katerega je značilen specifičen preplet naravnih in družbenih elementov pokrajine in regije kot analitičnega orodja za spoznavanje pokrajine. Prvo pojmovanje regiji pripiše določeno »individualnost« in geografsko »celovitost«. Takšne regije v prostoru obstajajo in naloga geografije je, da jih prepozna in opiše. Pri drugem, novejšem pojmovanju sta vsebina in obseg regije odvisna od vsakokratnega namena in kriterijev regionalizacije, regionalizacija pa je samo sredstvo za boljše razumevanje pokrajine (Drozg, 2004). **Marijan M. Klemenčič** (rojen 1947) v prispevku *Regija in regionalna struktura Slovenije* ugotavlja, da je v slovenski geografiji vsebina pojma regija močno zanemarjena. Njeno razumevanje pa se po eni strani naslanja na preživela teoretska izhodišča, po drugi strani pa se nekritično prevzemajo pojmovanja drugih strok (Klemenčič, 2005).

4.4 Organizacija študija, usmeritve in raziskovalno delo

4.4.1 Razvoj študijskih programov na Oddelku za geografijo FF UL

Blaž Repe

V študijskih programih Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani so se odražale vse družbene in politične spremembe ter reforme šolstva, ki so se na Slovenskem zgodile v zadnjih 100 letih. V poglavju, ki temelji na zbirki študijskih programov geografije in seznamov predavanj, ki jih je zbral Kodre (2010), smo poskušali zaobjeti vse spremembe in s pomočjo njih utemeljiti današnje stanje na oddelku. Zapis vsebuje tudi vtise, razmišljanja in kritične poglede na stanje geografije v določenih preteklih obdobjih, ob reformah ali pred njihovo uveljavitvijo oziroma ob raznih obletnicah, ki so jih prispevali Gavazzi (1922), Bohinec (1925), Bohinec in Savnik (1972), Ilešič (1950, 1963, 1969, 1974, 1979), Radinja (1962, 1989), V. Klemenčič (1976, 1989), V. Klemenčič in M. M. Klemenčič (2000), Vrišer (1991), Gams (1983, 1991), Pak (1981), Plut (1982, 1989, 1989a), M. M. Klemenčič (1997), Rebernik (2009) in Resnik Planinc (2009).

4.4.1.2 Med svetovnima vojnama

Kot smo že omenili, se je študij geografije pod okriljem ljubljanske univerze formalno začel z njeno ustanovitvijo leta 1919, uradno pa se je začel študijski proces izvajati v zimskem semestru leta 1920 pod vodstvom **Arturja Gavazzija**. Študij je potekal po **avstrijskem študijskem sistemu**.

2	3
II. skupina:	VI. skupina:
a) Fizika.	a) Fizična geografija.
b) Fizična kemija.	b) Geologija in petrografija.
c) Temelji višje matematike (obvezno za vse) in kemija ali meteorologija ali mineralogija (po izbiri).	c) Meteorologija in klimatologija.
III. skupina:	VII. skupina:
a) Kemija (anorganska in organska).	a) Antropogeografija in fizična geografija.
b) Fizika.	b) Etnologija z etnografijo.
c) Fizična kemija ali katerakoli prirodna znanost za one, katerim je kemija glavni predmet, a fizična kemija in višja matematika za one, katerim je fizika glavni predmet.	c) Narodna zgodovina (obvezno) z arheologijo ali s slovansko filologijo (po izbiri).
IV. skupina:	VIII. skupina:
a) Zoologija s primerjalno anatomijo.	a) Slovenski ali srbohrvatski jezik (po izbiri) z južnoslovanskimi jeziki.
b) Botanika.	b) Primerjalna gramatika slovanskih jezikov s primerjalno gramatiko indoevropskih jezikov.
c) Fiziologija (obvezno za vse) in poleg tega geologija s paleontologijo ali fizika in kemija ali mineralogija in geologija (po izbiri).	c) Slovenska ali srbohrvatska književnost (po izbiri), ruski jezik s književnostjo in narodna zgodovina.
V. skupina:	IX. skupina:
a) Mineralogija s petrografijo.	a) Zgodovina slovenske ali srbohrvatske književnosti (po izbiri) z južnoslovanskimi književnostmi.
b) Geologija s paleontologijo.	b) Zgodovina slovenskega ali srbohrvatskega jezika (po izbiri).
c) Anorganska kemija in fizika ali zoologija in botanika ali anorganska kemija in fizična geografija (po izbiri).	c) Narodna zgodovina, en klasični in en moderni jezik (francoski, nemški ali ruski) s književnostjo.

Slika 64: Diplomski izpiti na Filozofski fakulteti univerze Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani leta 1925 (Izpitni predpisi ..., 1925).

Do letnega semestra 1927 so izvajali predmete Občna geomorfologija¹, Občna klimatologija, Geografija Evrope, Matematična geografija, Geografija srednje in južne Evrope, Kartografske projekcije, Splošna oceanografija, Geografija Balkanskega poluotoka, Jadransko morje, Splošna antropogeografija in tudi vaje, seminarske vaje, navodila za znanstveno delo ter navodila k znanstvenemu delu za napredne. Predavanja so potekala ciklično. Leta 1927 so nastopile težave z izvajanjem predmetnika, saj je Gavazzi prevzel

¹ Imena vseh predmetov so zapisana z veliko začetnico, čeprav se je ta praksa uveljavila šele v zadnjem desetletju.

učiteljsko delo v Zagrebu. Leta 1928 je predavanja in vaje prevzel **Anton Melik**. Predmetnik se je spremenil. Melik je dodal Fizikalno geografijo in regionalnogeografske predmete, Jugoslavijo, Azijo in Sredozemlje, ohranil je Splošno antropogeografijo, Občo geomorfologijo in Klimatogeografijo. Vaje so postale Geografske vaje z ekskurzijami. Predavanja so potekala še vedno ciklično, tudi predmetnik ni bil stalen, Melik je v tem času pravzaprav na novo razvil družbena- in regionalnogeografska predavanja.

Preglednica 1: Predmetnik okoli leta 1930 (ciklično izvajanje) z nosilci predmetov (brez vaj in seminarjev) (Seznami predavanj Univerze v Ljubljani).

fizičnogeografski predmeti	družbenogeografski predmeti	regionalnogeografski predmeti	ostali geografski predmeti	ostali predmeti
Geomorfologija (A. Melik)	Splošna antropogeografija (A. Melik)	Geografija Jugoslavije (A. Melik)		
Klimatogeografija (A. Melik)		Geografija Evrope (A. Melik)		

V zimskem semestru leta 1938 se je Meliku na predavateljskem mestu pridružil **Valter Bohinec**, ki je prej opravljal asistentsko delo, in prevzel nekatere Melikove obveznosti. V predmetnik je dodal geografije Apeninskega polotoka, Severne Amerike, Egipta, Egejskega Sredozemlja itn. V zimskem semestru leta 1940 se je kadrovske zasedbi predavateljev pridružil še **Svetozar Ilešič**, sicer Melikov asistent od leta 1933, in potem skupaj z Melikom do konca šestdesetih let prejšnjega stoletja usmerjal razvoj slovenske znanstvene in univerzitetne geografije. Število študentov se je gibalo med 10 in 20, predavanja so bila sproščena, z veliko seminarskega dela in intenzivnimi terenskimi vajami. Te so bile, tako kot so še danes, organizirane na stroške študentov. Predavanja so tudi v vojnem času potekala ciklično in s spreminjajočim se predmetnikom, saj so dodajali nove vsebine in umikali stare. Ilešič je na začetku prevzel Matematično geografijo, nato še nove predmete Antropogeografijo morja, Hidrogeografijo kopnega in Geografijo Južne Amerike. V času italijanske okupacije so uvedli predmet Geografija Italije, ki ga je predaval V. Bohinec. Ob koncu druge svetovne vojne (letni semester 1944 do letni semester 1945) ni bilo objavljenih seznamov predavanj.

4.4.1.3 Od konca 2. svetovne vojne do univerzitetne reforme 1961/62

Po 2. svetovni vojni in spremembi družbenih in političnih razmer se je spremenilo ime univerze. Iz **R. Universita di Lubiana** in **Kraljeva univerza v Ljubljani** je nastala **Univerza v Ljubljani**. V študij so uvedli nove oziroma posodobljene predmete. Geografija si je pridobila **status nacionalno pomembne stroke**. Študij je postal tudi enopredmeten, počasi se je širil, naraslo je število študentov (na 20–30). Poleg uveljavljenih predmetov (Geomorfologija, Matematična geografija s kartografijo, Klimatogeografija ter regionalnih geografij Evrope, Amerike, Latinske Amerike in Azije) sta Ilešič in Melik predavala še geografijo Slovenije in Jugoslavije, geografijo SSSR, Gospodarsko geografijo Sovjetske zveze in Probleme slovenske agrarne geografije.

Preglednica 2: Predmetnik po 2. svetovni vojni (ciklično izvajanje) z nosilci predmetov (brez vaj in seminarjev) (Seznami predavanj Univerze v Ljubljani).

fizičnogeografski predmeti	družbenogeografski predmeti	regionalnogeografski predmeti	ostali geografski predmeti	ostali predmeti
Obča geomorfologija (A. Melik)	Problemi slovenske agrarne geografije (A. Melik)	Geografija Slovenije in Jugoslavije (A. Melik)	Matematična geografija (S. Ilešič)	
Obča klimatogeografija (A. Melik)	Splošna antropogeografija (A. Melik)	Geografija SSSR (S. Ilešič)	Osnove kartografije (S. Ilešič)	
Hidrogeografija (A. Melik)		Geografija Evrope (A. Melik)	Uvod v geografijo (S. Ilešič)	
		Geografija Azije (A. Melik)		
		Geografija Severne Amerike (S. Ilešič)		
		Geografija Latinske Amerike (S. Ilešič)		
		Geografija Afrike (S. Ilešič)		

Leto 1947 zaznamuje uvedba predmeta Uvod v geografijo za začetnike, ki ga je predaval Ilešič. Poleg tega so na predmetniku na novo še Geografija Afrike in Zgodovina geografije. Pozimi 1948 se predavateljem za eno leto pridruži **Alfred**

Šerko, ki je predaval Morfologijo in morfogenezo krasa. Leta 1949 je geografija postala del Matematično-prirodoslovnega oddelka Filozofske fakultete, nato so geografski oddelek predstavili na **Prirodoslovno-matematično fakulteto**. Premestitev ni bila zgolj prostorsko administrativne narave, saj se je sprememba odrazila tudi na predmetniku. Ilešič je na seznam predavanj dodal še Geografijo prsti in rastja. Kot predavatelja sta se pojavila **Bogdan Vovk** s predmetom Pedologija z vajami ter pozneje (leta 1951) **Vilko Novak** (1909–2003) z etnološkima predmetoma Ljudska kultura južnih Slovanov in Pregled obče etnologije.

Leta 1951 je prišlo do reforme študija. Zaključni ciklični izvajanje predavanj, ki od takrat naprej postopoma postanejo vsakoletna. Predmetnik se je še vedno malenkostno spreminjal, nanj so uvrstili predmeta Izbrana poglavja iz regionalne geografije in Geografsko proučevanje domačega kraja. Do pomembne novosti je prišlo leta 1956, ko je **Mavricij Zgonik** (1910–2002) začel s predavanji Metodike geografskega pouka. Leto pozneje in zgolj za eno samo leto se ji pridružita meteorologija z **Oskarjem Reyo** (Meteorološki elementi) in Historična geologija in Geološke vaje z **Ivanom Rakovcem**. Leta 1958 sta bila edina geografa na seznamu predavateljev Melik in Ilešič, obenem pa se je na predmetniku pojavil tudi predmet Elementi geografije, takrat še brez nosilca. Leta 1959 postane nosilec tega predmeta **Vladimir Klemenčič**. Oddelek je zapustil Zgonik, metodiko pa je leta 1960 prevzel **Darko Radinja**.

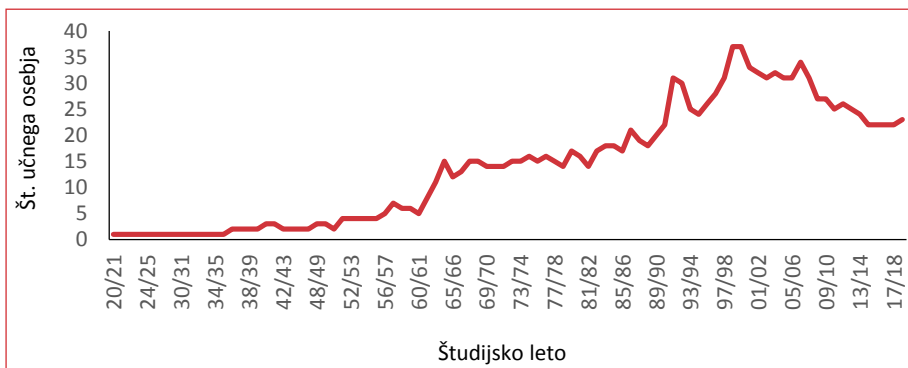
4.4.1.4 Obdobje stopenjskega študija, 1961–1985

V študijskem letu 1961–1962 so začeli izvajati univerzitetno reformo, ko so na vsej ljubljanski univerzi vpeljali **stopenjski študij**. Reformirani študij je imel na Filozofski fakulteti tri stopnje po dve leti. Vse tri stopnje so organizirali tako, da so zagotavljale enotnost univerzitetnega študija, vendar se je vsaka od stopenj zaključila z ustrežno diplomom. Po uspešno opravljenih dveh letih so izdali diplomom, ki je priznavala višjo strokovno izobrazbo in je usposobila diplomante za poučevanje v višjih razredih osnovne šole. Diploma druge stopnje je priznavala visoko strokovno izobrazbo. Diploma tretje stopnje je dajala naslov specialista določene znanosti oziroma akademski naslov magister, ki je bil s to reformo na novo uveden. Geografski študij je na prvi stopnji obsegal pregled celotne snovi in splošni uvod v metodiko stroke. Na drugi stopnji je zajemal poglobljen študij poglavitnih vprašanj geografske stroke v celoti. Študij na tretji stopnji se je poglobljal

v problematiko delov stroke, namenjen je bil izpopolnjevanju v pomožnih vedah in praktičnemu uvajanju v specifične metodološke prijeme. Reforma je pomenila tudi začetek »Ilešičevega obdobja«, študijski program, kakor ga je zasnoval, se je obdržal vse do osemdesetih let prejšnjega stoletja, do ukinitve stopenjskega študija. Geografijo je bilo mogoče študirati po reformi 1961–1962 le v povezavi še z drugim predmetom, študij je bil pedagoško naravnani. Povezave so bile večinoma z zgodovino in sociologijo. Zaradi premestitve oddelka spet nazaj na Filozofsko fakulteto so odpadle povezave z naravoslovnimi predmeti (geologijo, biologijo in meteorologijo). Geografijo so, kljub njeni fizično-družbeni bipolarnosti, proti njeni volji, namesto v naravoslovje umestili med humanistične vede, kar se je potem odrazilo tudi na kadrovskem in študijskem področju.

Preglednica 3: Predmetnik ob reformi študija v šestdesetih letih 20. stoletja z nosilci predmetov (brez vaj in seminarjev) (Seznami predavanj Univerze v Ljubljani).

fizičnogeografski predmeti	družbenogeografski predmeti	regionalnogeografski predmeti	ostali geografski predmeti	ostali predmeti
Geomorfologija (A. Melik)	Splošna antropogeografija (S. Ilešič)	Regionalna geografija Slovenije (A. Melik)	Matematični elementi geografije s kartografijo (?)	Elementi turizma (?)
Klimatogeografija (A. Melik)	Splošna geografija 2 (I. Vrišer)	Regionalna geografija tujih dežel (S. Ilešič)	Metodika geografskega pouka (D. Radinja, D. Kompare)	Pravne osnove turizma (S. Marovt)
Splošna geografija 1 (D. Radinja)	Turistična geografija (M. Žagar)	Geografija Jugoslavije (V. Leban)	Uvod v geografsko terensko delo (V. Klemenčič)	Meteorologija (Z. Petkovšek)
Hidrogeografija (S. Ilešič)	Gospodarska geografija (S. Ilešič)	Geografija Slovenije (V. Leban)	Uvod v geografsko terensko proučevanje (D. Radinja, I. Vrišer)	
Geografija prsti in rastja (S. Ilešič)	Geografija naselij (V. Klemenčič)		Osnove geografskega dela (I. Vrišer)	
	Demogeografija (V. Klemenčič)		Elementi geografije (M. Žagar)	
			Uvod v znanstveno proučevanje (V. Klemenčič)	
			Metodika geografskega pouka (J. Medved)	

Slika 65: Gibanje števila predavateljev in asistentov na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani v obdobju 1920–2019.

Reformo in razširitev študijskega programa je spremljala kadrovska okrepitev. V obdobju nekaj let se je število predavateljev povečalo, prišli so **Igor Vrišer** (1930–2013), **Marjan Žagar** (1920–1980), **Stanko Marovt** in **Dušan Kompore** (1920–1982). Uveljavili so se vsebinski zametki organiziranja predmetov, ki so vidni še danes. Geografija se je na začetku študija razdelila na Splošno geografijo 1 (fizična) in 2 (družbena). Vpeljali so Turistično geografijo, zelo so poudarili terensko delo. Namenjeno mu je bilo kar 32 dni, ob tem je bil na urniku tudi predmet Uvod v terensko delo. Z reformo se je začela tudi menjava generacij, takrat mladi sodelavci so pridobili znanstvene nazive in prevzeli predavanja. Leta 1962 se urnik bistveno ni spremenil, čeprav se je nosilstvo predmetov zamenjalo, predavanja so še vedno delno potekala ciklično. Prejšnji triletni cikel se je pri nekaterih predmetih spremenil v dvoletnega, temeljni predmeti pa so bili na programu vsako leto. V študijskem letu 1962/63 so uvedli Demogeografijo in Geografija naselij, nova sodelavca sta postala **Mirko Pak** in **Milan Natek** (rojen 1933). **Vladimir Leban** (1912–1976) je prevzel predavanja iz Geografije Slovenije in Geografije Jugoslavije. Leto pozneje je Metodiko geografskega pouka prevzel **Jakob Medved**, ki je predaval tudi Regionalno geografijo zunaj evropskih dežel. Meteorologijo je predaval **Zdravko Petkovšek** (1931–2018).

V študijskem letu 1964/65 se je predmetnik ponovno razširil in obogatil. Vrišer je začel s predavanji iz Regionalnega planiranja, ki so se jim pridružile vsebine s Fakultete za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo: Elementi urbanizma (**Saša Sedlar**, 1913–1975) in Komunalno gospodarstvo (**Tone Klemenčič**, 1913–2001). Prvič so v tem študijskem letu predavali statistiko (**Mara Bešter**,

1922–2010, ki je tudi uradno prva zabeležena predavateljica na Oddelku za geografijo). Geologijo je prevzel **Anton Ramovš** (1924–2011). Za nekaj let se je v okviru turističnih vsebin na urniku pojavil predmet Topografski pregled kulturnih spomenikov Jugoslavije (**Ignacij Voje**, rojen 1926). Leta 1966 je kot predavatelj zadnjič nastopil A. Melik. Iz Geografije Evrope so izločili Sovjetsko zvezo, ki so jo najprej predavali ločeno, potem pa je kot poseben predmet počasi izginila s seznama predavanj. V študijskem letu 1966/67 so uvedli predavanja iz Politične ekonomije, ki jih je imel **Aleksander Bajt** (1921–2000). Pri turističnih vsebinah je sodeloval **Janez Planina** (1927–2003).

S kadrovskega vidika je zelo pomembno študijsko leto 1967/68. Takrat so se med novimi predavatelji in sodelavci pojavile osebe, ki so nato še dolga leta krojile vsebino predavanj. **Ivan Gams** je prevzel Klimatogeografijo in Pedogeografijo z geografijo vegetacije. Kot sodelavca pri fizičnogeografskih predmetih sta začela z delom **Franc Lovrenčak** in **Jurij Kunaver**, pri družbenogeografskih pa **Jelka Kunaver**, ki je prva uradno zabeležena sodelavka Oddelka za geografijo, po stroki geografa. Leta 1969 je **Vladimir Klemenčič** začel s predavanji Geografije podeželja, Gams z Geografijo krasa, Medved z ločenimi regionalnogeografskimi predmeti kontinentov, leto pozneje pa je **Miran Čuk** (rojen 1933) prevzel predavanja iz Statistike.

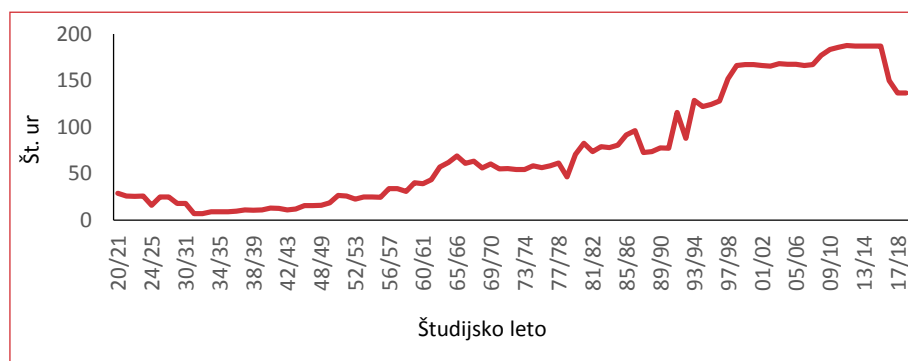
Preglednica 4: Predmetnik v študijskih letih 1970/71 in 1971/72 z nosilci predmetov (brez vaj in seminarjev) (Program za študij geografije ..., 1971).

fizičnogeografski predmeti	družbenogeografski predmeti	regionalnogeografski predmeti	ostali geografski predmeti	ostali predmeti
Geomorfologija (I. Gams)	Geografija prometa (M. Žagar)	Izbrana poglavja iz regionalne geogr. izven evropskih dežel (M. Žagar)	Metodika geografskega pouka (M. Žagar)	Geologija (A. Ramovš)
Pedogeografija in fitogeografija (I. Gams)	Geografija proizvodnje (S. Ilešič)	Regionalna geografija Severne Amerike (M. Žagar)	Teoretične in metodološke osnove geografije (S. Ilešič)	Statistika (M. Čuk)
Splošna geografija 1 (D. Radinja)	Geografija naselij (V. Klemenčič)	Izbrana poglavja iz geografije Jugoslavije (S. Ilešič)	Uvod v geografijo (I. Vrišer)	Meteorologija (Z. Petkovšek)

fizičnogeografski predmeti	družbenogeografski predmeti	regionalnogeografski predmeti	ostali geografski predmeti	ostali predmeti
Klimatogeografija (I. Gams)	Splošna geografija 2 (I. Vrišer)	Geografija Slovenije (V. Klemenčič)	Uvod v terensko delo (I. Vrišer, D. Radinja)	
Geografija krasa (I. Gams)	Geografske osnove prostorskega planiranja (I. Vrišer)	Geografija Jugoslavije (V. Leban)	Metodika pouka geografije (J. Medved)	
Hidrogeografija (D. Radinja)	Demogeografija (V. Klemenčič)	Geografija Evrope (V. Leban)	Matematična geografija (D. Radinja)	
	Geografija podeželja (V. Klemenčič)	Regionalna geografija izvenevropskih dežel (J. Medved)	Metodika srednješolskega pouka (M. Žagar)	
	Geografija turizma (M. Žagar)	Izbrana poglavja iz geografije izvenevropskih dežel (J. Medved)		
		Izbrana poglavja iz geografije Slovenije (S. Ilešič)		

Leta 1972 je **Mirko Pak** še kot sodelavec prevzel svoj prvi predmet, Geografijo kmetijstva in industrije. S tem se je za nekaj let kadrovska sestava oddelka ustalila, s klasično delitvijo na bolj družbeno- in bolj fizičnogeografsko usmerjene sodelavce, medtem ko je bila regionalna geografija v domeni vseh. S. Ilešič je začel počasi opuščati obveznosti, v študijskem letu 1975/76 je bil še zadnjič nosilec predmetov. Z odhodom Ilešiča v pokoj se je zaključilo obdobje dominantne vloge ene same osebe. Fizičnogeografsko področje se je razvijalo pod močnim vplivom I. Gamsa, družbenogeografsko pa pod vplivom I. Vrišerja in V. Klemenčiča. S študijskim letom 1974/75 so se kot asistenti zaposlili **Dušan Plut** (fizična geografija) in **Marijan M. Klemenčič** ter **Anton Gosar** (družbena geografija). Gosar je pomagal M. Žagarju pri novonastalem predmetu Geografija prometa. V sicer uveljavljenih predmetih o metodiki poučevanja se je tega leta prvič v poimenovanju predmeta pojavilo ime Didaktika poučevanja, ki je ostalo

v terminologiji vse do današnjih dni. Leta 1978 se je kot asistent zaposlil **Andrej Černe**, ki je sodeloval pri prometnih in planerskih vsebinah. Študij je bil dvostopenjski in dvopredmetni, usposabljal je bodoče učitelje (osnovna šola, končana prva stopnja) in profesorje (srednja šola, končana druga stopnja) geografije. V sedemdesetih letih je bil dokončno odpravljen ciklični sistem, dokončno je bil uveden sistem predavanj po letnikih. Ob pedagoškem dvopredmetnem študiju je bil **vpeljan nepedagoški študij** (eno- in dvopredmetni), z vrsto pomožnih predmetov. Povečala se je razvejenost (tudi razdrobljenost) in zmanjšala celovitost študija, a se je s tem povečala njegova sistematičnost. Poleg treh temeljnih in tradicionalnih kateder (za fizično, družbeno in regionalno geografijo) so bile pozneje vpeljane še štiri nove, bolj družbenogeografsko naravnane (socialna in politična geografija, geografija turizma, varstvo geografskega okolja in regionalno planiranje), ki so jim sledile tudi študijske usmeritve študentov.

Slika 66: Povprečno število ur na teden v posameznem študijskem letu v obdobju 1920–2019.

S prehodom v novo desetletje je vsebinsko stanje sledilo prej začrtanim smernicam. Odločitev za enotno geografijo so poskušali pri nekaterih predmetih vzpostaviti z združitvijo fizičnega in družbenega dela in tako uveljaviti celovitost geografije. Tako je imel predmet Geografski problemi Slovenije in slovenske pokrajine izvajalce z obeh polov, nekateri predmeti pa so bili kljub na prvi pogled fizični usmerjenosti mnogo širše zasnovani, npr. Maritimna geografija ali Geografija krasa. Pod okriljem D. Radinje se v sklopu teh prizadevanj in nove reforme študija leta 1978 pojavita dva predmeta, ki še posebej združujeta naravo in človeka: Varstvo geografskega okolja in Pokrajinska ekologija. V tem obdobju se je pojavila še ena novost, ki je s časom spremenila študij in značaj geografije,

to je njena **kvantifikacija**. Prve instrumente je prispeval že Gavazzi; kot navaja Radinja (1989), so njegov prevesni termometer uporabljali še v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, torej več kot 50 let po nakupu. A resna merjenja so se pojavila z razmahom instrumentalnih metod v šestdesetih letih in razvojem fizičnogeografskih laboratorijskih analiz (tudi laboratorijskih vaj in praktikuma). Kot znanilec sprememb se na predmetniku pojavita Matematika za geografe (**Alojzij Vadnal**, 1910–1987) in Programiranje in računalništvo (brez navedenega nosilca).

Preglednica 5: Predmetnik v študijskem letu 1980/81 z nosilci predmetov (brez vaj in seminarjev) (Seznami predavanj Univerze v Ljubljani).

fizičnogeografski predmeti	družbeno-geografski predmeti	regionalnogeografski predmeti	ostali geografski predmeti	ostali predmeti
Geomorfologija (I. Gams)	Splošna geografija 2 (I. Vrišer)	Geografija Evrope (M. Pak)	Pokrajinska ekologija (I. Gams)	Statistika (M. Čuk)
Klimatogeografija (I. Gams)	Regionalno planiranje (I. Vrišer)	Regionalna geografija Jugoslavije (M. Pak)	Varstvo geografskega okolja (D. Radinja)	Meteorologija (Z. Petkovšek)
Geografija krasi (I. Gams)	Geografija naselij (V. Klemenčič)	Geografski problemi Jugoslavije (M. Pak)	Metodika z didaktiko (M. Žagar)	Matematika za geografe (A. Vadnal)
Splošna geografija 1 (D. Radinja)	Geografija prebivalstva (V. Klemenčič)	Urbana geografija (M. Pak)	Matematična geografija (F. Lovrenčak)	Geologija (A. Ramovš)
Hidrogeografija (D. Radinja)	Geografija podeželja (V. Klemenčič)	Geografski problemi Slovenije in slovenske pokrajine (I. Gams, V. Klemenčič, D. Radinja)	Uvod v geografijo (M. M. Klemenčič)	
Geografija morij (D. Radinja)	Geografija turizma (M. Žagar)	Geografija Slovenije (V. Klemenčič)	Geografija dežel v razvoju (M. M. Klemenčič)	
Biogeografija s pedogeografijo (F. Lovrenčak)	Geografija prometa (M. Žagar)	Regionalna geogr. izvenevropskih dežel (M. Žagar)	Metodika pouka geografije (M. Košak)	
		Geografija razvitih dežel (M. Žagar)		
		Regionalna geografija izvenevropskih dežel (F. Lovrenčak)		

Za osemdeseta leta prejšnjega stoletja je značilna nekajletna stalnost tako glede predmetnika kot kadrovske zasedbe. Nove vsebine na predmetniku so Geografija morij (Maritimna geografija), Urbana geografija, Socialna geografija in Politična geografija.

V okviru regionalne geografije so potekala predavanja iz geografije Slovenije, Jugoslavije, Evrope in zunajevropskih držav, ki so bile nekaj časa razdeljene na razvite in nerazvite. Redno je potekal predmet Osnove računalništva in programiranja. Leta 1981 je **Slavko Brinovec** (rojen 1936) prevzel Metodiko z didaktiko geografije. Leta 1980 je umrl M. Žagar, zato predavanja iz geografije turizma eno leto niso potekala. Leta 1982 je vsebine iz turizma prevzel **Matjaž Jeršič**, poleg tega pa še Geografijo prometa in Geografijo razvitih dežel. Leta 1983 se je po nekajletnem premoru na urnik vrnila Matematika, ki jo je prevzel **Žiga Knap** (rojen 1937). M. Pak je povsem prevzel Geografijo Jugoslavije in ločeno še njene Geografske probleme. Leta 1985 se je med predavatelje s predmetom Geografija naselij preselil **Anton Gosar**, **Jurij Kunaver** pa je prevzel Metodiko z didaktiko (asistirala mu je **Maja Umek**, rojena 1957) in pozneje tudi Geomorfologijo. **Marjan Bat** je postal asistent za fizično geografijo.

4.4.1.5 Spremembe ob prelomu stoletja

Reforma leta 1985 je **odpravila dvostopenjski študij**. Kljub temu je študij geografije ohranil dvopredmetnost, delitev na pedagoško in nepedagoško smer in delno specializacijo oziroma usmeritev (varstvo okolja, turizem, prostorsko planiranje in politična geografija). Pojavile so se ideje in razmišljanja o uvedbi enopredmetnega oziroma čistega študija geografije, s čimer bi postal študij bolj poglobljen in bi pridobil tudi na aplikativnosti. Ideja je bila, da bi na ta način dobili raziskovalce in znanstvenike, ki bi jih že za časa študija ločili od bodočih učiteljev. Ideja se je udejanjila, enopredmetni študij se je z leti dograjeval in pozneje izpopolnil z bolonjsko reformo študija.

Leta 1986 je **Ivan Gams** prvič predaval Metodologijo fizične geografije. Metodološki predmeti (poleg Metodologije fizične še regionalne in družbene oziroma socialne geografije) so se v naslednjih 10 letih še okrepili in razširili. Istega leta je **Andrej Černe** prevzel samostojni predmet Kartografija. Ekonomsko geografijo so za nekaj časa preimenovali v Geografijo proizvodnje in potrošnje. Leta 1988 se je Metodika preimenovala v Specialno didaktiko, na urniku so se,

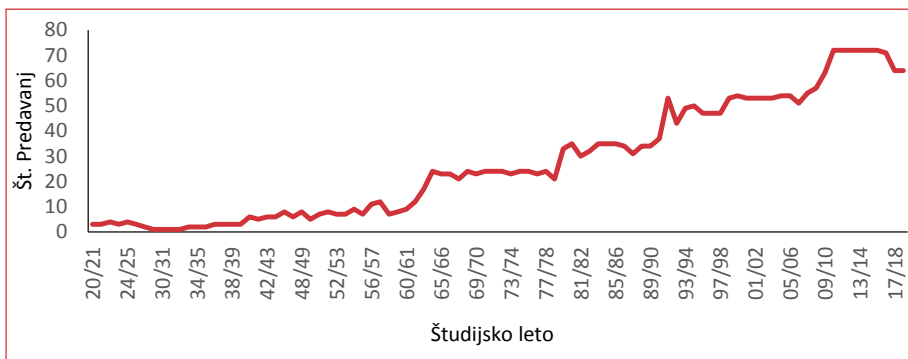
sicer brez predavatelja, pojavile tudi Teorija geografije, Lokalna geografija in Teoretske zasnove raziskovalnega dela.

V zadnjem desetletju prejšnjega stoletja in z razpadom Jugoslavije se je študij precej spremenil. Na predmetniku ni bilo več Geografije Jugoslavije. Zaradi zgodovinske navezanosti Slovenije na prostor bivše Jugoslavije, pomembnosti za Slovenijo in aktualnosti dogajanja so dobile vsebine nekdanjega predmeta širši, balkanski oziroma jugovzhodno evropski okvir. Eno od vsebinskih vodil sprememb je bilo opuščanje memoarskega usvajanja snovi v prid teoretskemu in metodološkemu izobraževanju, s čimer se je ljubljanska geografija želela priključiti sodobnim univerzam. Spremembe je pogojevalo tudi dejstvo, da se je glavnina diplomantov zaposlovala v nepedagoških, celo v geografiji sorodnih ali celo negeografskih poklicih, kjer so zahtevali poglobljena in specializirana znanja. Reforma študija leta 1997 ni bila korenita, vendar je v ospredje potisnila željo po večji preglednosti študija, aktualizaciji vsebin in povečanju izbirnosti. Začrtala je smernice bodočega študija geografije, tudi bolonjskega.

Najpomembnejša novost je bila poenostavitev študija. Oddelek se je opredelil le za dva študijska programa, in sicer dvopredmetnega pedagoškega in samostojnega nepedagoškega. Obenem je dvopredmetni pedagoški program postal še preglednejši, ker sta postala oba predmeta izenačena (A – A in ne več A – B). Vsebinsko so bile spremembe največje pri do tedaj zelo razdrobljenih metodologijah (fizične, socialne in regionalne geografije), ki so jih nadomestili »pravi« predmeti. Namesto klasične statistike, matematike in računalništva so bile uvedene Kvantitativne metode za geografe, pri samostojnem programu pa Geografski informacijski sistemi in kartografija ter Kvantitativne metode. Po skoraj dvajsetih letih je bil v samostojnem programu ponovno uveden predmet Teoretske osnove geografije, s ciljem razjasniti številne teoretične dileme v zvezi z geografijo kot znanstveno disciplino. Pri nepedagoškem programu so študenti v 3. letniku izbrali osnovno usmeritev (prostorsko planiranje / politična geografija / geografija turizma / geografija krasa / varstvo geografskega okolja), v katero je spadal poleg glavnega še izbirni predmet (vezan na usmeritev). Iz osnovne usmeritve so praviloma izdelali tudi diplomsko delo. Poleg tega so študenti v 4. letniku izbrali še drugi usmeritveni predmet, ki je moral biti drugačen od izbranega v 3. letniku. Usmeritve kažejo, da je bila smer študija družboslovno naravnana, saj je bila od petih usmeritev le ena prava fizičnogeografska.

Preglednica 6: Predmetnik v študijskem letu 1998/99, po drugi reformi, z nosilci predmetov (brez vaj in seminarjev in brez zunanjih izvajalcev izbirnih predmetov usmeritve) (Geografija, študijski program, 1998).

fizičnogeografski predmeti	družbenogeografski predmeti	regionalnogeografski predmeti	ostali geografski predmeti	ostali predmeti
Geomorfologija (J. Kunaver)	Geografija poselitve (A. Gosar)	Izbrana poglavja iz geografije Evrope (M. Pak)	Uvod v geografijo z matematično geogr. (D. Ogrin)	Geologija (S. Buser)
Klimatogeografija (D. Ogrin)	Ekonomska geografija (I. Vrišer)	Geografija Azije (F. Lovrenčak)	Kvantitativne metode za geografe (M. Krevs)	Izbrana poglavja iz zgodovine Slovencev (J. Cvirn, M. Stiplovšek)
Hidrogeografija (D. Plut)	Geografija turizma in prometa (A. Gosar)	Geografija Afrike (F. Lovrenčak)	GISi in Kartografija (M. Krevs)	Angleški jezik 1 (Z. Jakoš)
Pedo- z biogeografijo (F. Lovrenčak)	Politična geografija (M. Bufon)	Geografija Angloamerike in Avstralije (A. Gosar)	Pokrajinska ekologija (M. Špes)	Meteorologija (T. Vrhovec)
Fizična geografija Slovenije (D. Ogrin)	Regionalno planiranje (A. Černe)	Geografija Latinske Amerike (M. Špes)	Varstvo geografskega okolja (D. Plut)	Poslovna znanja za geografe (?)
Geografija krasa (A. Kranjc)	Usmeritev Prostorsko planiranje (A. Černe)	Geografija slovenskih pokrajin (M. M. Klemenčič)	Usmeritev Varstvo geografskega okolja (D. Plut, M. Špes)	Angleški jezik 2 (Z. Jakoš)
Usmeritev Geografija krasa (J. Kunaver, A. Kranjc, I. Gams, F. Lovrenčak, P. Habič, D. Ogrin)	Usmeritev Politična geografija (M. Bufon, J. Zupančič)	Geografija Evrope (M. Pak)	Regionalna analiza (M. Pak)	Psihologija za učitelje (B. Marentič Požarnik)
	Usmeritev Geografija turizma (M. Jeršič, A. Gosar)		Teorija geografije (M. M. Klemenčič)	Pedagogika (R. Kroflič)
	Urbana geografija (M. Pak)		Didaktika geografije 1 (J. Kunaver)	Andragogika (A. Kranjc)
	Geografija podeželja (M. M. Klemenčič)		Didaktika geografije 2 (J. Kunaver)	Didaktika (M. Adamič)

Slika 67: Skupno število različnih predavanj v posameznih študijskih letih v obdobju 1920–2019.

V tem obdobju je bilo veliko menjav predmetov in predavateljev, predvsem zunanjih. Naj omenimo le najpomembnejše. Med predmeti je vsekakor pomembno prekvalificiranje nekaterih pomožnih predmetov v geografske. Tako smo dobili Kvantitativne metode, pozneje pa Geografske informacijske sisteme in kartografijo. Za omenjena metodološka predmeta se je kot asistent leta 1991 zaposlil **Marko Krevs** in jih pozneje kot predavatelj tudi prevzel. Leto zatem je začela **Tatjana Resnik Planinc** (rojena 1965) sodelovati pri regionalnogeografskih predmetih in Didaktiki geografije. Leta 1995 se je pri turističnih vsebinah pridružil **Dejan Cigale**, na družbenih in regionalnih pa **Dejan Rebernik**. Leta 1997 je postala **Metka Špes** prva predavateljica na oddelku, ki je bila po stroki geografska in nosilka geografskega predmeta (Geografija Latinske Amerike). Leta 1998 je postala asistentka za družbeno geografijo **Irma Potočnik Slavič**. Leta 1999 se je kot predavatelj fizične geografije zaposlil **Karel Natek**. **Zorka Jakoš** (rojena 1956) je prevzela poučevanje tujega jezika (angleščine). Vsi omenjeni službujejo na oddelku še danes.

Nekaj let sta pri družbenogeografskih vsebinah sodelovala **Igor Jurinčič** (rojen 1961) in **Andrejka Slavec Gornik** (rojena 1964), pri fizičnogeografskih pa **Mauro Hrvatinić** in **Sabina Popit (roj. Kramberger)**. Dlje časa sta na oddelku delovali **Valentina Brečko Grubar** in **Irena Mrak**. I. Jurinčič in V. Brečko Grubar sta, podobno kot M. Bufon in A. Gosar, Oddelek za geografijo FF UL zapustila zaradi novega delovnega mesta na Univerzi na Primorskem v Kopru. Med predmeti sta se pojavila Politična ekonomija in Izbrana poglavja iz zgodovine Slovencev, ki pa se nista predavala dlje časa. S koncem devetdesetih

tih let prejšnjega stoletja so se upokojili I. Gams, D. Radinja, V. Klemenčič, I. Vrišer in M. Jeršič, v prvem desetletju novega tisočletja J. Kunaver, M. Pak in F. Lovrenčak, v drugem pa še M. M. Klemenčič, M. Špes, D. Plut in A. Černe. Obenem so se zaposlili novi sodelavci in sodelavke, ki so še danes nosilci predmetov in vaj: **Blaž Repe**, **Jernej Zupančič**, **Katja Vintar Mally** (rojena 1975), **Simon Kušar**, **Matej Ogrin**, **Uroš Stepišnik**, **Boštjan Rogelj**, **Tajan Trobec**, **Mojca Ilc Klun** (rojena 1980) in **Nejc Bobovnik** (rojen 1990). Pri pedagoškem procesu sodeluje v zadnjih letih tudi **Barbara Lampič**, ki deluje predvsem kot raziskovalka. Pri pedagoškem procesu so občasno pomagali tudi mladi raziskovalci **Katja Vrtačnik Garbas** (rojena 1979) in **Monika Benkovič Krašovec** (rojena 1974), danes pa **Kristina Glojek**.

V vmesnem času (leta 2009 prva in 2011 druga stopnja) je prišlo do ene najbolj korenitih sprememb študija, to je **uveljavitve bolonjske reforme visokega šolstva**². Ker gre za trenutno veljavni in potekajoči program, ga ne bomo podrobneje predstavljali. Cilj prenove je bil oblikovanje kakovostnih, privlačnih in sodobnih študijskih programov, ki bodo študentom dali čim boljše strokovno geografsko znanje, hkrati pa tudi praktična znanja in veščine, ki jim bodo omogočale boljšo možnost pri zaposlitvi. Študij je spet postal dvostopenjski (diplomska in magistrska stopnja). Nov študij naj bi tudi omogočal lažje izmenjave študentov in profesorjev znotraj in med državami. Spodbujal naj bi izbirnost in raznovrstnost. Predmetnik si z zbiranjem zadostnega števila kreditnih točk študenti deloma oblikujejo po lastnih željah in preferencah. Predmeti so postali krajši, semestrski, izrazito se je povečalo njihovo število. Veliki, celoletni ali večletni predmeti so se razdrobili. Predmete lahko uvrstimo v več skupin:

- Temeljni geografski predmeti: študenti pridobijo osnovna znanja in so obvezni;
- Posebni in metodološki predmeti: študenti poglobijo osnovna znanja, lahko so obvezni ali izbirni;
- Izbirni geografski in izbirni neevropski regionalnogeografski predmeti: študenti izbirajo iz nabora ponujenih dodatnih geografskih vsebin;

2 Ker so do študijskega leta 2016/17 študijski programi na voljo na spletu, na tem mestu niso podrobneje predstavljeni. Opisani so na spletnem naslovu Oddelka za geografijo: <http://geo.ff.uni-lj.si/studij/studij> pod razdelkoma Diplomski in Magistrski študij. Poleg tega so na spletnih straneh Filozofske fakultete objavljeni predstavitveni zborniki (<http://www.ff.uni-lj.si/studij/oddelki>), Dodiplomski študij (1. stopnja) / Magistrski študij (2. stopnja), Predstavitveni zborniki in brošure študijskih programov.

Slika 68: Utrinek z ene od sej Oddelka za geografijo FF UL leta 2005, ki je bila namenjena pripravi bolonjskih študijskih programov. Od leve proti desni, spredaj: Katja Vintar Mally, Dejan Cigale, Franc Lovrenčak; v sredini: Marko Krevs; zadaj: Metka Špes in Darko Ogrin (foto: B. Repe).

- Izbirni pomožni predmeti: predmeti geografiji sorodnih ved (geologija, meteorologija);
- Zunanji izbirni predmeti: poljubno izbrani predmeti na Filozofski fakulteti ali drugi visokošolski ustanovi.

Prva stopnja študija je vsebinsko bolj definirana, z manjšo izbirnostjo in večjim številom obveznih in temeljnih premetov. Večina predmetov je eno- in dvopredmetnim študentom skupna.³ Pravo nasprotje je druga stopnja. Eno- in dvodisciplinarni študij sta povsem ločena, izjema so nekateri neevropski regionalnogeografski predmeti (enopredmetni jih poslušajo na prvi stopnji). Enodisciplinarni študij je razdeljen na dva glavna, A-modula (Okoljska in

³ Pred bolonjsko prenovno so pri dvopredmetnem študiju prevladovale povezave znotraj Filozofske fakultete, zlasti z zgodovino, zastopani so bili tudi drugi predmeti, še najmanj je bilo povezav z umetnostno zgodovino in filozofijo. Povezave so bile mogoče tudi s Fakulteto za družbene vede, še posebej obramboslovjem, mednarodnimi odnosi in politologijo. Po bolonjski prenovi so povezave mogoče zgolj znotraj Filozofske fakultete. Pestrost študija in zagotavljanje dodatnih vsebin se nadomešča z zunanjimi izbirnimi predmeti in vsebinami ter neformalno pridobljenimi znanji.

fizična geografija, Regionalno planiranje in urbano-ruralno študije) in tri B-module (Politična geografija, Geografija turizma in prostega časa, Uporabna geoinformatika). Poleg tega imajo študenti še tri skupne predmete (Teorija geografije, Geografske metode znanstvenega proučevanja, Raziskovalno in projektno delo) in nepedagoško prakso. Dvodisciplinarni poslušajo preostale neevropske regionalnogeografske predmete, Didaktiko geografije, Organizacijo ter izvedbo ekskurzije in terenskega dela ter imajo pedagoško prakso s hospitacijami. Z bolonjsko prenovo se je študij še bolj specializiral in poglobil, po drugi strani pa razdrobil, kar je glede na prevladujoče zagovarjanje enotne in holistične geografije precej netipično za našo vedo. Z nekaterimi predmeti, ki so bolj celostno zasnovani, npr. Fizično in Družbeno geografijo 1 in 2, se poskuša razdrobljenost vsebin nekoliko omiliti.

Iz pregleda razvoja študijskih programov ob 100-letnici Oddelka za geografijo FF UL je razvidno:

- Od začetkov študija je neprestano naraščalo število predavateljev, predmetov in tudi obremenitev študentov. Razvidni so skoki ob vsaki reformi, najbolj izraziti so bili ob reformah leta 1961, 1991 in 2012 ob zaključku bolonjske reforme, ko je v celoti zaživela še druga stopnja. Le v zadnjih letih je opazen upad števila študentov, predmetov, števila pedagoškega kadra in tudi obremenjenosti študentov (slike 65, 66 in 67), kar terja ob nadaljevanju teh trendov temeljit premislek.
- V primerjavi z začetki študija je današnji študij geografije vsebinsko povsem drugačen. V zadnjih 100 letih je nastajalo novo znanje, vede in poddiscipline, kar je, eno hitreje, drugo počasneje, naletelo na odziv tudi v študiju geografije. V tridesetih letih prejšnjega stoletja so se začele pojavljati neevropske regionalne geografije in hidrogeografija, v štiridesetih agrarna geografija, v petdesetih geografija prsti in rastlinstva, v šestdesetih turistična geografija, geografija naselij, prebivalstva, prometa in krasa, v sedemdesetih ekonomska (industrijska) in urbana geografija, prostorsko in regionalno planiranje, varstvo geografskega okolja in pokrajinska ekologija, v osemdesetih socialna in politična geografija ter zasnova metodološko-računalniških predmetov, v devetdesetih geografski informacijski sistemi, kvantitativne metode in geografski metodološki predmeti. Z bolonjsko prenovo je število predmetov znatno poskočilo, saj se je povsem spremenil

koncept študija. Če je prva stopnja študija ostala »klasična« in temeljna (z dodatkom novih ekoloških vsebin), pa je na drugi stopnji število novih predmetov vzcvetelo (raziskovalne metode, aplikativni, podeželski predmeti, geodiverziteta, urbanistično načrtovanje, regionalni razvoj, krizna območja, etničnost, migracije, geografija gora, geoinformacijske vsebine).

- Povečevanje števila predmetov in predavateljev je vodilo k preobrazbi splošnih geografov v specialiste. Če je prva generacija v svoji karieri predavala praktično celoten spekter predmetov, so naslednje predavale večinoma predmete znotraj družbene ali fizične geografije, sedanje generacije pa ostajajo znotraj nekaj področij. Ne glede na želje in tradicionalno celovitost geografije ter poudarkih na regionalno kompleksnem pristopu, se je geografija z leti specializirala in v določeni meri razdrobila. Študenti so tekom študija še vedno deležni širokega in celovitega spektra vsebin, a so njihova zaključna dela (diplomske in magistrske naloge) večinoma zelo specialna. Po bolonjski prenovi ostaja pedagoško usmerjena geografija najbolj klasično celovita.
- Pregled predmetnikov razkriva tudi razvoj notranje zgradbe geografije. Ob začetku študija je geografijo sestavljala antropogeografija (družbena geografija) ter geomorfologija in klimatogeografija. Z leti je pod njeno okrilje prihajalo vedno več predmetov ter vsebin, tako iz fizično- kot družbenogeografskega in regionalnogeografskega področja. Nekateri študiji, ki so bili v začetku pod okriljem geografije, so odšli tudi drugam (npr. meteorologija). V drugi polovici prejšnjega stoletja so na predmetnik prišli predmeti in usmeritve, ki so okrepili aplikativen pomen geografije, v zadnjih dveh desetletjih tudi predmeti, razvijajo metodološko usposobljenost in veščine.

Več terena!

Naša zgodba se začne z uporabo študentov četrtega letnika geografije nekega jesenskega dne leta 1981. Zavrnili smo namreč udeležbo na predvideni ekskurziji v Novo mesto. Naše dejanje je bilo s strani prof. Vrišerja označeno kot »sranje« in »anarhizem«. A slednja oznaka nikakor ni bila točna, kajti ni šlo le za rušenje obstoječega, ampak za konstruktivno kritiko s hkratnimi novimi predlogi. V tistih

dneh smo se namreč s prof. Gamsom dogovarjali za dodatno ekskurzijo na Kras, na katero smo šli prostovoljno, prof. Gams pa je naš predlog z navdušenjem sprejel. Naša novomeška zavrnitev je bila posledica dejstva, da je predlagana ekskurzija predstavljala skupne terenske vaje treh predmetov (Geografija Jugoslavije, Regionalno planiranje in Urbana geografija), za katere je bilo po takratnem učnem programu namenjenih po 3 dni terena, v skladu s tem so bila naša pričakovanja večja. V nasprotju s prof. Vrišerjem prof. Pak ni kuhal zamere, namesto v Novo mesto je za nas decembra organiziral ekskurzijo v Istro. Vsi blatni po deževnem spustu do Pazinske jame smo bili sprejeti še pri dveh tamkajšnjih županih.

Prepričani, da je terensko delo temelj geografske znanosti, smo se leta 1982 resno lotili organizacije. Nismo se zadovoljili le z rednimi pomladanskimi terenskimi vajami v Postojnsko jamo, Medno, Prekmurje, Kamniško Bistrico in Koper, ampak smo za uvod po zgledu prejšnje generacije organizirali ob koncu aprila absolventski izlet v takratno Sovjetsko zvezo, in sicer v Armenijo in Gruzijo. Hkrati smo se lotili načrtovanja jesenskih odprav. Ob podpori prijaznega priporočilnega pisma takratnega predstojnika oddelka prof. Lovrenčaka, smo začeli iskati sponzorje za pot v Severno Afriko. Sekira nam je padla v med in mariborski TAM (Tovarna avtomobilov Maribor) nam je odobril uporabo 16-sedežnega avtobusa, da bi v afriških razmerah preskusili klimatske naprave. V odmaknjenih gorskih vaseh v maroškem Atlasu, dostopnih le s terenskimi vozili, tovornjaki in avtobusom TAM 75A6, ter v alžirski Sahari so domačini z občudovanjem prebirali napis na boku avtobusa EXPÉDITION SCIENTIFIQUE DE GÉOGRAPHIE. Iz Afrike smo morali kar pohiteti domov, kajti po le tridnevnem počitku smo se na stroške nemške DAAD (Deutscher Akademischer Austauschdienst) odpeljali v Nemčijo, kjer so nas profesorji Maier, Ruppert, Schaffer in Wolf seznanjali s socialnogeografskimi vsebinami. Ta ekskurzija ne bi bila možna brez odličnih povezav Oddelka za geografijo FF UL z naštetimi profesorji nemške socialnogeografske šole. Zahvaliti pa se moramo prof. Paku, ki je pripravil program in nas spremljal na ekskurziji. Kar nekaj študentov pa ni počivalo niti v poletju pred odhodom v Afriko, ko smo sodelovali pri raziskovalnih taborih in kartiranju vodnih virov na Dolenjskem.

Seme, posejano v 4. letniku, je obrodilo sadove in številni geografi iz te generacije še do današnjih dni poleg službenih obveznosti organizirajo ekspedicije in ekskurzije od Šrilanke do Suhe krajine, tabore učiteljev v različnih slovenskih

pokrajinah, organizirajo okrogle mize in delavnice, sodelujejo pri različnih terenskih akcijah, kot je na primer oživljanje slovenskih vodnjakov in pripravljanje vizije za Vipavo.

Najdaljšo, skoraj štiri desetletja dolgo tradicijo ima redno vsakoletno popotovanje podpisanih, ki ga imenujemo »Novoletna turneja«. Na pot po Sloveniji in zamejstvu odrinemo v času med božičem in novim letom ter obiščemo geografske kolegice in kolege. Spremljamo spremembe v pokrajini in družbi, podrobno opazujemo spremembe v rabi zemljišč, vodovju, snovni in nesnovni dediščini, načinu življenja in identiteti slovenskih pokrajin. Poglobljena analiza dneva z diskusijo poteka zvečer v primernem okolju z lokalnimi izdelki v trdni in tekoči obliki. Gre za zelo dinamično viharjenje možganov z idejami, ki so nemalokrat postale tudi konkretni, izvedeni projekti. Zmeraj pa je enkratno. Pa tudi koristno. Vsaj nam se zdi tako.

Mirsad Skorupan, Matej Gabrovec, Branko Pavlin, Mitja Bricelj

Slika 69: Slovenska študentska ekspedicija s poti po Atlasu (foto: M. Gabrovec).

4.4.2 Metodološke in tehnološke spremembe v znanosti in geografija

Marko Krevs

Geografija sodi med stroke, ki so skozi zgodovino najbolj občutile krepke in raznolike filozofske, metodološke in tehnološke spremembe v raziskovanju, poučevanju in uporabi spoznanj in orodij v vsakodnevem življenju. Kerski (2016) je pregledno nanizal številna odkritja, ki so »revolucionizirala« geografijo v več kot 2500 letih. Nekatere pomembne spremembe v dolgi zgodovini nastajanja stroke so bila plod načrtnega raziskovanja, druge so bile posreden učinek izmenjave znanj in veščin ob stikih z drugimi kulturami na trgovskih in osvajalskih poteh, tretje na primer posledica naključnih odkritij ali prenašanja pripomočkov in znanj z zelo različnih področij. Velik del teh sprememb v geografiji se je zgodil v zadnjem stoletju, torej v obdobju, ki ga želimo osvetliti v tej knjigi. V nadaljevanju poskušamo na nazoren način, s pomočjo izbranih primerov pokazati, kako sta se tehnološki razvoj družbe ter metodološki razvoj znanosti, in še posebej v geografiji, odrazila v načinih znanstvenega in strokovnega dela ter študija na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, od njegove ustanovitve do danes.

4.4.2.1 Okoliščine metodoloških in tehnoloških sprememb v geografiji

Zaradi širine in kompleksnosti svojega predmeta obravnave je geografija pod nenehnimi vplivi novosti na naravoslovnih področjih, kamor sodijo fizika, geologija, meteorologija in biologija, družboslovnih področjih, na primer v sociologiji, ekonomiji, antropologiji, medicini, humanističnih področjih, na primer v filozofiji, zgodovini, psihologiji, didaktiki ter na področju tehničnih ved, med njimi na primer v geodeziji, gradbeništvu, računalništvu. Redke stroke v svoji kompleksnosti že v izhodišču segajo na več omenjenih področij.

Večdisciplinarnost terja spremljanje razvejanega, včasih s filozofskega vidika celo nezdružljivega metodološkega razvoja na več različnih področjih. Teoretiki znanosti, na primer Kuhn (2012, izvirno delo iz leta 1962), pišejo o predvidljivem nihanju ali ciklih v razvoju posamezne znanstvene discipline. V času t. i. »normalne znanosti« v disciplini prevladuje ena splošno sprejeta paradigma, ki stroki omogoča odgovarjanje na temeljna znanstvena vprašanja tistega časa – z znanimi metodami, načini razlage, terminologijo. V vseh ostalih fazah tega

cikla (po Kuhnu ima cikel skupaj 5 faz) določena paradigma bodisi še ni zrela oziroma še ni splošno sprejeta, ali pa ji konkurira neka nova, dokler ne pride do menjave prevladujoče paradigme. Tudi geografija je bila v svoji zgodovini deležna nihanj med prevladujočimi pristopi k proučevanju in razlaganju svojega predmeta (Aitken, Valentine, 2015), zlasti družbena geografija. Vendar bi težko trdili, da je bila v zadnjem stoletju geografija kot celota kdaj popolnoma v fazi t. i. »normalne znanosti«. Znotraj sodobne geografije so soobstajale, in še vedno obstajajo različne, tudi nasprotujoče si paradigme, pristopi, metode in razlage. Pragmatičen odnos stroke do notranje paradigmatске raznolikosti se nenazadnje kaže v soobstoju občegeografskih in regionalnogeografskih predmetov v študijskih programih, vključitvi raznovrstnih pristopov v splošne predstavitve metod v geografiji (na primer Clifford, Valentine, 2003) ter v vse bolj razširjeni t. i. triangulaciji (kvantitativnih in kvalitativnih) metod v geografiji.

Tovrstna pragmatičnost se lepo pokaže tudi v mnenjih svetovno uveljavljenih predstavnikov kvalitativno in kulturnogeografsko usmerjenega raziskovanja, Stuarta Aitkena in Gill Valentine, ki brez zadržkov v zgornji del seznama temeljnih znanj današnjega diplomanta geografije uvrščata kvantitativne (na primer geoinformacijske, statistične) metode (Krevs, 2014–2015). Soobstoj in souporaba tako raznovrstnih metod morda v očeh strogega opazovalca izgledata posledici raziskovalske nenačelnosti ali neodločnosti. V praksi pa prav hkratna uporaba tako različnih pristopov omogoča osvetlitev in razumevanje obravnavane tematike z bistveno različnih vidikov, kar praviloma prispeva k boljšemu znanju, bolje informiranemu vrednotenju, odločanju in ravnanju.

Medtem ko so se v drugih kompleksnih vedah praviloma razvile izrazite specializacije, tudi v času študija, geografija vztraja na prevladi celostne obravnave svojega predmeta. In s tem izstopa: »široki pogledi in celostna občutljivost geografije so popolno nasprotje dobi intelektualne razdrobljenosti in specializacije« (Bonnett, 2008, ponatis 2017, str. 121). V praksi le izjemoma ni tako. Na primer na Nizozemskem sta študija fizične in družbene geografije marsikje popolnoma (tudi institucionalno) ločena. V primerih izrazite specializacije, iskanja novih meddisciplinarnih povezav ali zaznavanja nišnih področij na trgu delovne sile so se nekateri geografski univerzitetni oddelki ali inštituti v Evropi preobrazili, na primer v geoinformacijske, okoljske, načrtovalske ustanove ipd. Vendarle pa večina geografskih oddelkov po svetu, vključno z Oddelkom za geografijo

Filozofske fakultete na Univerzi v Ljubljani, poskuša izobraziti in vzgojiti svoje diplomante v duhu celostne (holistične) geografije. Kar pomembno zaznamuje metodološki in tehnološki razvoj stroke in njenih predstavnikov. Geografi smo posledično med metodološko najbolj široko razgledanimi strokovnjaki. Poglobljeno metodološko znanje pa je v praksi praviloma omejeno le na delovna področja, ki jim posamezniki dajo večjo težo med študijem, ali pozneje pri svojem delu. Glede na zapisano je torej za geografe logično, da je vsaj toliko, kot ponujeno in med študijem pridobljeno metodološko znanje, pomembna tudi usposobljenost za vseživljenjsko metodološko izpopolnjevanje.

4.4.2.2 Spremembe v načinu dela geografa

Kaj v nadaljevanju besedila obravnavamo kot metode? Kar nekaj razlogov je, da je opredelitev zelo izmuzljiva. Najprej se soočimo s širino stroke, »če sprejmemo, da je geografija disciplina o svetu, potem je njenih metod nešteto« (Bonnet, 2008, ponatis 2017, str. 80). Tudi pojem metode opredelimo zelo široko, na primer ne ločujemo med metodami, tehnikami, veščinami. Nikakor ne želimo zmanjšati pomena uporabe metod v geografskem izobraževanju, pri strokovnem delu ali v vsakdanjem življenju, zato se ne omejimo izključno na znanstvene metode. V kolažu ilustracij izbranih primerov tehnologije in metod v geografovem delu (preglednica 7) se osredotočamo na stoletno zgodovino na našem oddelku. Pri zbiranju primerov smo bili odvisni od dostopnih gradiv, še bolj pa od spominov kolegov, kar neizbežno pomeni podrobnejše predstavitve za zadnjih nekaj desetletij.

Ob tem bi želeli izpostaviti pomen sodelovanja posameznih članov oddelka, ali oddelka v celoti, z drugimi posamezniki ali (ne izključno) geografskimi ustanovami v Sloveniji in tujini. Za boljšo predstav o neprestanem meddisciplinarnem metodološkem prepihu, ki mu je bila izpostavljena geografija, si oglejmo pestrost vplivov na del metodološkega razvoja na Oddelku za geografijo FF UL v tozadevno res intenzivnem času med »kvantitativno« in »geoinformacijsko revolucijo«, zlasti med letom 1980 in koncem devetdesetih let prejšnjega stoletja. Da bo ilustracija čim bolj oprijemljiva, navajamo tudi nekatera izmed imen udeležencev obravnavanega pretoka metodoloških znanj (in se obenem opravičujemo številnim, ki so bili v te procese vključeni, a niso omenjeni). Pri izboru in prenosu nekaterih matematičnih modelov geografskih pojavov in procesov

v metodološke predmete v študij geografije, na primer s področij gravitacijskih modelov in teorije iger, so bili soudeleženi matematiki, med njimi **Žiga Knap** (rojen 1937), Filozofska fakulteta v Ljubljani, **Tomaž Pisanski** (rojen 1949), takratna Fakulteta za naravoslovje in tehnologijo v Ljubljani, prav tako pri iskanju in uporabi aplikativnih metod v prostorskem planiranju, na primer **Franc Jani Zakrajšek** (rojen 1951), Urbanistični inštitut v Ljubljani. Na področju uporabe zahtevnejših, zlasti večvariatnih statističnih metod v geografskih raziskavah ter njihovem prenosu v študij geografije so se izkazali kot pomembni tesni stiki s psihologi, denimo z **Maksom Tuškom** (1947–2008), in pozneje s sociologi, med njimi z **Anuško Ferligoj** (rojena 1947, takrat Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo).

Ob prvih korakih izbire temeljnega geoinformacijskega orodja (sprva je bil to Idrisi, nekaj let pozneje ArcView) in uvajanja geografskih informacijskih sistemov (GIS) v študij geografije so bile v pomoč izmenjave mnenj in izkušenj z geografi, med njimi z **Matejem Gabrovcem** (rojen 1959) z Geografskega inštituta Antona Melika (GIAM) ZRC SAZU in njegovim kolegom **Josefom Stroblom** (rojen 1985), Univerza v Salzburgu, in arheologi ter geodeti, med njimi z **Zoranom Stančičem** (rojen 1962), takrat zaposlenim na Oddelku za arheologijo FF UL. Pri nadaljnjem širjenju uporabe GIS-ov v študiju geografije je neprecenljivo vlogo odigralo medsebojno spoznavanje številnih uporabnikov, pedagogov, podjetnikov in razvijalcev GIS-ov iz najrazličnejših strok na bienalnih **simpozijih GIS v Sloveniji** (od 1992 naprej). S podatkovno podporo uveljavljanju GIS-ov v oddelčno, tudi študentsko raziskovalno delo so imeli pomembno vlogo kolegi z bližnjih geografskih ustanov: **Drago Perko** (rojen 1961) in **Milan Orožen Adamič** (1946–2018) z GIAM ZRC SAZU ter **Metka Špes** s takratnega Inštitut za geografijo Univerze (IGU). Že dve desetletji prej so bili udeleženi pri nastajanju digitalnega modela nadmorskih višin Slovenije **Tomaž Banovec** (rojen 1939) in **Andrej Hočevár** (rojen 1931) ter kolega, ki sta tudi poučevala na našem oddelku, **Jurij Kunaver** in **Zdravko Petkovšek**. Prav posebno in neprecenljivo vlogo pri hitrem širjenju uporabe računalnikov v geografskem delu na oddelku in v celotni slovenski geografiji je v obdobju 1987–1992 s svojim **programom STEVE za računalnike Atari ST** (slika 70) odigral informatik, jezikoslovec in jamar **Primož Jakopin** (rojen 1949) s Filozofske fakultete UL, za kar je prejel bronasto plaketo Zveze geografskih

društev Slovenije leta 2004. Program ni bil zgolj prvi zmogljivi urejevalnik besedil in orodje za podporo založniške dejavnosti v slovenski geografiji, ampak je še pred uveljavitvijo geografskih informacijskih sistemov omogočal nekatere vrste geografskih analiz in preprostih kartografskih prikazov (pri tem je bilo pomembno Jakopinovo sodelovanje z geografi, predvsem z M. Orožnom Adamičem) na takrat dostopni in razširjeni računalniški opremi. Na področju razvoja lastnih programov za potrebe kompleksnejših geoinformacijskih analiz, prepoznavanja reliefnih oblik, preprostega »3D« predstavljjanja reliefa (**Marko Krevs**, Oddelek za geografijo FF UL) in analiz osončenja (**Matej Gabrovec**, GIAM ZRC SAZU; **Marko Krevs**, Oddelek za geografijo FF UL) je bilo pomembno sodelovanje s fiziki, s **Tomažem Vrhovcem** (1959–2004), takratna Fakulteta za naravoslovje in tehnologijo, in **Matjažem Strausom** (rojen 1965), takrat študentom fizike. Prve izkušnje z izdelavo orodij za dinamično modeliranje pa smo nabirali v sodelovanju z biologi. V sodelovanju z **Antonom Brancijem** (rojen 1957) s takratnega Inštituta za biologijo v Ljubljani je **Marko Krevs** modeliral preživetje vodnih bolh v visokogorskih jezerih. Pomembno je bilo tudi povezovanje z uporabniki nekaterih od omenjenih orodij na širšem območju nekdanje Jugoslavije (na primer z Geografskim Institutom Jovana Cvijića, Srbske akademije nauka i umetnosti).

Slika 70: Računalnik Atari ST je bil v osemdesetih letih prejšnjega stoletja prva široko uporabljena računalniška oprema v slovenski geografiji (foto: M. Krevs).

Preglednica 7: Izbrani drobci iz zgodovine tehnološkega razvoja, uporabe in študija metod na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

	Obdobja in dogodki, povezani z velikimi metodološkimi in tehnološkimi spremembami
Tehnološka opremljenost in načini dela	Zgodnji primeri opreme: fizičnogeografski laboratorij; med terenskimi tehničnimi pripomočki so bili na primer kompas, fotografska oprema, merilni trak, naklonomer, »holandski sveder« za jemanje vzorcev prsti in mehkejših sedimentov, terenski komplet za merjenje trdote vode, različni termometri, higrometer, pozneje termograf, higrograf, prikolica, peskovnik (za geomorfološke vaje), čoln (za hidrogeografske raziskave); za kartografske naloge so uporabljali komplet za risanje s tušem, svetlobne mize (osvetljene od spodaj, za prerisovanje zemljevidov, v rabi do osemdesetih let), naprava za prerisovanje v večjem merilu (pantograf), merilec razdalj na zemljevidih (kurvimeter). Edini pisalni stroj na oddelku je pred letom 1960 imel S. Ilesič. Šestdeseta leta: po selitvi v stavbo FF izpopolnjevanje fizičnogeografskega laboratorija, praktikum, fotolaboratorij, kartografska risalnica. Sredina osemdesetih let: zaton uporabe luknjačev (na FF) in bralnikov programskih kartic (oprema se je nahajala na FNT na Jadranski, kamor si moral iti prebrat kartice in natisnit rezultate). Osemdeseta leta: uporaba terminalov univerzitetnega računalnika v računalniškem kabinetu FF v petem nadstropju, tiskanje na perforirane »neskončne« A3 računalniške izpise je bilo za uporabnike FF najbližje na strojni fakulteti. Mediji za shranjevanje in prenos podatkov od osemdesetih let do danes: • zelo omejen prostor na trdih diskih univerzitetnega računalnika, za nekoliko obsežnejše analize (nad 2 Mb podatkov) je bilo nujno zapisovanje na magnetnih trakovih na univerzitetnem računalniku v osemdesetih letih (po telefonu si naročil, da so vstavili trak v tračno enoto na Ekonomski fakulteti; počasno zapisovanje, datoteke brez imen – vsak je moral imeti lastno evidenco zaporedja zapisov na traku). • 5,25-inčne diskete na univerzitetnih terminalih in osebnih računalnikih v rabi do konca osemdesetih let. • Od sredine osemdesetih let 3,5-inčne diskete postanejo glavni medij za shranjevanje podatkov. • Konec devetdesetih let Zip-diski za shranjevanje večjih količin podatkov (do 500 Mb) in nekaj let pozneje kasete z magnetnimi trakovi za osebne računalnike (do nekaj Gb podatkov). • Za prenos podatkov se konec devetdesetih let uveljavijo CD-ji in DVD-ji. • Okoli leta 2000 se uveljavijo USB-ključi in zunanji prenosni diski, ki se jim je do današnjega časa povečevala hitrost prenosa in količina shranjenih podatkov. • Po letu 2005 vse večja uporaba oblačnih storitev za shranjevanje, prenos, souporabo podatkov (na primer v e-učilnicah v Moodle, v VIS-u, po 2010 Google Drive, Dropbox). Konec osemdesetih let: uporaba prvih osebnih računalnikov na oddelku (Atari ST od 1985), uveljavljanje domačih računalnikov za strokovno delo, uporaba črno-belih igličnih tiskalnikov formata A4 in A3.

Obdobja in dogodki, povezani z velikimi metodološkimi in tehnološkimi spremembami	
Tehnološka opremljenost in načini dela	Devetdeseta leta: Oddelek pridobi močnejšo računalniško delovno postajo z operacijskim sistemom UNIX, a zaradi pomanjkanja ustreznih programov in hkratnega širjenja uporabe osebnih računalnikov uporaba ni zaživila. 1991: prvi PC z Windowsi in komercialnim geoinformacijskim orodjem (Idrisi) v oddelčnem računalniškem in kartografskem kabinetu. 1991–: souporaba fakultetnih računalniških učilnic (s programi za statistične analize). 1996: fakultetno/univerzitetno računalniško omrežje, v katerega so bile naprej vključene fakultetne računalniške učilnice. 1997: nakup 5 ArcView licenc, 2 licenci MapInfo. 1997–: barvni (brizgalni) tiskalniki formata A3, dostopni preko mreže (naprej v GIKL-u, pozneje v tajništvu); barvni tiskalnik (ploter) formata A1 je bil zaradi visokih obratovalnih stroškov razmeroma malo uporabljan. 1998–: ustanovitev, nadgrajevanje, pedagoška in raziskovalna uporaba GIKL-a (Geografskega informacijskega in kartografskega laboratorija). Okoli leta 2000: prvi prenosni računalniki, za terensko delo nekaj let pozneje (pred tem smo na terenske vaje tovorili osebne računalnike in tiskalnike). 2002–: barvni skener v GIKL-u na voljo študentom. 2004–: kampus licenčna pogodba UL z Gisdato/GDi, od 2011 polne različice ArcGIS programske opreme dostopne tudi študentom. 2008–: kampus licenca za Idrisi, od 2017 preimenovan v Terrset. 2010–: vse več študentov za izvajanje študijskih projektov na lastno pobudo uporablja odprtokodna geoinformacijska in druga orodja.
Zbiranje virov, podatkov, literature, terenske metode	1919–: terenske beležke, kroki, kartiranje, fotografija (študenti predvsem od sredine petdesetih let naprej), letalski posnetki (verjetno šele od sedemdesetih let naprej). Konec osemdesetih let–: zvočni, video posnetki (prva VHS kamera tudi za študijske namene 1988), večinoma za potrebe didaktike geografije in terenskega dokumentiranja. 1996–: knjižnični informacijski viri (najprej na CD-ju, kmalu sledi spletni dostop do mednarodnih zbirk znanstvenih objav). Konec devetdesetih let–: vključevanje digitalnih terenskih merilnih naprav v terensko delo in terenske vaje (digitalni termometer, registratorji temperature, kemijske analize vode, meritve električne upornosti tal ... uporaba GPS-naprav za beleženje lokacij meritev). Po letu 2000: izrazito izboljšanje dostopnosti javnih podatkov prek spleta. 2003–: uporaba spletnega anketiranja za raziskovalne, pedagoške in organizacijske namene (spletne ankete – zlasti SurveyMonkey, od 2014 Google Forms, 1ka), spletne glasovalne aplikacije (npr. Mentimeter od 2015). 2013–: prve spletne in mobilne geoinformacijske aplikacije, sodelovalno kartiranje tudi pri pouku in na seminarjih z učitelji geografije (2015–). 2015–: uporaba brezpilotnih letalnikov v raziskovanju, od leta 2017 tudi za študijske namene.

Obdobja in dogodki, povezani z velikimi metodološkimi in tehnološkimi spremembami	
Pridobivanje znanja, metodoloških in tehnoloških veščin, samoučenje	1919–: različne oblike praktičnega/veščinskega usposabljanja med študijem že od začetkov univerze. 1960–1980: vključitev statistike, matematike in računalništva v študijski program. Sredi sedemdesetih let: učenje računalniškega programiranja na po-diplomskem študiju. Konec osemdesetih–začetek devetdesetih let: uporaba programa STEVE je omogočala samostojno in za takrat zelo napredno oblikovanje besedil in publikacij, vključno s preprostimi črno-belimi zemljevidi. Devetdeseta leta–: vključitev napredne statistike, geoinformatike, daljin-skega zaznavanja, geoinformacijske podpore odločanju, geoinformacijskega modeliranja v študijski program. 2005–: intenzivna uporaba e-izobraževalnega okolja v študiju geografije. 2005–: skupinsko statistično in geoinformacijsko podprto projektno delo kot del (enopredmetnega) študija. 2010–: vključitev napredne geoinformacijske podpore vrednotenju, odločanju, simulacijam, scenarijem v študijski program na drugi stopnji študija. 2010–: samostojno statistično in geoinformacijsko podprto projektno delo, dejavno spodbujanje k samoučenju primernih geoinformacijskih ali statističnih orodij za izvedbo samostojnih projektov na prvi in drugi stopnji študija. 2017–: vključevanje izdelave preprostih python skriptov za izvedbo samos-tojnih študentskih projektov na drugi stopnji študija.
Tehnologija za spora-zumevanje, sodelovanje	Do poznih devetdesetih let prevladuje sporazumevanje po pošti, telefonu, faksu. Konec devetdesetih let: prvi uporabniki e-pošte. 1997: prva spletna stran Oddelka za geografijo FF UL. 2003–: visokošolski / študentski informacijski sistem VIS/ŠIS. 2005–: uvedba e-izobraževanja, že nekaj let pred tem uporaba spletne strani in VIS-a za dostop do študijskih gradiv. 2011–: uporaba spletnih sodelovalnih dokumentov (npr. GoogleDocs, GoogleSheets) in skladišč (npr. Google Drive, Dropbox). 2018–: po večletnem odlašanju intenzivneje zaživi Facebook stran oddelka.
Predstavitev podatkov in rezultatov v pisnem poročilu, na javni pred-stavitvi, na spletu ...	1919–: kartografija, vključno z izdelovanjem grafikonov; lastnoročno napisan-im študentskim izdelkom so sledili izdelki, natipkani s pisalnim strojem, šele od osemdesetih let pogostejša računalniško podprta izdelava in tiskanje izdelkov. 1950–1980: episkop, pripomoček za projiciranje slikovnega gradiva na steno. Sedemdeseta leta: prvi poskusi računalniške kartografije. Sedemdeseta leta–začetek 2000. let: grafoskop, pripomoček za projiciranje prosojnic (tudi za povečevanje kart) na steno oziroma projekcijsko platno; nekateri so menili, da bo nadomestil klasične šolske table. 1997–: spletne objave študijskih gradiv, raziskovalnih rezultatov (tudi študentskih), od 2018 redno tudi na oddelčni Facebook strani. Okoli leta 2000: začetki uporabe LCD-projektorjev pri pouku (prvih nekaj let prenašanje maloštevilnih projektorjev med predavalnicami).

	Obdobja in dogodki, povezani z velikimi metodološkimi in tehnološkimi spremembami
Analiza, statistika, modeliranje, napovedovanje, scenariji – uporaba obstoječih metod, orodij	1919–: vizualna analiza topografskih kart, pokrajine, fotografij, opis pokrajine na podlagi topografske karte, preprosta opisna statistika. 1964–: nadgradnja opisne statistike, analiza povezanosti, regresija, preverjanje domnev. Sedemdeseta leta–: domnevno prvi primeri uporabe letalskih posnetkov na oddelku. Sredina sedemdesetih let: prvi primeri uporabe večvariatne statistike in geoinformacijskih analiz pri študentskih izdelkih. Osemdeseta leta: občasna vključitev v študijske dejavnosti faktorske analize, metod razvrščanja v skupine, uporabe statističnih programov (SPSS, Batageljevi programi za razvrščanje v skupine). 1997–: v redno študijsko snov vključena večvariatna statistika – regresija, faktorska analiza, razvrščanje v skupine, diskriminantna analiza. 1997–: v študijsko snov vključena geoinformatika, daljinsko zaznavanje, geoinformacijska podpora odločanju, geoinformacijsko modeliranje. 2010–: v študijsko snov vključene geoinformacijsko podprte simulacije in scenariji. 2017–: v študijsko snov vključene osnove strojnega učenja, uporabe programiranja v pythonu za reševanje študijskih raziskovalnih nalog.
Izdelava lastnih računalniških orodij, aplikacij	Sredina osemdesetih–konec devetdesetih let: posamezniki izdelujejo statistične, geoinformacijske, vizualizacijske programe s programskimi jeziki pascal, fortran, basic ipd. 2010–: posamezni študenti na podlagi samoizobraževanja za izvedbo zaključnih del izdelajo lastna orodja za modeliranje, spletne aplikacije ipd. s pomočjo pythona, php-ja, html-ja in drugih programskih jezikov. 2017–: izbirna ali obvezna izdelava lastnih skriptov pri nekaterih predmetih na drugi stopnji, v bodoče tudi na prvi stopnji.

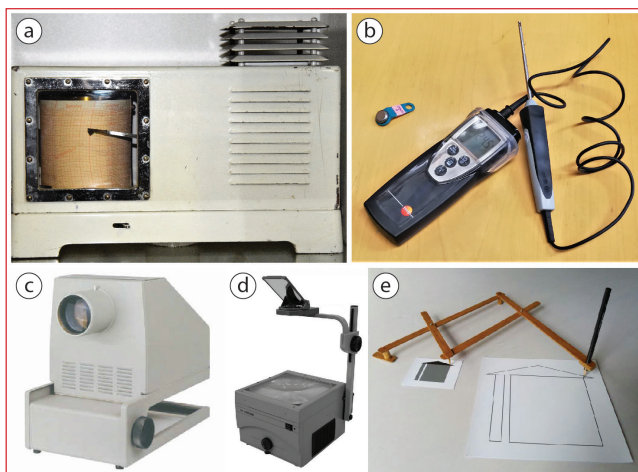
Najstarejše fotografije na Oddelku za geografijo

Leta 1993 smo med preurejanjem prostorov za potrebe novih sodelavcev v nekdanji fotografski temnici (danes je tam kartografski kabinet, del GIKL-a) našli okoli 1300 starih fotografij, od katerih je nekaj negativov na steklu. S pomočjo študentov smo izdelali seznam najdenih fotografij ter uporabili vse podatke, zapisane na posamezne fotografije, za opredelitev območja, vsebine in časa izdelave posnetka. Najstarejše fotografije, za katere smo lahko ocenili čas snemanja, so iz leta 1924. Da je fotografija tudi danes pomembna metoda v geografovem delu, priča intenzivna uporaba fotografij v vseh oblikah sporočanja, ortofotov za kartografske in geoinformacijske analitične potrebe, nenazadnje pa tudi nedavno proučevanje prispevka fotografije h geografski metodologiji (glej Burger, 2014).

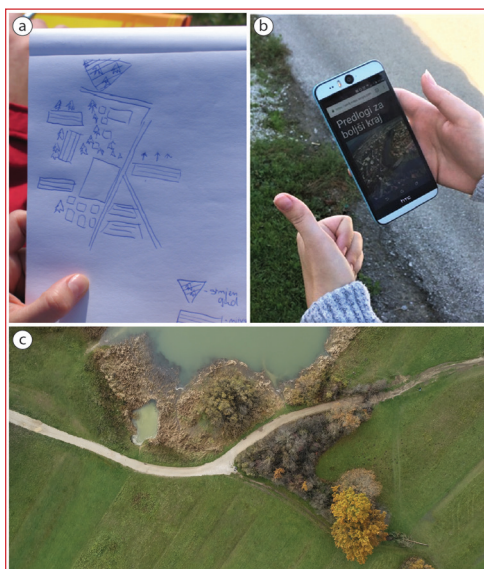
Slikovno gradivo je lahko izvrsten vir za spoznavanje pokrajine in njene preobrazbe. Velikokrat ima dokumentaren značaj, saj lahko natančneje izpričuje dejanske razmere kot še tako dober opis. Argumentira nam določene trditve, služi kot dopolnitev kartografskih prilog, pomaga pri ustvarjanju vtisa o pokrajini ali pojavi, služi kot pomoč pri orientaciji. Zelo pogosto si z njegovo pomočjo pomagamo pri rekonstrukciji nekdanje podobe pokrajine in pri ugotavljanju sprememb, npr. v rabi tal, razvoju naselij, prometnih komunikacij, načinu obdelovanja ipd.

Slikovno gradivo pa ni samo realna podoba (fizičnega) sveta v določenem času in prostoru, ampak je mogoče iz njega razbrati veliko več. Je tudi odraz avtorjevih osebnih, družbenih in širših zgodovinskih razmer, v katerem je nastalo. Slike z različnimi načini upodabljanja ljudi in krajev močno poudarjajo pogled avtorja na tematiko, ki jo predstavljajo. Da bi predstavljeno na slikah bolje razumeli in pravilno interpretirali, moramo poznati tudi širši osebni in družbeni okvir, v katerem je slika nastala, oziroma poznati ozadje njenega nastanka. Slike so zato le deloma prikaz realnega stanja, ampak nosijo v sebi tudi pogled avtorja in družbenega sloja (socialne skupine), ki ji pripada. Uporaba slike kot vira je v geografiji koristna, vendar potrebujemo tudi v tem primeru, podobno kakor tudi pri drugih virih, veliko metapodatkov o njej. Med te sodijo družbeni kontekst, v katerem je nastala, saj le tako lahko razumemo tisto, kar slika zaobjema, in tudi tisto, kar je ostalo zunaj nje.

Marko Krevs, Darko Ogrin

Slika 71: Termograf (a) je ena izmed številnih naprav, ki so jih danes zamenjale digitalne različice (b). Episkop (c) in grafoskop (d) so nadomestili digitalni LCD-projektorji, pantograf (e) pa računalniška geoinformacijska orodja in naprave (Foto: M. Krevs (a, b); Episkop, 2019; Grafoskop, 2019; Pantograf, 2019).

Slika 72: Za predstavitev proučevane pokrajine na terenu lahko tudi danes uporabimo kroki (a). Vse pogostejša je uporaba sodobnih orodij, na primer geoinformacijskih mobilnih aplikacij za zbiranje in predstavljanje prostorskih podatkov (b) in posnetkov brezpilotnih letalnikov (dronov) (c) (foto: I. Potočnik Slavič (a), Dinaricus (c), H. Vrtovec (b)).

4.4.2.3 Spremembe v študiju geografije

V prejšnjem poglavju smo prikazali spremembe, ki so bile zaradi dolžine obravnavanega obdobja pričakovano zelo velike. Tudi pregled spreminjanja predmetnika od ustanovitve oddelka do danes je pokazal, da so bila v zgodovini oddelka le redka in kratka obdobja brez sprememb. Zlasti v zadnjih dveh desetletjih so se s študijskimi programi odvijale tudi globoke spremembe v načinih, kako vse večji del učiteljev in asistentov poučuje, kako se študentje učijo (poučevanje in učenje uporabljamo v najširšem smislu dejavnosti v okviru procesa usposabljanja za poklic in zaposlitev) ter kako oboji izvajajo raziskovalne in druge naloge. Tudi spremembe metodoloških vsebin v študijskih programih so bile pogoste in temeljite. Pregled v nadaljevanju bomo razdelili na štiri obdobja: do začetka šestdesetih let prejšnjega stoletja, 1961–1996, 1997–2010 in obdobje po letu 2010. V vseh obdobjih so številne metode predmet obravnave v veliki večini študijskih predmetov, zato bi bila njihovo evidentiranje in proučitev za pripravo tega prispevka prevelik zalogaj. Zato se bomo osredotočili predvsem na »splošne metode«, ki so jim namenjeni metodološki predmeti. Ti gradijo metodološke temelje za večino ostalih (»vsebinskih«, »geografskih«) predmetov oziroma delovnih področij (vključno s študentskimi projekti in zaključnimi študijskimi izdelki).

V **prvih 40 letih** obstoja oddelka metodoloških predmetov v današnjem smislu v študijskih programih skoraj ni bilo. O metodoloških vsebinah lahko večinoma le posredno ugibamo, poleg poimenovanj predmetov na primer na podlagi diplomskih del.⁴

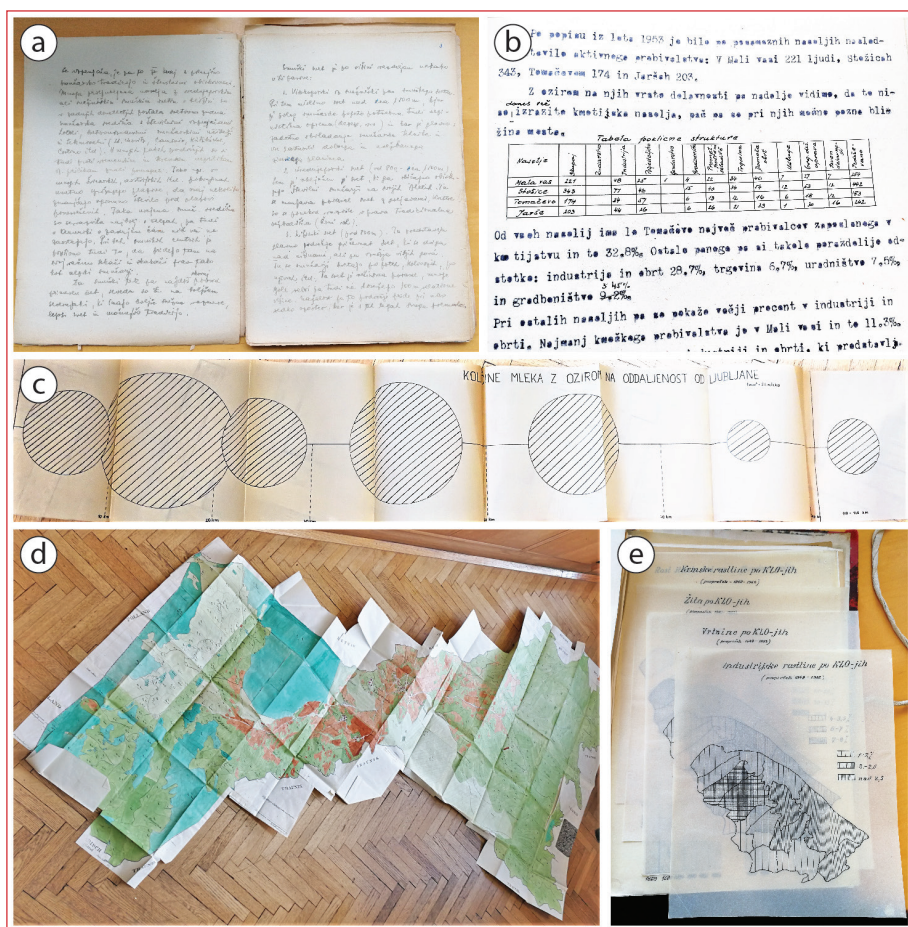
Splošnih metod so se študenti geografije najverjetneje učili pri ohlapno poimenovanih predmetih (trajanje izvajanja je navedeno le, kjer je z vidika današnjih »standardov« zelo dolgo), na primer »Vaje, vsak dan 4 ure« leta 1920, »Navodila k znanstvenemu delu za napredne, 4 ure vsak dan« leta 1922, Kartografske projekcije leta 1923, Vaje v geografskem seminarju leta 1922 in podobnih, vse pri A. Gavazziju. Na večjo usmerjenost praktičnega in verjetno

4 Ob pisanju tega prispevka je bilo pregledano veliko število diplomskih del (okoli 60) ter nekaj seminarskih in magistrskih nalog ter doktorskih disertacij na Oddelku za geografijo FF UL. Omenjena dela so nam bila dostopna od začetka petdesetih let do danes. Za proučitev starejših del bi bila potrebna temeljitejša raziskava v arhivih takratne Prirodoslovno-matematične fakultete. Čeprav nismo izvedli sistematičnega pregleda, nam zbrane informacije omogočajo nazoren vpogled v obravnavane procese.

tudi metodološkega usposabljanja študentov v raziskovalno delo ter v terensko raziskovanje nakazujeta poimenovanji »Vaje v institutu, 4 ure vsak dan« leta 1928 ter »Geografske vaje (v zvezi z ekskurzijami), 6 ur vsak dan« leta 1930 pri A. Meliku. Prav tako domnevamo, da so nekaj metodoloških znanj študenti dobili pri predmetu Uvod v geografijo z vajami, od leta 1953 pri S. Ilešiču. Za predmet Matematična geografija, ki je bil v predmetniku v obdobju 1922–1926, lahko le ugibamo, ali je poleg današnjih matematično-geografskih tematik obravnaval tudi druge metodološke vsebine. Predmet se je ponovno vrnil v program v letih 1940 in 1945, leta 1948 z že bolj eksplicitno metodološkim poimenovanjem Matematična geografija z osnovami kartografije in leta 1954 Matematični elementi geografije (vse S. Ilešič) ter Matematični elementi geografije s kartografijo leta 1960 (z neznanim izvajalcem). Šele od leta 1961 se je predmet ustalil v predmetniku (nosilec D. Radinja) pod imenom Fizična geografija z osnovami matematične geografije in kartografije; vsaj za del tega predmeta domnevamo, da je bil vsebinsko soroden današnjim vsebinam iz matematične geografije. Proti koncu tega obdobja se je v predmetniku pojavilo še nekaj predmetov, ki so vsaj delno obravnavali »splošne metode«, na primer Metodika geografskega pouka (od leta 1956 ga je najprej izvajal M. Zgonik, pozneje J. Medved in M. Košak), Obravnavanje diplomskih del (od leta 1956) ter razne različice seminarjev (seminarskih vaj, proseminarjev, višjih seminarjev ...) in terenskih vaj.

Na podlagi pregleda izbranih diplomskih in seminarskih del iz tega obdobja je mogoče razbrati, da so uporabljeni viri podatkov in literatura večinoma domači, prav tako proučevana območja. Zlasti v prvih letih po drugi svetovni vojni je bila tehnična raven oddanega gradiva skromna, med seminarskimi nalogami niso redke napisane na roko, na ročno razrezanem, skoraj prosojnem papirju (slika 73a), ali črtastem papirju, izrezanim iz zvezkov. Diplomске naloge so bile praviloma vezane v trde platnice, natipkane s pisalnim strojem, z ročno dopisanimi popravki besedila in ročno izdelanimi preglednicami (slika 73b), ročno narisanimi grafikoni (slika 73c), zemljevidi (slika 73d), geološkimi ali reliefnimi profili. Grafikoni in zemljevidi so bili praviloma izdelani v izjemno velikih formatih, daljša stranica je nemalokrat presegla en, izjemoma pa celo več metrov (na primer slika 73d). Zelo verjetno je bil tak pristop povezan s tehniko predstavitve del pred študenti in komisijo ter izdelovanja kartografskih originalov, ki so jih nato pred morebitnimi objavami v tisku fotografsko pomanjšali. Za pripravo

in uporabo kart večjih formatov je bilo potrebno obvladovanje tehnike zlaganja kart, ki je bilo v času študija obvezno vse do uveljavljanja računalniško podprte kartografije v osemdesetih in devetdesetih letih. Celo za večšega bralca so danes tolikšne priloge sila nepraktične, obenem pa se jih z rabo nehote uničuje.

Slika 73: Primeri danes težko predstavljalnih načinov in oblik poročanja o raziskovalnem delu iz diplomskih in seminarskih del: na roko napisano besedilo na ročno obrežanem papirju (a; Matičič, 1951); kombinacija natipkanega besedila s popravki in ročno izdelanimi preglednicami (b; Kolbezen, 1957), ročno narisani grafikoni (c; Vreča, 1957), zemljevidi, pogosto izrednih dimenzij, dolgi tudi več metrov (d; Petrič, 1977) in zemljevidi na paus papirju, ki je omogočal prerinovanje podlag s topografskih zemljevidov (e; Belec, 1955) (foto: M. Krevs).

V seminarskih in diplomskih nalogah večinoma opažamo zgledno uporabo znanstvenega aparata, premišljena besedila in skrbno podane naslove slik in preglednic. Šele proti koncu tega obdobja so se v diplomskih delih pojavile fotografije (slika 74), večinoma z namenom predstavljanja proučenih geografskih pojavov in procesov. Med zgodnejšimi diplomskimi deli, v katerih je bila fotografija pomembna metoda predstavljanja in dokumentiranja, sta bili nalogi Boruta Belca (1955) in Jurija Kunaverja (1958). Izmed analitičnih metod v diplomskih delih prevladujejo elementarne opisne statistike, zlasti relativna števila.

Pogled z Rudnika na Barje

Slika 74: Fotografija je bila že zelo zgodaj pomembna metoda dokumentacije in predstavljanja predmeta proučevanja. Nekoč dokument sodobnega procesa je lahko danes predmet zgodovinsko-geografskega raziskovanja. Fotografije so bile do prevlade namiznega računalniškega tiska v devetdesetih letih praviloma nalepljene med besedilo (foto: M. Krevs, vir: Kertel, 1965).

Obdobje od šestdesetih do druge polovice devetdesetih let prejšnjega stoletja sovпада s tremi izjemno vplivnimi procesi v zgodovini metodologije in tehnologije v geografiji. V šestdesetih letih poteka obdobje tako izrazite »kvantifikacije« geografije, da se je procesa prijelo poimenovanje »**kvantitativna revolucija v geografiji**«. Proces je pomenil kritiko dotlej prevladujočega horološkega, regionalnogeografskega pogleda na pokrajino in uveljavljanje pozitivističnih

načel, približevanje pristopom in metodam naravoslovnih znanosti ter posledično uveljavljanje kvantitativnih metod in računalniške tehnologije v geografiji. V sedemdesetih letih je sledilo obdobje **strukturalističnih, humanističnih in behaviorističnih kritik** pretirane kvantifikacije v geografiji. V devetdesetih letih je doživelo izjemen vzpon uveljavljanje **geografskih informacijskih sistemov** (GIS-ov), daljinskega zaznavanja in sistemov za globalno določanje položaja, z izjemnim vplivom na metodološki razvoj v geografiji, vključno s ponovnim pospeškom kvantifikaciji. Kot odmev kvantitativne revolucije v geografiji (ter tudi siceršnjega vzpona kvantifikacije v znanosti) se je na Oddelku za geografijo leta 1964 v predmetniku prvič pojavil predmet Statistika (do leta 1968 predavala M. Bešter, nato M. Čuk do 1996), z večletno »zamudo« pa leta 1979 še Matematika za geografe (nosilec A. Vadnal; od leta 1982 Ž. Knap), Programiranje in računalništvo (izvajalec v obdobju 1979–1987 **Alojz Hussu**, nato med 1992–1996 Ž. Knap) in leta 1991 Kvantitativne metode za geografe (do 1996 nosilec A. Černe, nato M. Krevs do 2009). Sredi sedemdesetih let je postalo učenje računalniškega programiranja (izvajalec **Janez Grad**, Ekonomska fakulteta UL) obvezen predmet za podiplomske študente geografije. Leta 1977 je bila uvedena delitev na pedagoški in nepedagoški študij, ki se je v različnih izvedbah ohranila do danes. Z vidika obravnavane tematike je ta delitev pomembna, saj so bili metodoloških in tehnoloških novosti (in omenjenih predmetov) v veliko večji meri deležni nepedagoški študenti.

Leta 1997 so iz predmetov Matematika in Računalništvo nastale Kvantitativne metode za geografe 1 (izvajalec do leta 1998 Ž. Knap, nato M. Krevs do 2009). V okviru predmeta Kvantitativne metode 2 pa so bili poleg multivariatnih statističnih metod uvedeni tudi uvod v daljinsko zaznavanje, prostorske interpolacije in geoinformacijska podpora odločanju. V istem letu je bil uveden tudi predmet GIS-i in kartografija (nosilec M. Krevs do 2009), s čimer je bil zaokrožen odziv študijskega programa geografije na kvantifikacijo in geoinformatizacijo sodobne geografije. Obenem opazamo, da vmesno obdobje bolj kvalitativnih raziskovalnih pristopov v geografiji v predmetniku ni pustilo neposrednih sledi (na primer kvalitativnih metodoloških predmetov), kar velja tudi še danes. V začetku šestdesetih let se je v predmetniku pojavilo še nekaj predmetov pri različnih izvajalcih, ki so vsaj delno obravnavali »splošne metode«, na primer Uvod v terensko proučevanje (pri različnih izvajalcih), Osnove geografskega

dela (nosilec I. Vrišer), Elementi geografije (M. Žagar), Uvod v znanstveno proučevanje (V. Klemenčič), Tehnika vodniške službe (M. Žagar) ter grafično upodabljanje statističnih podatkov ter predstavitev načinov citiranja v okviru predmeta Uvod v geografijo (izvajalka v obdobju 1961–1977 Jelka Kunaver).

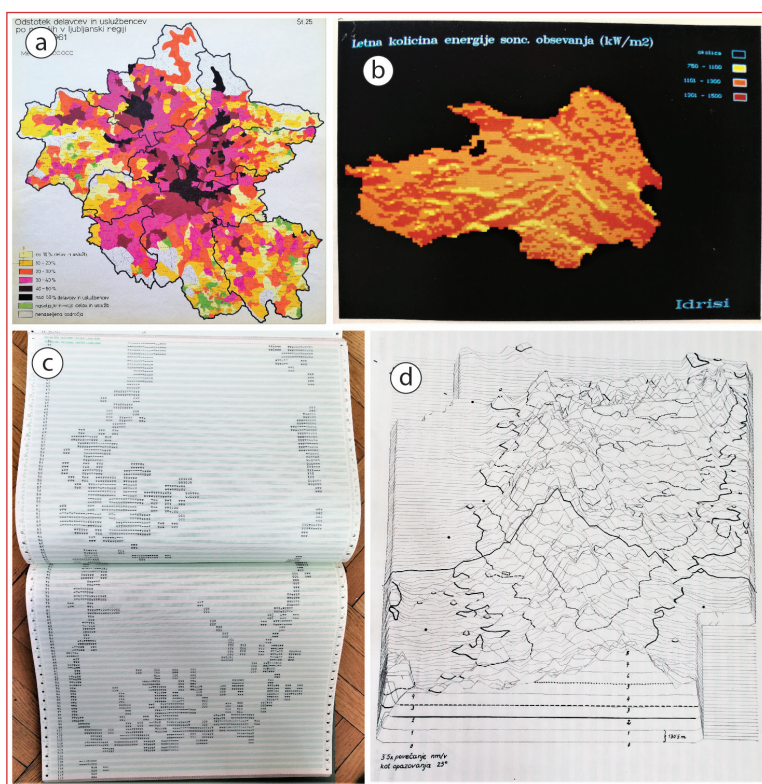
Na podlagi pregleda izbranih diplomskih del iz tega obdobja je mogoče razbrati, da je v primerjavi s predhodnim obdobjem med uporabljeno literaturo nekaj več tujih del, kar posredno kaže na vse boljšo založenost oddelčne knjižnice, ki je vse bolj postajala osrednja nacionalna geografska knjižnica. Naslovi diplomskih del ostajajo pretežno regionalnogeografski in praviloma obravnavajo območja v Sloveniji. Med naslovi jih nekaj nakazuje metodološki poudarek, na primer »kvantitativna analiza«, »tipizacija«, večjega učinka »metodološke kvantifikacije« pa – razen v posameznih delih – ne zaznamo. Med najzgodnejše primere uporabe za tisti čas naprednejših kvantitativnih metod sodita diplomski deli Andreja Černeta (1975; uporaba korelacijske analize in faktorske analize) in Nebojše De Glerie (1978, uporaba geoinformacijske izvedbe korelacijske analize, metode glavnih komponent, preprostih geoinformacijskih analiz, računalniško podprte kartografije), ki sta z vidika nekaterih uporabljenih metod in tudi računalniške tehnologije za desetletje prehitevali vsebine metodoloških predmetov v študiju geografije na oddelku.

Tehnična raven študijskih izdelkov je bolj enotna kot v predhodnem obdobju. Prva računalniško natipkana in natisnjena diplomska dela so se pojavila proti koncu sedemdesetih let, vendar so s pisalnim strojem natipkana dela prevladovala še celo desetletje. Izmed analitičnih metod v regionalnogeografskih diplomskih delih so še vedno prevladovale elementarne opisne statistike, zlasti relativna števila, medtem ko se je povečalo število nalog s kompleksnejšimi vrednotenji, tipizacijami in modeliranjem. Pojavila so se tudi prva geografska didaktična diplomska dela z metodološko usmeritvijo.

Z vidika uveljavljanja metodoloških sprememb ter vse širšega in intenzivnejšega pridobivanja informacijsko-komunikacijskih veščin v stroki v tem obdobju – ob že omenjenih spremembah študijskega programa – izpostavljamo tri pomembne prelomnice v dostopnosti računalniške opreme. Prvo predstavlja dostopnost univerzitetnega računalnika za raziskovalne in deloma študijske namene v drugi polovici sedemdesetih let in v osemdesetih letih, drugo dostopnost osebnih računalnikov na oddelku (najprej Atarijev, nato PC-jev) ter postopna

vzpostavitev GIKL-a (Geoinformacijskega informacijskega in kartografskega laboratorija). Tretjo prelomnico v zadnjih letih tega obdobja predstavlja začetek postopnega širjenja uporabe domače računalniške opreme ter nekaterih digitalnih naprav (zlasti naprav za določanje položaja in meteorološke meritve) tako med sodelavci oddelka kot med študenti.

V zadnjem delu tega obdobja je na kakovost raziskovalnega dela in tudi študentskih izdelkov vse močnejše vplivalo vse več digitalnih prostorskih podatkov, tudi za območje Slovenije, in vse več informacij, dostopnih na spletu, vključno z dostopom do »knjižničnih informacijskih virov«.

Slika 75: Primeri danes težko predstavljivih kartografskih prikazov v geografskih študentskih delih: ročno barvanje je ostala prevladujoča tehnika izdelave barvnih zemljevidov še v osemdesetih letih prejšnjega stoletja (a; Žerovnik, 1971), fotografiranje ekrana je bilo nekaj let edini način prenosa barvne karte v študijska dela (b; Ogrin D., 1994), redke primer računalniško izdelanega zemljevida v SyMAP tehniki (c; De Gleria, 1978), korak v razvoju metod prikazovanja reliefa (d; De Gleria, 1978) (foto: M. Krevs).

V obdobju od konca devetdesetih let prejšnjega stoletja do začetka uveljavljanja bolonjske reforme v študiju na Oddelku za geografijo FF UL leta 2010 se poimenovanje in razporeditev »splošnih« metodoloških predmetov v študijskem programu nista spreminjala. Dogajale pa so se nekatere pomembne spremembe v izvajanju teh predmetov, z vse izrazitejšo usmeritvijo v projektno učenje ter s povečevanjem vpliva ocen za projektne naloge na končne ocene posameznega predmeta. Za metodološki razvoj pomembne okoliščine predstavljajo tudi vse večja dostopnost in zmogljivost osebnih računalnikov, javni dostop do vse večjih količin relevantnih prostorskih podatkov ter od sredine devetdesetih let vse močnejše uveljavljanje svetovnega spleta in od 2005 e-izobraževanja. Ob pregledu diplomskih del je kljub navedenim okoliščinam opaziti zelo malo vsebinskih sprememb glede na prejšnje obdobje. Uporaba računalniške opreme pri izvedbi študentskih del postane vse bolj samoumevna, prav tako računalniško podprta kartografija, digitalna fotografija in preproste geoinformacijske analize. Redka pa ostajajo dela, ki naslavljajo zahtevnejše tematike iz kvantitativne metodologije, na primer geoinformatike in daljinskega zaznavanja.

Obdobje po letu 2010 je močno zaznamovala bolonjska reforma študijskega programa. Sprememb so bili deležni tudi »splošni« metodološki predmeti, ki so porazdeljeni od prvega letnika na prvi stopnji do prvega letnika na drugi stopnji. Med opaznejšimi spremembami je uvedba modula Uporabna geoinformatika, ki ga študenti na drugi stopnji študija zelo pogosto izberejo poleg enega izmed »velikih« študijskih modulov.

Na prvi stopnji so se zgodila večinoma preimenovanja in prerazporeditve vsebin metodoloških predmetov. Predmet Kvantitativne metode za geografe 1 se je preimenoval v Metode za geografe 1 do leta 2016, nato v Uvod v metode za geografe od 2017 naprej. Predmet Kvantitativne metode za geografe 2 se je razcepil v Metode za geografe 2 (do 2016 je vseboval multivariatne statistične metode in uvod v kvalitativne metode) in Geoinformatiko 2 (izvajalec vseh M. Krevs; slednji predmet z daljinskim zaznavanjem, geoinformacijsko podporo odločanju in prostorsko interpolacijo), GIS in kartografija pa v predmeta Geoinformatika 1 in Osnove tematske kartografije (izvajalec obeh B. Repe).

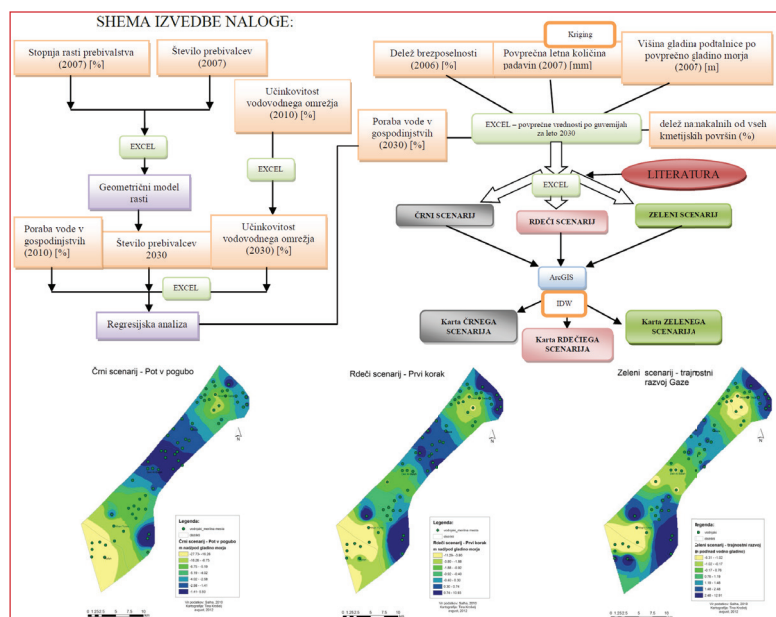
Večje metodološke spremembe so se zgodile na drugi stopnji študija. Leta 2017 so se Metode za geografe 2 (do tedaj predmet s prve stopnje študija) preimenoval v Napredne metode za geografe in bile premeščene na drugo stopnjo

študija (predmet obravnava del multivariatnih statističnih metod, uvod v strojno učenje in programiranje s pythonom; uvodni del multivariatnih statističnih metod je prenesen v predmet Metode za geografe 1 na prvi stopnji). Z letom 2010 sta bila za vse študente geografije na drugi stopnji uvedena predmeta Geografske metode znanstvenega proučevanja (izvajalca M. Krevs in D. Ogrin) in Razi-skovalno in projektno delo (do 2013 nosilka M. Špes, nato B. Lampič). V okviru modula Uporabna geoinformatika pa še predmeta Geoinformacijska podpora odločanju (nosilca M. Krevs in B. Repe) in Geoinformacijsko modeliranje, simulacije in scenariji (nosilec M. Krevs). Omenimo naj še uvedbo nekaterih bolj »vsebinskih« metodoloških predmetov na drugi stopnji, ki prispevajo k usposobljenosti za znanstveno in strokovno delo na posameznih področjih: Izdelava okoljskih raziskovalnih projektov in presoja vplivov na okolje (izva-jalka od leta 2013 B. Lampič), Geografija naravne raznovrstnosti (od 2010), ki se je kmalu preimenoval v Vrednotenje geodiverzitete (izvajalec od leta 2012 U. Stepišnik) in Metode in tehnike v regionalnem planiranju (izvajalec S. Kušar).

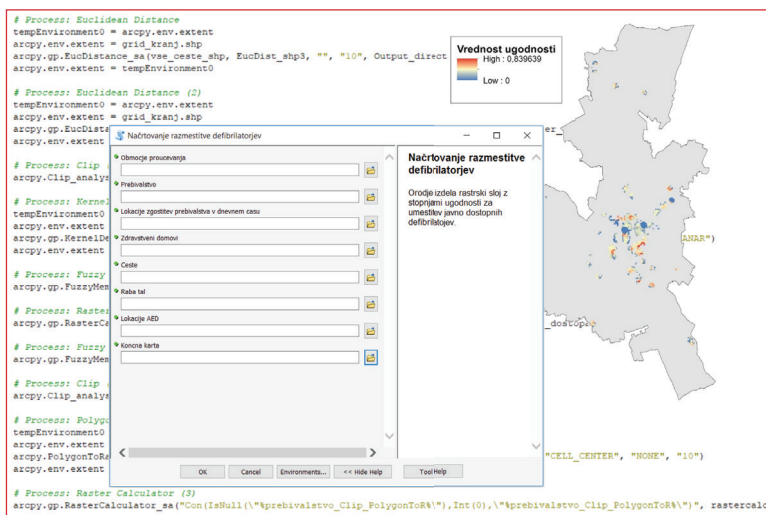
Pomembno okoliščino izvajanja navedenih sprememb v študijskem progra-mu predstavlja vse bolj samoumevna opremljenost študentov z računalniki in pametnimi telefoni, njihova zmožnost samostojnega učenja uporabe različnih spletnih in mobilnih aplikacij, vse pogostejše tudi odprtokodnih orodij ter lote-vanje reševanja morebitnih težav pri uporabi naprav – vse to kot del reševanja strokovnih problemov, s katerimi se soočajo pri študiju ali v vsakodnevnem življenju. Pregled zaključnih seminarskih nalog (ob zaključku prve stopnje bolonjskega študija), magistrskih del (ob zaključku druge stopnje bolonjskega študija) in doktorskih disertacij kaže vse pogostejšo rabo geoinformacijskih metod, geoinformacijskega modeliranja in daljinskega zaznavanja, ki se neredko pojavljajo že v naslovih del.

Omenjene spremembe v metodološki zahtevnosti in tematski usmerjenosti zaključnih študentskih del niso zgolj posledica sprememb v predmetnikih. V tem obdobju pri vse več (tudi »vsebinskih«) predmetih izvajamo projektno učenje, katerega del se navezuje na prave raziskovalne projekte »za prakso«. Med nedav-nimi novostmi, ki postavljajo sveže izzive tako pred študente kot pred učitelje in asistente, so na primer uvedba geoinformacijskih mobilnih aplikacij v pedagoško in raziskovalno delo, dostopnost lidarskih in številnih drugih prostorskih po-datkov za celotno Slovenijo, spodbujanje inovativnosti in samoiniciativnosti pri

uporabi geoinformacijske podpore prostorskemu vrednotenju in odločanju (slika 76), geoinformacijsko podprtem modeliranju, simulacijah in scenarijih, strojnem učenju in uporabi programskega jezika python (slika 77) pri samostojnem reševanju izbranih geografskih problemov. Za vse je tak način dela bolj intenziven, naporen, tudi bolj nepredvidljiv, a praviloma bolj zanimiv in nagradujoč. Študenti pri številnih predmetih, pa tudi z izbiro predmetov in zaključnih seminarskih nalog in magistrskih del sami sooblikujejo študijske vsebine in poti do učnih ciljev (elementi posameznemu študentu prilagojenega, »personaliziranega« učenja), s čimer prevzamejo tudi del odgovornosti za izvedbo zastavljenega dela. Učinki na motivacijo za dobro opravljeno delo in na trajnejše znanje so večinoma izredni – in se odražajo tudi v študentskih dosežkih. Ne le v ocenah pri posameznih predmetih ali za zaključne študijske izdelke, ampak tudi v njihovi boljši pripravljenosti (kompetentnosti) za vstop na lastno poklicno pot.

Slika 76: V okviru projektnega dela si študenti zastavijo tudi drzne cilje, ki jih dosegajo v razmerju do spoznanj v vrhunski svetovni znanstveni literaturi ter ob uporabi kompleksne metodologije. Študentka Tina Krošelj je v prikazanem primeru zasnovala in izvedla tri kompleksne scenarije, v katerih je domiselno povezala možne učinke različnih demografskih, političnogeografskih in naravnih razmer na zaloge pitne vode v Gazi do leta 2030 (Krošelj, 2012).

Slika 77: Pri iskanju odgovorov na geografska vprašanja študenti izdelajo tudi nova orodja: primer uporabe programskega jezika python v študentskem projektu (Kralj, 2018).

Učitelji, asistenti in oddelek na tovrstno »odraščanje študentov« (Krevs, 2017) vplivajo tako, da vsaj del študijskih dejavnosti organizirajo na načine, ki omogočajo vsaj delno samostojne poti do znanja. Študente od prvega dne študija naprej ozaveščajo, da se v veliki meri sami dejavno oblikujejo v bodoče strokovnjake. Razlike v pridobljenih znanjih in veščinah med posameznimi diplomanti so posledično bistveno večje, kot so bile še pred desetletjem. Glede na to, da so delovna mesta za geografe zelo raznolika in nepredvidljiva, še bolj kot v preteklosti, se zdi to prava pot. Z vidika večjega delovnega napora tak način dela gotovo ne ustreza enako vsem študentom, vsaj ne v času študija. Pridobljena znanja in veščine, tudi takšna, ki si jih sami »naložijo« in niso del študijskih programov, pa gotovo izboljšujejo njihovo usposobljenost za bolj samozavesten vstop na vse bolj interdisciplinaren in tudi mednarodni trg dela.

Med zunanjimi znaki najnovejših sprememb v študiju geografije so:

- vse večji poudarek na študentskem samostojnem ali skupinskem delu in poročanju, ki pri nekaterih predmetih deloma, pri drugih pa v celoti nadomešča ocenjevanje na podlagi izpitov;
- posamezni študenti lahko na lastno pobudo razvijajo in nadgrajujejo izbrano vsebino med predmeti (na istem ali različnih oddelkih, ali na različnih univerzah) in med stopnjami študija;

- študenti pri reševanju zastavljenih nalog od začetka študija naprej uporabljajo vrhunsko svetovno literaturo (na primer iz revij z visokim »faktorjem vpliva«) iz katerekoli stroke ali s kateregakoli področja, ki je v zvezi z zastavljenim problemom;
- študenti se samostojno naučijo uporabe novih orodij (na primer merilnih naprav in metod, geoinformacijskih orodij, programiranja) za rešitev zastavljene naloge, ali si sami poiščejo ustrezno pomoč;
- prilagodljivost, iznajdljivost, iskrovost, inovativnost študentov niso več zelo redki pojavi, ampak spodbujani, skoraj normalni in pričakovani;
- drobni (ali ne tako drobni) primeri pravih strokovnih presežkov se vse pogostejše pojavljajo in so vse pogostejše opaženi, nekateri tudi nagrajeni.

Preden zaključimo, se ozrimo še k različnim **časovnim zamikom** pri prenosu metodološkega in tehnološkega razvoja v študij geografije. Prvi del časovnega zamika nastane na ravni celotne stroke, saj zaradi že izpostavljene širine predmeta novosti zelo neenakomerno in praviloma (prav ne celostno) nepovezano prodirajo na različna področja v geografiji. Drugi del zamika lahko pripišemo posameznim univerzitetnim učiteljem ter okoliščinam (na nacionalni, univerzitetni, fakultetni ravni), v katerih delujejo. Zlasti v zadnjih desetletjih kot posamezniki ne morejo niti slediti vsem metodološkim novostim na svojih področjih, še manj vse preizkusiti in ustrezno posredovati študentom. Problem izpostavljajo tudi na velikih geografskih oddelkih (Krevs, 2014–2015). V slovenskih razmerah majhno število geografskih izobraževalnih ustanov, njihova kadrovska in tehnološka podhranjenost ter okoliščine, ki bolj spodbujajo k brezglavemu tekmovanju in individualizmu kot k sodelovanju z drugimi strokovnjaki, ustanovami, strokami in gospodarstvom, ne vplivajo ugodno na spopadanje z omenjenim problemom. K tretjemu delu zamika pa pogosto odločilno prispevajo študenti ter uspešnost podpore in usmerjanja, ki jim jo pri izvedbi projektov ali zaključnih študijskih izdelkov nudijo mentorji. V delu študentskih izdelkov ostaja uporabljena metodologija na zelo nizki ravni, pogosto celo na bistveno nižji, kot so jo pokazali pri metodoloških predmetih, absolviranih v času študija. V takšnih primerih gre za izrazit zaostanek za metodološko ravno v sorodnih raziskavah, objavljenih v svetovni znanstveni literaturi. V vse večjem delu študentskih izdelkov vendarle opazamo sledenje najsodobnejšim metodološkim trendom v stroki, na kar

nemalokrat vpliva vključenost študentov v raziskovalno delo na oddelku ali na drugih raziskovalnih ustanovah, kjer opravljajo študijsko prakso. Bolj samoiniciativni študenti se včasih lotijo problemov z metodami, ki v literaturi še niso bile objavljene – vsaj ne v takšni obliki, ali za drugačne okoliščine in območja. Z nekaj primeri smo nakazali, da so se taki primeri zgodili tudi v dosednji zgodovini oddelka. Zagotovo pa je to danes pogostejši pojav, k čemur prispevajo višja stopnja zavedanja pomena kakovosti pridobljenega znanja za bližnji vstop na trg dela, spodbujanje študentov k inovativnemu projektnemu delu (že med študijem, ne le za zaključna študijska dela) ter k objavljanju v geografski strokovni literaturi, na primer v *Geografskem obzorniku* in *GEOMixu*.

Med izzivi metodološkega in tehnološkega razvoja na Oddelku za geografijo FF UL v naslednjem desetletju izpostavljamo predvsem:

- neprestano iskanje možnosti za navezave študija na raziskovalno delo;
- zagotavljanje ustrezne tehnološke opremljenosti oddelka;
- nadomeščanje zaostanka na področju uporabe kvalitativnih metod raziskovanja;
- iskanje možnosti za kadrovske okrepitve in pomladitev oddelka, ki bo obenem podpora metodološkemu napredku;
- pospešitev preizkušanja odprtokodnih programskih orodij za dopolnitev ali nadomestitev obstoječe komercialne programske opreme;
- iskanje uspešnejših načinov za prenos »splošnih« metodoloških znanj in njihovega potenciala v »vsebinske« predmete in končne študijske izdelke naših diplomantov; posledično izboljšanje kakovosti uporabe metod in tehnologije v študentskih projektih in zaključnih izdelkih;
- nadaljnji razvoj »personaliziranega«, posamezniku prilagojenega študija – že z izbirnostjo predmetov, a tudi pri izbiri (lastni opredelitvi) projektnih ciljev in metod, poleg tega pa tudi več priložnosti za projektno delo v skupinah;
- nadaljnja skrb za usposabljanje študentov, da bodo zmožni samostojnega vseživljenjskega nadgrajevanja geografskega metodološkega znanja in veščin;
- spodbujanje študentov k udeleževanju na študentskih sekcijah znanstvenih konferenc, večja popularizacija geografije tudi z demonstracijami študentskih inovacij in metodoloških dosežkov;
- usmerjanje neizčrpane (metodološke) inovativnosti in drznosti študentov v projekte, ki prinašajo dejanske želene učinke v družbi, gospodarstvu in življenjskem okolju, a tudi v takšne, ki potencialno prinašajo poslovne rezultate.

GIKL

V času, ko smo le redki med zaposlenimi na oddelku ter še bolj redki izmed naših študentov imeli doma »prešvercane« računalnike, na oddelku pa je bilo zaposlenim in študentom na voljo le nekaj računalnikov z barvnimi zasloni, ki so bili primerni za preproste geoinformacijske analize in prikaze, je bil leta 1998 ustanovljen GIKL – Geografski informacijski in kartografski laboratorij. Med glavnimi razlogi za ustanovitev so bili že nakazana skromna opremljenost fakultete, oddelka, zaposlenih in študentov za »računalniško« podporo raziskovalnemu in pedagoškemu delu ter nedostopnost fakultetnih računalniških učilnic študentom zunaj časa vaj in seminarjev pri metodoloških predmetih. Pomembna dodatna razloga sta bila omejena tehnična zmogljivost računalnikov v računalniških učilnicah in problem nameščanja že takrat izredno drage geoinformacijske programske opreme na fakultetne računalnike. Najprej s petimi in šele po nekaj letih s 16. »delovnimi mesti« je bil GIKL že ob ustanovitvi majhen in prostorsko utesnjen, a je opravljal svoje osrednje poslanstvo – omogočanje posredovanja geoinformacijskih in kartografskih znanj in veščin vsem generacijam študentov geografije od ustanovitve dalje. Za posodabljanje opreme je oddelek le v manjši meri lahko poskrbel iz temeljnih finančnih virov – glavni vir so bili raziskovalni projekti in zelo redko uspešne prijave na razpise ministrstev za nakupe (praviloma raziskovalne) opreme. Danes so razmere krepko spremenjene, saj je samoumevno, da imamo zaposleni in študenti na voljo računalniško opremo doma in v delovnih oziroma študijskih prostorih na fakulteti ali zunaj nje. GIKL pa je kljub temu večji del časa zaseden. Za njegov nadaljnji obstoj se zavzemajo tudi študenti geografije, ki v vsakoletnih anonimnih prednovoletnih anketah ter v anketah o posameznih študijskih predmetih prosijo za posodabljanje opreme ter povečanje geoinformacijskih vsebin in veščin v študiju geografije.

Marko Krevs

Slika 78: Študenti med delom v GIKL (foto: B. Repe).

4.4.3 Geografija krasa

Uroš Stepišnik

4.4.3.1 Razvoj krasoslovja kot znanstvene vede

Krasoslovje ima za Slovence med vsemi znanstvenimi vedami prav posebno mesto. Najstarejše dokumentirane raziskave krasa na današnjem slovenskem ozemlju segajo že v antiko, ko je znameniti učenjak **Pozejdonij iz Apameje** (135–50 pr. n. š.) proučeval izvire Timave in z njimi povezane Škocjanske jame (Kranjc in sod., 1994). Sledili so številni pisni viri, ki omenjajo kras, podzemlje ali kraško hidrologijo (Gams, 1974; Kranjc, Kogovšek, 1994; Gams, 2003).

Izrazito prelomnico v krasoslovju predstavlja *Slava vojvodine Kranjske*, ki sistematično opisuje kras in njegovo delovanje. S tem delom je **Janez Vajkard Valvasor** razširil zanimanje za kras po Evropi in svetu ter prispeval k osredotočenju poznejših raziskav prav na naš kras (Gams, 1974; Gams, 2003). Poznejše raziskave kraške hidrologije, geomorfologije, speleologije in speleobiologije, zlasti s strani dunajske geografske in geološke šole v drugi polovici 19. in začetku 20. stoletja, so postopoma širile razumevanje krasa in s tem tudi pojem krasa na sorodna območja drugod po svetu. Tako mednarodni termin *karst* izhaja iz nemškega poimenovanja pokrajine Kras med Tržaškim zalivom in Vipavsko

dolino, ki se je v okviru klasičnih raziskav krasa prek nemške literature raznesel po svetu. Hkrati je tudi veliko število izrazov iz slovenskega jezika postalo mednarodnih krasoslovnih terminov (Gams, 1974; Kranjc, Kogovšek, 1994). Tako je krasoslovje s pomožnimi vedami postalo edina znanstvena veda, ki ima korenine na ozemlju današnje Slovenije in ga kot takega lahko razumevamo kot eno temeljnih slovenskih nacionalnih ved.

Čeprav je večji del klasičnih raziskav krasa potekal na območju zahodne Slovenije, med Vrhniko in Trstom, ki ga prav zato imenujemo tudi klasični kras, raziskovanje krasa ni bilo institucionalizirano. Šele ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja so bila ustanovljena prva jamarska društva (Kranjc, 2002), ki so začela s sistematičnim raziskovanjem jam in oblikovanjem in urejanjem katastra jam. V okviru Postojnske jame je začel delovati jamski muzej, prizadevanja, da bi se ustanovil speleološki inštitut, pa so prekinili dogodki, povezani s 1. svetovno vojno (Kranjc, Kogovšek, 1994).

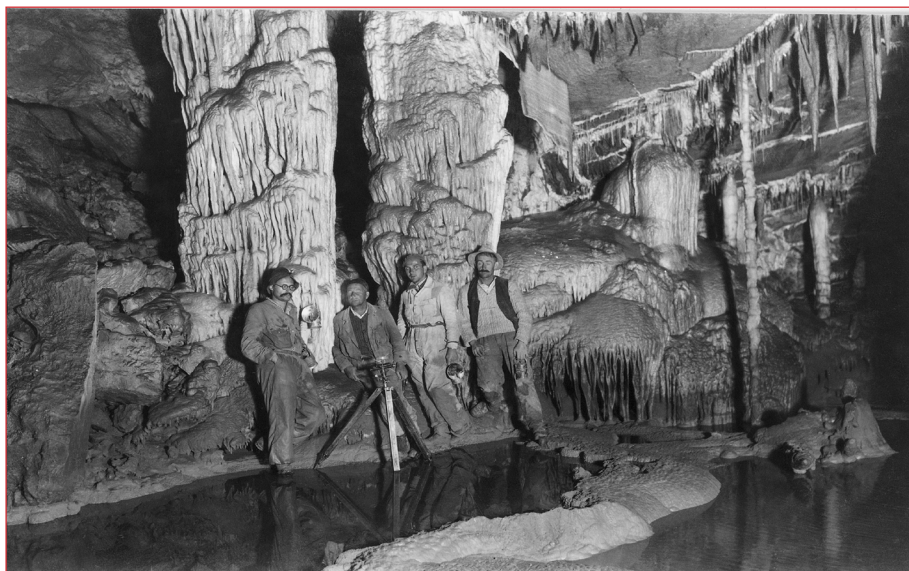
4.4.3.2 Začetki raziskovanja in poučevanja krasa na Univerzi v Ljubljani

Ob ustanovitvi Univerze v Ljubljani in začetku študija geografije v študijskem programu ni bilo predmeta, ki bi samostojno obravnaval krasoslovje. **Artur Gavazzi** je krasoslovne vsebine obravnaval v okviru drugih predmetov. Iz njegovih objav je razvidno, da je bil na področju krasoslovja znanstveno aktiven predvsem pri študiju rek in jezer v kraških okoljih (Gavazzi, 1909; Gavazzi, 1919), kar je imelo pomemben vpliv na njegove naslednike in njihovo interpretacijo razvoja krasa. Gavazzi je sodeloval tudi pri delovanju takratnega speleološkega društva, ki je delovalo na območju Slovenije (Gams, 1972).

Z nastopom **Antona Melika** na področju krasoslovja ni bilo bistvenih sprememb. Kraške vsebine so ostale vključene v druge fizičnogeografske predmete, zlasti geomorfologijo, ki se je izvajala ciklično na nekaj let. Melik je nadaljeval tradicijo svojega predhodnika in s paradigmo o nekdanjem fluvialnem oblikovanju krasa ter o obsežnih ojezeritvah na krasu v geološki preteklosti interpretiral razvoj nekaterih kraških območij v Sloveniji. Tako so prva temeljna dela o slovenskem krasu obravnavala pliocensko porečje Ljubljaničnice (Melik, 1928), kras Dolenjske (Melik, 1931) in nekatere splošne značilnosti slovenskega krasa (Melik, 1935). Raziskovalni dosežki Melika in ostalih slovenskih krasoslovcev med obema svetovnima vojnama pa niso dosegli mednarodne odzivnosti; objavljeni

so bili namreč le v slovenskem jeziku (Gams, 1972). Hkrati je bil to čas, ko se je delež slovenskega krasa bistveno skrčil, saj je v tem času Italija okupirala dele Notranjske ter Primorsko s Krasom vred.

Po drugi svetovni vojni je postal sodelavec Geografskega inštituta Univerze v Ljubljani (predhodnika današnjega Oddelka za geografijo FF UL) **Alfred Šerko**, dotakratni upravnik Postojnske jame in Zavoda za raziskovanje krasa SAZU v Postojni. V zimskem semestru 1948/1949 bi moral prevzeti prva redna predavanja iz krasoslovja pri predmetu Morfologija in morfogeneza krasa. Žal ga je tik pred začetkom semestra med terenskim delom na krasu Istre doletela smrt. Šerko je bil izkušen jamar, geograf in geolog, ki se je v predvojnem obdobju ukvarjal predvsem s speleologijo in kraško hidrologijo porečja Ljubljanice (Šerko, 1951). Napisal je več strokovnih in znanstvenih krasoslovnih člankov, ki so bili večinoma objavljeni po njegovi smrti. Njegovo najpomembnejše delo, *Kraški pojavi v Jugoslaviji* (Šerko, 1947), je bil prvi poskus regionalne analize Dinarskega krasa. Njegova prezgodnja smrt je pomenila hud udarec slovenskemu krasoslovju, saj so bila predavanja iz predmeta Geografija krasa obnovljena šele dve desetletji po njegovi smrti (Gams, 1972).

Slika 79: Skupina jamarjev z Alfredom Šerkom (skrajno levo) v Matjaževem rovu Križne jame septembra 1936 (foto: F. Bar; fototeka NMP 252/16).

Krasoslovne vsebine so bile zato vse do leta 1966 še naprej vključene v predmet Geomorfologija. Nekatere teme iz fizične geografije krasa pa je **Ivan Rakovec** vključil v predmet Geologija, ki ga je prevzel leta 1957. Kljub odsotnosti krasa kot samostojnega predmeta je bil nosilec Geomorfologije Melik izredno dejaven na znanstvenoraziskovalnem področju. Njegove raziskave so bile usmerjene v interpretacijo razvoja krasa iz predhodnega fluvialnega reliefa (npr. Melik, 1951; 1952; 1961). Poskušal je interpretirati razvoj od nekdanjega jezerskega in rečnega površja v današnji kraški relief. Poleg proučevanja kraškega reliefa se je ukvarjal tudi z interpretacijo delovanja ledenikov na kraškem površju (npr. Melik, 1955; 1956; 1959). Pri tem je podobno kot njegov predhodnik Gavazzi, ki je interpretiral delovanje pleistocenske poledenitve na Velebitu (Gavazzi, 1903), poskušal analizirati obseg in delovanje ledenikov v Julijskih Alpah in okoliških dolinah ter na Trnovskem gozdu.

Melikov naslednik je postal **Ivan Gams**, do tedaj sodelavec Inštituta za raziskovanje krasa SAZU in jamar, prav tako aktiven na področju proučevanja krasa, ki je pred nastopom predavatelja na Oddelku za geografijo FF UL objavil okrog 50 prispevkov o krasu (Kranjc, 2013a). Objavil je celo vrsto speleoloških raziskav o morfometriji jam, jamski klimi in meritvah dinamike korozije v podzemlju (npr. Gams, 1959b; 1960). Njegove raziskave kraškega površja so bile usmerjene v proučevanje različnih delov krasa Notranjske in Dolenjske (Gams, 1959a; 1961; 1966a), zlasti v morfologijo in funkcijo kraških polj. Raziskave odnosa med erozijo in korozijo na krasu, ki jih je izvajal po vzoru francoskega geografa Jeana Corbela, in nove metode proučevanja dinamike kemične denudacije na krasu, ki jih je razvil Gams, so imele mednarodno težo (Gams, 1965b). S temi raziskavami je pozneje nadaljeval kot sodelavec Oddelka za geografijo FF UL.

4.4.3.2 Geografija krasa na Oddelku za geografijo FF UL

Redna predavanja krasoslovnih vsebin so se na Oddelku za geografijo FF UL in prvič na slovenskih visokošolskih ustanovah začela leta 1969, ko je Ivan Gams prevzel predavanja pri predmetu Geografija krasa. S tem so se prvič v zgodovini začela predavanja edine znanstvene discipline, ki se je začela v Sloveniji. Predmet Geografija krasa, ki ga je Gams izvajal vse do leta 1992, je bil v 3. in 4. letniku študija po eno uro tedensko. Vaje pri predmetu je izvajal **Jurij Kunaver**, pozneje sta ga nadomestila **Dušan Plut** in **Marjan Bat**. Prvih deset let je predmet potekal izmenično vsako drugo leto, nato vsako leto. Poleg predavanj in vaj je

obsegal tudi terenske vaje, ki so potekale na različnih delih slovenskega krasa. Poleg širokega nabora znanstvenih in strokovnih člankov s področja krasoslovja je Gams izdal tudi pregledno monografijo *Kras: zgodovinski, naravoslovni in geografski oris* (Gams, 1974), ki poleg pregleda kraške geomorfologije, speleologije, hidrologije in človeka na krasu vključuje tudi regionalni pregled krasa. Monografija je več desetletij predstavljala temeljno delo s področja slovenskega krasoslovja in osnovno učno gradivo pri predmetu Geografija krasa.

V letih na univerzi in pozneje kot upokojenec je Gams objavil okoli 170 prispevkov s krasoslovnimi vsebinami (Kranjc, 2013b). Proučeval je dinamiko kemične denudacije na kraškem površju in v podzemlju ter drobne kraške oblike, ki nastanejo z njenim neposrednim delovanjem na goli skalni površini in v conitalnega prenikanja (npr. Gams, 1971; 1981; 1990). Velik del raziskav je namenil proučevanju kraških kotanj, zlasti kraških polj (Gams, 1966b; 1978). Njegova tipizacija kraških polj je bila sprejeta v mednarodno tipologijo in se uporablja še danes. Bil je tudi prvi, ki je opredelil kontaktni kras kot novo geomorfološko in speleogenetsko okolje (Gams, 1985/1986; 1995). S svojimi raziskavami velja za **najodmevnejšega slovenskega geografa in krasoslovca v mednarodnem okolju**, saj je v svetovnem merilu med najbolj citiranimi avtorji o krasu (Kranjc, 2013). Nikakor pa ne moremo mimo njegovega prispevka k slovenski kraški terminologiji (Gams in sod., 1973), ki je za nas temeljni in bolj ali manj edini vir te vrste (Kranjc, 2013). Njegovo delo *Kras v Sloveniji v prostoru in času* (Gams, 2003), ki ga je objavil po upokojitvi, velja za najobsežnejši regionalni pregled slovenskega krasa.

Po upokojitvi Ivana Gamsa leta 1993 je predavanja iz Geografije krasa prevzel **Jurij Kunaver**. Leto pozneje se mu je pri izvajanju pridružil **Franc Lovrenčak**. V tem času je bil vpeljan tudi dodatni **usmeritveni predmet Geografija krasa**, ki sta ga poleg Kunaverja in Lovrenčaka izvajala še **Gams** in **Andrej Kranjc** (rojen 1943), sodelavec Inštituta za raziskovanja krasa ZRC SAZU. V tem obdobju je vaje pri obeh krasoslovnih predmetih izvajal **Mauro Hrvatin**. S spremembo predmetnika se je tudi povečalo število predavanj, saj se je osnovni predmet izvajal po dve uri v obeh semestrih z eno uro vaj, usmeritveni predmet je prav tako obsegal dve uri v vsakem semestru. Bistveno se je povečal obseg terenskih vaj iz krasoslovja, saj so bili po urniku v zimskem semestru kar štirje dnevi terenskih vaj, v letnem semestru pa trije.

Slika 8o: Ivan Gams (levo), Andrej Mihevc (v sredini) in Ugo Sauro (desno) med ekskurzijo Krasoslovne šole po Zgornji Pivki leta 2003 (foto: Nadja Zupan Hajna).

Oba nosilca predmeta Geografija krasa sta pedagoško in raziskovalno pokrivala različna področja krasoslovja. Kunaver je bil pionir na področju proučevanja glaciokrasa, o čemer priča veliko število znanstvenih člankov o visokogorskem krasu. Posebej podrobno se je ukvarjal z obsegom poledenitve v Posočju (npr. Kunaver, 1961; 1966; 1980; 1983), oblikovanjem kraških poledeniških oblik (npr. Kunaver, 1978; 1985/1986; 1987; 2016), denudacijskimi stopnjami ter visokogorsko speleogenezo (npr. Audra in sod., 2007). Ukvarjal se je tudi z morfogenezo spodmolov (Kunaver, Ogrin, D., 1993). Bil je soavtor slovenske kraške terminologije (Gams in sod., 1973) in avtor terminologije visokogorskih kraških oblik (Kunaver, 1962). Drugi del krasoslovnih vsebin, ki so obsegale predvsem kraško pedogenezo in vegetacijske značilnosti v kraških kotanjah, je pokrival Lovrenčak (npr. Lovrenčak, 1986; 1997; 1998).

Po upokojitvi Jurija Kunaverja leta 1999 je prevzel izvajanje predmeta Geografija krasa **Andrej Kranjc**, vaje pri predmetu pa **Sabina Kramberger (Popit)**. Usmeritveni predmet Geografija krasa pa so poleg **Kranjca** in **Lovrenčaka** izvajali tudi **Gams**, **Kunaver**, **Natek** in **Peter Habič** (1934–1998) z Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU. V učnem načrtu so s tem letom uvedli tudi **izbirni predmet Geografija krasa**, ki sta ga v obsegu dve uri tedensko izvajala **France Šušteršič** (rojen 1945) in **Jože Čar** (rojen 1942) z Oddelka za geologijo Naravoslovnotehniške fakultete Univerze v Ljubljani. Čara je leta 2000 zamenjal **Andrej Mihevc** z Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU.

Andrej Kranjc, novi nosilec predmeta Geografija krasa, raziskovalno pokriva širok spekter kraških vsebin, predvsem proučevanje fluvialnih sedimentov v jamah (npr. Kranjc, 1981c; 1985–1986b; 1999), geomorfologijo različnih kraških območij (npr. Kranjc, 1972; 1981b; 1992), kraško hidrologijo (Kranjc, 1981a; 1985; Kranjc, Mihevc, 1988) in zgodovino krasoslovja (npr. Kranjc, 1989; 1997; 2002; 2006).

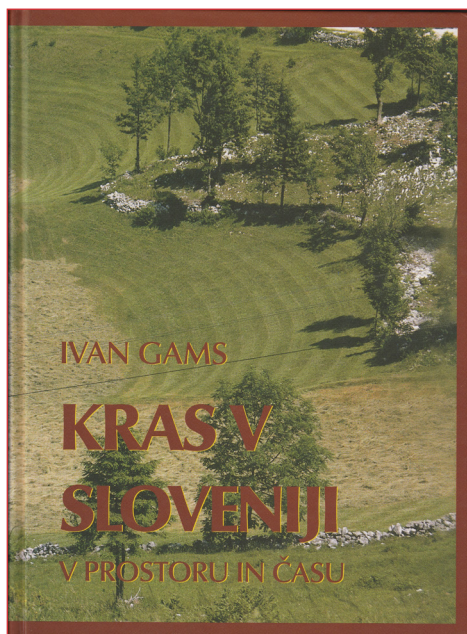
Z letom 2006 je celotno izvajanje predmeta Geografija krasa prevzel **Uroš Stepišnik** (rojen 1975), ki je bil od leta 2003 asistent pri krasoslovnih predmetih. Usmeritveni predmet Geografija krasa so vse do bolonjske reforme leta 2008 skupaj izvajali Mihevc, Natek, Repe in Stepišnik.

Z bolonjsko reformo študija so se krasoslovni predmeti skrčili na dva. V drugem letniku prvostopenjskega dodiplomskega študija poteka Fizična geografija krasa, ki ga v celoti izvaja **Uroš Stepišnik**. Predmet obsega tri ure predavanj in eno uro vaj tedensko. Predmet Geografija krasa se izvaja v okviru usmeritve Okoljska in fizična geografija na drugostopenjskem magistrskem študiju v obsegu treh ur predavanj tedensko. Nosilec predmeta je **Andrej Mihevc**. Z bolonjsko reformo se je močno zmanjšal obseg predavanj in število predavateljev, v celoti so bile ukinjene obvezne krasoslovne vsebine za dvopredmetne (pedagoške) študente na obeh stopnjah študija geografije. S tem so bodoči učitelji geografije prikrajšani za vsebine, ki so v velikem obsegu prisotne v učnih načrtih.

Oba nosilca predmetov, Stepišnik in Mihevc, se pedagoško in raziskovalno ukvarjata z različnimi temami krasoslovja. Uroš Stepišnik je usmerjen predvsem v proučevanje kraških kotanj (npr. Stepišnik, 2004; 2010b; 2015a), kontaktnega krasa (Stepišnik, 2010a; 2011a), poplav v krasu in na kraških poljih (Šušteršič in sod., 2003; Stepišnik, 2017a), glaciokrasi v Dinarskem gorstvu (npr. Kodelja in sod., 2013; Žebre, Stepišnik, 2014; Stepišnik, 2015b; Žebre in sod., 2016) ter v razvoj metod vrednotenja geodiverzitete (npr. Stepišnik, 2017a; Stepišnik in sod., 2017b). V okviru prvostopenjskega predmeta Fizična geografija krasa predava vsebine, ki so povezane z razvojem krasoslovja, fizikalnimi in kemičnimi osnovami zakrasevanja, razvojem jam in razvojem kraškega površja. Leta 2011 je objavil učbenik *Fizična geografija krasa*, ki je prvi visokošolski učbenik o krasu v slovenskem jeziku. V okviru predavanj potekajo tudi terenske vaje, ki so namenjene spoznavanju kraške geomorfologije in hidrologije na notranjskem in primorskem krasu Slovenije.

Andrej Mihevc je znanstveno prav tako usmerjen na različna krasoslovna področja, predvsem geomorfologijo, speleogenezo in varstvo jam. Njegove raziskave so osredotočene na razvoj kontaktnega krasa (npr. Mihevc, 1985–1986; 2001), denudirane jamske sisteme (npr. Mihevc, Zupan Hajna, 1996; Mihevc, 2007; Mihevc in sod., 2007; Mihevc, Zupan Hajna, 2007), na datacije jamskih sedimentov (Zupan Hajna in sod., 2008; Bosak in sod., 2010) in na varstvo jam (Muri in sod., 2013). V okviru drugostopenjskega predmeta Geografija krasa predava o različnih raziskovalnih problemih in metodah proučevanja krasa, povezanih z njegovimi raziskavami denudiranih jamskih sistemov, speleogeneze in interpretacije razvoja Dinarskega krasa. Izrazit poudarek je na terenskem spoznavanju krasa, zato se velik del predmeta izvaja v obliki terenskega dela in ekskurzij po različnih območjih Dinarskega krasa.

Raziskave slovenskih geografov so bile pogosto posredno ali neposredno povezane s krasom. Razloga za takšno usmeritev sta velik delež krasa pri nas in dejstvo, da je krasoslovje edina znanstvena veda, ki ima korenine na našem ozemlju. Hkrati je treba poudariti, da je geografija edina znanstvena veda, ki dovolj široko obravnava fizično okolje, da lahko celostno pokriva skoraj vse vidike proučevanja krasa. Tragična smrt Alfreda Šerka je preprečila uvedbo krasoslovja kmalu po drugi svetovni vojni, zato se je krasoslovje kot samostojni predmet na Oddelku za geografijo FF UL začelo izvajati relativno pozno, šele pol stoletja po njegovi ustanovitvi. Kljub temu se predavatelji krasoslovnih vsebin kot raziskovalci uvrščajo med najuspešnejše in mednarodno odmevne slovenske geografe. Razvoj novih raziskovalnih metod ter nove interpretacije razvoja krasa in delovanja kraških procesov se v okviru krasoslovnih predmetov uspešno prenašajo na nove generacije geografov. Ob uvajanju bolonjske reforme se je s spremembami predmetnikov obseg krasoslovnih vsebin v študijskem programu geografije precej zmanjšal. Krasoslovne vsebine skoraj povsem izločene iz pedagoškega študijskega programa geografije, kar pomeni da učenci in dijaki ne bodo imeli možnosti, da se na kvaliteten in celovit način seznanijo z značilnostmi krasa – okoljem, ki je tipično slovensko in predstavlja pomemben del slovenske narodne identitete.

Slika 8r: Monografija Ivana Gamsa *Kras v Sloveniji v prostoru in času* (2003, 2004) je obnovljena in dopolnjena izdaja dela *Kras* iz leta 1974 in predstavlja avtorjevo življenjsko delo.

Fizičnogeografski laboratorij

Fizična geografija potrebuje podporo, s katero se lahko dokoplje do kvantitativnih podatkov, s pomočjo katerih lahko razloži procese v pokrajini. Takšno podporo lahko nudi fizičnogeografski laboratorij. Kaj sploh je fizičnogeografski laboratorij? Svetovni splet ne da enoznačnega odgovora. Omenja različne oblike in podvrste kemijskih, fizikalnih in/ali bioloških laboratorijev, z zelo raznoliko opremo. Pred 100 leti je geografija pod svojo streho marsikje združevala številne, danes samostojne naravoslovne vede, zato je bila marsikje pobudnica in nosilka raziskovalnega laboratorijskega dela. Pozneje so se veje osamosvajale in specializirale, zato je bilo pravzaprav nemogoče, da bi geografija tako na široko ohranjala korak z ostalimi naravoslovnimi vedami. Fizičnogeografski laboratoriji so bodisi izginili, razpadli in se specializirali ali pa ostali pri bolj ali manj temeljnih in preprostejših analizah. Delo fizičnogeografskih laboratorijev je danes namreč večinoma močno

specializirano in neposredno povezano s pedagoškim delom in/ali raziskovalnim delom geografskih oddelkov oziroma inštitutov ter njihovo tržno usmeritvijo. Ponekod so laboratoriji zato izrazito meteorološki, drugod hidrološki, spet drugi so pedološki, geološki ali celo biološki.

Pomena fizičnogeografskega laboratorija se je zavedal tudi **Artur Gavazzi**, ki je ob ustanovitvi Geografskega inštituta postavil na noge poseben, hidrološki laboratorij. Namenjen je bil limnološkim in oceanografskim raziskavam, kar je ustrezalo njegovim raziskovalnim preferencam. Ko je Gavazzi zapustil Ljubljano, je skoraj povsem zamrlo tudi delovanje laboratorija. Po besedah prof. Rakovca (1945) je to bil le pregrajen prostor na hodniku, kjer so hranili terensko opremo, saj se je moral umakniti knjižnim policam. Občasno so člani oddelka opravljali le meteorološke meritve. Prvi resni deli, ki sta temeljili na raziskavah, opravljenih s podporo fizičnogeografskega laboratorija (Brecelj, 1979), sta bili Toplinski odnošaji v Blejskem in Bohinjskem jezeru (Gradnik, 1946) in Kolebanje vodne gladine v Bohinjskem in Blejskem jezeru (Gradnik, 1947). Laboratorij bi lahko štel častitljivih 98 let, vendar je delovanje med obema vojnama in tudi v prvih povojnih letih povsem zastalo. Laboratorij je bilo treba ponovno obuditi.

Pobudo za vnovično delovanje je dal **Darko Radinja** v študijskem letu 1961/62, ko se je geografski oddelek preselil na novo lokacijo na Aškerčevi. Uredil je skromen laboratorij in se obenem trudil, da bi vzpostavil tudi fotografski laboratorij (nakup fotoaparatur). Obenem z novimi prostorskimi možnostmi so ponovno oživitve narekovale nove smernice raziskovanja v fizični geografiji. Če je bila pred tem geografija izrazito pedagoško usmerjena, se je izpopolnila še z nepedagoško smerjo. Vpeljan je bil študij enopredmetne, čiste geografije, namenjene raziskovalni praksi. Vse to je botrovalo ustanovitvi fizičnogeografskega laboratorija, ki je dejansko zaživel, razširjen s praktikumom, v študijskem letu 1962/63. Oddelek je nabavil fotoaparat, stojalo zanj, padomer in višinomer ter nekaj drobnega laboratorijskega materiala. Tudi ponovni začetki so bili dokaj skromni, saj je bilo iz zapuščine prvotnega laboratorija na razpolago le nekaj merilnih, predvsem terenskih instrumentov (teodolit, sekstant, kompasi, vodni in globinski termometer, vzorčnik sedimentov in še nekaj drugih pripomočkov). Laboratorij tudi ni imel laboranta, zato so delo opravljali kar ostali zaposleni fizični geografi, še posebej prof. Radinja. Sledila so leta, ko je bila fakulteta očitno precej naklonjena delovanju fizičnogeografskega laboratorija,

saj se je ta izpopolnjeval in rasel. V študijskem letu 1965/66 je laboratorij »obogatel« za laboratorijska stojala, analitsko tehniko, stresalnik in več laboratorijskih sit za sejanje drobnega gradiva. V naslednjih nekaj letih je pridobil še pH-meter, dva termografa in termohidrograf, mikroskop in kalcimeter.

Prostore si je takrat še delil s fotolaboratorijem in kartografsko zbirko. Leta 1969 se je v laboratoriju zaposlil kemijski tehnik **Pavel Markelj** (1935–1990), s čimer se je delo lahko razširilo in postalo bolj načrtno. Oddelek je laboratorij povsem prenovil s sredstvi Izobraževalne skupnosti, Filozofske fakultete in lastnimi sredstvi. Kljub prizadevanjem za zaposlitev še enega laboranta so prošnje ostale neuslišane. Tempo nakupovanja opreme je zastal, saj so bile finančne in tudi politične razmere dokaj nenaklonjene nabavi drage opreme iz tujine (Radinja, 1989). Poleg fizikalnih in kemijskih analiz voda ter meteoroloških meritev se je raziskovanje razširilo na granulacijske analize sedimentov, merjenje korozije karbonatnih kamnin ter v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja tudi na temeljne laboratorijske analize prsti (Lovrenčak, 1979). Leta 1972 je precej dragocene opreme, predvsem za potrebe meteoroloških meritev, v zameno za komplet Geografskih vestnikov oddelku v trajno last zapustila japonska geografska odprava pod vodstvom klimatogeografa Masatoshija M. Yoshina (1928–2017), ki je vzdolž Jadranske obale raziskovala burjo. Do leta 1973 je bil laboratorij namenjen zgolj raziskovalni dejavnosti, od takrat naprej pa so v njem redno potekale tudi laboratorijske vaje iz geomorfologije, hidro-, pedo- in klimatografije. V vseh nadaljnjih letih je zaslediti redko uresničene prošnje po nakupih dodatne opreme, prenovitvi ali kadrovske razširitvi.

Skozi celotno obdobje od sedemdesetih let prejšnjega stoletja do danes je glavna tema pomanjkanje finančnih sredstev. Marsikdaj je denarja zmanjkalo celo za osnovno steklovino in kemikalije. Vseeno je od časa do časa laboratorij dobil nekaj novega zagona. Leta 1975 je dobil vremensko hišico, anemometer, nov termograf, luksimeter in nov fotoaparati. Leta 1979 je oddelek kupil digitalni pH-meter Iskra, ki je bil v uporabi nekaj desetletij. Istega leta je prof. Lovrenčak izdal laboratorijski priročnik, ki je vseboval navodila za analize prsti. Zelo zanimiv je bil nakup leta 1980, ko je laboratorij dobil čoln z merilnim vitlom za limnološke raziskave. Z njim so se pojavile nove težave, saj čolna čez zimo ni bilo moč nikjer hraniti, fakulteta pa iz garaže ni želela izseliti nekdanjega zaposlenega. Obenem se je takratni predstojnik F. Lovrenčak pritožil nad

premalo vestnim delom laboranta. Konec osemdesetih je laborant Markelj zbolel in se leta 1989 upokojil. Nadomestila ga je laborantka **Simona Lukič** (takrat Štampfelj, rojena 1965), ki v laboratoriju dela še danes, s čimer so postali izgledi za prihodnost svetlejši in delo je spet postalo bolj kontinuirano. Laboratorij je postal opora terenskemu delu, obenem so ga bolj in bolj uporabljali tudi študenti za svoje seminarske zadolžitve in zaključna dela. Do leta 1991 je bil to edini fizičnogeografski laboratorij v Jugoslaviji.

V prvi polovici osemdesetih letih se je uveljavila praksa demonstratorjev, študentov višjih letnikov študija, ki so pomagali pri delu ali nadomeščali začasno odsotnost laborantke. Tako sta v devetdesetih pri delu v laboratoriju pomagali študentki Špela Špilar in Veronika Oblak ter tudi lab. teh. Bojana Grofelnik iz HMZ, labor. Mateja Plestenjak z Inštituta za geografijo, Igor Štemberger in Alenka Ciglar. Leta 1991 je laboratorij dobil današnje prostore. Po večletnih pogajanjih so se iz teh prostorov izselili biologi in antropologi. Združena prostora 022 in 021 sta bila obnovljena, napeljani električna in plinska napeljava ter sistem zračenja, kupljene so bile laboratorijske mize, omarice in stoli. Zmanjkalo pa je sredstev za novo in zamenjavo stare, dotrajane laboratorijske opreme. Začasno je laboratorij za skladiščenje uporabljal tudi sosednjo sobo 023. S tem se je razbremenil zelo zasedeni praktikum 019, ki pa se je vse pogosteje uporabljal tudi za predavanja, nad čimer katedra za fizično geografijo ni bila navdušena. Takratni predstojnik J. Kunaver je leta 1993 ugotovil, da je laboratorij zastal v razvoju, da životari in ne more več loviti koraka z razvojem znanosti v razvitem svetu. Z letom 1995 je bila zaradi finančne stiske ukinjena študentska laborantska pomoč. Leta 1997 je bil zamenjan stari stresalnik, kar je bila edina večja investicija po dolgem času, izvzemi samo prenovo. Povečano število študentov je zahtevalo delo v skupinah, tako v praktikumu kot v laboratoriju (večje število seminarskih in diplomskih del), zato so nastale potrebe po večjem številu posameznih kosov laboratorijske opreme, a je fakulteta ostala gluha za te prošnje. V študijskem letu 1999/00 so bile v laboratoriju uvedene 4 nove vrste analiz, analiziranih je bilo 335 vodnih vzorcev in 162 vzorcev prsti (Poročila o delu Filozofske fakultete, Univerze v Ljubljani, 1961–2003).

Tako je v dobrem in slabem ostalo vse do danes. Kot je bilo napisano uvodoma, niti razvoj znanosti niti raziskovalno okolje in splošna klima na družboslovno/

humanistično usmerjeni Filozofski fakulteti niso (bili) naklonjeni fizičnogeografskim laboratorijem. Posamezne fizičnogeografske oziroma naravoslovne veje so se osamosvajale in terjale močno specializacijo, drago raziskovalno opremo, številne ter ozko usmerjene kadre ter mednarodne akreditacije, ki zagotavljajo standardne in primerljive rezultate analiz. Česa takšnega si Oddelek za geografijo FF UL z vsebinsko tako zelo široko zasnovanim konceptom laboratorija enostavno ni mogel privoščiti. Žal moramo tudi danes ugotoviti, da je kljub stalnemu delovanju in uporabi razvoj fizičnogeografskega laboratorija zastal. Investicije so bolj redke. Mednje lahko prištevamo upoštevanje novih standardov varstva pri delu (zaščitna oprema za študente, kompleti in usposabljanja za prvo pomoč, prezračevalni sistemi), analitska tehnika, pH-, kondukti-, refrakto-, oksimetri, prenosni in terenski kompleti za hitre, kvalitativne, terenske, kemijske analize prsti in voda.

Vendar še vedno deluje. Za potrebe geomorfologije se izdelujejo granulometrične analize. Analize voda so pestre in predvsem kemične: različne trdote (skupna, kalcijeva, magnezijeva, karbonatna, nekarbonatna), vsebnost ionov (nitrati, fosfati, nitriti, amonij, kloridi, sulfati). Z različnimi elektronskimi aparaturami (pH-meter, oksimeter, konduktimeter, refraktometer, večparametrski merilec) se merijo fizikalno-kemijski parametri vode (temperatura, pH, prevodnost, slanost, gostota, vsebnost kisika in nasičenost s kisikom, vsota raztopljenih trdnih snovi, redoks potencial). Za potrebe ugotavljanja organskega onesnaževanja se merita BPK (biokemijska potreba po kisiku) in KPK (kemijska potreba po kisiku). Tudi fizikalnih in kemijskih analiz prsti je kar precej: mehanska analiza, delež skeleta, količina in delež vlage, kapaciteta za vlago in zrak, različne gostote in poroznost prsti, delež kalcijevega karbonata in organske snovi, reakcija in prevodnost ter nestandardne analize hidrolitične kislosti, vsote baz in nasičenost sorptivnega dela prsti z bazičnimi kationi. V laboratoriju redno poteka pedagoško delo v okviru laboratorijskih vaj, vsaj enkrat letno se na večdnevni fizičnogeografski terenski vajah laboratorij spremeni v mobilno terensko enoto. Študenti v okviru diplomskih in magistrskih del še vedno opravljajo analize prsti in voda. Le te so temeljne in osnovne, a vendar še vedno pomembno pripomorejo k razvoju znanja in vedenja fizičnogeografskih ved.

Dosedanji vodje fizičnogeografskega laboratorija: Artur Gavazzi (1921–1922), Darko Radinja (1961–1996), Franc Lovrenčak (1996–2007) in Blaž Repe (2007–).

Blaž Repe

Slika 82: Laborantka Simona Lukič (zadaj levo) pri delu s študenti v improviziranem laboratoriju na terenskih vajah na Debelem rtiču med študijskima letoma 2005/06 in 2008/09 (foto: T. Trobec).

4.4.4 Regionalno planiranje

Andrej Černe, Simon Kušar

Zasnova predmeta Regionalno planiranje na Oddelku za geografijo FF UL sega v šestdeseta leta 20. stoletja. Geografski inštitut je leta 1961 postal Oddelek za geografijo Filozofske fakultete. Zasnoval je temelje novega študijskega programa, ki je do neke mere upošteval tudi druge širše strokovne nepedagoške potrebe po geografskem znanju (Zbornik, 1989). Poleg pedagoške smeri je bila oblikovana tudi nepedagoška smer študija geografije in znotraj nje tudi študijska in znanstvenoraziskovalna usmeritev v regionalno planiranje s katedro za regionalno

in prostorsko planiranje (*Zbornik*, 1999). Na področju regionalnega planiranja in regionalnega razvoja so pozneje nastala številna diplomska dela, magistrske naloge in doktorske disertacije.

V nadaljevanju prispevka analiziramo področje regionalnega planiranja na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani od šestdesetih let 20. stoletja dalje s študijskega, znanstvenega, raziskovanega in strokovnega vidika. Razvoj predmeta Regionalno planiranje soočamo s širšimi družbenimi izzivi s področja regionalnega in prostorskega planiranja v Sloveniji. Pri njihovem reševanju so namreč aktivno sodelovali tudi geografi z Oddelka za geografijo.

4.4.4.1 Zasnova in razvoj predmeta Regionalno planiranje ter vključenost geografov v interdisciplinarno področje regionalnega in prostorskega planiranja

Šestdeseta leta prejšnjega stoletja so obdobje, ko so bile oblikovane strokovne podlage tako imenovanega sistema regionalnega prostorskega in urbanističnega planiranja v Sloveniji (Naprudnik, 2016). Številni geografi na univerzi in na geografskih raziskovalnih inštitucijah ter v na novo nastalih republiških planerskih inštitucijah so pomembneje prispevali k vzpostavitvi tega sistema. V šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja so bili namreč postavljeni teoretski, metodološki, strokovni in formalnopravni ter organizacijski temelji sistema regionalnega, prostorskega in urbanističnega planiranja v Sloveniji. Že v petdesetih letih so nastali prvi regionalni plani in urbanistični koncepti, regionalne študije in prve geografske regionalizacije, ki so pozneje predstavljale strokovna gradiva za zasnovo koncepta regionalnega prostorskega planiranja in regionalnega razvoja ter urbanističnega planiranja. Na podlagi številnih raziskav na področju regionalizacije gospodarskega prostora, regionalnih analiz posameznih pokrajin, spreminjanja slovenskega podeželja in analiz številnih demografskih, socialno-geografskih, gospodarskih, družbenih in prostorskih sprememb ter raziskav o vplivnih območjih nekaterih slovenskih mest in naselij so v šestdesetih letih geografi oblikovali teoretska in metodološka izhodišča regionalnega prostorskega planiranja: variantne koncepte skladnega regionalnega razvoja in predlog o organizaciji regionalnega prostorskega planiranja. Konec šestdesetih let je bila objavljena prva geografska raziskava o centralnih naseljih v Sloveniji ter zasnova urbanega omrežja in centralnih krajev. Kartografsko dokumentacijsko gradivo o

stanju in razvojnih težnjah v prostoru je v obliki serije tematskih kart prikazovalo temeljne regionalne, geografske in prostorske pojave in procese ter njihove značilnosti. V sedemdesetih letih sta bili, tudi na podlagi številnih geografskih študij, sprejeti **Resolucija o dolgoročnem razvoju Slovenije** in **Izhodišča, poglobitni smotri in smernice za urejanje prostora**, ki sta postala prvi uradni dokument, ki ga je Slovenija sprejela na področju regionalnega in prostorskega razvoja. V drugi polovici sedemdesetih let so pod vodstvom geografov nastala strokovna gradiva o zasnovi uporabe prostora, kot del temeljnih kompleksnih izhodišč za urejanje prostora (Černe, 1978). V sedemdesetih letih so geografi z raziskavami, študijami in ekspertizami pomembneje prispevali tudi k zasnovi republiške politike o skladnejšem regionalnem razvoju (Sinteza, 1977).

Slovenska regionalna politika je imela do neke mere celo daljšo tradicijo kot pa regionalno planiranje na evropski ravni. Evropska regionalna politika je bila zasnovana šele leta 1972 na Pariški konferenci, na kateri je bil sprejet tudi prvi okoljski akcijski program EGS za obdobje 1973–1976. Regionalna politika na evropski ravni je bila opredeljena v Poročilu o regionalnih problemih povečane skupnosti (Report, 1973). Evropski regionalni razvojni sklad (European Regional Development Fund) je bil ustanovljen leta 1974 (z začetkom delovanja leta 1975), štiri leta po tem, ko je Slovenija že izvajala politiko skladnejšega regionalnega razvoja. V osemdesetih letih je bil v tako imenovanem Gendebienovem poročilu (Report, 1983) objavljen poziv k evropski regionalni planerski politiki. V tem letu je Svet Evrope sprejel tudi Evropsko regionalno/prostorsko planersko listino (European ..., 1984), s katero je bil opredeljen evropski kontekst regionalnega planiranja. Šele leta 1987 pa sta bili v enotnem evropskem zakonu opredeljeni regionalna in okoljska politika kot formalna odgovornost Evropske unije.

Predmet Regionalno planiranje je bil uveden na Oddelku za geografijo v študijskem letu 1964/65 za slušatelje višjih letnikov, vpeljal ga je **Igor Vrišer** (Kodre, 2010), toda prva predavanja tega predmeta so bila že pred tem vključena v predavanja na takratnem Geodetsko komunalnem oddelku na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo, in sicer v študijskem programu za komunalne tehnike. Prevladovalo je namreč prepričanje, da morajo tudi »inženirji« spoznati in razumeti regionalni in prostorski kontekst razvoja, in seveda obratno, da morajo tudi geografi spoznati in razumeti pristope »tehnikov« pri

načrtovanju prostora. Zato so morali tudi slušatelji na Oddelku za geografijo pri predmetu Regionalno planiranje absolvirati predmeta Elementi urbanizma in Komunalno gospodarstvo, ki sta potekala na Oddelku za geodezijo na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo. Interdisciplinarnost regionalnega in prostorskega planiranja je bila torej že od vsega začetka izobraževanja prisotna v študijskih programih različnih strok – »prostorskih ved«, na različnih fakultetah ljubljanske univerze.

Slika 83: Igor Vrišer je zasnoval in do leta 1994 vodil študij regionalnega planiranja na Oddelku za geografijo FF UL (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

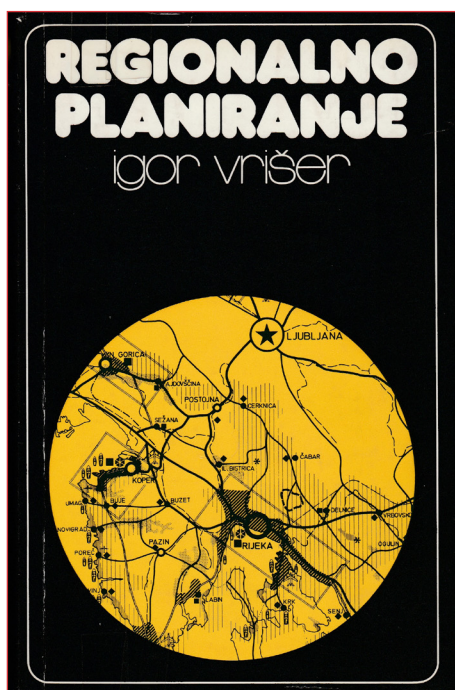
V študijskem letu 1967/68 je bil predmet Regionalno planiranje zasnovan kot Geografske osnove prostorskega planiranja, ki je še vedno ohranjal tudi predavanja s področja komunalnega gospodarstva. V tej obliki se je predmet izvajal do študijskega leta 1973/74, ko je bila vsebina predmeta razširjena tudi na nekatere ekonomske in socialne vidike planiranja, in s tem na geografske osnove regionalnega planiranja. Še v večji meri je bil predmet preoblikovan v študijskem letu 1978/79, in sicer na teoretska, metodološka in strokovna področja regionalnega planiranja ter na vprašanja regionalnega razvoja, s čimer je dobil klasično študijsko zasnovo, primerljivo z regionalnim planiranjem na drugih planerskih študijskih programih v evropskih geografskih in planerskih šolah ter ostalih interdisciplinarnih študijah planiranja, s katerimi je bil oddelek tudi tesno povezan.

Za potrebe znanstvenega, raziskovalnega in strokovnega ter kadrovskega razvoja s področja regionalnega planiranja je bila ustanovljena **Katedra za regionalno planiranje**. Predmet je potekal najprej samo v obliki predavanj, pozneje pa še v obliki seminarja, vaj in terenskih vaj. Sestavni del predmeta je bil tudi tako imenovani izbirni oziroma usmeritveni predmet (Urbanistično planiranje ter pozneje še seminar iz Prostorskega planiranja), ki je potekal na takratni Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo. Obvezni del predmeta je predstavljala tudi tako imenovana obvezna štirinajstdnevna nepedagoška praksa, ki so jo slušatelji opravljali na ministrstvih, planerskih zavodih in planerskih institucijah ter občinah. Vsako študijsko leto je bilo na to področje študija geografije vključeno v povprečju med 10 in 15 slušateljev.

Vse od začetka uvedbe Regionalnega planiranja v študij geografije je bil nosilec predmeta **Igor Vrišer**, vaje pa je od leta 1978 vodil asistent **Andrej Černe** (rojen 1950), ki je v študijskem letu 1994/95 postal tudi nosilec predmeta. Pri izvajanju predmeta Regionalno planiranje na Oddelku za geografijo sta sodelovala med študijskimi leti 1995/96 in 1999/2000 asistent **Dejan Rebernik**, od študijskega leta 2000/01 dalje pa asistent **Simon Kušar**.

Predmet Regionalno planiranje na Oddelku za geografijo FF UL je bil edini dodiplomski predmet s področja regionalnega in prostorskega planiranja na ljubljanski univerzi, saj razprava o ustanovitvi dodiplomskega študija ni prinesla sadov zaradi številnih metodoloških, vsebinskih in organizacijskih razlogov. Edina izjema je bil leta 1972 na novo ustanovljeni študij krajinske arhitekture na Biotehniški fakulteti. Začel se je kot podiplomski študij, od leta 1976 pa je potekal tudi kot redni dodiplomski študij. Sestavni del dodiplomskega študijskega programa na Krajinski arhitekturi je predstavljal tudi predmet Regionalno planiranje za slušatelje 4. letnika. Celo več, v poznejše redne študijske programe krajinske arhitekture so bila vključena tudi znanja s področja fizične geografije in geografije turizma, ki so jih izvajali učitelji in asistenti z Oddelka za geografijo (Černe, 2013). Zaradi potreb po strokovnjakih s področja planiranja je bil leta 1973 na takratni Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo na Oddelku za geodezijo uveden tudi Interdisciplinarni podiplomski študij prostorskega in urbanističnega planiranja. Tudi pri izvajanju tega programa, ki se je zaključil leta 2016, so redno sodelovali številni univerzitetni profesorji geografije. Geografska veda je bila tako z drugimi strokami enakopravno vključena v interdisciplinarni

značaj regionalnega, prostorskega in urbanističnega planiranja ter izobraževanje planerskih strokovnjakov (Černe, 2005). Številni geografi so uspešno končali študij tega programa in se vključili v planersko delo na nacionalni, medregionalni, regionalni in lokalni ravni.

Slika 84: Vrišerjev učbenik *Regionalno planiranje*, ki je izšel leta 1978, je bil vrsto let osnovno učno gradivo bodočih geografov-planerjev.

4.4.4.2 Regionalno planiranje ter vloga geografov pri zasnovi novega sistema regionalnega in prostorskega planiranja po letu 1991

Po tridesetih letih uspešnega znanstvenega, raziskovalnega, strokovnega in pedagoškega dela na področju regionalnega planiranja se je geografija v devetdesetih letih prejšnjega stoletja ponovno uspešno vključila v zasnovu tako imenovanega razvojnega planiranja, ki je nastajal ob nastanku države Slovenije. Geografi kot vodilni strokovnjaki, raziskovalci, znanstveniki, svetovalci ter geografske institucije so sodelovali pri ponovni uvedbi sistema regionalnega planiranja in politike skladnejšega razvoja, pri vzpostavitvi sistema lokalne samouprave, pri zasnovi temeljnih prostorskih dokumentov, politike prostorskega razvoja in strategije

prostorskega razvoja. Na tej podlagi je bila geografija vključena v znanstveno-raziskovalno in strokovno delo za potrebe regionalnega in prostorskega planiranja na Oddelku za geografijo FF UL, prek drugih geografskih raziskovalnih institucij ter številnih interdisciplinarnih razvojnih in raziskovalnih projektov. Vloga geografskega znanja se od vsega začetka uvajanja predmeta Regionalno planiranje kaže ne nazadnje tudi z vključenostjo številnih geografov v znanstvene in raziskovalne institucije, tudi na odgovornih vodilnih delovnih mestih (Urbanistični inštitut Slovenije, Ljubljanski urbanistični zavod, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad za makroekonomske analize in razvoj, regionalne razvojne agencije, Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, občine, zasebne raziskovalne ustanove ...).

4.4.4.3 Oblikovanje bolonjskega študijskega programa geografije in najnovejše spremembe na področju prostorskega in regionalnega planiranja v Sloveniji

Začetek izvajanja z bolonjsko reformo usklajenega drugostopenjskega študijskega programa geografije v študijskem letu 2011/2012 je prinesel tudi nov, razširjen koncept poučevanja regionalnega planiranja na Oddelku za geografijo. S študijsko smerjo **Regionalno planiranje in urbano-ruralne študije** je področje regionalnega planiranja pridobilo na pomenu tako glede števila ur predavanj, seminarjev in vaj kot tudi vsebinske zasnove, ki je poglobljeno pokrivala različne vidike regionalnega planiranja: problematiko razvoja podeželja, razvoj mest in mestnih regij ter regionalni razvoj oziroma razvojno problematiko na lokalni, urbani in regionalni ravni. Smer študija so sestavljali predmeti Regionalni razvoj in regionalna politika (nosilec **Andrej Černe**), Metode in tehnike v regionalnem in prostorskem planiranju (nosilec Andrej Černe), Zgradba mesta in urbani sistemi (nosilec **Dejan Rebernik**), Razvojna neskladja na podeželju (nosilka **Irma Potočnik Slavič**), Endogeni razvoj podeželja (nosilka **Irma Potočnik Slavič**) ter Nepremičninske in stanovanjske študije (predviden nosilec z Ekonomska fakultete UL). Ob delni prenovi drugostopenjskega študijskega programa geografije je s študijskim letom 2013/2014 pri predmetniku prišlo do nekaterih sprememb. Predmet Metode in tehnike v regionalnem in prostorskem planiranju se je preimenoval v Metode in tehnike v regionalnem planiranju (nosilec **Andrej Černe**), predmet Zgradba mesta in urbani sistemi pa v predmet Aplikativna

urbana geografija (nosilec **Dejan Rebernik**). Za predmet Nepremičninske in stanovanjske študije ni bilo mogoče pridobiti nosilca, zato ga je po sklenitvi dogovora s Fakulteto za gradbeništvo in geodezijo leta 2014 nadomestil predmet Urbanistično načrtovanje (nosilka **Alma Zavodnik Lamovšek**, rojena 1965), ki je v študij regionalnega planiranja vnesel vsebine iz izvedbenega prostorskega načrtovanja. V skladu s sporazumom so na drugostopenjskem študijskem programu prostorskega načrtovanja Fakultete za gradbeništvo in geodezijo postali nosilci predmeta Regionalno prostorsko planiranje sodelavci Oddelka za geografijo. Nosilec predmetov s področja regionalnega planiranja je bil do leta 2016 **Andrej Černe**, od študijskega leta 2016/2017 dalje pa **Simon Kušar**. Z izborom zunanjih izbirnih predmetov na drugih fakultetah so lahko študentje poglobili znanje ali usvojili kompetence tudi z drugih področij regionalnega in prostorskega planiranja.

Strokovni profil geografa-planerja oblikujejo tudi drugi predmeti drugostopenjskega študijskega programa geografije. Z njimi magistri geografije pridobijo pomembne kompetence s področja projektnega dela, aplikativne fizične geografije, izdelave okoljskih raziskovalnih projektov in presojo vplivov na okolje, okoljskih virov ter geografskih informacijskih modelov (podpora odločanju, modeli, simulacije, scenariji).

Slika 85: Nosilca predmetov s področja regionalnega planiranja Simon Kušar (levo) in Andrej Černe (desno) (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

Preglednica 8: Struktura študija regionalnega planiranja na Oddelku za geografijo – jubilejno študijsko leto 2019/2020.

Skupina predmetov	Predmet	Nosilec	ECTS
Temeljni predmet (1. stopnja)	Regionalno planiranje	Simon Kušar	5
Smer Regionalno planiranje in urbano-ruralne študije (2. stopnja)	Regionalni razvoj in regionalna politika	Simon Kušar	6
	Metode in tehnike v regionalnem planiranju	Simon Kušar	6
	Aplikativna urbana geografija	Dejan Rebernik	6
	Razvojna neskladja na podeželju	Irma Potočnik Slavič	6
	Endogeni razvoj podeželja	Irma Potočnik Slavič	6
	Urbanistično načrtovanje	Alma Zavodnik Lamovšek (FGG)	6
Podporni predmeti z drugih smeri študija (2. stopnja)	Raziskovalno in projektno delo (veščine)	Barbara Lampič	3
	Aplikativna fizična geografija	Karel Natek, Blaž Repe	6
	Izdelava okoljskih raziskovalnih projektov in presoja vplivov na okolje	Barbara Lampič	6
	Geografija okoljskih virov	Katja Vintar Mally	6
	Geoinformacijski modeli, simulacije in scenariji	Marko Krevs	6
	Geoinformacijska podpora odločanju	Marko Krevs, Blaž Repe	6

Študenti geografije – smer Regionalno planiranje in urbano-ruralne študije študij zaključijo s praktičnim usposabljanjem (3 tedni oziroma 120 ur – 6 ECTS) in magistrskim delom (30 ECTS).

Ob bolonjski prenovi študijskih programov na Univerzi v Ljubljani so se ponovno pojavile pobude o uvedbi celovitega študija s področja planiranja. A tudi te razprave so ostale zgolj na formalnem dogovoru o izvajanju študijskih programov med nekaterimi fakultetami ljubljanske univerze: nosilec študijskega programa s področja regionalnega planiranja je postal Oddelek za geografijo Filozofske fakultete, nosilec študija s področja prostorskega

planiranja Oddelek za geodezijo Fakultete za gradbeništvo in geodezijo, nosilec študija s področja krajinske arhitekture Oddelek za krajinsko arhitekturo Biotehniške fakultete in nosilec s področja urbanizma Fakulteta za arhitekturo Univerze v Ljubljani. Vsi omenjeni študijski programi potekajo na drugi stopnji bolonjskega študija. Slušatelji prve stopnje enopredmetnega študijskega programa na Oddelku za geografijo FF UL lahko, pod določenimi pogoji, nadaljujejo študij na drugi stopnji omenjenih študijskih programov na ostalih treh fakultetah, saj je predmet Regionalno planiranje del študijskega programa enopredmetne geografije že na prvi stopnji. Prav tako lahko študenti prve stopnje bolonjskega študijskega programa vpišejo drugo stopnjo magistrskega študijskega programa s področja regionalnega planiranja na Oddelku za geografijo FF UL. Na tej podlagi so diplomanti geografije, ki so absolvirali usmeritveni predmet Regionalno planiranje, dobili možnost dostopa do državnega izpita za pridobitev pooblastila za licenco P – prostorski planer pri Zbornici za arhitekturo in prostor Slovenije.

V izvajanje programov na drugih fakultetah ljubljanske univerze so v študijske programe krajinske arhitekture, prostorskega planiranja in urbanizma vključena geografska znanja s področja fizične geografije, varstva geografskega okolja in regionalnega planiranja. Dolgoletna prisotnost geografskih znanj na področju izobraževanja planerjev je vplivala na prepoznavnost teh znanj tudi s strani drugih strok.

Ustanovitev smeri študija Regionalno planiranje in urbano-ruralne študije je kljub relativno šibki kadrovski zasedbi (3 učitelji, 1 asistent) pomenila pomemben preobrat na strokovnem in pedagoškem regionalno-planerskem področju na Oddelku za geografijo.

Od leta 2014 je v drugi polovici meseca oktobra strokovno srečanje **Me-sec prostora** na Oddelku za geografijo, s čimer se je Oddelek za geografijo priključil pobudi Ministrstva za okolje in prostor pri obeležbi Svetovnega dneva habitata in Svetovnega dneva mest. Na strokovnih srečanjih so obravnavane aktualne teme razvoja mest in podeželja ter prostorskega in regionalnega razvoja.

Leta 2014 in 2015 sta bili organizirani **geografsko-planerski delavnici**, na katerih so geografi, zaposleni v različnih planerskih organizacijah (ministrstva, regionalne razvojne agencije, občinske uprave, planerska podjetja), razmišljali

o prednostih in šibkih točkah geografov kot planerjev ter oblikovali akcijski načrt, s katerim bi okrepili poznavanje prispevka geografov pri regionalnem planiranju. Rezultat druge delavnice (11. 5. 2015) je bila pobuda za ustanovitev **Komisije za regionalno in prostorsko planiranje** pri Zvezi geografov Slovenije, ki naj bi prevzela povezovanje geografov-planerjev ter skrb za zavedanje o vlogi geografije pri regionalnem in prostorskem planiranju v širši (strokovni) javnosti. Komisija je bila ustanovljena marca leta 2016.

V času prenavljanja Strategije prostorskega razvoja Slovenije so sodelavci s smeri Regionalno planiranje in urbano-ruralne študije sodelovali na dogodkih, ki jih je organiziralo Ministrstvo za okolje in prostor, in pri pripravi strokovnih podlag (Lampič in sod., 2017; Pogačar in sod., 2016). V študijskem letu 2015/2016 so pri interdisciplinarnem snovanju študentske vizije prostorskega razvoja Slovenije sodelovali tudi študenti geografije pri predmetu Metode in tehnike v regionalnem planiranju (Slovenski prostor 2050, 2016).

V okviru rednih pedagoških obveznosti (seminarji, vaje) poteka intenzivno sodelovanje z občinami in drugimi deležniki s področja razvoja podeželja in regionalnega razvoja. Študenti so med drugim sodelovali pri pripravi strategije razvoja turizma v občini Ribnica (Strategija razvoja turizma ..., 2018) ter pri pripravi strokovnih podlag za strategijo razvoja občine Miren-Kostanjevica (Pogledi na trajnostni razvoj ..., 2016). Študenti smeri regionalno planiranje in urbano-ruralne študije so v študijskem letu 2012/2013 skupaj s kolegi s Fakultete za gradbeništvo in geodezijo ter Tehnične univerze na Dunaju sodelovali pri interdisciplinarni študentski delavnici v okviru Interregovega projekta POLY5 (International student ..., 2013).

Delo s študenti poteka tudi zunaj rednega študijskega procesa, predvsem pri projektih **Po kreativni poti do znanja** (PKP projekt). To so projekti, ki so namenjeni spodbujanju krepiteve sodelovanja in povezovanja visokošolskega sistema z okoljem (gospodarstvo, negospodarstvo), izvajanje modelov odprtega in prožnega prehajanja med izobraževanjem in gospodarstvom ter družbenim okoljem (Po kreativni poti do znanja, 2018). Študenti v interdisciplinarnih skupinah pod mentorstvom svojih učiteljev iščejo kreativne in inovativne rešitve za različne izzive gospodarskih družb in družbenega okolja. Od leta 2014 dalje so študentje lahko sodelovali pri 6 projektih, od katerih so 4 (so)vodili sodelavci smeri Regionalno planiranje in urbano-ruralne študije.

Obdobje po letu 2010 so zaznamovala prizadevanja za formalnopravno ureditev razmer na področju prostorskega načrtovanja. Oddelek za geografijo se je v tem letu priključil neformalnemu partnerstvu **Odgovorno do prostora!**, ki združuje strokovnjake in prostorske načrtovalce, arhitekte, krajinske arhitekte, geografe, geodete, gradbenike, sociologe in druge profile, ki sodelujejo pri urejanju prostora (Odgovorno do prostora!, 2018). Partnerstvo Odgovorno do prostora! je bilo priznано kot pomemben deležnik v procesu prenove prostorske zakonodaje, ki je potekala do leta 2017, pa tudi pri sprejemanju drugih s prostorskim planiranjem relevantnih zakonov. Pri pripravi strokovnih odzivov na predloge zakonov je prek partnerstva svoje interese posredovala tudi neformalna delovna skupina geografov, ki so jo koordinirali predstavniki Oddelka za geografijo FF UL. Oddelek za geografijo je po sprejetju nove prostorske zakonodaje sodeloval tudi pri pripravi kompetenčne platforme, ki opredeljuje vstopne pogoje za pridobitev licence za pooblaščenega prostorskega načrtovalca. Ta je potrebna za vodenje izdelave izvedbenih prostorskih aktov ter za opravljanje funkcije občinski urbanist.

Slika 86: Zaključna predstavitev PKP projekta Načrtovanje in pilotni ukrepi zelene infrastrukture v občini Miren-Kostanjevica (ZeInViM) je potekala 13. julija 2017 v večnamenski dvorani občine v Mirnu (foto: N. Halilović).

4.4.4.4 Obdobja v razvoju regionalnega planiranja na Oddelku za geografijo FF UL

Po analizi študijskega, znanstvenega, raziskovalnega in strokovnega področja regionalnega planiranja na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani lahko opredelimo tri temeljna razvojna obdobja, ki sovpadajo s širšimi spremembami na področju regionalnega in prostorskega planiranja v Sloveniji.

1. Družbene potrebe in normativni okvir regionalnega planiranja so v šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja zahtevali preseganje urbanističnega načrtovanja z obravnavo prostorskega in regionalnega razvoja na večjih prostorskih enotah. Geografi so na izziv odgovorili z izdelavo temeljnih geografskih raziskav slovenskega ozemlja ter z razvojem metodoloških ogrodij, ki so bile podlaga za sprejemanje planskih odločitev na področju prostorskega in regionalnega razvoja v Sloveniji. Potrebe po tovrstnem znanju so se odražale tudi na študijskem področju, saj so bila šestdeseta leta 20. stoletja čas, ko so v predmetnik študija geografije uvedli **predmet Regionalno planiranje**.
2. Devetdeseta leta 20. stoletja so bila ponovno obdobje prenavljanja sistema regionalnega in prostorskega planiranja v kontekstu novih političnih in gospodarskih razmer ter približevanja evropskim normativom. Ključni izzivi so bili reforma lokalne samouprave (ustanovitev občin, razprave o ustanovitvi pokrajin), vzpostavitev novega sistema regionalnega planiranja, ki sledi usmeritvam skupne regionalne politike Evropske unije, ter opredelitev politike prostorskega razvoja in priprava Strategije prostorskega razvoja Slovenije. Pri vseh teh prizadevanjih so bili geografi intenzivno vključeni. Znotraj samostojne študijske smeri geografije je bila oblikovana **usmeritev Prostorsko planiranje**.
3. Obdobje po letu 2000 zaznamujejo spremembe na področju razumevanja prostorskih razsežnosti sektorskih politik (teritorialna kohezija), prenova strateških razvojnih dokumentov Slovenije ter oblikovanje nove prostorske zakonodaje, na študijskem področju pa uvedba bolonjskih študijskih programov. S prenovo študijskih programov je področje regionalnega planiranja še pridobilo na svojem pomenu, saj je bila na drugostopenjskem študijskem programu geografije oblikovana **študijska smer Regionalno planiranje in urbano-ruralne študije**. Nova smer študija je prispevala k intenzivnejšemu vključevanju študentov v raziskovano in strokovno delo ter k interdisciplinarnemu sodelovanju.

Ob stoletnici Oddelka za geografijo FF UL je geografe-planerje mogoče najti na vseh hierarhičnih ravneh regionalnega planiranja: makroregionalni (nacionalni, npr. sekretariat Interregovega programa Alpine Space), nacionalni (ministrstva, npr. Ministrstvo za okolje in prostor, Direktorat za prostor, graditev in stanovanja), regionalni (regionalne razvojne agencije) in lokalni (občinske uprave, lokalne akcijske skupine) ravni. Številni diplomanti ljubljanskega oddelka za geografijo so (so)lastniki podjetij, ki se ukvarjajo s prostorskim načrtovanjem, energetskim svetovanjem, izdelavo presoj vplivov na okolje, svetovanjem na področju pridobivanja evropskih sredstev ter izdelave in vodenja razvojnih projektov.

Področje regionalnega planiranja se na prelomu stoletja sooča z zanimivimi priložnostmi in možnostmi za nadaljnji razvoj. Družba pričakuje večjo angažiranost geografov na področju regionalnega planiranja predvsem v povezavi z nedorečeno vlogo regionalne politike ter ponovnim uvajanjem regionalnega prostorskega planiranja v Sloveniji (Zakon o urejanju prostora, 2018). Čeprav je regionalno planiranje normativno urejeno (Vrišer, 1978), je naloga geografov nadaljnji strokovni in znanstveni prispevek pri iskanju odgovorov na izzive trajnostnega regionalnega razvoja, tudi v obliki razvijanja novih inovativnih pristopov pri proučevanju in usmerjanju razvoja regij (regionalni gospodarski krogi, načrtovanje zelene infrastrukture, podnebne spremembe, raba obnovljivih virov energije). Prenos novih znanj na nove generacije magistrov geografije bo lažji z okrepitevijo znanstvenoraziskovalnega področja, večjo internacionalizacijo in intenzivnejšo interdisciplinarno povezanostjo.

4.4.5 O slovenski politični geografiji

Jernej Zupančič

4.4.5.1 O politični geografiji

Politična geografija sodi med mlajše družbenogeografske discipline. Za uradnega očeta te smeri velja **Friedrich Ratzel**, zelo ustvarjalen nemški geograf, sicer tudi avtor *Antropogeografije*, ki jo je napisal le nekaj let pred *Politično geografijo* (1897), s katero se uradno začneja pot te discipline. V naslednjih desetletjih je politična geografija doživela nagel razvoj in širitev, nato pa po drugi svetovni vojni za več desetletij padla v stagnacijo. Tesno prepletanje z *geopolitiko* jo je namreč v mnogih državah umaknilo s programa univerzitetnega študija. Velike

spremembe proti koncu 20. stoletja s koncem globalne bipolarnosti, regionalnim povezovanjem, povečanjem konfliktov v svetu in iskanjem novih ravnovesij očitno vse bolj večpolarnega sveta jo je postavilo nazaj v sfere političnega pragmatizma ter tudi v univerzitetne klopi. Tudi na ljubljanski univerzi se je pojavila prvič v tem obdobju in hitro zavzela mesto med družbenogeografskimi disciplinami s svojim področjem delovanja. Delovanje geografov na področju politične geografije pa je precej starejše, kot kažejo letnice začetka predavanj s tega področja.

S političnogeografskega stališča je slovensko ozemlje zelo zanimivo, ker predstavlja spoj Srednje Evrope s Sredozemljem in ga vrh tega označuje tudi jezikovna in kulturna raznolikost v sosedstvu. Konec habsburške države ni bil samo dokaz premoči nacionalnih sil v Evropi, temveč še bolj odraz novih strateških razmerij v Evropi po prvi svetovni vojni. Oblikovanje jugoslovanske države nikakor ni izjema ali celo uspeh srbske diplomatske ter vojaške mašinerije, temveč v enaki ali večji meri produkt kreiranja »vmesne« Evrope, sestavljene iz etnično zelo heterogenih držav v širokem pasu med Baltiškim morjem in Sredozemljem. Kljub na videz zelo velikim strukturnim razlikam in pestri politični zgodovini je skupni imenovalec tega dela Evrope nacionalizem, s katerim so bolj ali manj večše upravljale sile strateškega zaledja. Slovensko ozemlje je med prvo svetovno vojno postalo največje bojišče v gorskem svetu v vsej zgodovini, a ključna točka je bil Trst, avstrijsko okno v svet, eksponentna točka Srednje Evrope na stiku s Sredozemljem in presečišče italijanskih in nemških geopolitičnih tendenc. Slovenske ideje o avtonomnosti ali celo samostojnosti v igri velikih konkurentov niso bile opazne. Po prvi svetovni vojni je bil boj za meje na zahodu in severu izjemno intenziven proces, pozneje pa je še desetletja zaposloval politiko držav zaradi posledic teh razmejitev. Na avstrijskem Koroškem je politično mejo v pomembnem delu odločil plebiscit; instrument razmejevalne politike v Evropi po prvi svetovni vojni. Po drugi svetovni vojni se je meja na zahodu spremenila, Slovenija pa je kot del specifičnega socialističnega sveta mejila na tri geopolitično zelo različne koncepte: Italijo v Natu, nevtralno Avstrijo in Madžarsko v »vzhodnem« Varšavskem vojaškem paktu. Južnokoroško plebiscitno situacijo in njene aktualne razmere v soseščini je leta 1954 podrobno razčlenil Američan **Randall R. Robert** (1925–2015) in pri tem uporabil ime »politična geografija« (Randall, 1955). Politična geografija se v slovenski akademski javnosti ni prijela

vse tja do poznih osemdesetih let 20. stoletja. Predmet, ki ga je ta geografski pristop obravnaval – poselitveni prostor manjšine – je bil v petdesetih letih v odločujočem oblikovanju pravnega nadomestila slovenskemu življu za staro in novo manjšinsko situacijo. Področje slovenskih manjšin in politično motiviranih množičnih selitev pa je postalo raziskovalna okupacija nekaj posameznikov. Randallovo delo je obširno komentiral **Vladimir Klemenčič**, sicer še bolj znan kot nestor slovenske socialne in politične geografije (Klemenčič, 1958). Manjšinske tematike so ga zaposlovale skoraj tako pogosto kot uveljavljanje socialnogeografske koncepcije v slovenski geografiji. Izrazito politične tematike so v slovensko geografijo prišle prek socialnogeografskega filtra.

4.4.5.2 Socialnogeografski začetki politične geografije v Sloveniji

Kritika Randallove študije ni čisto prvo delo, namenjeno manjšinskim situacijam. Že v času med obema vojnama je **Roman Savnik** pisal o »naših čez mejo«, skromnejše zapise so prispevali tudi **Vilko Novak**, omenil jih je **Anton Melik** in tudi **Vinko Šarabon** v delu o prvi balkanski vojni (1912–1913). A to so bili zapisi, ki so obravnavali tematiko brez političnogeografske metodike in teoretičnega utemeljevanja. Pozneje je bilo manjšinsko in mejno vprašanje predvsem domena zgodovinopisja, geografi so jih zgolj omenjali. Precej zanimanja je bilo tudi za slovenske izseljence (Lipoglavšek-Rakovec, 1950) in celo za obmejne situacije se je našel interes, in sicer v kontekstu raziskav o selitveni mobilnosti prebivalstva. Proučevanje začasnega in trajnega izseljevanja je imelo v analizi antropogeografsko miselno ozadje ter socialnogeografsko interpretacijo (Olas, 1957). Selitve so bile v funkciji družbene modernizacije in ne zgolj oblika »tradicije« preživetvenih gospodarsko-socialnih strategij slovenske podeželske periferije. **Ludvik Olas** (1930–2002) je izpostavil oblikovanje novih »mejnih« situacij, kot je na primer dvolastništvo, v celem pa obmejni prostor periferizirajo (Olas, 1976). **Vladimir Klemenčič** je bil med geografi dve desetletji skoraj edini, ki je podrobneje proučeval manjšine in njihov poselitveni prostor. Pri tem je bila pozornost sprva usmerjena predvsem k manjšini in njeni situaciji, vključujoč pri tem tudi ukrepe oblasti – dejansko (proti)manjšinske politike. Socialnogeografska koncepcija je prepoznavna po podrobnem proučevanju socialne preobrazbe družbe in prostora, jezikovne in kulturne situacije, ki zadevajo manjšine, pa so posledica. Manjšina je zlasti v dinamičnih urbanih in suburbanih obmejnih območjih, kakršna so na

Slika 87: Leta 2001 je Milan Bufon izdal učbenik *Osnove politične geografije* v dveh delih.

primer ob slovensko-italijanski meji, postala dejavnik. Tam se razvijajo posebne funkcije, prilagojene dinamičnemu obmejnemu prostoru. Prostor je za manjšino zelo pomembna in obenem ranljiva kategorija. Leta 1974 je V. Klemenčič s sodelavci in somišljeniki organiziral v Trstu mednarodno konferenco, posvečeno manjšinam. Trst, prizorišče konferenčnega dogajanja, ima svojo krepko geopolitično »zgodbo«. Manjšinski kongres sam je bil interdisciplinarno dejanje, namenjeno reševanju (torej aplikativni namen) manjšinskih situacij, in obenem znanilec zelo spremenjenih pogledov na politične meje in mejni prostor ter manjšine v njem.

Leta 1975 so bili sklenjeni Osimski sporazumi, ki so na slovenski zahodni meji tvorili za Evropo tistega časa (izvzemši dežele Beneluksa) dokaj nenavaden model t. i. odprte meje, katere značilnost so številni mejni prehodi in je pozornost usmerjena k prebivalstvu ob meji in ne političnim in gospodarskim

jedrom držav, mejni prostor pa je nekako »trpni« del takih politik. V naslednjem desetletju so prav spremenjeni pogledi na politične meje oblikovali še en fenomen: Delovno skupnost Alpe-Jadran, dejansko proto-evroregijo, ki je pozneje vključila tudi regije izza »železne zavese« na Madžarskem. Trajalo je kako desetletje, da so z manjšinami naseljena obmejna območja ter vloga politične meje dobile poglobljeno geografsko teoretično interpretacijo (Klemenčič, 1987), ki je postavila smernice sistematičnega geografskega razmišljanja o obmejnosti in političnih mejah. To delo je prelomnica med socialnogeografsko »klasiko« in »moderno« ali celo »postmoderno«, čeprav je avtor začel mejo sistematično proučevati skoraj dve desetletji poprej (Klemenčič, 1974). Meja, politična črta z določeno težo in merami privlačenja in odbijanja, je zdaj ne le glavni predmet analize in kritičnega diskurza, pač pa je postala celo protagonist, seveda le v primeru, če »meje« ne razumemo zgolj kot obrambni »frontier«, temveč kot dinamični prostor, na katerega se funkcijsko (gravitacijsko) in vplivno veže ne povsem jasno definirana obmejna cona. Ni bilo treba čakati dolgo, da je **Milan Bufon**, Klemenčičev učenec, podal obširno analizo situacije Slovencev v Italiji (Bufon, 1992) in pri tem razširil področje raziskovanja manjšin ter mu v široki interpretaciji dodal, kar zaradi različnih razlogov Vladimirju Klemenčiču ni uspelo. V ta tematski okvir logično sodi obnovljeno raziskovalno zanimanje za vprašanja mednarodnih selitev. **Rado Genorio** (rojen 1954) je obravnaval trajne selitve zaradi političnih okoliščin in specifiko njihove prostorske dinamike v novih čezatlantskih okoljih (Genorio, 1985), **Anton Gosar** pa pojav začasnega zaposlovanja v tujini, ki ima ob zadržanju družinskih in ekonomskih vezi z izvornim okoljem sorazmerno zelo intenzivne in po oblikah dokaj specifične učinke (Gosar, 1978). To ter obravnava manjšin in njihovih specifičnih družbenih in političnih problemov je tlakovalo pot razvoju slovenske politične geografije (Gosar, 2012).

4.4.5.3 Delovna področja slovenske politične geografije

Čeprav ima raziskovanje političnogeografskih tematik v Sloveniji nekajdesetletno prakso in je nastalo iz potreb, je dokaj nagel razvoj politične geografije kot posebne, nove geografske panoge predvsem echo hitrega uveljavljanja te branže v času velikih geopolitičnih sprememb, ki so jih označili konec socialističnih ureditev v Evropi, preoblikovanje EGS v EU ali evrointegracijski procesi, informatizacija

in globalizacija. Politične teme so vstopale v geografski kontekst razmišljanja hitreje, kot pa je zorela teoretična misel o tej panogi. Tudi Münchenska socialnogeografaska šola je ob evrointegracijskih poskusih upoštevala politične momente kot relevantne dejavnike, ki bolj kot na mikrostrukturo socialnih prostorov učinkujejo širše, regionalno, državno in globalno. EU-teme so začele polniti tudi repertoarje evropske socialne geografije in s tem so vsaj nekoliko pripomogle k afirmaciji politične geografije. Zato pač ne more biti naključje, da je Vladimir Klemenčič kot verjetno najbolj izpostavljena figura slovenske socialne geografije že zaradi svojega raziskovalnega opusa na področju manjšin in v povezavi z njimi tudi začel s študijami meja in mejnih odnosov ter procesov, tesne vezi z nemško socialno geografijo pa so mu omogočale tudi povzemanje »evropskih evrointegracijskih« tematik. Vrh tega se je leta 1991 osamosvojila naša država, njena pot v svet pa je še kako potrebovala tudi raziskovalno popotnico. Prav političnogeografske teme so bile po vsebini zelo primerne; dejansko je bilo v tistih letih s strani geografije narejeno veliko. Manjšine, evrointegracijski procesi in študije meja ter mejnosti so bile glavne vsebine političnogeografskih

Slika 88: Jernej Zupančič (stoji skrajno desno) s študenti usmeritve Politična geografija na ekskurziji po Kosovu leta 2008 (foto: B. Rogelj).

pristopov v zadnji dekadi 20. stoletja. Leta 1993 je bil v Ljubljani organiziran zelo odmeven **IGU kongres »Geography and Ethnicity«** (Geographica Slovenica, 24), kar je brez dvoma promoviralo slovensko (politično) geografijo in ji dalo poleta. Temeljitejše, tudi teoretično poglobljene študije so sledile prav po tem času. Bufon (2017) je pisal o mejah in obmejnosti, **Jernej Zupančič** o etnični identiteti in manjšinskih politikah (Zupančič, 1999), **Boštjan Rogelj** in **Jernej Tiran** (rojen 1985) sta razširila političnogeografske tematike tudi na volilno geografijo (Rogelj, Tiran, 2014).

Politična geografija je v devetdesetih letih kmalu postala eden od predmetov na programu študija geografije. Organizacijsko so bile razmere dokaj ugodne, ker se je po reformi študija v tistem času odprla možnost enopredmetnega študija geografije, zato je bilo uveljavljanje nove geografske panoge nekoliko lažje. Poleg Vladimirja Klemenčiča kot začetnika in mentorja velja omeniti delo Antona Gosarja, pozneje pa predvsem Milana Bufona, čigar teoretično poglobljene študije političnih meja in čezmejnih odnosov ga po mednarodni odmevnosti uvrščajo med izpostavljene avtorje na tem področju. Leta 2001 je izšel učbenik *Osnove politične geografije* (Bufon, 2001, 2001a) v dveh delih, ki je doživel pozneje še nekaj ponatisov.

Na področju etničnih vprašanj je še naprej, tudi po svoji upokojitvi, deloval V. Klemenčič, le da se je delo strnilo predvsem h koroškim Slovencem; torej k svoji izvorni temi. Skupaj s sinom **Matjažem Klemenčičem** (rojen 1955) sta ob izdelavi obsežne trilogije o asimilacijskem značaju avstrijske politike (Klemenčič, Klemenčič, 2010) dosegla tudi eminentno priznanje – Zoisovo nagrado. Drugo ime za področje manjšin je Jernej Zupančič, ki je poleg tega raziskave usmerjal tudi na področje medetničnih odnosov in kriznih območij po svetu ter s tem posredno in neposredno tudi geopolitike; tej se je predvsem z vidikov varnosti posvečal tudi **Filip Tunjić** (rojen 1953) (Tunjić, 2004). Skupni imenovalac je identiteta; skupinska (kolektivna) določenih (večinoma etnično) definiranih skupin prebivalstva, pa tudi prostora (Paasi, 1996).

Ob zelo hitrem razmahu politične geografije kot ene od panog geografske vede je bilo na mnogih univerzah po Evropi veliko prilagoditev in improvizacij, ne da bi se posebej poglobljali v strukturo, teorijo in aplikativne možnosti političnogeografskega razmišljanja. To je sicer omogočilo hitro širjenje panoge in njeno akademsko ustoličenje, žal pa sta velik emotivni nalet ob sicer velikih

stvarnih spremembah v Evropi (evropski integracijski procesi) in na Balkanu (državljanske in medetnične vojne) ter širjenje napetosti na robovih (starih!) geopolitičnih blokov nekritično popularizirala to področje. Sklicevanje na »politično« je imelo in še vedno ima podobno kot »trajnostno« ali »ekološko« pozitiven javni eho, je privlačno in zato uporabljeno pogosteje, kot bi bilo to primerno. Na številnih konferencah politične geografije so se zato širile ideje o »brezmejni Evropi« in o percipiranju političnih meja kot apriorni oviri, podobno kot so bili apriorno nevarni vsi nacionalizmi. Panoga je naravnost silila v površno in všečno ideologizacijo. Ko je prišlo do konfliktov na evropskem vzhodu, je bila razglašena »nova realpolitika« (oziroma: »vrnitev realpolitike«). Strokovna javnost je z nekaj izjemami lagodno prezrla, da je realpolitika »delovala« ves čas, le zazrtost v ideal politične fikcije (tipičen produkt te všečne ideologije je »Evropa brez meja«) je zamegljevala pogled na dokaj jasno demonstracijo merjenja razmerij moči že na Balkanu in pozneje. Mnoge političnogeografske študije so prav zaradi sistemske metodološke napake (ignoriranja realnosti) zamudile priložnost pravočasnega aplikativnega reagiranja tudi malo pozneje, ko se je začela serija »migracijskih« kriz. V obeh primerih pa so bili akterji isti, njihova sredstva deloma različna, smer delovanja podobna in učinki zelo različni. Kritično je mogoče ugotoviti precejšnjo mero kampanjskosti in celo profesionalno mejnega voluntarizma tudi na področju politične geografije. Če to primerjamo na primer z izkušnjo študij o narodnem vprašanju, manjšinah in/ali nacionalizmu, se ponuja veliko vzporednic, žal tudi ta, da se politične elite niso iz preteklih napak naučile skoraj ničesar, znanstvena sfera na področju politične geografije pa jim je do določene mere iz naivnosti ali pa servilnosti namerno potrjevala mere iluzornosti. Ta pojav je splošen in razširjen v Evropi in drugje ter predstavlja določeno razvojno težavo političnogeografske panoge, podobno kot so različni »kritični« pristopi (na primer kritična geopolitika) prej ovira kot podpora.

Politična geografija se od države do države precej razlikuje, kar se razlaga kot odraz prizadevanj k uporabnosti panoge ter obenem navezanosti na politične in zgodovinske izkušnje upravljanja s prostorom v določenem državnem okolju. Po tej drugi premisi naj bi bila panoga neke vrste zrcalna slika izkušenj in praks. Vendar pa kaže to tudi na precejšnjo tematsko širino političnogeografskega področja in tudi na relativno mladost panoge, ki še išče primerne razlage in

koncepte o lastnem področju, načinu dela ter teoretični utemeljenosti. Delovna področja politične geografije so precej na robu utečene predstave »geografskega«; manjšine, politične meje, volitve in volilno obnašanje, administrativna organiziranost ter členitve državnih ozemelj pač niso videti predmet geografije. V času precejšnje konkurence med vedami pa je geografizacija doslej negeografskih del dobrodošlo opravilo, ki širi in tudi pogloblja področje geografije v celoti. V slovenski geografiji, ki (še vedno) stavi na konja geografske kompleksnosti, pa so prav »robne« geografije preizkusni kamen položaja naše vede v sklopu humanističnih in družboslovnih disciplin. Ob stoletnici je to veliko bolj izziv kot problem.

Slika 89: Boštjan Rogelj predava na kongresu geografov Bosne in Hercegovine leta 2008 (foto: B. Repe).

Študent z aktovko in kravato: izkušnja študenta geografije 20. stoletja

Razmišljati in pisati o študiju in vlogi geografije v obdobju njene rasti naj ne bi bilo pretirano težko. Verjamem pa, da vsakdo izmed nas »upokojenih profesionalcev«, aktivnih strokovnjakov in učiteljev ter zainteresiranih laikov doživlja geografijo

drugače. Osebnost sem geografijo doživljal v trojni vlogi: a) kot notranji, t. j. genski zapis, b) kot vsebino, vredno študija in raziskovanja ter c) kot posredovanje razumevanja prostorske stvarnosti mlajšim rodovom in drugim deležnikom v domovini in tujini. V tem zapisu obujam pretežno spomine na študijska leta, ki so bila prepletena z delom/zaposlitvijo in so jih zapolnile bolj ali manj srečne in vesele dogodivščine, a tudi nevspešne situacije in dogodki.

Študirati sem začel na Univerzi v Ljubljani v zgodnjih šestdesetih, končal pa v osemdesetih letih prejšnjega stoletja na Univerzi Edvarda Kardelja. Diplomске listine sem prejemal iz iste visokošolske institucije v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji. Ustanova, kakorkoli se je že imenovala v socialistični Jugoslaviji, je bila cenjena doma in na tujem. Leta dodiplomskega študija so temeljila na predavanjih, terenskih vajah in redkih skriptah. Ni potrebno poudarjati, da faksiranje, internet, Facebook, PowerPoint in e-študij še niso bili niti v povojih. Vizualno predstavo so na predavanjih generirale splošne in tematske karte ter diapozitivi. Ob koncu mojega študija so za desetletje in več zavladale prosojnice. Profesori so zahtevali znanje iz zapiskov, ki naj bi povzeli njihova (večinoma) urejena, jezikovno zlikana in pogosto prebrana predavanja. Ocenjevanje študentovega znanja je temeljilo na pogovoru s profesorjem; o možnostih, ki jih nudi preverjanje le-tega s testi, se (še) ni razmišljalo. Obdobje nas je kdo od profesorjev oziroma asistentov usmeril v analizo statističnih podatkov, izdelavo enostavnih tematskih kart (na tej osnovi) in branje člankov v tujejezičnih strokovnih revijah ter v poročanje o dognanem oziroma v obnovo zapisanega. Ker so se te obveze občasno časovno prekrivale, so vzbujale med študenti obilo negotovosti. Pred prihodom učitelja v predavalnico smo se študenti sproščeno pogovarjali, klepetali; ob prihodu in odhodu profesorja smo študentje (v znak spoštovanja) vstajali. Ko danes obujam spomin na tisto obdobje, se zdi, da se to z današnjimi časi sploh ne more primerjati. Izkušnje iz zadnjih desetih let poučevanja na Univerzi na Primorskem pričajo, da so se obnašanja/ navade študentov spremenile. Pred, med in po predavanjih so zatopljeni v svoje i-Phone in i-Pade ter MacBooke. Le upal sem lahko, da je bil njihov entuziazem gledanja v ekran telefona oziroma prenosnika povezan z vsebino predavanja.

V šestdesetih letih prejšnjega stoletja, ko televizije in računalnikov še ni bilo, so za zapolnitev dneva in »obremenitev možganov« in razvedrilo bile na voljo le knjige, tedniki, dnevniki (kot Slovenski poročevalec, Tovariš, Pavliha ali Politikin

Zabavnik) ter gramofon in radio. To je bil čas večernega poslušanja komentarjev (v angleščini) in glasbe na Radiu Luxemburg, tj. Otisa Reddinga, Elvisa Presleyja, Beatlesov in Rolling Stonesov. Ob jutrih me je prebujal radio AFN (Vicenza) z dnevnimi novicami in ameriško country in blues glasbo. Tako kot danes vemo, kje smo bili za »9/11«, tj. 11. septembra 2001 (no, morda vedo to le Američani), vem tudi jaz, kje sem bil, ko so 22. 11. 1963 na tem radiu kot prvi poročali o atentatu na Johna F. Kennedyja v Dallasu. Umiral sem si zobe in bil tik pred odhodom na logaško železniško postajo in na predavanja v Ljubljano.

Menim, da mi je bila geografija položena v zibko. Prepričan sem, da so talenti gensko pogojeni in da z mobilnostjo posameznika postajajo le še izrazitejši. Teta je bila, pravijo, stroga učiteljica geografije in matematike, oče železničar v rangi »srednjega managementa«. Kot osnovnošolec sem vsak dan nestrpno čakal na dostavo Slovenskega poročevalca, na katerega je bila teta naročena, da bi v njem prebiral podlistek o odkrivanju skrivnostnega Machu Picchuja, kjer žal še nisem bil. Moje zgodnje otroštvo so zaznamovale tudi nočne vožnje med Zrenjaninom, očetovim delovnim mestom, in Logatcem, domicilom družine. Skozi odprto okno kupeja sem občudoval iskre mogočne lokomotive JŽ 06 (Borsig), in se čudil množici potnikov na postajah z napisi: Панчево – Pančevo, Стара Пазова – Stara Pazova, Винковци – Винковци, Славонски Брод – Славонски Брод, Загреб – Загреб, Зидани мост – Зидани мост, Лjubljana – Лjubljana ... V petdesetih letih prejšnjega stoletja, v »svinčenih časih komunizma«, sem z materjo kot dvanajstletni fantič z vlaki in ladjo odpotoval k sorodnikom v Minnesoto. V ZDA sem bil skoraj hkrati z mojim velikim geografskim soimenjakom (Melik, 1956! Maturo sem »ubranil« s tezo o ameriški industrijski revoluciji in ga vestno citiral. Še pred srečanju z učiteljico geografije (in nemščine) na Filozofski fakulteti sem ameriško izkušnjo še dvakrat ponovil. Z razglednico New Yorka sem osvojil srce soproge. Lahko bi rekel, da sem z univerzitetno geografijo »poročen« tako dolgo kot z njo. Realna geografija, geografska stvarnost, ki sem jo na potovanjih kot deček, učenec in dijak izkusil, me je zasvojila!

Že zgodaj, takoj na začetku študija, sta me zaznamovala turizem in politična geografija. Prvi kot delovno okolje, druga kot drama, personalizirana v osebi Vidala de La Blacha. Najprej je adolescenco zaznamoval slednji. (Le kdo bi takrat slutil, da mi bo v stroki prav on čez dobrih 20 let nakazal profesionalno pot!).

Wikipedija o njem zapiše, da je bil francoski geograf, ki velja za ustanovitelja sodobne francoske geografije in začetnika francoske geopolitične šole. A kaj, ko tega 10. junija 1964 še nisem vedel. Izpit iz Uvoda v geografijo se je materializiral v oceno »nzd (1)« in vpisom v indeks (razpon ocen od 1 do 5). Mladi dr. Igor Vrišer je bil neizprosni. Najvišjo in edino visoko oceno (»pd (4)«) sem v prvem letniku (presenetljivo) prejel pri predmetu Predvojaška vzgoja. Ko se danes sprašujem o vzrokih za svoj neuspeh, se zdi, da se v postojnski gimnaziji nisem naučil študirati. Vsi predmeti razen francoščine in matematike so se mi tam zdeli neznansko lahki. V amfiteatralni predavalnici št. 2 v pritličju FF pa je bilo vse tako naporno: »Uvod« med 13. in 15. uro, neskončno velika predavalnica, učitelj v njej izgubljen nekje za oddaljenim katedrom, moje misli popolnoma drugje ... Odličnjak, danes bi rekli »zlato maturant«, sem »pogrnil« na celi črti. Na prvem izpitu. Primoran sem bil odložiti študij – pavzirati.

Sledilo je leto, ko sem se začel učiti študirati (povzetki snovi na miniaturnih kartončkih, simuliranje izpita s snemanjem na magnetofonski trak ...), in leto, recimo temu »uporabne geografije«. Starši so menili, da takrat priljubljen svobodomiselní življenjski stil (»flower power«) ne pride v poštev. Moj prispevek k družinskemu proračunu bo dobrodošel, so dejali. Pod okrilje me je vzel Kompas Jugoslavija. Z »ameriško angleščino« in »švabsko nemščino« so me vpregli v vodenje turističnih skupin programa Klasična Jugoslavija. Izkušnje pri srednješolskem, sezonskem delu s tujimi turisti v Postojnski jami so mi prišle še kako prav. Zagreb, Banja Luka, Jajce, Sarajevo, Mostar, Dubrovnik ter vrnitev ob jadranski obali so zaznamovali ne le leto študijskega pavziranja, temveč vse poletne mesece do diplom na prvi in drugi stopnji študija. A te so bile v letu pavziranja še oddaljena prihodnost. Študentske klopi sem na obeh stopnjah študija grel 7 let. Na to nisem ravno ponosen. Fizična geografija, geomorfologija mi ni prav dišala. Vendar mi zagrizenosti doseči zastavljen cilj in vztrajnosti nikoli ni zmanjkalo. (Kot pravijo, da velja za vse rojene v znamenju kozoroga!). Moj »šlif« (brušenje) pri delu s turisti se je odražal tudi na hodniku in v predavalnicah Oddelka za geografijo. Na predavanja sem prihajal s kravato in poslovnim kovčkom. Tajnica oddelka je spraševala naokrog: »Le kdo je ta mladi predavatelj z aktovko?« Predavanja sem obiskoval vestno, strumno vstajal pri prihodu in odhodu profesorja v/iz predavalnice, pri predavanjih sem sodeloval, zapisoval in spraševal. Izgled in izkazan (pretiran) interes me je ločil

od tovarišev v letniku. Občasno sem bil deležen bodic sicer dragih mi študijskih kolegov, prijateljev. Postal sem atipičen študent: študent s kravato, »štrebar«.

Slika 90: Kompas Yugoslavia: Anton Gosar in ameriški Slovenki, Sarajevo 4. 7. 1970 (Arhiv: A. Gosar).

Na germanistiki sem študij zašpilil z »geografsko preverbo« romana Smrt v Benetkah, nobelovca Thomasa Manna. Dodiplomski študij na geografiji pa je kronalo diplomsko delo »Pomen turistične agencije Kompas za slovensko prebivalstvo in slovenski prostor«. Zgodnja sedemdeseta leta prejšnjega stoletja so bila za slovensko geografijo pomembna prelomnica. Podobno kot v fizični geografiji, kjer je bila analiza ozadja/vzrokov za obstoj/izgled pokrajine ustaljen raziskovalni prijem, se je s socialnogeografsko teorijo/metodologijo začel proces, ki naj ne bi le opisoval in na podlagi statičnih, historično in statistično preverljivih dejavnikov razlagal prostor, ampak bi naj z motivi in aktivnostmi, ki so bile skladne z interesi obstoječih družbenih skupin in njih življenjskim slogom, ovrednotil in razložil obstoječo ter deloma tudi predvidel prihodnjo prostorsko strukturo/stvarnost. V ta kontekst je sodila tudi moja diploma. To, da so bili zaključki rezultat analize kadrovske strukture, številnih potnih nalogov (šoferjev in vodnikov), letnih poročil podjetja

(prostocarinske prodajalne) itn., je dalo izdelku posebno težo. Zanj so, po zaslugi profesorja Vladimira Klemenčiča, slišali tudi na Ekonomsko-geografskem inštitutu Münchenske univerze. Teden dni po zagovoru, ko sem bil že pripravljen na novo sezono turističnega vodenja, mi je profesor sporočil, da je na tamkajšnjem projektu o proučevanju jugoslovanskega turizma prosto delovno mesto. Odločitev je bila težka. Idrijska gimnazija me je že imela v evidenci za jesenska predavanja, pri Kompasu sem že dvignil potni nalog za naslednje potovanje. Po neprespani noči je padla odločitev o delovnem angažmaju in okolju: Nemčija!

Navodila za pisanje tega esaja navajajo, da bi naj vanj vključili »spomine, kritike, vizije, analize in anekdote ter poglede na študij geografije, na vlogo geografije v družbi in na lastno strokovno življenjsko poslanstvo«. Ponosen sem, da sem znanje črpal iz vedenj velikih imen slovenske geografije. Z izjemo profesorja Melika so mi na dodiplomskem študiju predavali vsi eminentni predstavniki slovenske geografije. Spoštljivost do njih je bila vedno samoumevna. 50 let pozneje in z zornega kota zaslužnega univerzitetnega profesorja bi svojim takratnim profesorjem lahko očital le obdobje »geografsko leporečje« – z izrazito prisotnim geografskim determinizmom, neskončno ponavljanje določenih vsebin, vsebinsko neorganiziranost oziroma izostanek postopnosti, pogosto enciklopedičnost posredovanega znanja, pomanjkanje učiteljskih gostovanj (glede na politične okoliščine bi pričakovali vsaj predavanja učiteljev iz drugih republik nekdanje države), pogosto opisovanje (po)krajine – brez navedbe vzrokov za zatečeno podobo. Pohvaliti pa velja mnoge programske vsebine in številna medgeneracijska druženja. Predvsem dvostopnost študija, kjer sta obe stopnji zagotavljali zaposlitev; neposreden, osebni stik študentov in učiteljev tako v strokovnem okolju kot ob družabnih srečanjih (brucovanja, raziskave, simpoziji) ter bogat nabor terenskih vaj v Sloveniji in po Jugoslaviji. V spominu so mi ostale le nekatere: »Vrišerjevo« hribovito Zasavje, »Kunaverjev« alpski Bohinj, »Gamsova« kraška Krajna vas, (ob vrnitvi domov sem s kože snel kar 27 klopov), »Pakove« poljane Srema v Vodžincih (nočni vlak in šolska telovadnica) in nenazadnje, ob tradicionalni »Klemenčičevi« avstrijski Koroški, tudi prva mednarodna strokovna ekskurzija na Slovaško, Češko in v Nemčijo pod njegovim vodstvom.

Na tem mestu bi se moj sestavek lahko zaključil. A zdi se, da ga ne morem, saj sta bila pred menoj še magistrski in doktorski študij ter vojaščina. Izkušnje slednje bom izpustil. Nekaj manj kot 20 naslednjih let sta se v mojem življenju prepletala

podiplomski študij in zaposlitev. Če se malce pošalim, sem materializiral pojem »vseživljenjsko učenje«. Najprej na Bavarskem. Ob pomoči štipendije DAAD sem proučeval zdomstvo. Vzporedno sem prispeval še k družinski in strokovni povezanosti avtorja socialnogeografske teorije prof. Karla Rupperta in v le-to prepričanega zagovornika prof. Vladimirja Klemenčiča. Privarčevana sredstva iz obdobja delovanja na področju turizma so mi namreč omogočila nakup novomeškega mini morrisa 1000, s katerim sva s profesorjem pogosto brzela na relaciji Ljubljana–München (in po zamejstvu). Sopotnik je med vožnjo razvijal strokovne ideje in koncepte; prometni režim, zastoji in avtomobili ga niso zanimali. Ohranjati stik s prometom, avtom in konverzacijo v kabini je bila prava umetnost. Nezgode, ki bi se jih lahko pripisalo izključno avtomobilu, so bile redke, a pogosto tudi mučne. Denimo, ko je bilo za prečenje Ljubelja v sneženju treba »štopati« Malejev traktor, ali ko je gorivo zalivalo avtomobilske svečke in sva za pot iz Ljubljane v Železno Kaplo, na posvet s koroškimi gospodarstveniki, potrebovala kar 4 ure (in povsem zamudila na srečanje – mobilne telefonije še ni bilo). Na hodnikih FF se je moja identiteta z leti začela enačiti s pojmom »Klemenčičev sofer«. Na enem od teh potovanj sem mimogrede ujel novico, da je ameriško veleposlaništvo objavilo razpis za Fulbrightovo štipendijo. Kot asistent sem takrat s kolegi usklajeval terenska dela na Goriškem. Ob jutrih je bilo ravno dovolj časa, da mi je uspelo napisati vlogo, ki je sovpadala z vsebino razpisa in mojo pod mentorstvom prof. Matjaža Jeršiča zasnovano doktorsko tezo o počitniških bivališčih. Kak zlobnež bi gotovo pripomnil, da sem vlogo podzavestno napisal v želji, da bi ušel »prilepljeni« identiteti. Vendar sem ponosen, da mi je v tistem letu (1979) uspelo dvoje: a) v najino družino je vstopil sin in b) po treh testnih terminih v Beogradu (intervju, jezik, splošno in strokovno znanje) sem bil izbran med 641 kandidati. Šest mladih jugoslovanskih podiplomskih študentov nas je naslednje leto odšlo na različne ameriške univerze. Pod mentorstvom prof. Nicka Helburna sem obiskoval predavanja na rednem podiplomskem študiju Univerze Kolorado v Boulderju. V registru tamkajšnje univerze me, po letu dni študija in petih izpitih, (še vedno) vodijo kot »alumni« z zaključenim magistrskim študijem. Redno mi pošiljajo univerzitetno glasilo in vabijo na prireditve ter spodbujajo k financiranju študijskih in drugih, predvsem športnih programov univerze. Z zagovorom doktorata se je pol desetletja pozneje, tik pred osamosvojitvijo Slovenije, zaključila moja študijska odisejada.

25 let mi manjka do praznovanja osebne 100-letnice. Ob visoki obletnici poučevanja in geografskega raziskovanja na Slovenskem se sprašujem: Ali je bil moj doprinos v stroki ustrezen, viden in priznan? In še: Ali me oziroma me je geografija osrečevala? Pravijo, da se učitelj/raziskovalec lahko strokovno upokoji, ko zasadi drevo, več dreves. Pri tem so mišljeni raziskovalni dosežki in inovacije ter ljudje, ki njegovo strokovno smer nadgrajujejo in v katerih so se njegova razmišljanja zasedla. Asistenti, doktoranti, desetina magistrantov in množica diplomantov, ki sem jim bil mentor, pričajo o množici dreves, o gozdu, ki sem ga zasadil. Ponosen sem nanje in na njihove dosežke v današnji digitalni dobi. Kot svoj dosežek v analogni dobi pa vidim tudi dejstvo, da so se korenine »mojih dreves« razrastle tudi v mednarodnem strokovnem okolju. Vsestransko sem se 30 let razdajal na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani (in še kje). Bil sem in sem še vedno zelo radoveden; posledično sem si postavljaj cilje, ki so dajali odgovore na zvedavost in ustrezali mojemu talentu. Brez delovnih zadolžitve si nisem znal predstavljati dneva. Delovne naloge pogosto niso bile izključno v domeni »hard-line« geografije, a vse po vrsti sem poskušal reševati pragmatično. Bil sem čisto nasprotje ideji skupine Zmelkoov o »ležanju na plaži, s čivavo na straži«.

Smisel življenja sem videl v tem, kar me je veselilo. Ko se oziram izključno na prehojeno študijsko, a tudi delovno in življenjsko pot, ne morem mimo tega, da ne bi citiral Toneta Pavčka (Pavček, 1993; 2007):

POPOTNIK

Ko hodiš, pojdi zmeraj do konca.
Spomladi do rožne cvetice,
poleti do zrele pšenice,
jeseni do polne police,
pozimi do snežne kraljice,
v knjigi do zadnje vrstice,
v življenju do prave resnice,
a v sebi – do rdečice
čez eno in drugo lice.

*A če ne prideš ne prvič ne drugič
do krova in pravega kova,
poskusi vnovič
in zopet in znova.*

Tak sem bil in sem!

Anton Gosar

4.4.6 Turizem in rekreacija ter slovenska geografija

Dejan Cigale

Zaradi hitro naraščajočega pomena turizma po drugi svetovni vojni so se z njim že zgodaj začeli ukvarjati tudi slovenski geografi. Posamična geografska dela na temo turizma in prostega časa so se pojavljala že v petdesetih letih (Vrišer, 1957; Gams, 1959), od šestdesetih let 20. stoletja naprej pa je bilo to področje redno deležno pozornosti s strani številnih geografov, kar je mogoče povezati tudi z razmahom turizma in posledičnim povečevanjem njegovih raznovrstnih učinkov.

Število objavljenih del v šestdesetih letih je bilo sicer razmeroma skromno, a nikakor ne zanemarljivo. Objavljena so bila predvsem različna krajša dela, npr. prispevek Gamsa (1963) o jamskem turizmu, prispevka Jeršiča (1967a; 1967b), ki sta obravnavala vplive turizma na razvoj Bleda, prispevek Mezeta (1968) o hribovskih kmetijah in »kmečkem turizmu« ter Jeršiča (1968) o sekundarnih počitniških bivališčih v Sloveniji in zahodni Istri. Problematiki zdraviliškega turizma se je posvečala doktorska disertacija Ilga (1968). Nekatera dela so sicer obravnavala širšo problematiko družbene geografije proučevanih območij, a so pri tem veliko pozornosti namenjala ravno turizmu (Jeršič, 1965; M. Vojvoda, 1965). Že leta 1963 je bil objavljen učbenik *Turistična geografija* (Bračič 1963), v katerem je avtor obširno in sistematično obravnaval turizem kot geografski pojav.

Od sedemdesetih let naprej se je geografija turizma in prostega časa tudi v Sloveniji dokončno vzpostavila kot uveljavljeno raziskovalno področje. Število del, ki so obravnavala s tem povezana vprašanja, se je postopoma povečevalo in

ta trend se je nadaljeval tudi v 21. stoletju. Vzporedno s tem se je povečevala tudi vsebinska raznovrstnost geografskih del. Obravnavala so različne pojave, nekateri področja pa so bila pri tem pogostejše deležna pozornosti. Med vsebinami, ki so v večji meri vzbujale zanimanje geografov, je mogoče omeniti naslednje:

- pojav sekundarnih počitniških bivališč (npr. Jeršič 1968; Plut 1977a; Gosar 1981, 1982; Koderman, Salmič, 2013; Koderman, 2014);
- prostočasno ravnanje prebivalstva, povezano z izletniškimi potovanji oziroma bližnjo rekreacijo (Jeršič, 1984, 1998; Cigale, 1999);
- obravnava turizma na regionalni/lokalni ravni (Dekleva, 1987; Jeršič 1987a);
- različne oblike turizma, kot so jamski (Kranjc, 1990; Tičar in sod., 2018), zdraviliški (Sore, 1974; Horvat, 2000), temačni (*Dark tourism ...*, 2015), turizem na kmetiji (Krišelj, 1981; Cigale, Lampič, Potočnik Slavič, 2013; Potočnik Slavič, Schmitz, 2013), turizem korenin (Koderman, 2015) ...;
- turizem in rekreacija v povezavi z zavarovanimi območji (npr. Plut, 1999; Plut in sod., 2008; *Zavarovana območja ...* 2004; Jurinčič, Popič, 2009);
- odnos med turizmom in okoljem (Plut, 1981; Jeršič, 1989; Cigale 2004, 2006; Mrak 2009a, 2009b; Repe, Mrak 2009; Vrtačnik Garbas 2009a; Jurinčič 2004, 2005);
- podnebne spremembe in njihov vpliv na turizem (Jurinčič, 2007; Vrtačnik Garbas, 2008, 2009b; M. Ogrin in sod., 2011);
- vpliv političnih sprememb na območju nekdanje Jugoslavije na razvoj turizma (Gosar, 2001, 2005);
- razvoj turističnih krajev (Horvat, 2000; Vrtačnik Garbas, 2005; Cigale, 2012);
- trajnostni razvoj turizma (Gosar, Jurinčič 2003; Plut 2006a; Vintar Mally 2006).

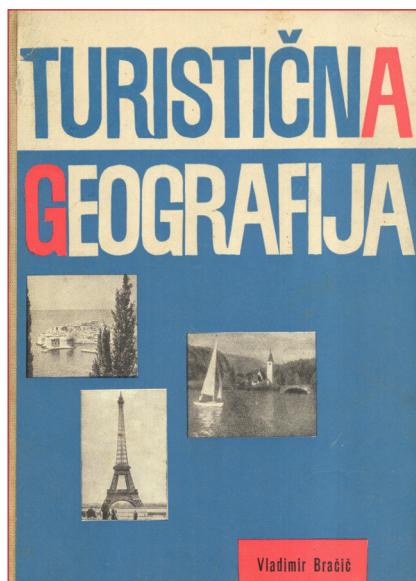
Pričujoči seznam tematik predstavlja le omejen izbor iz vsebinsko precej bolj raznolike geografske produkcije. Večinoma gre pri teh naslovih za članke, ki so izšli v različnih revijah ali pa v zbornikih, ki so zajemali raznovrstne vsebine; med slednjimi je zaradi njihove številčnosti treba posebej omeniti prispevke v zbornikih zborovanj slovenskih geografov (npr. Gosar, 1981, 1987; Kranjc, 1990; Krišelj, 1981; Sore, 1974; Dekleva, 1987; Jeršič, 1987a). V nekaterih primerih je bilo vsebinsko težišče zbornikov ravno na področju geografije turizma. Takšen

primer je med drugim zbornik jugoslovanskega geografskega simpozija z naslovom *Geografija turizma in regionalno prostorsko planiranje* (1977), ki je bil v celoti posvečen vprašanju turizma in rekreacije, v novejšem obdobju pa je v tem kontekstu mogoče omeniti publikaciji *Zavarovana območja in njihov pomen za turizem* (2004) ter *Dark tourism* (2015).

S področja geografskega raziskovanja prostega časa, rekreacije in turizma je v tem obdobju izšlo tudi nekaj monografskih del. Jeršič je obravnaval problem bližnje rekreacije (Jeršič, 1998) in prostorskega načrtovanja rekreacije (Jeršič 1999), Horvat (2000) je predstavil svoja proučevanja zdraviliškega turističnega kraja Rogaška Slatina, Koderman (2015) turizem iskanja korenin ... Na drugi strani so publikacije, pri katerih je sodelovalo več avtorjev. Novejša tovrstna dela so, na primer, *Okoljski učinki prometa in turizma v Sloveniji* (2009), *Geografsko raziskovanje turizma in rekreacije v Sloveniji* (2014) in *Razvoj turistične destinacije na primeru občine Kamnik* (2019).

V doslej omenjenih delih so bile obravnavane številne nove teme in ugotovimo lahko, da se je ravno geografija v Sloveniji prva lotila nekaterih pomembnih vprašanj, povezanih s turizmom in rekreacijo, npr. **vplivov turizma na preoblikovanje oziroma razvoj naselij** (Jeršič, 1967a, 1967b), **pojava sekundarnih počitniških bivališč** (npr. Jeršič 1968, 1987b; Plut 1977a; Gosar, 1981, 1982), **vrednotenja pokrajine za turizem** (Plut, 1976, 1977b; Krišelj, 1979; Horvat, 1990), **rekreacije v kontekstu prostorskega planiranja** (Jeršič, 1977), **odnosa med turizmom in okoljem** (Plut, 1981; Jeršič, 1989), **izletniških potovanj oziroma bližnje rekreacije** (Jeršič, 1984) in drugih.

Razvoj geografije turizma in prostega časa je bil ves čas vpet v družbeno dogajanje in še zlasti povezan s spremembami na področju turizma in prostega časa. To se je kazalo pri obravnavanih vsebinah, ki so v precejšnji meri odražale pojave, relevantne v določenih obdobjih. Na drugi strani je bil pomemben tudi institucionalni okvir, znotraj katerega so delovali geografi, ki so se posvečali (tudi) področju turizma in prostega časa. Tako je npr. kadrovska razširitev Oddelka za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani v šestdesetih letih prejšnjega stoletja vplivala na **pojavnost geografije turizma kot samostojne pedagoške in raziskovalne smeri**, vzpostavitev novih univerzitetnih središč pa na decentralizacijo geografskega raziskovalnega dela na področju geografije turizma ter na večjo vsebinsko in idejno heterogenost.

Slika 91: Leta 1963 je Vladimir Bračič izdal učbenik *Turistična geografija*, v katerem je sistematično obravnaval turizem kot geografski pojav.

4.4.6.1 Geografija turizma in prostega časa v okviru študija geografije na ljubljanski univerzi

Za razvoj geografskega raziskovalnega dela na področju geografije turizma in prostega časa je bil ključen tudi razvoj na pedagoškem področju. S turizmom in prostim časom povezane vsebine so bile že zgodaj vključene v študijske programe na Filozofski fakulteti (Kodre, 2010). Predmet, ki se je eksplicitno ukvarjal s področjem geografije turizma, se je na Oddelku za geografijo prvič pojavil v študijskem letu 1961/1962, ko je **Marjan Žagar** začel predavati Turistično geografijo. Predavanja s tega področja so se (vsaj obdobjno) po svojem obsegu razširila in vsebovala tudi nekatere specifične vsebine (npr. vodniška služba).

Marjan Žagar je predaval do vključno študijskega leta 1980/1981, torej do svoje smrti. V študijskem letu 1982/1983 ga je nadomestil **Matjaž Jeršič**, ki je potem opravljal večino predavanj s tega področja vse do konca devetdesetih let. Prevezel je tudi **usmeritev Geografija turizma**, za katero je pred tem skrbel M. Žagar in ki se je prvič pojavila že v šestdesetih letih (Kodre, 2010). Po njegovi upokojitvi je ta predavanja prevzel **Anton Gosar**, ki je že pred tem sodeloval pri predmetih, povezanih s področjem geografije turizma. A. Gosar je izvajal

ta predavanja do vključno študijskega leta 2003/2004. Za tem je bila geografija turizma na Oddelku za geografijo za nekaj let prisotna le v okviru predmeta Geografija turizma v enem samem (drugem) letniku. Ponovni začetek usmeritve je bil v študijskem letu 2007–2008, ko je predmete v okviru usmeritve prevzel **Dejan Cigale**.

V študijskem letu 2009–2010 se je začel izvajati bolonjski študijski program. V okviru prve stopnje tega programa je bil področju geografije turizma posvečen le del enega predmeta, in sicer Geografije turizma in prometa. Začetek bolonjskega programa na 2. stopnji je bil v letu 2011/2012. Tedaj je zaživel **modul Geografija turizma in prostega časa**, ki je zajemal tri predmete, in sicer Geografija gora in zavarovanih območij (kjer so sodelovali **Irena Mrak** – do leta 2014, **Matej Ogrin** in **Dejan Cigale**), Geografija turističnih območij (**Dejan Cigale**) ter Turizem in trajnostni razvoj (**Dejan Cigale**). Takšna shema je ostala do danes, tj. leta 2019.

V vsem tem času so kot asistenti ali pa v drugačnih vlogah na Oddelku za geografijo v okviru vsebin s področja geografije turizma delovali še nekateri drugi geografi, na primer **Igor Jurinčič**, **Irma Potočnik Slavič**, **Irena Mrak**, **Katja Vrtačnik Garbas**, **Nejc Bobovnik** ... Poleg tega kaže omeniti še nekatere zunanje sodelavce/predavatelje, ki so v posameznih obdobjih v različnih oblikah sodelovali pri izvajanju študijskega programa, npr. **Janez Planina** in **Tanja Mihalič** (rojena 1960).

Odrz pedagoškega dela na tem področju so tudi številne diplomske in druge zaključne naloge. Za ilustracijo lahko služi podatek, da je na Oddelku za geografijo FF UL samo v desetletnem obdobju 2009–2018 nastalo kar 108 diplomskih del in zaključnih seminarskih nalog, v katerih se pojavlja ključna beseda »geografija turizma«, temu pa je treba prišteti še 10 bolonjskih magistrskih del.

Geografija turizma se je od svojih skromnih začetkov, o katerih bi lahko zares govorili šele od šestdesetih letih 20. stoletja naprej, postopoma vsebinsko širila in se raziskovalno lotevala čedalje širšega spektra relevantnih vsebin, kar je bilo vsaj deloma povezano tudi s številom geografov, ki so svoj raziskovalni in pedagoški interes usmerjali tudi na to področje. Drug razlog gre iskati v naraščanju pomena turizma kot gospodarskega in družbenega pojava. Omenjena vsebinska širitev ni bila povezana le s povečevanjem števila geografov, aktivnih na tem področju, ampak so se s temi vprašanji začele ukvarjati tudi različne geografske institucije.

Slika 92: Sluša telji Geografije gora in zavarovanih območij pod vodstvom Mateja Ogrina (sedi v ozadju) in Dejana Cigaleta (stoji) na terenskih vajah na Komni (foto: B. Repe).

Če je bilo pedagoško delo dolgo omejeno le na ljubljansko filozofsko fakulteto, se je postopoma razširilo tudi drugam, in sicer na mariborsko in primorsko univerzo. Raziskovalno so se s tem področjem ukvarjale tudi različne raziskovalne institucije, pri čemer je treba omeniti Inštitut za geografijo Univerze (pozneje samo Inštitut za geografijo) ter Geografski inštitut Antona Melika SAZU. Ker je v raziskovalnih institucijah vsebina raziskovalnega dela pogojena z vsebino pridobljenih projektov, je raziskovalna kontinuiteta manj razvidna, vendar vseeno prisotna, saj so bile tovrstne vsebine večkrat predmet obravnave.

Področje geografije turizma je v Sloveniji daleč najdlje prisotno na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani, ki je geografska institucija z najdaljšo tradicijo. Velik del v pričujočem prispevku omenjenih avtorjev je deloval (tudi) na tem oddelku. Še zlasti to velja za obdobje Jugoslavije, pozneje pa se je to začelo spreminjati. Oddelek za geografijo je imel pri razvoju geografije turizma posebno vlogo, saj je skrbel za kontinuirano izobraževanje na tem področju, posamezniki, ki so bili v te procese pedagoško vključeni, pa so na tem področju tudi raziskovalno delovali. Ena izmed posledic tega je, da je danes geografija turizma in prostega časa uveljavljeno geografsko raziskovalno

področje in mogoče je pričakovati, da bo geografija tudi v prihodnosti pomembno pripomogla k boljšemu razumevanju teh pojavov, ki v precejšnji meri zaznamujejo sodobno družbo.

4.4.7 Geografija prometa

Matej Ogrin

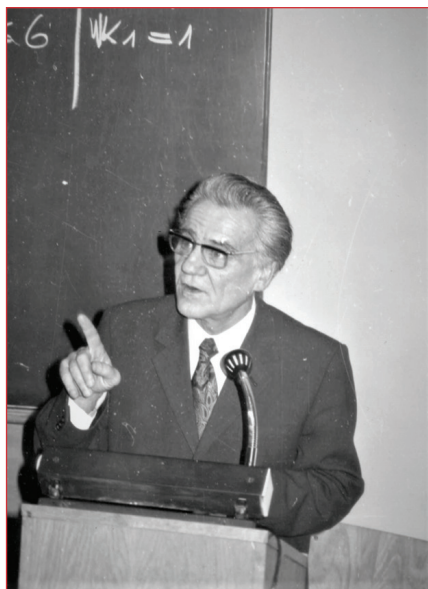
Prometna geografija je v okviru slovenske geografije začela samostojno pot s strokovnimi deli v šestdesetih letih 20. stoletja, pri čemer seveda ni bila prezrta niti prej v kontekstu raziskovanja in opisovanja družbenogeografskih procesov, kot tudi prometa samega. O prometni geografiji kot samostojni vedi pred tem obdobjem na Slovenskem ne moremo govoriti. Eno prvih del, ki je posvečeno železnicam in datira že v čas predvojne Jugoslavije, je Melikov članek v *Geografskem vestniku* z naslovom *Razvoj železnic na ozemlju Jugoslavije* (1938). Ker je železnica v tistem obdobju pomenila hrbtenico mobilnosti in funkcioniranja prostora, razvoj cest pa je bil v tedanji Jugoslaviji zelo upočasnjen, je poudarek na tem prevoznem načinu razumljiv. Isti avtor je osem let pozneje (1945) pripravil podoben pregled v kontekstu na povezavo s Trstom. V šestdesetih letih 20. stoletja geografija prometa na Slovenskem postopno pridobiva veljavo in v študijskem letu 1968/69 postane samostojni predmet v študijskem programu geografije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. V tem obdobju postanejo vse pomembnejši prispevki **Marjana Žagarja**, ki je oral ledino tudi na pedagoškem področju. Tudi te študije se ukvarjajo s prometno infrastrukturo, a šestdeseta in sedemdeseta leta so poleg še vedno pomembnega železniškega prometa tudi že obdobje pospešene motorizacije ne le Slovenije, pač pa tudi Jugoslavije, zato so njegova raziskovalna dela (Žagar 1967, 1975, 1977) posvečena tako cestnemu prometu kot tudi celotni infrastrukturi. Iz tega obdobja velja omeniti tudi Ravbarjev prispevek, posvečen problematiki tranzitnega prometa (Ravbar 1974).

V znanstvenih razpravah je vse pomembnejša postajala tudi vloga prometa v razvoju mest, naselij, regij in tudi podeželskih območij. Prometne študije so se v osemdesetih posvečale tako problemom v Alpah (Černe, 1984) kot konceptu dostopnosti (Černe, 1986; Pelc, 1989). Za prometno geografijo na Slovenskem je pomembno tudi leto 1991, ko je **Andrej Černe** izdal prvi in do zdaj tudi edini

visokošolski učbenik (skripta), namenjen izključno prometni geografiji *Geografija prometa-metode in tehnike* (Černe, 1991). Učbenik v slovenskem jeziku je izobraževanje geografije prometa dvignil na višjo raven in je predstavljal izvrstno popotnico za študij prometne geografije v samostojni Sloveniji. V devetdesetih letih prejšnjega stoletja se je število področij pod okriljem prometne geografije, ki so zaposlovala slovenske geografe, vse bolj širilo. Verjetno je to tudi posledica krepitve predmeta v okviru študijskega programa geografije na ljubljanski univerzi, saj se je predmet od študijskega leta 1982/83 začel izvajati vsako leto, kar zagotovo vpliva na krepitev stroke in tudi znanstvenega dela na tem področju. V novi državi so bili med poudarki predvsem prometni vidiki obmejnosti (Pelc, Černe, 1993; Pelc, 1994), promet urbanih središč (Pelc, Černe, 1993a), prometni položaj Slovenije (Černe, 1991), potovalne navade (Plevnik, 1998) ipd. Še naprej je rastlo tudi število geografov, ki so raziskave posvetili prometni geografiji. V prvem desetletju 21. stoletja so bile raziskave usmerjene v regionalne vidike prometa (Lorber, 2000, 2003), prometno infrastrukturo in vse bolj tudi v promet in prostorski razvoj (npr. Gulič, Plevnik, 2000) ter dostopnost do javnega prometa (npr. Gabrovec, Bole, 2006). Hkrati se je krepilo tudi proučevanje vplivov prometa na okolje (npr. Cigale, 2002; Božičnik in sod., 2004; Cigale, 2007; Ogrin, M., 2007; Špes, 2009; Plevnik, 2007), kar lahko prepoznamo kot začetek raziskav številnih vidikov trajnostne mobilnosti, ki danes postaja zelo pomemben vidik mnogih prometnih študij ne le v geografiji, pač pa tudi širše.

Zastopanost raziskovalcev in tematik na področju prometne geografije se je še naprej krepila in dosegla tudi druge geografske in geografiji sorodne ustanove (npr. Urbanistični inštitut, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU), v zadnjih desetih letih pa je dosegla tudi področja analiz migracij (npr. Bole, Gabrovec, 2012), javnega potniškega prometa (Tiran in sod., 2015), prometnega onesnaževanja ozračja (npr. Vintar Mally, Ogrin, M., 2015), izobraževanja za trajnostno mobilnost (npr. Resnik Planinc in sod., 2017; Ogrin, M. in sod., 2018), trajnostnega prometnega načrtovanja (npr. Plevnik, 2019), integracije prometnega in prostorskega načrtovanja (Rye in sod., 2011). Prometna geografija je v sklopu slovenske geografije kot znanost prisotna približno pol stoletja. Mejniki uveljavljanja te vede so uvedba študijskega predmeta v sklopu študija na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani v letu 1968/69, njegovo kontinuirano izvajanje od leta 1982/83, izid

prvega slovenskega visokošolskega učbenika na področju geografije prometa leta 1991 in diverzifikacija ustanov, ki se ukvarjajo z izzivi prometne geografije v prvem desetletju novega tisočletja. Lahko rečemo, da so ti mejniki pomembno prispevali h krepitvi te geografske vede v okviru geografije na Slovenskem, hkrati pa predstavljajo dobro osnovo, da bodo prostorski, okoljski in socialni vidiki prometa ustrezno zastopani tudi v prihodnje.

Slika 93: Marjan Žagar je oral ledino na pedagoškem področju geografije turizma in prometa na Oddelku za geografijo FF UL (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

4.4.7.1 Geografija prometa v študijskem procesu na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani

Geografija prometa je kot predmet v programu študija geografije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani dobila svoje mesto v študijskem letu 1968/69, torej 49 let po ustanovitvi študija. To ni presenetljivo, saj gre za razmeroma mlado geografsko vejo, ki je zaživela šele po 2. svetovni vojni. Prepoznana je bila kot del družbene geografije v povezavi z geografijo turizma. Prvi izvajalec predmeta Geografija prometa je bil **Marjan Žagar**. Predmet je predaval do vključno študijskega leta 1980/81. A zdi se, da s tem geografija prometa še ni polno zaživela, saj se do študijskega leta 1982/83 ta predmet ni redno uvrščal na študijski program,

pač pa do študijskega leta 1978/79 na vsaki dve leti, nato dve leti zaporedoma, v letu 1981/82 je spet sledil premor in šele od tedaj najdemo predmet vsako leto na študijskem programu. Nosilstvo predmeta je po M. Žagarju v letu 1982/83 prevzel **Matjaž Jeršič**, šest let pozneje pa **Andrej Černe**. Od študijskega leta 2006/07 je nosilec predmeta **Matej Ogrin**. Čeprav je bila na začetku samostojni predmet, je prometna geografija sodila v sfero ekonomske geografije v povezavi z geografijo turizma. Od tod tudi izvajanje vrsto let bodisi pod enotnim imenom Geografija turizma in prometa ali pa z ločenim poimenovanjem. Čeprav je sčasoma geografska razsežnost prometa prerasla le povezavo s turizmom, je formalno predmet v študijskem programu geografije na ljubljanski univerzi poimensko združen z geografijo turizma tudi danes. V obdobju 2001–2010 je predmet obstajal samostojno. Ponovna združitev je bila posledica programskih sprememb celotnega študija. A ne glede na to se tudi po združitvi geografije turizma in prometa v skupni predmet oba »de facto« izvajata ločeno. Glede na napredek geografske

Slika 94: Spoznavanje prometnih razmer v Ljubljani s kolesi pri terenskih vajah iz Geografije prometa in turizma (foto: M. Ogrin).

znanosti in dejanske učinke obeh dejavnosti v prostoru in družbi nasploh realno ni pričakovati njune vsebinske združitve, saj bi to pomenilo siromašenje obeh vsebin v konceptu geografske znanosti. Predmet je že v četrtem letu izvajanja vključil tudi terenske vaje, ki so sestavni del predmeta. Poleg omenjenih nosilcev so bili med izvajalci geografije prometa še **Jelka Kunaver, Dejan Cigale, Igor Jurinčič, Simon Kušar** in **Katja Vintar Mally**. Zahvaljujoč vsem omenjenim je danes geografija prometa uveljavljena disciplina v sklopu študija družbeno-geografskih predmetov v študijskem programu geografije Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in tako prispeva k rasti geografske znanosti in ustrezni obravnavi prometa v sklopu geografske stvarnosti.

4.4.8 Pol stoletja Geografije podeželja

Irma Potočnik Slavič

»Podeželje je ena najpomembnejših sestavin naše civilizacije – njegov pomen lahko primerjamo s pomenom čebel: če jih ne bo, v nekaj letih civilizacija propade; če uničimo podeželje, bo civilizacija propadla. Seveda je dinamika razvoja večja v mestih, življenjski vrelci, ki so pomembni za napredek, pa so pogosto predvsem na podeželju.«

(M. M. Klemenčič, 2018)

4.4.8.1 Opredelitev podeželja: tako preprosta in hkrati tako zapletena

V začetku 21. stoletja je podeželje v središču (svetovne in slovenske) znanstvene, strokovne in laične javnosti, kot še (verjetno) ni bilo nikoli doslej. In to navkljub dejstvu, da se je v letu 2007 prvič v zgodovini človeštva zgodilo, da je na Zemlji več prebivalcev živelo v mestih kot na podeželju (World Urbanization Prospects, 2004). Ta trend se bo po predvidevanjih Organizacije združenih narodov nadaljeval tudi v prihodnje: leta 2020 naj bi na Zemlji živelo 3,4 milijarde ljudi na podeželju in 4,3 milijarde v mestih (World Urbanization Prospects, 2014).

Podeželje je ena tistih nenavadnih besed, ki jo je **zelo težko natančno opredeliti** v vsebinskem in prostorskem pogledu. Pojem podeželja (pogosto se uporablja tudi sopomenka ruralni prostor) je nastal v obdobju tradicionalne agrarne družbe, ki je bila zaznamovana z izrazito prostorsko dihotomijo: na eni strani se je oblikoval odprti kmetijski prostor s svojimi značilnostmi, na drugi

strani so mesta in trgi izkazovali svoje poteze in dinamiko. Zanimivo je, da je ta dihotomni pogled, ki je mestu in podeželju pripisoval zelo različne značilnosti in procese, večinoma zaznamoval geografsko obravnavo podeželja v industrijski družbi. V postindustrijski družbi se opredelitev podeželja, ki bi morala biti nekaj eksaktnega, dorečenega in ponovljivega, v praksi izkazuje kot zelo težka naloga.

Težnje k večji kvantifikaciji in merljivim opredelitvam ter daljšim podatkovnim vrstam nam odpirajo pot k uporabi bolj kompleksnih statističnih metod: najpogosteje se obseg podeželja v prostorskem smislu določa na podlagi prebivalstvene gostote, stopnje urbaniziranosti in nekaterih gospodarskih kazalcev. Pri tem običajno vrednosti za prostor, ki je opredeljen kot podeželski (ruralen), odstopajo od izračunanega povprečja, podeželje se običajno vsebinsko in prostorsko povezuje z nižjo oziroma bolj negativno razvojno dinamiko (Kladnik, 1999). Ker pa je podeželje izjemno zapleten sistem, nam tovrstne metode običajno pomagajo pri analizi ozkega dela podeželskega sistema. Na drugi strani je uporaba bolj kvalitativnih pristopov (na primer poglobljeni intervjuji, spoznavni zemljevid ipd.; Guštin, 2018) podvržena kritiki subjektivnosti, neponovljivosti in osredotočenosti na manjšo prostorsko enoto, čeprav pogosto prinaša bolj poglobljene odgovore o delovanju (ožjega) podeželskega sistema.

Zaradi zavedanja pojasnjevalnih pomanjkljivosti obeh pristopov se dobrih deset let pri opredeljevanju podeželja uporablja pristop, ki **podeželje opredeljuje kot družbeni konstrukt** (Woods, 2005; Potočnik Slavič, 2010). Poudarek ni več le na kvantitativnih kazalcih, ampak na predstavah ljudi (prebivalcev), ki nekemu območju pripisujejo podeželske lastnosti. Predstave ljudi pa so zelo različne in zato tudi isto območje opredeljujejo zelo različno, odvisno od starosti, izkušenj in različnih interesov (Turk Niskač in sod., 2010). Posledično se oblikujejo številne opredelitve podeželja, ki sledijo raznovrstnim namenom raziskav. Obenem obstoječe opredelitve in njihovi sestavni elementi težko sledijo hitrim, celovitim, vztrajnim in soodvisnim spremembam na podeželju (Klemenčič, 2006). Če sledimo pojavljanju opredelitve podeželja kot družbenega konstrukta, je zanimivo primerjati časovno in vsebinsko različne poglede. Tako Medved (1967, str.155) razmišlja, da geografsko okolje podeželske pokrajine oblikujejo tri skupine dejavnikov (činiteljev): človek v določenem socialno-ekonomskem okolju, naravne razmere in splošna stopnja družbenoekonomskega in tehničnega razvoja. V Halfacreejevem (2006) trizložnem modelu sodobnega

podeželja nastopajo: materialni prostor (kot ga vidimo in ustvarjamo), uradne opredelitve in predstave o prostoru (določajo jih prostorski načrtovalci, politiki in drugi strokovnjaki) in prostor vsakdanjega življenja, v katerem nastajajo naši miselni modeli, s katerimi si predstavljamo podeželje.

Iz navedenega je razvidno, da **ne obstaja ena dokončna opredelitev podeželja**, ki bi bila uporabna povsod. Podeželje – kot hibriden, fluiden, mrežen in soodvisen prostor – je tudi izjemno težko omejiti: postmoderno podeželje (Klemenčič, 2006) je zato manj natančno opredeljeno in omejeno kot predhodno modernizirano podeželje (druga polovica 20. stoletja). Različne opredelitve podeželja, ki služijo različnim namenom (raziskave za določanje politike razvoja podeželja in prejemnikov sredstev ipd.), vnašajo na polje proučevanja podeželja določene nejasnosti, včasih tudi terminološko zmedo. Po drugi strani pa kažejo določeno stopnjo terminološke-metodološke dinamike, vnašanje novih pristopov in konceptov, ki bogatijo tako geografsko proučevanje podeželja kot razumevanje podeželja na splošno.

4.4.8.2 Podeželje kot spreminjajoči se in (ne)prožni sistem

Klemenčič (2006) v spremembah zunanjega videza in funkcij podeželskih naselij prepozna zgolj vidni del mnogo obsežnejših tektonskih družbenogospodarskih sprememb, v katere je vpeto podeželje. Njegovo vidno in nevidno podobo oblikuje zapleten in nenehno spreminjajoč se preplet razvojnih dejavnikov (Klemenčič, 2006; Drozg, 1995; Potočnik Slavič, 2010). Vpliv razvojnih dejavnikov na podeželje je večplasten in zahteva sistemski pristop s proučevanjem: v horizontalni perspektivi (prostorska diferenciranost, kar omogoča proučitev odnosov med razvojnimi dejavniki) in z vertikalnim (časovnim) genetskim pristopom (omogoča časovno sledenje vlogi razvojnih dejavnikov in način za razumevanje pomena razvojnih struktur; Klemenčič, 2006).

Koncept civilizacijskih razvojnih stopenj omogoča kombiniranje obeh pogledov, s katerima se proučuje spreminjanje podeželja v prostorsko-časovnih procesih. V **agrarni razvojni stopnji** je bilo podeželje sopomenka za podeželsko (pretežno kmečko) skupnost in kmetijsko dejavnost, čeprav so bili prisotni tudi neagrarni poklici. Način življenja na podeželju se je jasno razlikoval od življenja v mestih. **Industrijska razvojna stopnja** (na slovenskem podeželju se začne po koncu druge svetovne vojne) je prinesla zmanjšanje deleža kmečkega

prebivalstva, ki ga je spodbujala pospešena industrializacija v mestih z zaposlovanjem v nekmetskih dejavnostih. Podeželje se je začelo preoblikovati tudi zaradi dnevnih migracij, določeno vlogo »stabilizatorja in inovatorja« je prinesel novo vzpostavljeni sloj polkmetov (Klemenčič, V., 1991, 2008; Klemenčič, M. M., 2002, 2006; Logar, 2013; Kladnik, 1983; Razpotnik Visković, 2013). Vse več zaposlenih v nekmetskih dejavnostih zunaj naselja je v podeželski skupnosti povzročilo postopen dvig individualizacije bivanja in gibanja prebivalcev. Način življenja v podeželski skupnosti se je postopoma začel odmikati od prvotnega kmečkega načina življenja, značilnega za agrarno razvojno stopnjo (Logar, Potočnik Slavič, 2015; Drozg, 1995; Ravbar, 1997). **Postindustrijsko (informacijsko) stopnjo** (na slovenskem podeželju po letu 1991) zaznamuje razvoj sodobnih prevoznih sredstev ter telekomunikacijskih omrežij; vsakdanje življenje na podeželju usmerjata pospešena pretočnost blaga, storitev in informacij ter »koncentrirana dekoncentracija« v smislu prostorskih dejavnosti in struktur, kar briše tradicionalne simbole in načine življenja. Pojem podeželskosti postaja deteritorializiran, saj podeželske skupnosti vse bolj izgubljajo stik s svojim življenjskim okoljem (Klemenčič, 2006; Potočnik Slavič, 2010). Podeželske lokalne skupnosti niso več sopomenka za podeželsko (kmečko) življenje, saj so zaznamovane z raznorodnostjo in oddaljenostjo od tradicionalnega pojmovanja podeželskih območij: podeželski način življenja je postal eden od številnih (alternativnih) načinov življenja, ki si ga deležnik izbere in uredi v skladu s svojo predstavo o podeželju.

Sodobne družbenogospodarske razvojne težnje spodbujajo razmislek o podeželju kot **giblјivem prostoru z mrežno strukturo in močno prepletenimi medsebojnimi odnosi**. Številne raziskave so pod vplivom teh sprememb začele proučevati podeželje kot »prostor tokov«. Podeželski prostor ni več podoben vase zaprtemu, samozadostnemu in izoliranemu zabojniku, temveč postaja zbiralnik raznolikih načinov življenja in družbenih praks (Halfacree, 2006), podeželske skupnosti pa niso več videne kot otok v prostoru, ampak kot križišče oziroma stičišče različnih tokov v prostorsko-časovni razsežnosti. Podeželje je kot sestavljenka: gradi ga množica različnih lokalitet, ki jih medsebojno povezujejo (ne)snovni in tudi kvantitativno težje merljivi viri ter tokovi v pokrajini (Halfacree, 2006; Potočnik Slavič, 2010). Globalni prostorsko-časovni procesi ne spreminjajo zgolj značilnosti podeželja, temveč so spodbudili tudi premik od

proučevanja njihovih statičnih socialnih struktur k dinamičnemu raziskovanju omrežij in tokov na podeželju.

Slika 95: Spremembe na podeželju več desetletij skrbno spremljamo v različnih slovenskih pokrajinah, v kar intenzivno vključujemo generacije študentov. Podgorje pri Kamniku je po zaslugi Vladimirja Klemenčiča naš stalni podeželski laboratorij, kjer spremljamo spremembe rabe tal, sobivanje tradicionalnih in sodobnih elementov podeželske pokrajine, učinke različnih procesov preobrazbe ipd. Na fotografiji je del študentske ekipe, ki je v sklopu mednarodne konference leta 2006 predstavljala ugotovitve raziskovalnega dela v Podgorju (foto: I. Potočnik Slavič).

4.4.8.3 Geografija podeželja kot geografska poddisciplina

Geografija podeželja se je kot geografska poddisciplina razvila v petdesetih letih 20. stoletja. Izraz »geografija podeželja« se v slovenski geografski literaturi uporablja šele od leta 1967. Ilešič (1982, str. 4) je poudaril, »... da moramo geografi, zlasti v deželah, kakršna je naša, čisto t. i. agrarno geografijo nadomestiti z geografijo ne več povsem agrarnega podeželja in podeželske pokrajine«.

Razvojne stopnje podeželja se z določenim zamikom zrcalijo v razvojnih stopnjah geografije podeželja. Tako je na primer Ilešič prepoznaval tipe (poljska

razdelitev), v Medvedovih raziskavah je v ospredju agrarni vidik, socialnogeografski v delih Vladimirja Klemenčiča, razvojno-civilizacijski je razviden iz raziskav Marijana M. Klemenčiča, v uporabi so še drugi (npr. gospodarsko-socialno-okoljski; Potočnik Slavič, 2010). Slovenska geografija je zelo zgodaj zaznala odločilne premike na podeželju. Posebno tovrstno prelomnico predstavlja posvet o geografskih značilnostih preobrazbe slovenskega podeželja (1982), na katerem je bila vsestransko osvetljena struktura slovenskega podeželja.

Podroben vsebinski pregled geografskih znanstvenih člankov in monografij, dostopnih prek sistema COBISS (2018), ki je vključeval skoraj 400 enot gradiva, je nakazal:

- **veliko zavezanost člankov s področja geografije podeželja k proučevanju spreminjanja rabe tal**, ki zaradi dostopnih podatkov temelji na daljših časovnih vrstah; v vsakem obdobju pa se izpopolnjujejo tudi metode pridobivanja (na primer LIDAR) in obdelave podatkov (obdelava z geografskimi informacijskimi sistemi), krepi se tudi kritičnost glede kakovosti podatkov (v razpravah Kladnika, Gabrovca, Ažman Momirski, Petka, Lampičeve, Urbančeve, Belca, Kerta, Žiberne in drugih);
- **pomembno vpetost geografskih študij v proučevanje spreminjajoče se vloge kmetijstva**: poudarki so na organizaciji kmetijske proizvodnje, zemljiško-posestni strukturi, skupni kmetijski politiki Evropske unije, okoljskih vidikih kmetovanja, diverzifikaciji dohodka, kar so obravnavali tudi Kladnik, Peterle, Piry, Cunder, Lampičeva, Potočnik Slavičeva, Kerbler, V. Klemenčič, Natek, Rejec Brancleja, Urbančeva, Topoletova, Cigale, Guštinova idr.;
- **spremljanje dinamike demografske in prostorske preobrazbe podeželskih naselij in pokrajin** zaradi suburbanizacije in spremenjenih funkcij podeželja (bivanjska, pristočasna oz. turistična idr.); pri metodah se zanimivo prepletajo analize točkovnih (podjetja, zadruge ipd.), linijskih (razvojni koridorji na podeželju) in ploskovnih elementov (regionalnogeografske študije, ki so jih izvajali Drozg, Gosar, Jeršič, Černe, Bufon, Ilešič, Jakoš, Korošec, Koščak, Lorber, Mihevc, Pak, Plut, Vrišer, M. M. Klemenčič itn.);
- **usmerjenost tudi na področje politike razvoja podeželja**: analiza programov, ciljev in ukrepov, neoendogeni razvojni pristop, zmanjševanje razvojnih neskladij na podeželju, kar je zaslediti v delu Ravbarja, Rusove, Kušarja, Nareda, Potočnik Slavičeve, Goluzove, Cundra itn.).

Pri kritičnem pregledu teoretskih konceptov, ki jih uporabljajo slovenske raziskave s področja geografije podeželja, so tako Medved (1967, 1972), M. M. Klemenčič (2006) ter Pelc in Drozg (2009) ugotovili, da gre večinoma za **kom-binacijo več pristopov**: genetsko-morfološkega, funkcijsko-posibilističnega, prostorsko-strukturnega, nakazani so tudi znaki sociokulturnega. Klemenčič (2006) ugotavlja, da se v slovenski geografiji podeželja ni uveljavil noben celovit teoretični koncept; v prevladi je pragmatično-utilitarni vidik, ki se je naslanjal na socialnogeografski in predstrukturalistični pristop. V devetdesetih letih 20. stoletja se je močno povečalo zanimanje za podeželje v zahodnoevropskih državah in očitne spremembe na podeželju so vzpodbudile teoretsko poglobljene razprave (geografije in sorodnih ved) o značaju podeželja, ki pa (žal) niso našle ustreznega odmeva v slovenski geografiji (Klemenčič, 2006). Tako sta Pelc in Drozg (2009) pravilno ugotovila, da smo slovenski geografi na področju geografije podeželja predvsem **spremljali teoretske tokove, nismo razvijali svojih**. Smo pa glavne teoretske težnje in metodološke pristope dokaj hitro testirali z raziskavami na slovenskem podeželju.

Vloga slovenskih geografov na področju razvoja geografije podeželja je bila predvsem v **mostiščenju**, tj. prenosu idej iz Zahodne (na primer socialnogeografski pogledi na podeželje, posibilizem) in Vzhodne Evrope (predvsem vplivi agrarnogeografskih študij) prek številnih bilateralnih seminarjev, simpozijev in konferenc v tedanje jugoslovansko geografsko okolje. Sem sodijo tudi številna mentorstva pri doktoratih in magistrskih delih, obiski študentov, skupno terensko delo ipd. Tovrstno mreženje je krepilo prenos znanja, konceptov in zasnovanja študijskih programov geografije podeželja. V letih 2001, 2006, 2011, 2012 in 2014 so bili na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (so) organizirani mednarodni geografski posveti in konference, ki so se osredinjali na različne aktualne problematike podeželja (na primer probleme in izzive podeželja v 21. stoletju, turizem na kmetijah in na podeželju, učinke globalizacije na podeželje, sodobni razvoj evropskega podeželja ipd.).

Prenos znanja se je v današnjem času preusmeril predvsem v projektno sodelovanje (na primer 6. in 7. okvirni program EU, Horizon 2020, Erasmus ipd.), ki omogoča slovenskim raziskovalcem s področja geografije podeželja mednarodno sodelovanje, primerljivost, razvoj metod in prenos novosti. Pomembno je tudi sodelovanje slovenskih predstavnikov v komisijah Mednarodne geografske

zveze (na primer za trajnost podeželskih sistemov, rabo tal, marginalizacijo, globalizacijo, lokalne in regionalne odzive ipd.). Novo renesanso geografskih študij podeželja nakazuje novoustanovljeno udejstvovanje evropskih geografov (RuralGeo).

4.4.8.3 Geografija podeželja na predmetniku univerzitetnega študija

Čeprav je bila v letu ustanovitve Oddelka za geografijo večina slovenskega prebivalstva kmečkega in je živelo na podeželju, se je pojem geografije podeželja v slovenski geografiji in tudi na predmetniku Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (Kodre, 2010) pojavil relativno pozno. Iz poimenovanja predmetov v prvih desetletjih delovanja oddelka je razvidno razumevanje podeželja kot pretežno kmetijskega prostora. Tako je **Anton Melik** v zimskem semestru 1946/47 izvajal predmet Problemi slovenske agrarne geografije (skupaj eno uro predavanj in vaj tedensko), **Vladimir Klemenčič** je v letu 1965/66 predaval Metodologijo ekonomsko-geografskega in agrarno-geografskega proučevanja (2 uri tedensko konzultacij in predavanj, vaje je izvajal **Mirko Pak**).

Šele v letu 1969/70 se je v predmetniku pojavil **predmet Geografija podeželja**: **Vladimir Klemenčič** je predaval študentom 3. in 4. letnika po eno uro tedensko, pri vajah je sodeloval **Mirko Pak**. Predmet se je predaval ciklično (na primer 1971/72, 1973/1974 – ko je vaje izvajal **Marijan M. Klemenčič**, 1975/1976, 1977/1978 – vaje je izvajal tudi **Anton Gosar**; Klemenčič M. M., 2018). Od leta 1979/80 do upokojitve je V. Klemenčič Geografijo podeželja predaval redno vsako leto študentom/-kam 4. letnika geografije: postopoma se je povečalo število ur, namenjenih predavanjem, seminarju, kabinetnim (skupaj 75 ur letno) in terenskim vajam (2 dneva). V letu 1995/1996 je mesto predavatelja zasedel **Marijan M. Klemenčič**.

Iz 15 ur, ki so bile temu predmetu namenjene v letu 1969/1970, smo v dvajsetih letih prešli na 75 ur in dva dneva terenskih vaj. Od 1997/1998–2009/2010 je vaje izvajala **Irma Potočnik Slavič**, eno leto **Monika Benkovič Krašovec**. Z bolonjsko reformo se je predmet Geografija podeželja premaknil med izbirne, v letu 2017/18 med obvezne predmete prvostopenjskega študija, ki so mu namenjene tri ure predavanj in ena ura seminarja. Pomembno pa je, da smo več vsebin s področja podeželja uvrstili na drugo stopnjo magistrskega študija (**modul Regionalno planiranje in ruralno-urbane študije**), in sicer s predmetoma Razvojna neskladja

Slika 96: Predavatelji predmeta Geografija podeželja (od leve proti desni): Vladimir Klemenčič, Irma Potočnik Slavič in Marijan M. Klemenčič (foto: Marko Krevs, 2009). Pa še osebna zgodba. Ko sem avtorica prispevka oba predhodnika vprašala, kateri predmet sta na Oddelku za geografijo najraje poučevala, sta oba v hipu odgovorila: Geografijo podeželja. Mislim, da se to veselje, interes in navdušenje prenašajo med generacijami.

na podeželju in Endogeni razvoj podeželja (vsakemu predmetu sta namenjeni 2 uri predavanj, 1 ura seminarskih vaj, 1 ura terenskih vaj). Torej je današnjemu študentu/-ki geografije omogočeno, da v sklopu 5-letnega magistrskega študija pridobi 180 ur s področja podeželja in se udeleži večdnevni terenskih vaj. Za takšno strukturo imamo na voljo enega predavatelja (od 2010/2011 je to **Irma Potočnik Slavič**), občasno pa tudi asistenta (**Damijan Bec**, rojen 1978, je asistiral leta 2014, **Nejc Bobovnik** pa med 2017 in 2019).

Predmeti s področja podeželja, ki jih izvajamo na Oddelku za geografijo FF UL, obravnavajo podeželje celovito in v skladu z različnimi teoretsko-metodološkimi pristopi, ki so posledica razvojne stopnje družbe in (geografske) znanosti. Zlasti pa želi študijski program študenta opolnomočiti za samostojno delo pri usmerjanju razvoja podeželja: tovrstne izkušnje pridobivajo z izdelavo projektov, s katerimi kandidiramo na javnih razpisih (na primer program *Po kreativni poti do praktičnega znanja*) ali se vseskozi povezujemo z ustanovami in akterji na podeželju, ki so zainteresirani za povezavo z univerzo (na primer pri izdelavi Karte kolesarskih poti po Brkinih, Izdelavi poslovnega modela za podjetje, ki ga vodi lokalna skupnost, Vrednotenje programa LEADER itn.). Tovrstni projekti so najboljši dokaz in način prenosa znanja med podeželskimi akterji in deležniki, institucijami, ki spodbujajo razvoj podeželja, in raziskovalno-izobraževalno skupnostjo.

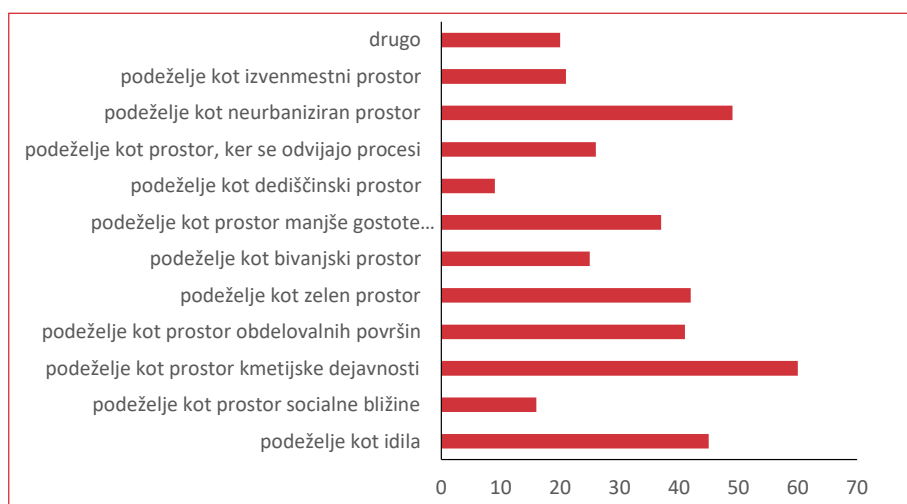
Študentom slovenskih univerz so vsebine podeželja in njegovega razvoja – kot to lahko izberemo iz javno veljavnih študijskih programov – dostopne tudi na oddelkih za geografijo univerz v Mariboru in Kopru, biotehniških fakultetah, Fakulteti za gradbeništvo in geodezijo kot tudi na visokošolskih zavodih. Z leti smo s številnimi njihovimi nosilci vzpostavili interdisciplinarno delo, ki ga izvajamo v okviru mobilnosti študentov pri izbirnih predmetih, somentorstvih pri študentskih izdelkih, s skupnimi aplikativnimi raziskavami v okviru temeljnih in ciljnih raziskovalnih projektov, s pripravo skupnih znanstvenih ali strokovnih člankov in monografij ter soorganizacijo znanstvenih srečanj.

4.4.8.4 Popotnica za prihodnost: koncept – struktura – študijski program

Zanimivo je dejstvo, da je na svetu vse manj podeželskega prebivalstva, na našem oddelku pa vse več govorimo o podeželju. Podeželju namenja več pozornosti in finančnih sredstev tudi politika razvoja podeželja: v programskem obdobju 2014–2020 je tako celotno slovensko ozemlje na ravni statističnih regij opredeljeno kot »podeželsko«, slovenskemu podeželju je namenjenih 1,1 milijarde evrov.

Ko smo ob začetku semestra 2015/16 povprašali študente Geografije podeželja, kaj je za njih podeželje, se jih je večina odločila izpostaviti, da je to večfunkcijski prostor, kjer želijo živeti (»... želim živeti na dobro razvitem podeželju, kjer najdemo pošto, banko, zdravstveni dom, šolo, ustanove, ki so pomembne za vsako družino.«) in tudi delati (»...v bližini naselja so večja regionalna središča, kjer se lahko zaposlimo. Tudi prometne povezave so danes v večini primerov

dobro razvite in tudi 15 minut vožnje do nekega večjega mesta ne predstavlja težave.«). V oktobru 2017, ko se je predmet Geografija podeželja prvič predaval vsem študentom 1. letnika v prvem semestru, smo 87 študentov povprašali, kaj je za njih podeželje. Študentje so odgovore zapisali, potem smo njihove odgovore po ključnih besedah razvrstili v nekaj kategorij). Tako smo poskušali izključiti vpliv strukture in vsebin naših predavanj. V drugem desetletju 21. stoletja bruci geografijo podeželja večinoma povezujejo s kmetijstvom, redkeje poselitvijo, zelenim, neurbaniziranim ter idealiziranim prostorom.

Slika 97: Kaj predstavlja podeželje (možnih več dogovorov) študentom/-kam geografije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani? (Anketa med slušatelji Geografije podeželja na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani v študijskem letu 2017/2018).

Izjemno so bili zanimivi tudi odgovori na vprašanje, kakšno delovno mesto bi si želeli na podeželju: analizirana generacija 2017/18 vidi na podeželju možnosti v povezavah med kmetijstvom-turizmom in trgovino. V tem se jasno odlikavajo posledice najrazličnejših okoliščin (učinki finančno-gospodarske krize 2008), spodbud, ki jih namenja politika razvoju podeželja in programu LEADER, renesansa lokalnih in regionalnih kuhinj, medijske kampanje in prakse na področju kratkih oskrbnih verig ipd. Nekaj študentov/-k vidi svoje delovno mesto na podeželju na področju prostorskega načrtovanja, trajnostnega razvoja in izobraževanja.

Pregled razvoja geografije podeželja kot geografske poddiscipline in razvoja Geografije podeželja kot študijskega predmeta na univerzi je pokazal, da je za dober prenos znanja in veščin iz raziskovanja v študijski prostor in družbo potrebno troje. (1) **Koncept, ki je sodoben in uporaben.** Z vzpostavitvijo programa LEADER je na podeželju lepo število naših diplomantov našlo možnost za delo, treba je iskati še nova področja, na katerih bodo vsebine geografije podeželja neposredno uporabne. Prenos znanja, ki poteka v vseh smereh in na različnih ravneh, je ključnega pomena za razvoj geografije podeželja in podeželja v najširšem smislu. (2) **Institucionalna struktura, ki spodbuja tako raziskovanje kot pedagoško delo,** je pomanjkljiva: nimamo dovolj sodelavcev, delo je vse bolj projektno in vse manj celovito razvojno naravnano. Želja po ustanovitvi interdisciplinarnega središča za podeželske študije je velika, a zelo zahtevna naloga. (3) **Učni načrti za geografijo v osnovnih in srednjih šolah za zdaj pretežno vključujejo kmetijske vsebine** in kratek pregled podeželskih naselij. Tudi to je še področje, kjer bo treba vložiti veliko dela, prav tako čakamo tudi na prvi visokošolski učbenik s področja geografije podeželja.

Moji spomini na študij geografije

Z vpisom na Oddelek za geografijo je naša generacija v študijskem letu 2009/2010 postala druga z vpisom na prenovljeni, t. i. bolonjski študijski program. Bližal se je torej konec štiriletnih študijskih programov, o(b)stajale pa so nekatere tradicije, ki so študiju in oddelku dajale poseben čar. Poseben preizkus poznavanja orientacije je tako predstavljalo nočno orientiranje ob odhajanju iz brunarice, pri čemer so manj vešči raje počakali na dnevno svetlobo. Kot športnemu navdušencu so mi v spominu ostali tudi nogometni turnirji študentskih ekip posameznih letnikov ter zaposlenih na oddelku. Kdo bi pozabil zavzetost in energijo nekaterih profesorjev in sproščeno vzdušje ob igrišču. To sta bila le dva delčka pri mozaiku študija geografije, ki pa sta mu dajala poseben čar. Žal sta ti dve in še kakšna podobna aktivnost v zadnjih letih (tudi z našo generacijo) nekoliko zamrli.

Druga stvar, ki je do neke mere posebnost Oddelka za geografijo, pa so seveda terenske vaje. Anketiranje prebivalcev na Goričkem, kjer se je kot zelo dobra metoda izkazala obisk gostiln, marsikje pa je bilo kar težko oditi od kakšnega gostoljubnega

domačina. Terenske vaje na Dolgo goro, ko je profesor Natek za sabo pustil dolgo kolono sopihajočih študentov in študentk, ki so na postanek kapljali še kar nekaj minut po tem, ko so se ustavili prvi, je bil dober preizkus fizičnih sposobnosti študentov. Prav posebne pa so bile seveda večdnevne terenske vaje. Fizičnogeografske Pri Jurju v Kamniški Bistrici, tudi z obiskom zasneženega Kamniškega sedla ter večerno debato pod zvezdnim nebom pri Domu v Kamniški Bistrici. Na drugi strani pa družbenogeografske na Ptuj z večernimi/nočnimi ogledi Ptuja ter anketiranjem v Halozah, ki se je končalo z obilnim narezkom na turistični kmetiji. Ter seveda vse dogodivščine med terenskimi vajami na Balkanu s profesorjem Zupančičem, ki so bile super zaključek skupnih obveznosti na prvi stopnji študija. Slednjega je v treh letih sicer končala le peščica prvotnih sošolcev, s katerimi smo začeli skupno pot. Na drugi stopnji smo tako bili veseli nekaj novih obrazov, malo manj pa manjšega števila terenskih vaj. Zato so dobro dele terenske vaje pri Geografiji krasa s profesorji Mihevcem, Natkom in Stepišnikom. Vsak v svojem kombiju s svojimi posebnostmi, medsebojnim sodelovanjem in tudi zbadanjem, ki je vodilo celo v nastavljanje skale na makadamsko cesto, da bi otežili vožnjo kombijema za nami.

Slika 98: Terenske vaje Pri Jurju v Kamniški Bistrici v študijskih letih 2009/10 do 2011/12 so bile nekaj posebnega: zaradi gostoljubja in improvizatorske virtuoznosti domačinov, vremenske raznolikosti in tudi zaradi »Jožkovega kota«, kjer je delovala klimatska skupina (foto: D. Ogrin).

Nastalo je torej veliko zanimivih zgodb, ki se jih bomo še dolgo spominjali. A to so le tiste zgodbe, ki jih bomo obujali ob srečanju z bivšimi sošolci in so pomenile nekoliko bolj polno študijsko obdobje. Enako, ali še bolj pomembno, pa je bilo seveda znanje, ki smo ga pridobili med študijem. In tega je zagotovo veliko. Sama količina pa je vendarle precej odvisna od zavzetosti in zanimanja vsakega posameznika. Predvsem je pomembno, da vsak najde svoje zanimanje, kar ob geografski širini zagotovo ni pretežko.

Nejc Bobovnik

4.4.9 Urbana geografija

Dejan Rebernik

Urbana geografija je mlada geografska disciplina. Razvijala se je skupaj s procesom urbanizacije. Čeprav so posamezni geografski orisi mest nastali že v 19. stoletju, lahko rečemo, da je urbana geografija geografska disciplina 20. stoletja. Kot samostojna veja geografije z lastnimi teoretskimi in metodološkimi izhodišči se je postopoma oblikovala v prvi polovici 20. stoletja. Prešla je skozi različne razvojne faze, ki so sledile splošnemu razvoju geografije. Za urbano geografijo so tako značilni precej radikalni premiki v načinu proučevanja mest.

Urbana geografija proučuje mesto kot celovit prostorski pojav. Predmet proučevanja urbane geografije ni le mesto, temveč tudi urbanizacija ter vpliv mest na preobrazbo podeželja. Opredelimo jo lahko kot vejo geografije, ki z vidika medsebojnega delovanja elementov naravne osnove in družbenih dejavnikov proučuje in pojasnjuje obstoj in prostorsko razporeditev mest, njihovo morfološko, funkcijsko in socialno strukturo ter pomen in vpliv mest v širšem prostoru. Urbana geografija proučuje prostorsko organizacijo mest in urbanih sistemov. Ima torej dve osnovni področji proučevanja: **notranja struktura mestnega prostora** in **odnosi med mesti v širšem prostoru**. Z vidika sistemske teorije lahko notranjo zgradbo mesta razumemo kot sistem med seboj povezanih in soodvisnih elementov. Urbana geografija torej obravnava mesto kot sistem in omrežje mest kot urbani sistem. Pri proučevanju mest uporablja zlasti induktivni pristop. S proučevanjem pojavov in procesov v

posameznih mestih poskuša oblikovati splošno veljavne zakonitosti. »Vsako mesto je enkratno v podrobnostih, toda mesta so si med seboj podobna po funkcijah in prostorskih vzorcih. Kar ugotovimo na primeru enega mesta, nam lahko pomaga pri razumevanju drugega« (Harris, Ullman, 1945). Čeprav sodi urbana geografija v občo geografijo, je zaradi močne identifikacije z območjem proučevanja (mesto) blizu tudi regionalni geografiji. Njen način proučevanja je pogosto sintetski in spominja na metode, ki se uporabljajo v regionalni geografiji (Vrišer, 1984).

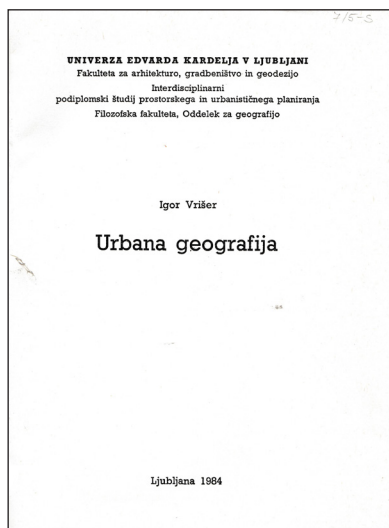
Svetovna urbana geografija je prešla skozi **različne razvojne faze**. Od začetnih regionalnih opisov posameznih mest je postopoma oblikovala lastne teoretske osnove in metodološka izhodišča. Razvoj urbane geografije je tako sledil splošnemu razvoju geografije in potekal od geografskega determinizma preko posibilizma in urbane ekologije do pozitivizma, behaviorizma, humanizma, strukturalizma in postmodernizma. Za vsako obdobje so tako značilni lastni teoretski in metodološki pristopi in tudi različne tematike pri geografskem proučevanju mest. Za zgodnejši razvoj urbane geografije je pomembna zlasti humana ekologija, ki poudarja podobnost med naravnimi in družbenimi zakonitostmi ter ključni pomen tekmovanja med socialnim skupinami in dejavnostmi za prostor v mestu. Med drugim so rezultat humane ekologije prvi »klasični« oziroma »ekološki« modeli mestne zgradbe.

Sodobna urbana geografija se je razvila po letu 1950 pod močnim vplivom pozitivizma in »kvantitativne revolucije« v družboslovju in humanistiki. Naloga urbane geografije je postalo odkrivanje splošnih zakonitosti človeškega obnašanja in njihovih učinkov na oblikovanje prostorskih vzorcev (Hall, 1998). Razvoj urbane geografije je pogojevala tudi vedno bolj učinkovita in razširjena uporaba ter analiza statističnih podatkov. Uveljavili sta se zlasti dve skupini raziskav: faktorska ekologija, ki predstavlja nadaljevanje humane ekologije ob uporabi kvantitativnih metod, ter ekonomski pristopi za proučevanje rabe tal v mestih. Kot reakcija in kritika pozitivizma so se ob koncu 20. stoletja pojavile nove smeri v urbani geografiji, ki poskušajo razvoj in zgradbo mest pojasniti na drugačen način. Zlasti so pomembni behaviorizem, ki poudarja pomen zaznavanja, vrednotenja in uporabe mestnega prostora z vidika posameznika, strukturalizem, ki mesto razume kot prostor, ki ga ustvarja kroženje kapitala, ter postmodernizem, ki zavrača vse dosedanje pristope.

4.4.9.1 Urbana geografija v Sloveniji

V Sloveniji se je urbana geografija kot samostojna veja znotraj geografije oblikovala pozneje kot v geografsko razvitejših okoljih, šele po letu 1960. V prvi polovici 20. stoletja so se pojavili geografski orisi posameznih mest, zlasti v okviru pretežno regionalnogeografskih del. Tako je osnovne geografske značilnosti slovenskih mest v svojih delih opisal že **Anton Melik**. Med prva samostojna dela s področja urbane geografije lahko uvrstimo Melikovo razpravo *Rast naših mest v novi dobi* (Melik, 1964). V šestdesetih in sedemdesetih letih se je zanimanje slovenskih geografov za proučevanje mest povečalo. Tako sta se s problematiko funkcijske usmeritve mest, naselbinskim omrežjem, centralnimi naselji, vplivnimi območji mest in urbanizacijo ukvarjala **Vladimir Kokole** in **Igor Vrišer**. Naj omenimo samo nekaj del: *Funkcije slovenskih mest – Poskus opredelitve z ozirom na strukturo aktivnega prebivalstva* (Kokole, 1962), *Centralni kraji v Sloveniji – Problemi njihovega omrežja in njihovih gravitacijskih območij* (Kokole, 1971) ter *Prispevek k identifikaciji ruralno-urbanega kontinuuma* (Kokole, 1976). Igor Vrišer, ki se je sicer največ ukvarjal z ekonomsko geografijo in regionalnim planiranjem, je objavil tudi vrsto del s področja urbane geografije. Še zlasti ga je zanimala problematika centralnih naselij in urbanih sistemov (Vrišer, 1969; 1974; 1988). Mejniki v razvoju slovenske urbane geografije pa prav gotovo predstavlja Vrišerjev prvi slovenski univerzitetni učbenik s tega področja: *Urbana geografija* (Vrišer, 1984). Učbenik prinaša celovit pregled teorije in prakse urbane geografije, s številnimi primeri iz Slovenije in Jugoslavije.

Od sedemdesetih let prejšnjega stoletja dalje se je s problematiko mest in urbane geografije veliko ukvarjal **Mirko Pak**, še zlasti s problematiko socialno-geografske in funkcijske zgradbe ter preobrazbe mest. Kot eden prvih slovenskih geografov se je tako lotil problematike socialnogeografske zgradbe in socialno degradiranih območij v slovenskih mestih (Pak, 1977; 1993). V osemdesetih letih je svoje raziskave usmeril tudi na področje suburbanizacije in razvoja podeželja pod vplivom mest in urbanizacije. Pozneje se je ukvarjal zlasti z vprašanji funkcijske zgradbe in preobrazbe slovenskih mest (Pak, 2004). V devetdesetih letih je podrobno proučeval prostorske učinke gospodarske tranzicije na razvoj in zgradbo slovenskih mest. Še zlasti ga je zanimala preobrazba trgovine in drugih oskrbnih dejavnosti v mestih (Pak, 1973; 2000).

Slika 99: V učbeniku *Urbana geografija* je Igor Vrišer razgrnil pregled teorije in prakse urbane geografije s primeri iz Slovenije in takratne Jugoslavije.

Slovenski geografi so od osemdesetih let dalje veliko pozornosti namenili proučevanju odnosov med mesti in podeželjem oziroma preobrazbi obmestja in podeželja pod vplivom mest. Tematika sicer povezuje urbano geografijo in geografijo podeželja, vendar menimo, da je predvsem proučevanje suburbaniziranega obmestja pomembna vsebina znotraj urbane geografije. Tradicijo proučevanja odnosov med mesti in podeželjem sta začela že Vladimir Kokole in Igor Vrišer, nadaljevali pa številni geografi, med njimi Mirko Pak, **Marjan Ravbar** (rojen 1947), **Vladimir Klemenčič**, **Vladimir Drozg**, **Marijan M. Klemenčič**, **Dejan Rebernik** in drugi. Še zlasti moramo izpostaviti številne objave o pojavu suburbanizacije M. Ravbarja (Ravbar, 1997; 2002).

Naslednji slovenskih geograf, ki je svoje proučevanje usmeril na področje urbane geografije, je Vladimir Drozg. Še zlasti ga zanima tematika morfološke zgradbe (Drozg, 1997; 1998) in trgovine v mestih (Drozg, 2001). Ukvarja se s problematiko mestnih regij (Drozg, 2006), loteva pa se tudi bolj specifičnih tematik, povezanih z mesti, kot so socialna sestava potnikov mestnega avtobusnega prometa (Drozg, 2017), mesto ponoči (Drozg, 2016) in značilnosti tlorisov mestnih stanovanj (Drozg, 2014).

Proučevanje socialnogeografske zgradbe slovenskih mest, ki ga je začel Pak, je nadaljeval Rebernik (Rebernik, 2002). Ukvarjal se je tudi s proučevanjem

trgovine v mestih (Rebernik, 2006), odnosi med mesti in podeželjem (Rebernik, 2004) in kakovostjo bivalnega okolja v mestih (Rebernik, 2016). Rebernik je tudi avtor druge splošne monografije o urbani geografiji v slovenskem jeziku *Urbana geografija – Geografske značilnosti mest in urbanizacije v svetu* (Rebernik, 2008). Gre za temeljit prikaz teoretskih izhodišč in metodoloških postopkov, pa tudi samega razvoja posameznih elementov urbane geografije.

Med mlajšimi geografi, ki so svoje raziskovanje usmerili na področje urbane geografije, naj omenimo **Davida Boleta** (rojen 1979) in **Jerneja Tirana**. Bole se ukvarja zlasti s proučevanjem ekonomske preobrazbe mest in urbanih sistemov (Bole, 2008), Tiran pa s problematiko kakovosti bivalnega okolja v mestih (Tiran, 2017).

Za razvoj in uveljavitev poučevanja urbane geografije na Oddelku za geografijo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani je najbolj zaslužen **Mirko Pak**. V študijskih programih na Oddelku za geografijo na FF je predmet Urbana geografija z nosilcem Mirkom Pakom prisoten od študijskega leta 1981/1982 dalje. Pred tem, od študijskega leta 1961/1962 dalje, so bile vsebine urbane geografije vključene v predmet Geografija naselij z nosilcem Vladimirjem Klemenčičem. Urbana geografija je ostala zastopana v vseh nadaljnjih študijskih programih na Oddelku za geografijo na Filozofski fakulteti. Ob bolonjski prenovi študijskih programov se vsebine urbane geografije poučujejo v okviru obveznih predmetov Družbena geografija 1 in Geografija prebivalstva in naselja. V okviru predmeta Družbena geografija 1, ki je obvezen za vse študente, so zastopane osnove geografije naselij, med njimi tudi osnove urbane geografije. Predmet Geografija prebivalstva in naselij, ki je obvezen le za študente enopredmetnega študija, podaja regionalni pregled značilnosti mest in urbanizacije v svetu. Predmet Urbana geografija, ki podaja poglobljene vsebine s tega področja, je izbirni za študente 2. in 3. letnika. Nosilec vseh omenjenih predmetov je **Dejan Rebernik**. V okviru študija geografije na Oddelku za geografijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani so nastale tudi številne študentske seminarske, diplomske in magistrske naloge ter doktorske disertacije iz urbane geografije. V tem okviru naj omenimo le dve odmevni doktorski disertaciji: Geografija Kranja (Slavec, 1997) in Socialna geografija Ljubljane (Rebernik, 1999).

Znanstvenoraziskovalna dejavnost na področju urbane geografije se je odvijala tudi v okviru več raziskovalnih projektov. Urbanogeografske vsebine so bile prisotne v številnih raziskovalnih projektih, med novjšimi naj izpostavimo zlasti

projekt *Geografska analiza Ljubljane in njene razvojne možnosti* pod vodstvom Mirka Paka, ki je bil izveden med letoma 1998 in 2001. Rezultati omenjenega projekta so predstavljeni v znanstveni monografiji *Geografija Ljubljane* (2002). Slovenska urbana geografija se je uveljavila tudi v mednarodnem prostoru. Za to so zaslužni slovenski geografi, ki se znanstvenoraziskovalno in pedagoško ukvarjajo s to vejo geografije. Značilnosti slovenskih mest in urbanizacije so v obliki znanstvenih člankov in z udeležbo na mednarodnih znanstvenih srečanjih predstavili svetovni strokovni javnosti. Še posebno velja izpostaviti aktivno delovanje Mirka Paka in Dejana Rebernika v okviru Komisije za urbano geografijo pri Mednarodni geografski zvezi (*IGU Commision on Monitoring Cities of Tomorrow*). Omenjena sta v okviru znanstvenih monografij in zbornikov, ki so bili izdani ob letnih zasedanjih, objavila vrsto prispevkov. Vrhunec delovanja v okviru omenjene komisije predstavlja organizacija letnega zasedanja na Oddelku za geografijo na Filozofski fakulteti v letu 2003 pod naslovom *Cities in Transition (IGU Urban Commission C 19: Monitoring Cities of Tomorrow, Commission Meeting in Ljubljana)*. Na letnem srečanju so se zbrali vodilni svetovni strokovnjaki s področja urbane geografije. Ob tem je bil izdan tudi zbornik *Cities in Transition* v okviru oddelčne revije *Dela* (*Dela 21*, 2004).

Slika 100: Mirko Pak (tretji z leve) na slovesnosti ob podelitvi častnega doktorata v Pécsu na Madžarskem leta 2001. (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

4.4.10 Okoljska geografija

Barbara Lampič

Okoljska geografija je v samo nekaj desetletjih doživela hiter razvoj in se v zadnjih letih uveljavila kot ena najbolj prepoznanih smeri geografije, tako na strokovnem polju kot tudi v širši javnosti. Od sprva v geografski vedi in družbi nasploh povsem prezrtih oziroma zapostavljenih elementov različnih oblik obremenjevanja okolja in njegovih raznovrstnih negativnih učinkov se je v sedemdesetih letih preteklega stoletja postopoma začelo razvijati zavedanje medsebojnega (so)učinkovanja družbe in narave. Kot je zapisal Radinja v svojih razmišljanjih o kompleksnosti geografije, je zanjo nujno raziskovanje medsebojnega odnosa narave in družbe oz. obravnava vzročne in funkcijske vloge celotnega pokrajinskega kompleksa (Radinja, 1977, str. 26). S prepoznavanjem in vse bolj poglobljenim raziskovanjem različnih vrst pritiskov na posamezne sestavine okolja in naravne vire se je postopoma povečevala specializacija raziskovanja, sočasno pa se je okoljska geografija razvijala in napredovala tudi v teoretično-metodološkem in terminološkem delu. Kot ugotavlja Plut (2009, str. 49), je bilo za to prvo obdobje značilno zelo postopno uveljavljanje okoljske geografije, ki praviloma ni posegala na druga geografska področja, niti v študijske predmete.

V nasprotju z začetnim, še negotovim obdobjem uveljavljanja okoljskih vsebin pri geografskih raziskavah na Oddelku za geografijo FF UL pa v zadnjih dveh desetletjih okoljska geografija odstopa po veliki aplikativni naravnosti, znanstveni odmevnosti in javni prepoznavnosti. Z uveljavljenim in celovitim izobraževanjem ter vzpostavljenim raziskovalnim in aplikativnim delom na tem področju, ki mu je dodaten zagon dala tudi ustanovitev *Raziskovalnega centra*, je Oddelek za geografijo FF UL na ravni države prerasel v vodilno geografsko institucijo na področju raziskovanja z okoljevarstvenimi izzivi povezanih tem.

Danes je vse bolj prisotna in očitna spontana integracija okoljskih prvin v skorajda vsa geografska področja raziskovanja in študijskega programa. Na Oddelku za geografijo je tovrstne težnje mogoče že dlje časa zasledovati npr. pri raziskovanjih s področja geografije turizma, geografije prometa idr. Nastopil je čas, ko večina geografskih proučevanj zahteva sistemsko vključevanje okolja oziroma okoljsko vrednotenje, hkrati pa je »ekologizacija« geografije vstopila tudi na področje širšega izobraževanja.

4.4.10.1 Postopno in »previdno« uveljavljanje okoljske geografije

Celovit pregled raziskovanja in razvoja na področju okoljske geografije v slovenskem prostoru je natanko pred desetimi leti pripravil Dušan Plut (2009). Ob priložnosti stoletnice pa želimo prednostno izpostaviti prizadevanja in dosežke sodelavcev Oddelka za geografijo FF UL, tako na znanstvenoraziskovalnem kot tudi pedagoškem področju.

Začetni zagon slovenski okoljski geografiji lahko pripišemo **Darku Radinji**, ki je v geografskem proučevanju onesnaženosti okolja utemeljeval pravo kompleksnost geografije in jo tudi poimenoval veda o okolju (Radinja, 1974). V objavah v začetku sedemdesetih let je npr. naslavljal izzive, povezane z obnovljivostjo naravnih virov – tako je že takrat nakazoval na potrebo po reševanju nekaterih perečih okoljskih vprašanj naše sedanosti. Med drugim je zapisal, da »destruktivno spreminjanje okolja temelji na prepričanju, da so bistvene sestavine prirodnega okolja praktično neizčrpne. Teh snovi do sedaj res ni zmanjkalo, primanjkuje pa že sedaj dobrega zraka, dobre vode in dobrih tal, ker je presežena regeneracijska zmogljivost geosfere in njenih posameznih sestavin« (Radinja, 1972).

Pomembno prelomnico v odnosu do okolja ter prispevek k ozaveščanju javnosti (in različnih ved) v slovenskem prostoru predstavlja **Stockholmska konferenca Združenih narodov o okolju** leta 1972 oziroma istega leta izdana *Zelena knjiga o ogroženosti okolja v Sloveniji*. Ob tej priložnosti je multidisciplinarna skupina strokovnjakov predstavila takrat prepoznane probleme in ugotovitve s svojih strokovnih področij. Med avtorji, pretežno biologi, agronomi in gozdarji, je geografski prispevek o izkoriščanju Zemlje pripravil **Vladimir Klemenčič**. V Sloveniji se je začelo vse pogosteje opozarjati na problematiko obremenjevanja okolja in potrebo po »varstvu narave«, čeprav je vse do osemdesetih let varovanje okolja ostalo na zelo deklarativni ravni. Gre za čas, ko je bila količinska rast, ne glede na okoljske posledice, razumljena kot družbeni napredek.

Usmeritve stockholmske konference pa tudi opozorila iz omenjene zelene knjige so dali zagon tudi geografskemu raziskovanju. V fakultetnem Poročilu o delovanju PZE za geografijo za leto 1976 (Poročilo ..., 1977) je bilo v programu raziskovalnih nalog našega oddelka med že uveljavljenimi področji predvideno

tudi raziskovanje okolja, in sicer konkretno v okviru načrtovanih projektnih nalog *Metodologija geografskega proučevanja varstva okolja (na izbranih primerih)* in *Uporaba kvantitativnih metod pri proučevanju degradacije geografskega okolja (na izbranih primerih)*.

Teoretično-metodološki temelji so bili okoljski geografiji torej postavljeni že v zgodnjih sedemdesetih letih preteklega stoletja, a pravega odziva na področju raziskovanja okoljske problematike v praksi, kjer bi se geografija po mnenju Radinje (1972) lahko najboljše uveljavila, ni bilo. Spremembe je sredi sedemdesetih let prinesla mlajša generacija geografov. Prelomnico predstavljata dva javno financirana okoljska projekta, in sicer *Geografski aspekti proučevanja degradacije okolja na primeru Celja in njegove okolice* ter *Preobrazba okolja na Koprskem primorju* (projekta sta bila financirana leta 1975 in sta bila podlaga za

Slika 101: Metka Špes in Dušan Plut sta s svojim raziskovalnim in pedagoškim delom na področju okoljske geografije močno prispevala k aktualnosti in širši prepoznavnosti geografske stroke. Fotografija je nastala na okoljskem seminarju v Kursku (Sovjetska zveza) leta 1982 (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

pozneje izdelani magistrski nalogi). Pri prvem je sodelovala **Metka Špes**, pri drugem pa **Dušan Plut**, oba sta bila takrat zaposlena še na Inštitutu za geografijo Univerze v Ljubljani, ki je desetletja imel pomembno vlogo pri vzgoji raziskovalcev. Z omenjenima raziskavama se je na inštitutu začelo obdobje raziskovanja, povezanega z različnimi oblikami degradacije okolja ter družbenih odzivov nanje, ki ga je vodila in razvijala predvsem Metka Špes. Od leta 1976 do vključno 1979 je sledilo še financiranje raziskave *Geografski aspekti proučevanja življenjskega okolja* (izvajal D. Plut, takrat že zaposlen na Oddelku za geografijo FF UL, projekt pa je potekal na Inštituta za geografijo).

Pregled objav in nekaterih neobjavljenih poročil nakazuje, da so bile v obdobju do osamosvojitve Slovenije (oziroma kar do konca preteklega stoletja) na področju okoljske geografije zastopane raznolike vsebine raziskovanj, med katerimi podrobneje izpostavljamo bolj odmevne. V ospredju so bila gotovo raziskovanja industrijskega obremenjevanja okolja. Med raziskavami najbolj **onesnaženih industrijskih območij** v Sloveniji je v ospredju podrobno raziskovanje Celjske kotline, Trbovelj, Mežiške doline in Jesenic (npr. Špes, 1977; 1981; 1998; Radinja, 1983). Proučevanje življenjskega okolja Celja kot starega industrializiranega območja s številnimi starimi okoljskimi bremenami je Špesova razvijala vse od osemdesetih let preteklega stoletja (Špes, 1981). Od sprva analitičnih geografskih raziskav je vsebina postopoma prerasla na področje zaznavanja pojava in ugotavljanje odzivanja na različne oblike industrijskega onesnaževanja, stopnjo ozaveščenosti prebivalstva in predvsem učinke tovrstnega onesnaževanja v prostoru in družbi (Špes, 1994; 1998).

Kontinuirano in obsežno je bilo tudi **proučevanje voda** (Radinja, 1979; Plut, 1984), ki se je nadaljevalo v raziskavah kakovosti vode in vrednotenju vode kot enega ključnih regionalnih virov v 21. stoletje (Brečko Grubar, Plut, 2000; Plut, Trobec in Lampič, 2013).

Z vodami je v veliki meri povezan tudi začetek raziskav na področju **ocenjevanja negativnih vplivov kmetijstva na okolje** z inovativno oceno energetske intenzivnosti kmetijstva. Radinja je že v osemdesetih letih 20. stoletja ugotavljal, da sodobno kmetijstvo čedalje bolj spreminja okolje, njegovo intenziviranje pa na različnih okoljskih sestavinah pušča očitne posledice in sproža vse večjo degradacijo okolja (Radinja, 1991). S prenosom in nadgradnjo metode za ocenjevanje intenzivnosti in oblike pritiskov kmetijske dejavnosti s pomočjo

izračuna energetske porabe v kmetijstvu je v devetdesetih letih 20. stoletja in prvih letih 21. stoletja izvedel oziroma usmerjal številne regionalne raziskave, diplomske naloge in doktorske disertacije s tega področja (npr. Radinja, 1996; 1997; Lampič, 2002).

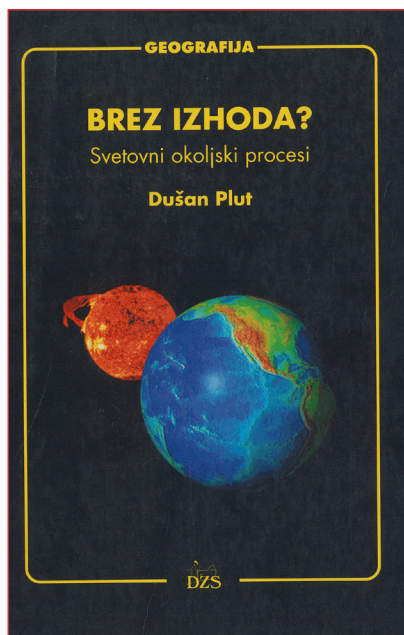
Nujnost predhodnih t. i. **pokrajinskoekoloških raziskovanj** pri umeščanju dejavnosti v prostor je v *Pokrajinski ekologiji Bele krajine* že v začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja izpostavil Plut (1981), sam **pokrajinskoekološki pristop** pa se je uveljavil pri geografskem raziskovanju in krepil tudi na pedagoškem področju vse do danes (Špes, 2000; Špes in sod., 2002; Plut, 2007 idr.).

Čeprav smo pri razvoju varstva okolja v geografiji izhajali iz najbolj perečih problemov v slovenskem okolju, pa je Plut prvi med geografi začel nedvoumno in javno opozarjati na **globalne okoljske probleme** in naslavljal okoljske izzive, ki v stroki (in družbi) tistega časa praviloma niso bili prepoznani. S svojimi globalnimi opozorili na posledice naraščanja svetovnega prebivalstva, »ozkega« pojmovanja napredka, na količinsko rast ob kritični omejenosti številnih naravnih virov, neenakomeren razvoj in pritiske na okolje, je geografijo postavil v politični in medijski prostor tedanjega časa in ga s svojim vztrajnim publiciranjem v veliki meri ohranil vse do danes (npr. Plut 1995; 2004; 2012).

Omenjamo še nekaj dogodkov in monografskih publikacij, ki so na okoljskem področju v preteklem stoletju predstavljale mejnike za geografijo, pa tudi premik v razmišljanju širše strokovne javnosti. Prve objave so bile povezane z odmevnimi (mednarodnimi) geografskimi simpoziji, ki so že obravnavali okoljske vsebine. Omeniti velja nekaj številčk *Geographice Slovenice* (revije Inštituta za geografijo), v okviru katere so že od konca sedemdesetih let prejšnjega stoletja redno izhajale tudi številne objave s področja varstva okolja. Okoljsko obarvane so bile npr. številke z naslovi *Geografski problemi življenjskega okolja* (1979), *Pokrajinski učinki človekovih dejavnosti na življenjsko okolje* (1988) in avtorsko delo *Degradacija okolja kot dejavnik diferenciacije urbane pokrajine* (Špes, 1998).

Kmalu po osamosvojitvi Slovenije je izšel zbornik *Okolje v Sloveniji* z vrsto prispevkov na temo varstva okolja. Od geografov so pri zborniku sodelovali Avguštin Lah (1924–2010), ki je bil tudi urednik zbornika, Mitja Bricelj (rojen 1959) in Dušan Plut, ki je v strateškem in kritičnem prispevku opozarjal na potrebo po temeljiti civilizacijsko-razvojni spremembi naše družbe v smeri sonaravnega (trajnostnega) razvoja (Plut, 1994). Pomemben doprinos k razvoju

(geografskega) odnosa do okolja tistega časa predstavlja še nekaj monografskih del. Gotovo je to delo *Brez izhoda? Svetovni okoljski procesi*, v katerem so sistematično, a celovito predstavljeni najbolj pereči planetarni degradacijski procesi (Plut, 1995). V njem avtor resno opozori na najbolj kritične smeri našega razvoja na področju okolja, v sklepnem besedilu pa nakaže, kakšni so potenciali in prednosti naše, tedaj mlade države pri njenih še nedefiniranih razvojnih odločitvah.

Slika 102: V monografiji *Brez izhoda? Svetovni okoljski procesi* je Dušan Plut že v devetdesetih letih 20. stoletja opozarjal na kritične posledice »količinskega razvoja za vsako ceno« na prostorsko, energetske in surovinsko omejenem planetu.

4.4.10.2 Geografija prevzame vodilno vlogo na okoljskem področju

Zadnji dve desetletji, torej v času po letu 2000, smo geografi vsaj na nekaterih področjih raziskovanja različnih interakcij, oblik in intenzivnosti vplivov človekovih dejavnosti na okolje oziroma okoljske sestavine prevzeli raziskovalno pobudo. Okoljska geografija se je zaradi obravnavanja aktualnih in vse bolj prepoznavnih razvojnih izzivov hitro krepila na metodološkem področju, s številnimi aplikativnimi študijami pa je postajala vse bolj (javno) prepoznavna.

Marsikateri sodobni raziskovalni in aplikativni dosežek s področja varstva okolja pa temelji na raziskovalnih začetkih kolegov izpred desetletij.

Na »ekologizacijo« študija geografije, aktualnost in dejansko potrebo po razvoju tovrstnih vsebin kažejo tudi številne zaključene doktorske disertacije, ki so v prvem desetletju 20. stoletja obravnavale zelo raznovrstna področja. Naj omenimo le nekatere izmed raziskovanih problemov, ki so jih obdelovali zaposleni na Oddelku za geografijo FF UL: ugotavljanje intenzivnosti in učinkov kmetijskega obremenjevanja okolja v Sloveniji (Lampič, 2002), proučevanje različnih vidikov obremenitve okolja zaradi turizma in rekreacije (Cigale, 2004; Mrak, 2009), podnebna spremenljivost v povezavi z zimskošportno rekreacijo (Vrtačnik Garbas, 2008) in prometno onesnaževanje okolja (M. Ogrin, 2007). Pomembno metodološko delo s področja uporabe **kazalcev za merjenje sonaravnega razvoja** predstavlja delo Katje Vintar Mally (2006, 2018).

Širitev obsega proučevanja okoljskih tematik se odraža tudi v nekaterih monografskih publikacijah. Pomembno podlago znanstvenoraziskovalni in aplikativni uveljavljenosti okoljske geografije v današnjem obsegu dajeta monografiji *Pokrajinsko ranljiva območja v Sloveniji* (2000) in *Študija ranljivosti okolja* (2002), ki sta izšli v zbirki *Geographica Slovenica* in ju je uredila Metka Špes. Knjigi sodita med boljše geografske zglede povezav celovitega geografskega pristopa z zahtevami politik (nacionalni program varstva okolja in zakon o varstvu okolja) oziroma odziva na njihove potrebe. Pri nadaljnjem razvoju okoljske geografije je pustila močan pečat metodološka zasnova **študije ranljivosti**, ki je predstavljala nadaljevanje ekosistemskih raziskav in pristopov.

Sočasno se je v geografiji krepilo razumevanje vse bolj uveljavljenega pojma **sonaravni oziroma trajnostni razvoj**, v iskanju oblik in možnosti prilagoditev različnih dejavnosti nosilnim zmogljivostim okolja (npr. Plut, 2007; 2010; Lampič, 2005; Mrak, 2011; Lampič, Špes, 2011).

Čeprav so na okoljskem področju v medijih izrazito izpostavljeni globalni trendi in dogodki, pa je za geografsko raziskovanje in publiciranje na tem področju značilna osredotočenost na nacionalne in pogosto celo regionalne okoljske teme. Kljub temu se tudi v zadnjem obdobju nekaj avtorjev loteva **globalnih okoljskih izzivov**, kot so naraščanje svetovnega prebivalstva in energetskih izzivov (Plut, 2004) ter globalna prehranska varnost (Plut, 2004; 2012; Vintar Mally, 2009).

Med bolj prepoznanimi okoljskimi temami, ki so bile v ospredju že v preteklem stoletju in tudi v prvem desetletju 21. stoletja, je gotovo **urbani razvoj in okolje v povezavi s kvaliteto bivalnega okolja** (npr. Špes, Smrekar in Lampič, 2000; Špes, Cigale in Lampič, 2002; Cigale in Lampič, 2003; Cigale in sod., 2006; Špes, 2009). V zadnjem desetletju se je z vse večjo specializacijo tudi v geografiji ta segment raziskovanja razdrobil.

Okrepilo se je raziskovanje različnih **učinkov turizma** na pokrajnotvorne sestavine. K razvoju tega segmenta je pomembno prispeval temeljni raziskovalni projekt *Promet in turizem v luči njunih okoljskih učinkov*, ki ga je med letoma 2005 in 2007 na oddelku vodila Metka Špes. Rezultat raziskovalnega dela so bile različne objave s tega področja (npr. Cigale, 2004; Mrak, 2007; 2011; Vrtačnik Garbas, 2008). Izpostavljamo raziskovanje vplivov turizma na visokogorje (Slovenije in širše), s katerim se je ukvarjala Irena Mrak. Zaradi vse obsežnejših pritiskov človeka na različne okoljske sestavine se je razširilo tudi raziskovanje, povezano z **varovanimi in zavarovanimi območji** (Lampič in Mrak, 2007; 2008; Cigale, Lampič in Mrak, 2010; Lampič, Mrak in Plut, 2011; Cigale, 2009).

Ena od raziskovalnih vsebin je še vedno **prepoznavanje in vrednotenje vplivov kmetijstva na okolje**, s čimer se je že v osemdesetih in devetdesetih letih preteklega stoletja ukvarjal Radinja. Raziskovanje se pogloblja v smeri razumevanja kmetijstva kot pomembnega obremenjevalca okolja (npr. Radinja, 1997; Lampič, 2000; 2005; 2007). Dolgoletno raziskovanje kmetijstva je ob interdisciplinarni podpori (ekonomisti, agronomi) privedlo do vzpostavitve modela in metode za merjenje doseganja trajnosti kmetijstva na različnih prostorskih ravneh. Podali smo prvo oceno dosežene trajnosti kmetijstva Slovenije v odnosu do držav EU, pa tudi oceno na ravni slovenskih regij (Lampič in sod., 2016; Slabe Erker, Klun in Lampič, 2017).

Zadnjih nekaj let smo na Oddelku za geografijo FF UL na področju nekaterih okoljskih tem prevzeli pobudo in celo vodilno vlogo v Sloveniji. Raziskovanje je vse bolj povezano z aplikativnimi projekti oziroma raziskavami, velika podpora pa ostaja tudi v okviru programskega financiranja. Povečalo se je proučevanje **vplivov različnih dejavnosti na okolje**, kjer predstavljata za geografa največji izziv heterogenost in obseg okoljskih vplivov posameznih človekovih dejavnosti, s posebnim poudarkom na vrednotenju njihovih učinkov na pokrajinske značilnosti posameznih območij. Če je bilo v preteklih desetletjih v ospredju

proučevanje negativnih učinkov industrije, je ob družbenih spremembah v zadnjih dveh desetletjih prišlo do pomembnega preobrata. Okrepile so se raziskave o vrstah in intenzivnosti **okoljskih učinkov prometa** (npr. Špes, 2009; M. Ogrin, 2009; Lampič, 2009), ki so se z leti razširile na področje ozaveščanja širše javnosti, predvsem v projektih spodbujanja **trajnostne mobilnosti** (npr. Resnik Planinc in sod., 2017).

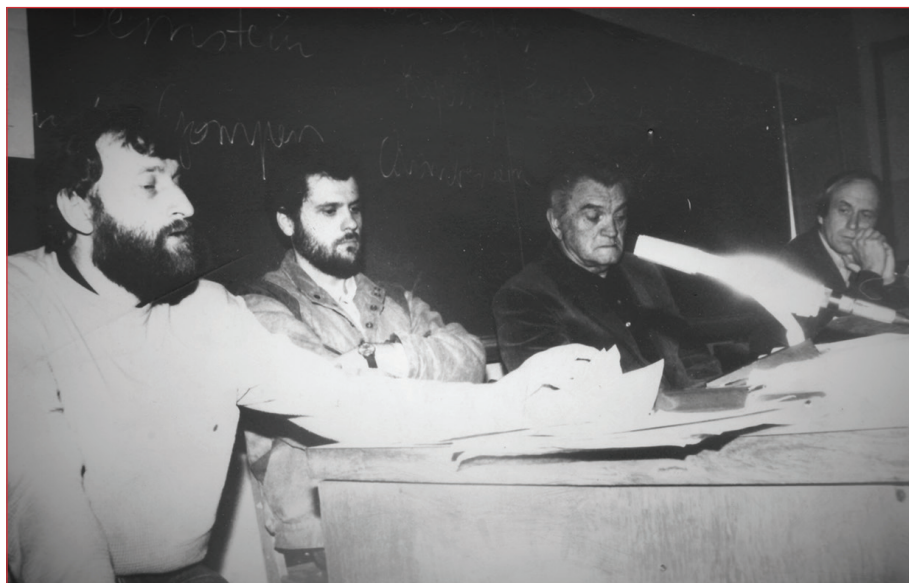
V povezavi z okoljskimi učinki prometa in poselitve se je zelo pospešil razvoj metod za **spremljanje obsega, razporeditve in vrste onesnaženosti zraka** (z dušikovim oksidi, ozonom, črnim ogljikom idr.). Iz predhodnih študij onesnaženosti ozračja, ki so temeljile na analizah dostopnih podatkov in njihovi interpretaciji, se je z uveljavljanjem novih metod merjenja povečala možnost raziskovanja tega področja tudi za geografe. Z lastnimi meritvami v okviru številnih manjših aplikativnih nalog (npr. na območju MOL) sta je postopoma vzpostavila širša mreža sodelavcev in sistemski pristop k proučevanju tega pojava (M. Ogrin, Vintar Mally, 2013; Vintar Mally, D. Ogrin, 2015; Glojek, Gregorič in M. Ogrin, 2018), pojav onesnaženosti zraka na podeželju pa trenutno v okviru doktorske disertacije raziskuje mlada raziskovalka Kristina Glojek.

Eno izmed področij okoljske geografije, ki je v teoretično-metodoloških prispevkih vsa leta izpostavljeno, a v praksi premalo uporabljeno, je **prepoznavanje, razumevanje in varovanje okoljskih virov**. Plut je že v svoji disertaciji izpostavljal problem vodnih virov (Plut, 1984). Njegova dognanja so bila na območju treh občin Bele krajine pred kratkim aktualizirana in nadgrajena (Plut, Trobec in Lampič, 2013; Trobec, Plut in Lampič, 2017).

Kompleksnost geografije in razvoj proučevanja v teoretično-metodološkem in aplikativnem segmentu se odraža v dolgoletnih oziroma kar večdesetletnih **raziskavah degradiranega prostora** v Sloveniji. Od prvih usmerjenih raziskovanj sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja (Špes, 1975), preko vse bolj kompleksnih, metodološko bolj zahtevnih in poglobljenih večletnih proučevanj najbolj razvrednotenih in obremenjenih regij (Špes, 1994; 1998), do aktualnih raziskav in vzpostavitve podatkovnega in prostorskega sloja funkcionalno degradiranih območij Slovenije (Lampič in sod., 2017; Lampič, Kušar, Zavodnik Lamovšek, 2017; Lampič in sod. 2018). Na osnovi nove evidence sloja funkcionalno degradiranih območij smo za spremljanje procesov v prostoru vzpostavili kazalnik *Površina funkcionalno degradiranih območij*, ki je že vključen v *Poročilo o razvoju*

Slovenije (2018). Za potrebe priprave in spremljanja izvajanja regionalnih razvojnih programov (2021–2027) pa je za vrednotenje doseganja cilja *Dvig kakovosti življenja* v vseh regijah za segment prostor, podatek o številu, površini in tipu funkcionalno degradiranega območja izbran kot vodilni kazalnik (Operativni načrt ..., 2019).

Za zaključek izpostavljamo še oddelčne monografije, ki nakazujejo naša prednostna področja in vsebinsko pestrost raziskovanja na področju okoljskih tem. Med pomembnejša dela sodijo: *Sonaravni razvoj malih mest* (2007), *Okoljski učinki prometa in turizma v Sloveniji* (2009), *Spodnje Podravje pred izzivi trajnostnega razvoja* (2010), *Onesnaženost zraka v Ljubljani* (2014), *Koncentracije dušikovega dioksida in črnega ogljika v Ljubljani* (2016) in *Trajnostna naravnost kmetijstva v slovenskih regijah* (2016). Številne od navedenih objav so temeljile oziroma nadgradile izvedene temeljne raziskovalne oziroma aplikativne bilateralne projekte. Pomembnost pogosto interdisciplinarne obravnave okoljskih izzivov se odraža tudi v številu objav v monografskih publikacijah *GeograFF* in

Slika 103: Ob ekološki aferi Krupa in onesnaženju vodnega vira s polikloriranimi bifenili (PCB) leta 1984 je bila na Filozofski fakulteti UL organizirana okrogla miza, ki jo je vodil Dušan Plut (prvi z leve) (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

E-GeograFF, kjer smo samo v desetih letih med 24 tiskanimi monografijami pripravili kar 13 takšnih, ki se nanašajo na okoljske vsebine.

Posebej moramo izpostaviti tudi **promocijo geografije s pomočjo okoljskih vsebin**. Na tem področju je v ospredju dolgoletno aktivno delovanje **Dušana Pluta**, ki je v celotni zgodovini slovenske geografije gotovo najbolj medijsko prisoten in prepoznaven geograf. Plut s kritičnim pogledom javno opozarja na globalne okoljske izzive in energetske (ne)učinkovitost ter naslavlja različne vidike posledic podnebnih sprememb na globalni in regionalni ravni. V zadnjem desetletju se mu je pridružil **Matej Ogrin**, ki se zavzema za umirjanje prometa in zagovarja stališče, da so rešitve problemov prometnih onesnaževanj in zastojev v sistemski spremembi in novem modelu mobilnosti.

4.4.10.3 Mesto okoljske geografije v študiju geografije

Raziskovanje na področju okoljske geografije se je razvijalo razmeroma počasi in postopoma. Temu procesu je, z dodatnim zamikom, sledil tudi razvoj okoljske geografije na pedagoškem področju. Iz poročila Oddelka za geografijo za leto 1976 lahko razberemo, da je okoljski vidik postajal vse pomembnejši horizontalni pristop pri raziskovanju, saj je posebej poudarjeno, da »naj bi bila vsa regionalna geografska proučevanja močno usmerjena v proučevanje okolja z vidika umnega gospodarjenja z njim« (Poročilo o delu ..., 1977). Takšna, sicer precej splošna usmeritev v ospredje postavlja delovanje človeka oziroma človekovih dejavnosti, ko naj človek s svojim delovanjem ne »prizadene okolja«.

Darko Radinja je svoje teoretično-metodološke raziskovalne izsledke nadgradil s prvim predmetom s področja okoljske geografije razmeroma pozno, šele v študijskem letu 1979/1980. Ob predmetu **Varstvo geografskega okolja** (ki se je izvajal pod istim imenom vse do začetka izvajanja bolonjskega študijskega programa leta 2009/2010) je sočasno, ob študijskih usmeritvah Socialna in politična geografija ter Geografija turizma, zaživela tudi usmeritev **Varstvo okolja in regionalno planiranje** (pozneje zgolj Varstvo okolja). Radinja je predaval vse do študijskega leta 1996/1997, ko je **Dušan Plut** v celoti nasledil izvajanje predmeta in usmeritve Varstvo okolja. Kot predmet s področja okoljske geografije obravnavamo tudi **Pokrajinsko ekologijo**. Tega je s študijskim letom 1980/1981 začel izvajati **Ivan Gams**, vendar vsebina predmeta

v svoji prvotni obliki ni bila usmerjena v problematiko varstva okolja. Ko je izvajanje predmeta v študijskem letu 1989/1990 prevzel Dušan Plut, ki je bil vse od začetka tudi asistent pri predmetu, je predmet postopoma pridobil okoljevarstveno težo.

Študij okoljske geografije se je okreпил s prihodom **Metke Špes**, ki je na Oddelek za geografijo FF UL in v sam študijski proces prinesla bogate raziskovalne izkušnje in aplikativne vsebine s področja raziskav degradacije okolja, pokrajinske občutljivosti in odzivanja prebivalstva na negativne procese v prostoru. S študijskim letom 1997/1998 je prevzela predavanja pri predmetu Pokrajinska ekologija in del usmeritvenega predmeta Varstvo geografskega okolja (skupaj z D. Plutom). V naslednjih letih se je ob omenjenih predavateljih zvrstilo več asistentov. Od študijskega leta 1995/1996 do leta 2006 je bila pri predmetih Varstvo geografskega okolja in Izbrana poglavja iz varstva geografskega okolja asistentka **Valentina Brečko Grubar**, pozneje, od študijskega leta 2000/2001, **Katja Vintar Mally** in v študijskem letu 2002/2003 tudi **Vanja Šendlinger** (rojena 1976).

Prvi učbenik s področja okoljske geografije, *Varstvo geografskega okolja*, je kmalu po prevzemu predavateljske vloge leta 1998 pripravil Dušan Plut. Pozneje je študijsko gradivo dopolnil še z *Geografskimi metodami proučevanja degradacije okolja* (Plut, 2004), kjer je zbral in uredil različne, že uporabljene geografske metodološke pristope za proučevanje različnih vidikov okoljske degradacije.

Prvo desetletje izvajanja predmeta Varstvo geografskega okolja in usmeritve je označeval izjemen pedagoški eros nosilca Darka Radinje in njemu lasten celovit empirično podkrepjen pristop. S pomočjo »iskanja« raznolikih in večkrat »nekonvencionalnih« okoljskih problemov (in rešitev) v različnih delih Slovenije je pravzaprav gradil vsebino predmeta in vse bolj »definiral« pomembno poslanstvo geografije – raziskovanje učinkov človekovih dejavnosti in odzivov v pokrajinsko raznolikih območjih.

V današnjih okvirih izvajanja pedagoškega procesa, ki v marsikaterem elementu postaja preveč uniformiran in včasih celo tog, je morda dobrodošla omemba dinamike terenskih vaj pri predmetu in usmeritvi Varstvo okolja v začetku devetdesetih let 20. stoletja. Tako smo npr. v študijskem letu 1991/1992 študenti zadnjega, četrtega letnika izvedli kar 9 tematskih terenskih dni. Začeli smo oktobra, ko se je pojavila priložnost seznaniti se z inovativnim pristopom lokalne skupnosti v Ratečah k

reševanju večletnih težav s komarji. V spomladanskem delu študijskega leta smo nadaljevali s terenom v okolici Ljubljane in na Sorškem polju (konfliktnost v rabi prostora, raba naravnih virov (proda), čiščenje odpadnih voda), seznanili smo se s problematiko intenzivne prasičereje in obiskali proizvodnjo prašičev na farmi Ihan, obiskali Kras in Vipavsko dolino, kjer je bila v ospredju obravnave trajnostna raba vode. Ogledali smo si za tisti čas inovativno rešitev čiščenja odpadnih voda s t. i. sanitarnim močvirjem, se seznanili s pozitivnimi in negativnimi učinki melioracij ipd. Do formalnega zaključka poteka študijskega procesa konec maja je sledil še obisk Mežiške in Šaleške doline, dolga leta osrednje terenske destinacije v okviru predmeta Varstvo geografskega okolja, in Bele krajine. Terenski dnevi v okviru usmeritve so se nadaljevali tudi v juniju. Obiskali smo Premogovnik Velenje, nato še Rudnik Žirovski Vrh. Zadnji terenski obisk (Jedrska elektrarna Krško) smo izvedli 30. septembra 1992, dan pred začetkom novega študijskega leta. Ob pogledu nazaj smo lahko tedanji študenti samo hvaležni za čas in zavzetost, s katero se je dr. Radinja lotil prenosa znanja in občutka na študente, v okoljskim izzivom še nenaklonjenem obdobju.

Slika 104: Študenti s profesorjem Darkom Radinjo (prvi z leve) na terenskih vajah v okviru Varstva okolja pred tedaj največjo slovensko prasičerejsko farmo v Ihanu leta 1992 (foto: B. Lampič).

Z vpeljavo bolonjskega študijskega programa na drugi stopnji študija smo oblikovali **modul Okoljska in fizična geografija**, v okviru katerega smo, po številu predmetov in izvajalcev, močno okrepili okoljske vsebine. Do sprememb je prišlo tudi na prvi stopnji študija, saj so se vsebine predmeta Varstvo geografskega okolja močno razširile in začele predavati v okviru predmetov **Geografija sonaravnega razvoja** (Dušan Plut), **Ekološka geografija** (Metka Špes) in **Humana ekologija** (Metka Špes). Asistenta pri omenjenih predmetih sta bila Katja Vintar Mally in Matej Ogrin, ki sta prevzela nosilne okoljske vsebine po upokojitvi D. Pluta in M. Špes. Katja Vintar Mally predava Geografijo sonaravnega razvoja od študijskega leta 2015/2016 in Ekološko geografijo od 2017/2018 dalje, Matej Ogrin pa Humano ekologijo od študijskega leta 2017/2018.

Po bolonjski reformi so predmeti s področja okoljske geografije prednostno zastopani v modulu Okoljska in fizična geografija na drugi stopnji študija geografije. Modul vsebuje temeljne predmete, kot so **Geografija okoljskih virov** (K. Vintar Mally) in **Pokrajinska ekologija** (M. Ogrin), aplikativne oziroma v prakso usmerjene predmete (**Izdelava okoljskih raziskovalnih projektov in presoj vplivov na okolje**, B. Lampič), posebej velja izpostaviti predmete, ki vključujejo vidik delovanja človeka v okolju oziroma prostoru, kot npr. **Turizem in trajnostni razvoj** ali **Geografija gora in zavarovanih območij**.

4.4.10.4 Današnji in prihodnji prispevek geografske stroke na področju raziskovanja okolja in trajnostnega razvoja

Po štiridesetih letih razvoja raziskovanja na področju okoljske geografije smo, od postopnega prepoznavanja in uveljavljanja posameznih okoljskih vprašanj in izzivov, ob sedanjih družbenih razmerah in potrebah postali aktualni in tudi prepoznavni. Vse številnejša in očitnejša okoljska vprašanja in negotova prihodnost, povezana predvsem s hitrim izgubljanjem naravnih virov, so tako v medijih kot politiki začela opozarjati ne le na kakovost našega (bodočega) bivanja, ampak celo na obstoj človeka. Dinamika sprememb je tolikšna, da se od strokovnjakov (tudi geografov) pričakujejo hitre in operativne predloge rešitev za vse številnejše (nezaželene) pojave.

Danes je okoljska geografija na Oddelku za geografijo FF UL eno bolj prepoznanih in uveljavljenih raziskovalnih področij. Močno je zastopana v

študijskem programu geografije, prek različnih aplikativnih projektov in javnih aktivnosti pa tudi prepoznana in priznana v strokovni javnosti. Pomemben zagon raziskovanju na okoljskem področju je povezan z ustanovitvijo **Raziskovalnega centra** v letu 2002, ko se je ob izjemnem prizadevanju Metke Špes del okoljskih raziskovalnih projektov (in dva raziskovalca, Dejan Cigale in Barbara Lampič) ob ukinitvi Inštituta za geografijo prenesel neposredno na Oddelek za geografijo FF UL. Sočasno se je tudi vsebinska usmerjenost raziskovalnega programa oddelka od splošnega (*Geografija in regionalni razvoj*, od leta 1999 do 2003 vodja Mirko Pak) usmerila v raziskovanje regionalnih virov (*Geografija regionalnih virov in regionalni razvoj Slovenije*, od leta 2004 ga je vodil Dušan Plut) in pozneje prednostno v iskanje možnosti udejanjanja trajnostnega razvoja Slovenije. Od leta 2009 dalje poteka raziskovanje na oddelku pod okriljem programa *Trajnostni regionalni razvoj Slovenije* (do leta 2015 ga je vodil D. Plut, nato pa B. Lampič), kjer se posebej osredotočamo na spremembe v okolju ter izzive prilagajanja regij oziroma prebivalstva nanje in proučujemo različne vidike odzivnosti oziroma prožnosti prilagajanja slovenskih regij izbranim spremembam v okolju ter širšim družbenim spremembam.

V zadnjih letih so zaključeni in potekajoči projekti na oddelku v precejšnji meri odgovor na Ilešičevo trditev iz zgodnjih sedemdesetih let prejšnjega stoletja, ko je zapisal, da »mora geografski vidik obravnavanja okolja seči čez ožji aspekt zaščite narave ter zajeti vso problematiko prostora, njegovega urejanja in preurejanja« (Plut, 2009: cv. Ilešič, 1972), oziroma na Plutovo misel, da se mora geografija od kompleksne geografske diagnoze bolj usmeriti v načrtovanje oz. geografsko prognozo (Plut, 2009).

Težnje v razvoju družbe (in stroke) gredo v smeri vse večjega vključevanja okoljskih vsebin v večino geografskih študijskih predmetov in temeljnih ter aplikativnih raziskav. Zavedanje sedanje krhkosti naravnega okolja, intenzivnost in obseg človekovih posegov so varstvo okolja in prizadevanja za zmanjševanje vplivov človekovih dejavnosti na naravne sisteme postavili za strateške in nosilne geografske vsebine. Obravnava okoljske geografije kot samostojne smeri tako pravzaprav ne bo več smiselna in bo v geografiji prerasla v horizontalen pristop. Kot je že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja ugotavljal Darko Radinja, bomo prav na okoljskem področju lahko najboljše utemeljevali kompleksnost

naše stroke (Radinja, 1974), gradili na njeni prepoznavnosti in predvsem uporabnosti za družbo.

Sprehod po šolski geografiji od subjektivnega k objektivnemu v zadnjih šestdesetih letih

Prvi stik s šolsko geografijo je bil pogled v bratov zvezek. Geografija v začetku šestdesetih let prejšnjega stoletja se mi je kazala kot zanimiv zemljepis in zemljepis, saj je bila vsaka celina, in tudi nekatere države, v formatu A4 naslikana z vodenimi barvicami v slogu podob iz Mladega vedeža. Zraven so bili po nareku napisani stavki: Preplet dejstev o pokrajini in vprašanja za ponavljanje. Selanov zemljevid Slovenije je bil na stenah naših učilnic od prvega do šestega razreda – kar sem si zapomnil zemljepisnih imen, sem si jih tedaj. Iz tistega časa sem sposoben v nemi zemljevid umestiti vse slovenske elektrarne. V poznejših letih sem si zapomnil veliko manj. In lep je spomin na predmet Spoznavanje (narave in) družbe. Vedno smo se učili ob zemljevidu. Tudi o zamejstvu in Jugoslaviji – pa saj ni šlo za ideološko, ampak za geografsko širjenje obzorja.

Iz osnovne šole se spomnim zemljepisne čitanke, iz katere smo brali – metoda, ki jo zelo pogrešam v današnji šoli, ker gre za kombinacijo spoznavanja geografske vsebine in urjenja bralne veščine. Pouk geografije se mi je zdel sodoben, ker nas je učiteljica usmerjala v razvijanje geografske logike. Prizanesljivo in umirjeno je pri tem predeče ponavljala mantra »V zemljevidu poglej«, čeprav je bil običajno njen govor oster, odločen, hiter in sugestiv. In učiteljica nas je, kot ena redkih, v temi pričakovani razvijala s projekcijami iz diaprijektorja in episkopa, v jasni svetlobi pa s podobami z grafoskopa ter kopijami iz ciklografa, ki so tako vabeče dišale po alkoholu. Radijsko šolo smo tudi poslušali, če je obravnavala zemljepis. In učiteljici ni bilo škoda časa za pogovor o vsebini slišanege z edinega radijskega programa. V zvezke smo med poukom pisali malo, dobivali pa smo domače naloge, pri katerih je bilo treba največkrat narisati graf ali ga ubesediti.

Tudi spomin na srednješolsko geografijo je prijeten, saj je učiteljica prevzetne gimnazije žgečkala po njihovem egu: »Kaj pa je tele vzročno-posledične povezave poiskati tvojim možganikom?! Zmoreš ali ne?« Podpiralo se je tako ugibanje kot trdno sklepanje.ocene so bile podeljene v skladu s spoznanjem in prepričanjem

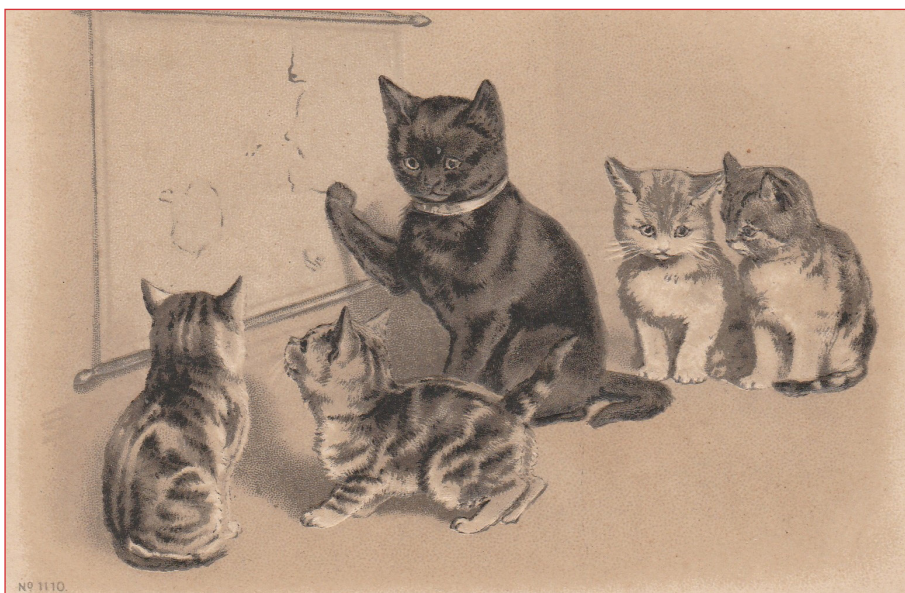
sošolcev, kdo od nas zmore globlji in bolj logični geografski razmislek. Ker sem bil že takrat usmerjen v učiteljstvo in sem opazoval tudi učne trike, me je prevze-
lo, kako uspe učiteljici vedno najti motivacijsko sidro, ki največkrat sploh ni bilo
geografsko; sidro, ki je držalo in h kateremu smo se vračali vso uro. Učili smo se
po kakovostnih učbenikih, le malo me je zbolelo v pedagoško–razvojnih ušesih,
ko sem večkrat slišal, da so tako dobri, da se iz njih učijo celo študenti na fakulteti.
Konkretna zamera prejšnji oblasti pa je, da je bila kolateralna škoda sprejema
ustave, ki je bila samostojnosti republik sicer naklonjena, da je bila ura geografije
poslej namenjena spoznavanju političnega sistema.

Predmeti na fakulteti, ki so bili pedagoškega izvora, na Oddelku za geografijo
niso bili ravno čislani. Vseeno sem obiskoval vsa, tudi »pedagoška« predavanja. Malo
zaradi prepričanja, da se od vsakega predavanja naučiš več kot od nepredavanja.
Sedel sem pri psihološko splošnih (fakultetnih) in oddelčnih na prvi in drugi stopnji.
Slednjih je bilo bolj malo, saj sta profesorja zbolela, oba komisijsko opravljena izpita
pa sta se sklicevala na z desetko ovrednoteni kolokvij iz drugega letnika. Kolokvij, ki
je bil zame edini preskus metodično–didaktičnega znanja. Ocen, ki sta mi ju namenili
mentorici po koncu učne prakse, sta bili bolj dobrohotna spodbuda kot resno ovredno-
tenje močnih in šibkih rezultatov pouka, ki sem ga pripravil in opravil. Mogoče me
je v učiteljstvo pahnilo tudi kljubovanje ob reakciji profesorja v četrtem letniku,
ko sem prostodušno izjavil, da bi bil rad učitelj, in je izza katedra vzvišeno priletelo:
»Sem vas imel pa za bolj sposobnega in ambicioznega!«

Oblast se je leta 1981 odkupila za krivico, ki jo naredila sedem let prej: uvedla
je usmerjeno izobraževanje in bili smo zadnja generacija za šole diplomiranih
geografov, ki je gladko prišla do želene službe. Usmerjeno izobraževanje je bilo
kljub vsemu domišljena sprememba. Šole so prejele 17 atlasov, zbirke diapozitivov
in prosojnic, nove učbenike. Programi so imeli različno število ur geografije v pred-
metniku, vendar je bila geografija tudi v programu poklicnih šol. Poleg učilniškega
pouka geografije so nastajali priročniki in pripomočki za terensko delo. Uvedeni so
bili naravoslovni, kulturni in športni dnevi, ki so jih prodornejši učitelji na šolah
geografsko obarvali ali pa si jih celo prisvojili in podredili. Program osnovnošolske
geografije se pravzaprav ni spremenil, čas osamosvajanja Slovenije pa zaznamuje
tudi prehod izobraževanja učiteljev z višješolske na fakultetno raven ter zavedanje,
da je šolska geografija državotvorni predmet.

V šolskem letu 1990/91 je usmerjeno izobraževanje odpravljeno, v srednji šoli se vzpostavi ločena sistema gimnazijskega in strokovnega izobraževanja. V pričakovanju izobraževalno-političnih sprememb pa se spremeni tudi odnos geografske znanosti do izobraževalne geografije: Ilešičevi dnevi postanejo osrednje izobraževalno stičišče, na zborovanjih geografov šolska geografija oz. sekcija ni več obsojena na stranska prizorišča, nastajajo priročniki za terensko delo in zbirke diapozitivov, vskoči revija Geografija v šoli, oblikujejo se skupine učiteljev, ki si upajo ugrizniti v računalniško podprt pouk geografije.

Pod vplivom Delorsove maksime »Vzgoja in izobraževanje morata omogočiti vsakemu človeku, da sam rešuje svoje probleme, oblikuje svoje odločitve in nosi svoje odgovornosti« se slovenska politika odloči oblikovati šolo za 21. stoletje. Temeljni stebri so štirje: Učiti se, da bi vedeli; Učiti se, da bi znali delati; Učiti se, da bi znali živeti v skupnosti in eden z drugim; Učiti se, da bi znali biti in živeti s seboj. Za doseganje omenjenih ciljev je bilo nujno spremeniti učne načrte iz vsebinsko-snovnih v ciljno-vsebinske. Geografija je bila eden od štirih šolskih predmetov, ki je že leta 1992 pripravila zamisel »protociljnega« učnega načrta in ga poimenovala Katalog učnovzgojnih ciljev geografije v osnovni šoli in katalog

Slika 105: »Ti kaj ni jasno? V zemljevid poglej!« (po razglednici, zbirka: D. Ogrin).

znanja. V šolskem letu 1994/95 je bila uvedena matura kot splošni državni izpit; geografija je vsa leta najmnožičneje izbirani izbirni predmet – poleg obveznih materinščine, matematike in angleščine. Občinski aktivni učitelji so prerasli v študijske skupine, ki so se delovno sestajale trikrat na leto; v obliki študijskih srečanj obstajajo še danes, le da se srečuje manj učiteljev – okoli 60 odstotkov. Tudi oblika je drugačna: štiri ure v živo in štiri ure v spletni učilnici. Kljub temu gre za izobraževanje, ki se dotakne največjega števila učiteljev.

Najprej je bila sprejeta ustrezna zakonodaja, leta 1998 pa so bili sprejeti učni načrti predmetov osnovnih in srednjih šol. Geografija je v predmetnikih ohranila približno enako število ur kot pred reformo. Ker srednje tehniške šole lahko izberejo tri izmed štirih predmetov, nekatere štiriletne srednje šole nimajo niti geografije niti geografskih ciljev, ki pa jih vse tri- in dveletne v okviru predmeta družboslovje imajo. Učencem osnovnih šol so bili ponujeni tudi geografski izbirni predmeti, ki so bili ob uvedbi množično obiskani, pozneje pa se je zanimanje učencev in staršev usmerilo v športne, jezikovne in računalniške izbirne predmete. V šolskem letu 1999/2000 se je osemletna osnovna šola začela postopoma spreminjati v devetletno. Država je odprla založniški trg in učitelji so za nekatere razrede oz. letnike lahko izbirali med učbeniki treh založb. V mednarodnih primerjavah slovenski učbeniki visoko kotirajo; v šolah pa se bolj kot spoznavni vir uporabljajo za učiteljevo načrtovanje pouka in kot odličen pripomoček za ilustriranje, ponavljanje, poudarjanje, utrjevanje in povzemanje ter pripravljanje na ocenjevanje, NPZ in matura. Ustanovljeno je bilo Društvo učiteljev geografije Slovenije, računalnik in splet sta vse bolj postajala geografsko učno sredstvo. Rezultat spletnega povezovanja učiteljev je tudi Geolista – enostavno informacijsko sredstvo, temelječe na elektronski pošti, ki je imelo leta 1998 30 članov, leta 2015 pa 750. Število ne narašča, ker so se pojavile nove oblike družabnega komuniciranja.

V novem tisočletju je bilo žarišče sprememb v šolski geografiji povezano z uvažanjem računalniške podpore pouku geografije. Leta 2004 izide didaktični priročnik *Kako poučevati geografijo*. Poleg tega je na Zavodu RS za šolstvo nastalo še več priročnikov za pouk geografije; med njimi tudi za poučevanje slepih in slabovidnih. V letih 2008–10 so bili učni načrti prvič posodobljeni; dosledneje so bili cilji zapisani v nedovršni, standardi pa v dovršni obliki. Izpušчени so bili zastareli cilji in tisti, za katere so izkušnje učiteljev ter rezultati nacionalnega preverjanja znanja in mature

pokazali, da so neustrezni. V pouk sta se začeli vključevati povsem novi vsebini: raba satelitske navigacije in orientiranja ter GIS – geografski informacijski sistemi. Geografija ostaja šolski predmet z nadpovprečnim številom učiteljskih seminarjev in izobraževanj, ki jih pripravljajo fakultete, stanovska združenja in zavod za šolstvo, po številu udeležencev in pestrosti tem pa je najodmevnejši dvodnevni tabor DUGS. Ob tem samoiniciativni učitelji geografije pripravljajo mednarodna sodelovanja, organizirajo konference in spodbujajo geografsko ustvarjalnost mladih z natečaji – eden od takšnih je Fabianijev bienale. Veliko pa obeta tudi najnovejše spletišče Uporabna geografija, kjer so nanizane ekskurzije, aplikacije, meritve, oprema, iskanje po zemljevidih in drugi pripomočki in učni namigi, ki bodo učiteljem pomagali, učencem in dijakom pa omogočali boljši geografski pouk.

Bolonjska reforma se je dotaknila tudi izobraževanja bodočih učiteljev, ki poslej študirajo leto več. Večina učiteljev je končala študij na ljubljanski in mariborski univerzi, nekateri tudi v Kopru. V nekaj letih bo poučevanje na šolah zaključila zadnja generacija učiteljev, ki je opravila višješolski študij.

Izzivi šolske geografije in njenih učiteljev so v letu 2019 pretežno negeografski: zagotoviti si poučevalno avtonomijo; v frontalnem okolju čim bolj individualizirati pouk in s tem vključevati tudi učence in dijake s posebnimi potrebami – tako nadarjene kot tiste s primanjkljaji; optimizirati rabo digitalnih in analognih učil; sproti učenca in dijaka čim bolj kakovostno informirati o njegovem znanju in učenju; vključevati v pouk priseljence; razmišljati o medpredmetnem in timskem poučevanju; razmejiti med tistim, kar učitelj mora povedati ali demonstrirati, in tistim, do česar se učenci in dijaki ob ustreznem organiziranju pouka lahko dokopljejo sami. Bolj geografski izzivi pa so: kako poučevati za rabo GIS-ov; naučiti učence in dijake razlikovati med geografskim obveščanjem, opisovanjem, pripovedovanjem, pojasnjevanjem, razlaganjem, utemeljevanjem in dokazovanjem; dogovoriti se, katero je temeljno geografsko znanje, ki ga mora usvojiti učenec ali dijak vsakega letnika; kako oblikovati učne načrte, da se učitelj ne bi počutil preobremenjen s količino in vsebino; katera dejstva, pojme in zemljepisna imena v šoli obravnavati na ravni vedenja, katera na ravni sobesedila, katera na ravni spoznavanja in prepoznavanja in katera celostno na ravni obvladovanja in suverenega umeščanja.

Igor Lipovšek

P. S.:

Nastopajoči v subjektivnem delu poročila: sorodniki, sošolci in sošudenti, Franc Jagnje, Franja Jurjovec, Ivo Penko, Sonja Urbas, Mara Radinja, Jelka Kunaver, Tatjana Šifrer, Jakob Medved, Marjan Žagar, Barica Marentič Požarnik, France Strmčnik, neimenovani profesor, Slavko Brinovec, Jurij Kunaver, Mirsad Skorupan.

4.4.II Razvoj in današnje stanje didaktike geografije

Tatjana Resnik Planinc, Jurij Kunaver, Mojca Ilc Klun

4.4.II.1 Slovenska šolska geografija od 2. svetovne vojne do danes

Poznavanje ožjega in širšega okolja, tako pokrajinskih potez kot razvojnih problemov, je bilo vedno pomembno za razvoj družbe. Zato je bila geografija vedno eden izmed temeljnih izobraževalnih predmetov na osnovnošolski in srednješolski stopnji in v tem pogledu ostaja izobraževalna in vzgojna vloga geografije nenadomestljiva (Klemenčič, Drozg, 2005; Kolnik, Resnik Planinc, 2006; Kunaver, 2009).

Danes je geografija kot obvezen in samostojen predmet z različnim številom ur na leto vključena v osnovno šolo od 6. do 9. razreda, v gimnazijo pa od 1. do 3. oziroma 4. letnika v primeru opravljanja mature iz geografije, medtem ko je na različnih stopnjah poklicnih in srednjih šol bodisi samostojen predmet, ki traja od 1 do 2 let, ali pa del predmetov družboslovje in naravoslovje ter družboslovje, ki vključuje poleg geografskih še zgodovinske in sociološke vsebine (Resnik Planinc, 2008). Odgovor na vprašanje, zakaj je geografija kot predmet pomembna v izobraževanju, lahko dobimo v *Učnem načrtu za geografijo za osnovno šolo*, kjer je pri opredelitvi predmeta zapisano, da je geografija »v program osnovne šole umeščena zato, da učencu pomaga pridobiti znanje, sposobnosti in spretnosti, s katerimi se lahko orientira in razume ožje in širše življenjsko okolje, in da ga vzgaja v pravilnem vrednotenju in spoštovanju okolja, s čimer si pridobi tudi odnos do narave, sebe, sočloveka in družbe. Geografsko znanje je sestavni del temeljne izobrazbe, ker vsebuje védenja o domovini in svetu ter o varovanju okolja in smotrnem gospodarjenju z njim. Zato je to znanje nujno potrebno vsakemu mlademu človeku za nadaljnje izobraževanje, uspešno opravljanje poklica in spodbujanje vseživljenjskega učenja« (*Učni načrt Geografija OŠ*, 2011, str. 4). Že iz tega opisa lahko razberemo, da je vloga predmeta geografija v vzgojno-izobraževalnem sistemu zelo pomembna. Skozi stoletja se je

tako geografska stroka trudila, da bi se predmet geografija uveljavil v slovenskem šolskem sistemu, da bi mu namenili dovolj veliko število ur, v okviru katerih bi lahko učenci pridobili in usvojili temeljna geografska znanja, spretnosti, sposobnosti ter, nenazadnje, da bi kot predmet ostal samostojen in ne priključen h kateremu od »sorodnih« predmetov, kot so včasih obravnavali zgodovino in geografijo. Tudi v času sodobnih šolskih reform in prenov mora geografska stroka, zlasti pa didaktika geografije, znati utemeljiti nujno prisotnost geografije v slovenskem vzgojno-izobraževalnem sistemu in na ta način zagovarjati zadostno število ur omenjenega predmeta v šolah (Kunaver, 1996; 1999; Kunaver in sod., 2005; Kolnik, 2008).

Preglednica 9 prikazuje urno in vsebinsko vključenost geografije v predmetnike osnovne šole in srednjih šol po zadnji prenovi učnih načrtov, ki je na državni ravni potekala med letoma 2007 in 2008.

Preglednica 9: Urna in vsebinska vključenost geografije v predmetnike osnovne šole in srednjih šol (*Spletna stran Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, 2019*).

Šola	Razred/letnik	Vsebina	Število ur
OSNOVNA ŠOLA	6. razred	Moj planet Zemlja	35
	7. razred	Evropa in Azija	70
	8. razred	Afrika, Avstralija in Oceanija, Amerika in polarna območja	52,5
	9. razred	Slovenija	64
GIMNAZIJA (splošna, klasična, ekonomska)	1. letnik	Obča geografija	70
	2. letnik	Geografija sveta	70
	3. letnik	Evropa in Slovenija	70
	4. letnik – če dijak/-inja geografijo izbere za maturitetni predmet	Slovenija, dodatne izbirne vsebine in terensko delo	105
STROKOVNA GIMNAZIJA	1. letnik/2. letnik	Človek in pokrajina (najmanj 1/4 predvidenih ur) Pokrajinska pestrost Slovenije (najmanj 1/6 predvidenih ur) Slovenija v Evropi in svetu (najmanj 1/8 predvidenih ur) Sodobni svet in geografski procesi v njem (najmanj 1/4 predvidenih ur)	105–140

Šola	Razred/letnik	Vsebina	Število ur
NIŽJE POKLICNO IZOBRAŽEVANJE	Letnik ni naveden. Družboslovje in naravoslovje	Spoznavanje pokrajine Uporaba zemljevidov in informacijske tehnologije Slovenija in njen položaj v Evropski uniji Svetovni problemi Človekov odnos do okolja in posledice poseganja vanj	Skupno 248 ur, od tega družboslovne in humanistične vsebine 155 ur in naravoslovne vsebine 93 ur
SREDNJE POKLICNO IZOBRAŽEVANJE	1. letnik in 2. letnik – Družboslovje	Domači in svetovni prostor Svet na razpotju Odnos do okolja in posledice človekovega poseganja vanj	132
SREDNJE STROKOVNO IZOBRAŽEVANJE in POKLICNO-TEHNIŠKO IZOBRAŽEVANJE	Letnik ni naveden. Geografija	Človek in pokrajina Pokrajinska pestrost Slovenije Slovenija v Evropi in v svetu Sodobni svet in geografski procesi v njem	68
	izbirni sklopi	Gospodarska geografija Geografski procesi v Sloveniji in Evropski uniji Uporabni in podjetnostni vidik geografije v bodočem poklicu	za dodatnih 68 ur

4.4.II.2 Razvoj didaktike geografije na univerzitetni ravni od leta 1945 in izobraževanje bodočih učiteljev geografije v Sloveniji

Kot znanstvena disciplina ima didaktika geografije oz. metodika pouka geografije, kot se je imenovala v preteklosti, pri nas razmeroma bogato in dolgo tradicijo. S prvo Orožno Metodiko seže v leto 1891, medtem ko smo prve slovenske zemljepisne učbenike in druga učila dobili že precej pred tem. Tudi Kocenova razmišljanja z naslonitvijo na znanstvene izsledke sodijo v okvir strokovno poglobljenega prizadevanja za sodobnejši geografski pouk. Zgodovina pouka geografije v slovenščini in didaktičnega razmišljanja o načinu izvajanja tega pouka ima torej skoraj 170-letno tradicijo. Geografija kot šolski predmet pa je na naših tleh zakoreninjena že več kot 400 let (Kunaver, 1989, str. 41).

Didaktiko geografije so začeli kot samostojni predmet pod imenom Metodika pouka geografije predavati na Oddelku za geografijo Univerze v Ljubljani v študijskem letu 1957/58. Prvi predavatelj je bil **Mavricij Zgonik**, a le eno leto.

V njenih začetkih je predmet obsegal 60 ur predavanj in 60 ur vaj, od reforme študijskega programa leta 1960 pa je bil predmet razdeljen na takratni 1. in 2. stopnjo, z dodatnimi 60 urami, kar je pomenilo, da je didaktika geografije skupno obsegala 180 pedagoških ur. Od leta 1959 dalje je predmet vodil **Darko Radinja**. Po reformi so od leta 1960 Metodiko pouka geografije poslušali študenti/-ke že v 2. letniku 1. stopnje, in sicer 60 ur predavanj in 60 ur vaj. Isti študenti/-ke so poslušali še metodiko drugega predmeta. Na 2. stopnji so imeli v 4. letniku 45 ur predavanj in 15 ur vaj, pri drugem predmetu pa samo vaje. Eno leto pozneje se je povečalo število ur predavanj v 4. letniku na 60. Toda redna predavanja še niso potekala v celoti (vsaj na drugi stopnji), dokler ni 10. novembra 1961 začel s predavanji **Dušan Kompare**. 3. decembra 1962 so na oddelku razpravljali o ukinitvi metodike na 2. stopnji, češ da se predavanja ponavljajo. Ostale pa naj bi vaje in hospitacije. O tem je oddelek razpravljaj tudi pozneje.

Leta 1963 je na 1. stopnji predaval **Jakob Medved**, in sicer s 30 urami predavanj in 75 urami vaj, na 2. stopnji je imel Dušan Kompare 60 ur predavanj in 90 ur vaj. Pozneje, leta 1964, so se razmere za didaktiko poslabšale zaradi ukinitve predavanj in vaj iz tega predmeta na 1. stopnji. Ostala je le na 2. stopnji s 60 urami predavanj in 75 ur vaj pod imenom Metodika srednješolskega pouka geografije. Pozneje je bilo to zmanjšano na najskromnejši fond ur, 30 ur predavanj in enako za vaje v 4. letniku. Predaval je **Marjan Žagar**. Temu je najbolj verjetno botrovalo izrazito negativno stališče posebne komisije Oddelka za geografijo do znanstvene usposobljenosti učiteljev didaktike geografije, ki je leta 1966 pripravila izhodišča za izpopolnitev študijskega programa. Dobesedno je bilo napisano: »... kakor je smiselno, da predavajo metodiko praktiki, tako je nesmiselno, da predavajo specialno metodiko fakultetni učitelji, ki so usposobljeni za znanstveno delo ...« (Medved, 1975), s čimer so se takrat bržkone strinjali mnogi, a ne vsi člani oddelka. Jakob Medved se je takemu stališču uprl, kakor tudi načelu, ki ga je citirala komisija, da »... je metodika geografskega pouka v bistvu sistematično podajanje izkušenj ...«. Podobno kot Medved je razmišljal tudi Svetozar Ilešič, ki je zlasti zagovarjal potrebo po predavatelju didaktike geografije iz vrst fakultetnih učiteljev.

Ko je imel oddelek enega stalnega predavatelja za didaktiko geografije v osnovni šoli, drugega pa za srednjo šolo (J. Medved in M. Žagar), oba z izdelanim pogledom na predmet, so se razmere močno izboljšale.

Slika 106: Geografska učilnica pred 30 leti in danes (ilustracija: M. Planinc).

Didaktika geografije se je kot univerzitetni predmet razvijala postopno. Nadgrajevala se je vsebina predmeta, omenili smo že spreminjanje števila ur predavanj, vaj in seminarjev, prav tako se je spreminjalo tudi samo ime predmeta od Metodike pouka geografije preko Teorije poučevanja geografije, Specialne didaktike do današnje Didaktike geografije. Iz razpoložljivih virov je mogoče ugotovili, da je bil eden prvih in najodločnejših zagovornikov terminološke in vsebinske spremembe metodike v didaktiko geografije Jakob Medved, čeprav je po besedah Marije Košak (2019) o neustreznosti imena metodika pouka geografije razmišljal že Mavricij Zgonik.

Kljub omenjenim občasnim zastojem se je v desetletjih po 2. svetovni vojni, zlasti od sedemdesetih let prejšnjega stoletja dalje, didaktika geografije postopno in vedno močnejše povezala z geografsko znanostjo kot njenim sestavnim delom. Terminološka zagata pa se je vlekla še nekaj časa, saj so bili poleg prvotne »metodike pouka geografije«, ki je pomensko pleonazem, v uporabi tudi termini »specialna« ali »posebna metodika geografskega pouka«, tudi »posebna didaktika«, v čemer se je še zrcalila odvisnost od obče didaktike. Didaktika geografije se je tudi pozneje, a vse redkeje, srečevala s poenostavljeno miselnostjo, da to ni znanstvena disciplina, temveč le tehnika, obrt ali veščina poučevanja oziroma prenašanja poenostavljenih znanstvenih spoznanj v šolo. Delo na tem področju je nehote veljalo za nekaj manj vrednega in manj pomembnega. Jakob Medved je ugotavljal, da so vmesni položaj didaktike geografije med geografsko znanostjo in občo didaktiko in nerazčiščeni pogledi tako na predmet kot na vsebino in področje raziskovanja didaktike geografije glavni razlogi za »... težave, ki so povzročile, da se didaktika geografije pri nas ni mogla razvijati kot samostojna znanost ...« (Medved, 1973, str. 7; Kunaver, 1989, str. 42).

Prvi sodobnejši metodični priročnik, namenjen poučevanju v osnovni šoli, z naslovom *Metodika zemljepisnega pouka*, je napisal **Janez Tomšič** (1908–1988) šele leta 1956, 50 let po Majcnovi Metodiki. Leta 1960 pa smo dobili Zgonikovo *Metodiko zemljepisnega pouka*, ki je vsaj začasno pokrila tudi vsebine, povezane s poučevanjem geografije na srednjih šolah.

Leta 1977 je prišlo v okviru omenjenega predmeta do novih sprememb; didaktika geografije se je namreč vrnila v 2. letnik s predavanji o didaktiki geografije v osnovni šoli (predmetu je bilo namenjenih 120 ur), medtem ko so v 4. letniku študenti obravnavali didaktiko geografije za srednje šole (75 ur predavanj, 30 ur seminarja in 105 ur vaj). Po Medvedovi prezgodnji smrti sta ga nadomestila dva zunanja sodelavca, **Marija Košak** (rojena 1933) in **Slavko Brinovec**.

Pomembne spremembe je univerzitetni predmet Didaktika geografije doživel leta 1986, ko smo na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani dobili prvega stalno zaposlenega visokošolskega učitelja za področje didaktike geografije, **Jurija Kunaverja**. Po tem letu so začela nastajati tudi prva diplomska, magistrska in doktorska dela, povezana z didaktiko geografije, leta 1991 pa je na oddelku začela izhajati tudi prva slovenska revija, katere vsebina je neposredno povezana s področjem didaktike geografije, **Geografija v šoli**

(Kunaver, 1989, str. 5). Potreba po posebni reviji, ki bi objavljala prispevke, ki neposredno zadevajo šolsko geografijo, se je izrazito izpostavila predvsem na Ilešičevih dnevih. Z njeno ustanovitvijo so dobili priložnost za objavljanje samostojnih strokovnih člankov tudi učitelji geografije iz vseh vrst šol, kar je bilo prej le redko. Od četrte številke dalje (1995) je revija sporazumno prešla v upravljanje in uredništvo Zavoda RS za šolstvo, ki je prevzel skrb za izdajanje vseh podobnih slovenskih predmetnih didaktičnih revij (Kunaver, 2009). Po-udariti velja, da je pred *Geografijo v šoli* prispevke iz šolske geografije objavljali predvsem *Geografski obzornik*.

Nov predmetnik didaktike geografije je stopil v veljavo leta 1985 po takratni reformi in je bil glede na preteklost precej okrnjen. Študenti/-ke geografije so se v 2. letniku odločili za nepedagoško ali pedagoško usmeritev. Po predavanjih iz splošnih pedagoško psiholoških predmetov so poslušali didaktiko geografije v tretjem letniku 60 ur in enako v četrtem letniku. To je bilo le 56 odstotkov obsega didaktike iz leta 1977. K temu bi sicer morali prišteti še 30 ur za lokalno geografijo, ki je bila uvedena z namenom aplikacije geografskih raziskovalnih metod v šolski geografiji na najnižji regionalni ravni. Na Filozofski fakulteti UL je bil hkrati na novo uveden tudi predmet Organizacija dejavnosti učencev v obsegu 60 ur, ki je bil namenjen izobraževanju bodočih učiteljev o interesnih dejavnostih. Toda oba predmeta se nista nikoli predavala. Jurij Kunaver je Didaktiko geografije predaval do upokojitve leta 2001, ko jo je prevzela njegova dotedanja asistentka **Tatjana Resnik Planinc** (rojena 1965), asistira ji **Mojca Ilc Klun** (rojena 1980).

Do bolonjske reforme je bila snov didaktike geografije obdelana v treh semestrih, to je do začetka letnega semestra v 4. letniku. V petem semestru so bila predavanja o osnovnošolski didaktiki geografije, v sedmem pa o srednješolski didaktiki geografije. Vmes so bile teoretične vaje, to je spoznavanje učil in učnih pripomočkov, največ pa je bilo praktičnih vaj ali nastopov, ki so temu sledili. Program je predvideval tudi enotedensko učno prakso v osnovni šoli v 3. letniku in enotedensko učno prakso v srednji šoli v 4. letniku.

Z bolonjsko reformo je stroki uspelo predmet nadgraditi in razširiti, tako da so študenti/-ke s študijskim letom 2012/13 v 1. letniku drugostopenjskega magistrskega pedagoškega dvopredmetnega študijskega programa Geografija poslušali predavanja iz Didaktike geografije I v obsegu 45 ur, seminar v obsegu

15 ur in vaje iz omenjenega predmeta v obsegu 30 ur (Resnik Planinc, 2013). Že v prvem letniku druge stopnje smo v predmetnik dodali nov predmet Organizacija ter izvedba ekskurzije in terenskega dela v obsegu 15 ur predavanj in 30 ur vaj, saj je J. Kunaver že v osemdesetih letih prejšnjega stoletja nakazal problem izvajanja terenskega dela pri pouku geografije v slovenskih osnovnih in srednjih šolah (Kunaver, 1989).

Slika 107: Leta 1991 je Oddelek za geografijo FF UL na pobudo Jurija Kunaverja začel izdajati revijo *Geografija v šoli*, ki je namenjena vsebinam iz šolske geografije.

V drugem letniku 2. stopnje so nato študenti/-ke poslušali predavanja iz Didaktike geografije II v obsegu 15 ur, seminar v obsegu 45 ur in vaje v obsegu 30 ur. Kot nov predmet pa je v tem letniku dodan predmet Pedagoška praksa, ki mu je namenjenih 15 ur seminarja, 15 ur vaj in 60 ur praktičnega dela na osnovni in srednji šoli (Resnik Planinc, 2013). Vse omenjeno se nanaša na področje specialne didaktike, torej didaktike geografije, omeniti pa moramo, da poslušajo študenti/-ke od 1. letnika 2. stopnje dalje tudi skupni del pedagoškega modula, ki obsega skupne splošne predmete Psihologijo za učitelje, Pedagogiko – teorijo vzgoje in andragogiko, Občo didaktiko, opravijo opazovalno prakso, obenem pa izbirajo še med tremi ponujenimi izbirnimi predmeti (Slovenščina

za učitelje, Raziskovanje učnega procesa, Humanistika in družboslovje) (Predstavitveni zbornik ..., 2014). Danes je odnos med občo didaktiko in didaktiko geografije utemeljen na dejstvu, da uporablja didaktika geografije spoznanja, tudi pedagoška, iz običajnih pedagoških in didaktičnih načel in zakonitosti, vsebino, notranjo logiko ter poseben didaktičen pristop, skupaj z vsemi posebnostmi in zakonitostmi, pa črpa iz sodobne geografske znanosti (Resnik Planinc, 2011a; Resnik Planinc, 2011b).

V študijskem letu 2016/17 je prišlo do manjših sprememb znotraj geografskega dela celotnega pedagoškega modula, ki znaša 60 kreditnih točk (KT). Izvajanje vseh predmetov v pedagoškem modulu bo predvidoma od leta 2019/20 potekalo v skladu z zapisanim v Preglednicah 10, 11 in 12.

Preglednica 10: Obvezni splošni predmeti pedagoškega modula študija geografije.

Učna enota	KT
Psihologija za učitelje*	7*
Obča didaktika*	5*
Pedagogika – teorija vzgoje in andragogika*	6*
Opazovalna praksa (pri psihologiji/ pri obči didaktiki/ pri pedagogiki in andragogiki)*	2*
Slovenščina za učitelje*	4*
Raziskovanje učnega procesa*	4*
Humanistika in družboslovje*	4*
Didaktika geografije I (15 ur P + 30 ur S + 30 ur V = 75 ur)	6
Didaktika geografije II (15 ur P + 30 ur S = 45 ur)	4
Pedagoška praksa – geografija (30 ur S + 30 ur V = 60 ur)	6
Magistrsko delo	9

* na geografijo odpade polovica obveznosti iz skupnega dela pedagoškega modula

Preglednica 11: Obvezni strokovni predmeti pedagoškega modula študija geografije.

Učna enota	KT
Branje in interpretacija angleških strokovnih besedil za geografe 2*	3
Organizacija in izvedba ekskurzije in terenskega dela (15 ur S + 30 ur TV = 45 ur)	4

* Predmet se bo v študijskem letu 2020/21 predvidoma ukinil. Nadomestil ga bo predmet Izbrane geografske vsebine za učitelje geografije (30 ur V; 3 KT).

Preglednica 12: Strokovni izbirni (regionalnogeografski) predmeti pedagoškega modula študija geografije.

Učna enota	KT
Geografija Azije	4
Geografija Severne Afrike in JZ Azije	4
Geografija Latinske Amerike	4
Geografija Severne Amerike	4
Geografija Podsaharske Afrike	4
Geografija Avstralije in Oceanije	4

* Študent izbere tri do štiri izmed šestih strokovno izbirnih regionalnogeografskih predmetov (dva je izbral že na prvi stopnji) in opravi predpisane obveznosti.

Slika 108: Sedanja in predhodni nosilec Didaktike geografije na Oddelku za geografijo FF UL, Tatjana Resnik Planinc in Jurij Kunaver, na slovesnosti ob praznovanju 80-letnice študija geografije leta 1999 (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

Študent/-ka lahko izbere zunanji izbirni predmet v skupni vsoti 4 KT. Študentom/-kam se priporoči izbira predmetov s področij, ki dopolnjujejo znanja in veščine, pridobljene pri temeljnih in metodoloških predmetih. Študent/-ka ima zaradi mobilnosti možnost, da 15 KT iz obveznih ali izbirnih enot programa prenese iz študijskih programov s področja geografije, ki se izvajajo na drugih univerzah.

Pregled razvoja didaktike geografije na Oddelku za geografijo zaključimo z ugotovitvijo, da bosta šolska geografija in skupaj z njo didaktika geografije vedno potrebovala podporo in razumevanje najširšega kroga geografskih strokovnjakov pa tudi geografskih institucij. Šolska geografija se mora organsko razvijati skupaj z znanstveno geografijo, ker je njena najbolj pogosta in množična aplikacija v praksi; zato je vedno bila in bo zrcalo geografije kot celote (Kunaver, 2000; Kolnik, 2000; Kunaver in sod., 2005; Resnik Planinc, 2005).

4.4.11.3 Pedagoško in raziskovalno delo na področju didaktike geografije

Prva diplomska dela, ki so vključevala tudi didaktično-geografsko analizo, so bila napisana leta 1990, v zadnjih dvajsetih letih pa je bilo diplomskih in bolonjskih magistrskih del, ki proučujejo to področje, vse več. V času visokošolskega pedagoškega delovanja J. Kunaverja je bilo med letoma 1990 in 2001 izdelanih skupno 45 diplomskih del, med katerimi je bilo manjše število del sestavljeno iz dveh delov: v prvem je bila podana geografska analiza določenega problema, v drugem, aplikativnem delu, pa obravnavan način in možnosti šolske uporabe iste snovi. Ostala diplomska dela so obravnavala različne didaktično-geografske probleme. Od leta 2001 do danes je bilo pod mentorstvom T. Resnik Planinc napisanih 87 diplomskih del ter 7 magistrskih del (bolonjski študij) s področja didaktike geografije. Nekatera med njimi so nastala v somentorstvu, bodisi s kolegi in kolegicami z Oddelka za geografijo bodisi z drugih oddelkov FF UL.

Prvi akademski naslovi iz didaktike geografije, pridobljeni z raziskovalnim delom od leta 1979 dalje (magisterij M. Šerifa in doktorat I. Malkoča), so bili očiten preobrat v razvoju. K temu je bistveno pripomogel J. Medved s svojim pedagoškim delom. S. Brinovec je leta 1981 obravnaval problematiko uporabe grafoskopa in prosojnic pri pouku geografije, nadaljevala sta M. Košak s študijo o usvajanju in vrsti geografskih pojmov na predmetni stopnji osnovne šole ter V. Stepančič z razpravo o geografskih pojmi na razredni stopnji (Kunaver, 1989). K. Kolnik je magistrirala leta 1991 z delom *Geografski pojmi in imena pri pouku geografije v srednji*

šoli, zastopanost in diferenciacija osvajanja na primeru obče geografije in doktorirala leta 1996 z doktorsko disertacijo *Mednarodno razumevanje in sodelovanje v luči geografske vzgoje in izobrazbe na primeru slovensko-italijanskega in slovensko-madžarskega obmejnega prostora*. Maja Umek, ki je v obdobju 1984–1991 asistiral pri Didaktiki geografije, je magistrirala leta 1990 z delom *Metodične smernice za geografski pouk v tretjem letniku usmerjenega izobraževanja: geografija domače pokrajine* ter doktorirala leta 2001 z doktorsko disertacijo *Kartografsko opismenjevanje osnovnošolcev v Sloveniji*. T. Resnik Planinc je magistrirala leta 1998 z magistrskim delom *Evropska dimenzija pouka geografije*, leta 2001 pa doktorirala s temo *Zahtevnejše geografske učne vsebine kot izobraževalni problem*. S. Popit je napisala magistrsko delo leta 2000 z naslovom *Učbenik kot pogoj učinkovitega pouka geografije* ter dve leti pozneje še doktorsko disertacijo z naslovom *Vrednotenje dodiplomskega izobraževanja učiteljev geografije z vidika njene paradigmatične zgradbe*. S področja didaktike geografije so nadalje magistrirali I. Gabrovšek, (2006), L. Nemec (2011), L. Mihelič (2011) in M. Žun (2016). Leta 2005 je J. Senegačnik doktoriral z disertacijo *Geografija Evrope v šolskih učbenikih evropskih držav*, leta 2017 pa M. Ilc Klun z disertacijo *Slovensko izseljenstvo in diaspora v procesu geografskega izobraževanja*.

Oddelek za geografijo si je za stalno izobraževanje učiteljev geografije prizadeval z organizacijo različnih občasnih seminarjev za učitelje že pred letom 1987, ko smo prvič organizirali **Ilešičeve dneve**. Ilešičevi dnevi so postali tradicionalno vsakoletno druženje učiteljev geografije in strokovnjakov predvsem z različnih področij geografije. Vzor so nam bila podobna zborovanja šolskih geografov v Veliki Britaniji, na Hrvaškem in ponekod drugod. Po zaslugi Ilešičevih dnevov smo organizatorji lahko vabili k nastopom različne strokovnjake, največ iz visokošolskih in znanstvenih vrst geografov, pa tudi politike in gospodarstvenike. Udeleženci so na tak način dobili pregled nad znanstvenimi dosežki in nad aktualnimi družbenimi dogajanjem in procesi. To je bila priložnost ne samo za srečanje geografskih pedagogov različnih generacij in za izmenjavo izkušenj in mnenj, pač pa tudi za družabno srečanje in za podeljevanje priznanj (Kunaver, 2009; Resnik Planinc, 2007). Čeprav Ilešičevi dnevi, ki jih danes organiziramo le še na 2 do 4 leta, po udeležbi žal še zdaleč niso več tisti iz devetdesetih let prejšnjega stoletja, pa si je zanje še naprej vredno prizadevati, saj so lahko na eni strani ne samo najboljše ogledalo dosežkov stroke, ki se mora zlasti na univerzah dokazovati dobesedno dnevno, ampak so na drugi strani priložnost za izmenjavo izkušenj med učitelji, za

druženje in za vzpodbujanje medsebojnega sodelovanja, solidarnosti in zgledovanja. Na področju organizacije mednarodnih srečanj velja omeniti prvi mednarodni simpozij o didaktiki geografije z naslovom *Slovenija in sosedstvo*, ki ga je leta 1993 organizirala katedra za didaktiko geografije v okviru Ilešičevih dnevvov, ter *Mednarodno konferenco o evropski dimenziji pouka geografije v državah v tranziciji Srednje, Jugovzhodne in Vzhodne Evrope*, ki je potekala leta 2001 v Mariboru v soorganizaciji ljubljanskega in mariborskega oddelka za geografijo.

Leta 1998 je bilo na pobudo vodje oddelčne katedre za didaktiko geografije Jurija Kunaverja, ki je potrebo po samostojnem društvu učiteljev geografije prepoznal na zasedanjih EUROGEO v Bruslju leta 1990 in 1992, ustanovljeno **Društvo učiteljev geografije Slovenije**, ki s svojimi tabori za učitelje, delavnicami in seminarji že več kot 20 let ravno tako skrbi za stalno strokovno izpopolnjevanje učiteljev geografije v Sloveniji.

Poleg domače pa je na področju didaktike geografije že desetletja zelo plodna tudi mednarodna dejavnost. Tako je npr. leta 1955 Darko Radinja poročal o mednarodnem zasedanju šolskih geografov na Nizozemskem, na katerem je bila ustanovljena Mednarodna unija šolskih geografskih zvez in podana pobuda za ustanovitev samostojnih organizacij po evropskih državah (Radinja, 1995), Mavricij Zgonik je leta 1958 sodeloval na 3. mednarodnem kongresu profesorjev geografije v Grenoblu (Zgonik, 1958, str. 28). Med letoma 1993 in 1994 sta Jurij Kunaver in Tatjana Resnik Planinc sodelovala pri nastajanju *Mednarodne listine o geografskem izobraževanju* (Resnik Planinc, 1994). Jurij Kunaver je predaval na Inštitutu za geografijo dunajske univerze, se udeležil več mednarodnih strokovnih srečanj in s tem krepil številne vezi s tujino, njegovo delo tudi na tem področju nadaljujeta Tatjana Resnik Planinc in Mojca Ilc Klun.

Katedra za didaktiko geografije je že več kot 30 let intenzivno vpeta v projektno in raziskovalno delo na področju šolstva tako doma kot v tujini. Člani katedre so in sodelujejo tako v telesih Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport (Komisija za osnovne šole, Strokovni svet RS za splošno izobraževanje, Komisija za splošno izobraževalne srednje šole ...) kot Zavoda RS za šolstvo (skupina za prenoo geografskih učnih načrtov, predmetna razvojna skupina za geografijo ...) ter v različnih domačih in tujih društvih in komisijah, povezanih s področjem vzgoje in izobraževanja. Sodelovali so pri organizaciji in izvedbi zdaj že tradicionalne Kocenove sobote, pri postavitvi Kocenove učne

poti, Buserjeve učne poti in mnogih drugih dejavnostih. Številni domači in tuji projekti, v katerih so tekom let sodelovali ali jih vodili člani katedre, se dotikajo številnih področij, med katerimi velja izpostaviti vrednote prostora, različne identitete, zamišljanje pokrajin, meje in spomin, trajnostno mobilnost, šolo v oblaku, informacijsko-komunikacijsko tehnologijo, izobraževanje o in z gorami in še bi lahko naštevali.

4.4.II.4 Vpetost didaktike geografije v geografske projektne delavnice in programe na vseh stopnjah vzgoje in izobraževanja

V okviru predmetov Didaktika geografije I, Didaktika geografije II, Organizacija ter izvedba ekskurzije in terenskega dela ter Pedagoška praksa pridobivajo študenti in študentke v prvem in drugem letniku drugostopenjskega magistrskega pedagoškega dvopredmetnega študijskega programa Geografija teoretična in praktična znanja ter kompetence poučevanja geografije na vseh stopnjah vzgoje in izobraževanja. Čeprav je na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani študij posvečen izobraževanju bodočih učiteljev in učiteljic na osnovnošolskem in srednješolskem nivoju, smo v okviru geografskih projektnih delavnic v letih 2015–2018 pouk geografije na inovativen način, večinoma zunaj predavalnic in učilnic, izpeljali na vseh treh nivojih – v vrtcu, osnovni šoli in srednji šoli.

V Vrtcu Dobrega pastirja je maja 2016 potekala delavnica *Spoznajmo naš čudoviti planet*. Namen delavnice je bil otroke, stare med 3 in 6 let, navdušiti nad geografskimi spoznanji in jim pokazati, kako lahko geografska znanja uporabijo v vsakdanjem življenju. Delavnica je bila zasnovana v obliki iskanja skritega zaklada. Osnovnošolska medpredmetno oblikovana projektna delavnica je potekala maja 2017 na zunanjih površinah Osnovne šole Alojzija Šuštarja za učence prve triade. Združevala je vsebine predmetov Spoznavanje okolja, Slovenščina, Matematika in Likovna umetnost. Vsebine so učenci spoznavali s pomočjo več kot 10 tematsko različnih postojank. Za dijake Gimnazije Bežigrad študenti pedagoškega modula geografije že od leta 2008 organizirajo in izvajajo enodnevne terenske vaje iz fizične geografije. Namen vaj je spoznati in uriti dijake v metodah terenskega dela in jim pomagati razumeti nekatere fizičnogeografske pojave in procese v pokrajini. Leta 2017 so študenti za dijake Elektrotehniške-računalniške strokovne šole in gimnazije Ljubljana organizirali

in izvedli t. i. geografski projektni teden. Glavni cilj je bil večplastno spoznati Prekmurje, slovensko pokrajino, v kateri so le redki dijaki bili in jo na splošno zelo slabo poznajo. Prvi dan so organizirali celodnevno ekskurzijo v Prekmurje, v nadaljevanju tedna pa so obravnavali posamezne izpostavljene teme, kot npr. vulkanizem v Prekmurju, panonska hiša in vas, domače obrti ipd.

Predstavljeni primeri so nazoren prikaz, kako lahko geografska znanja učitelji/-ce in vzgojitelji/-ce podajajo tudi zunaj (geografskih) učilnic, kako lahko v okviru projektnih delavnic izvajamo medpredmetni pouk, kako lahko učitelj/-ica geografije tudi zunaj razreda deluje strokovno geografsko, da lahko geografijo poučuje tudi nekoliko drugače, z izvedbo in ponudbo projektnih dni na vseh nivojih vzgoje in izobraževanja, in, nenazadnje, kako lahko s projektnimi delavnicami otrokom in mladim približamo in na nazoren način prikažemo nekatere geografske procese in pojave.

Z delavnicami smo želeli pokazati, kako lahko študenti/-ke svoja znanja, ki jih dobijo tekom študija geografije, koristno uporabijo tudi v svojem nadaljnjem

Slika 109: Pojavi, snovi in sile – kako in zakaj bruhajo vulkani? (foto: M. Ilc Klun).

profesionalnem razvoju in na svoji poklicni poti. Vsekakor lahko rečemo, da so študenti/-ke s tovrstnimi delavnicami dobili nov vpogled v delo učitelja/-ice geografije, morda smo z delavnicami nekaterim študentom/-kam pokazali tudi nov, drugačen način dela učitelja/-ice geografije, zagotovo pa so z delavnicami vsi pridobili izkušnje dela z mladimi, ki jih bodo lahko uporabili na svoji nadaljnji profesionalni poti. Predstavljene delavnice in programi pa so nenazadnje lahko tudi primer dobre prakse, kako lahko učinkovito sodelujemo in prenašamo strokovna znanja in metode dela med fakulteto in vrtcem, osnovno in srednjo šolo.

Razvoj šolske e-geografije

Računalniško tehnologijo so v šolah po svetu začeli vključevati v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. V devetdesetih letih so se šole že povezovale v mreže, ki so omogočile izmenjavo in širjenje didaktičnih rešitev z informacijsko in komunikacijsko tehnologijo (IKT). Prednostne naloge izobraževalnih politik evropskih držav so postale: dosegljivost IKT za učence in zaposlene v šolah, izobraževanje učiteljev na tem področju in uvedba IKT v kurikulum. Kako je bilo v Sloveniji? Kaj smo geografi naredili za uvajanje IKT v pouk geografije?

***Prvo obdobje uvajanja IKT v pouk geografije** označuje čas do leta 2004, ko se je digitalna tehnologija začela uvajati v šolski sistem še pred razmahom medmrežja. Šole so nabavljale računalnike, namenjene tudi pouku. Učitelji smo bili prepuščeni lastni iznajdljivosti in povezanosti z zanesenjaki na tem področju, geografi pa smo v pouk med prvimi uvajali računalnik in računalniške programe. Geografski navdušenci nad rabo sodobne tehnologije smo si leta 1990 izmenjevali programe z geografsko vsebino s pomočjo disket, ki so imele kapaciteto do 1,44 MB. Programi so bili v primerjavi z današnjimi nezahtevni in enostavni. Med prvimi »programi« so bili obranjevalniki zaslonov, ki so kazali Zemljo, kako se vrti, skače po zaslonu, spreminja svoj položaj glede na Sonce ipd. Eden prvih programov je bil **Orbit** (1991), ki je prikazoval Sončev sistem z opisi planetov, Lune, njihovega kroženja okoli Sonca, izračunom teže človeka na Luni ter primerjavo planetov po posameznih elementih.*

*Program **PC GLOBE 5.0** se je pojavil leta 1992 in je bil eden prvih interaktivnih atlasov sveta, ki smo ga dobili učitelji v uporabo. Vseboval je veliko*

podatkov o državah sveta, njihovem gospodarstvu ipd. Omogočal je tudi tiskanje zemljevidov, kar je pomenilo revolucijo v kartografiji za učitelje. Kmalu ga je nadgradil **MapsFaktors** (1993), ki je imel večjo izbiro različnih splošnih in tematskih, zemljevidov, boljšo grafiko in več novejših statističnih podatkov.

Leta 1995 smo dobili prva slovenska geografska programa **Svetovni popotnik** in **Toplotni pasovi**, ki ju je izdal Zavod RS za šolstvo. Leta 1997 je Ljubljansko geografsko društvo razvilo manjši program na disketi, ki je poganjal zbirko dia-pozitivov Severne Amerike.

V letih 1995–2000 so v Sloveniji nastali programi: *Delajmo karte Slovenije*, *Slovenija v sliki*, *Interaktivni atlas Slovenije*, *Zgodovinski časovni trak*, *Krajevni leksikon Slovenije* in *Moje prvo čudovito raziskovanje sveta*. Leta 1998 je bila ustanovljena tudi informacijska lista **Geolista**, katere prvi skrbnik je bil **Jože Žumer** (1953–2006).

Slika 110: Program *Delajmo karte Slovenije* omogoča izdelovanje zemljevidov v štirih merilih, vključevanje različnih kartografskih slojev in opremljanje kart z dodatnimi vsebinami.

V letih 1998–2000, v okviru projekta **Računalniško opismenjevanje in izobraževanje**, so učitelji geografije dobili možnost izvedbe številnih seminarjev za rabo osnovnih računalniških programov (Word, PowerPoint) pri pouku geografije in oblikovanje elektronskih prosojnic. Obenem so se izobraževali o tem, kako

uporabljati didaktično programsko opremo, ki je bila na voljo na zgoščenkah. Projekt računalniškega opismenjevanja je prinesel nov naziv med bolj usposobljenimi uporabniki sodobne tehnologije – **multiplikator**, ki je imel nalogo širiti in spodbujati učitelje geografije za uporabo IKT. V tem času je bil na tem področju zelo aktiven **Slavko Brinovec**, ki je izdal več zgoščenk (Slovenija za osnovno šolo, 1998; Geografija Evrope, 1999). Programska oprema je služila utrjevanju, ponavljanju in poglobljanju ciljev; načrtovanju, organizaciji in izvedbi ekskurzij v slovenske pokrajine; načrtovanju in izvedbi orientacijskih tekmovanj; izdelovanju seminarskih nalog, referatov ali plakatnih nalog in pridobivanju dodatnega znanja za pripravo na tekmovanja iz geografije. Učenci so lahko svoje znanje razvijali samostojno, v manjših skupinah, v šoli ali doma. Velika prednost teh zgoščenk je bila možnost tiskanja slik in besedil, zemljevidov in izdelava prosojnic. Leta 2000 smo učitelji geografije sami začeli izdelovati preproste spletne strani, ki so služile kot pripomoček pri poučevanju geografije, splet pa je vse bolj postajal vir geografskih didaktičnih gradiv.

Drugo obdobje uvajanja IKT v pouk geografije se začne z letom 2004, ko je nastal program **Google Earth**, s katerim je mogoče raziskovati Zemljino površje z drugačne perspektive. V letih 2008–2013 je potekal **projekt E-šolstvo** pod vodstvom Zavoda RS za šolstvo, za razvoj geografskih e-vsebin je skrbel **Igor Lipovšek** (rojen 1956). V ospredju je bilo izobraževanje učiteljev, raziskovanje možnosti spletne didaktike in **uvajanje spletnih učilnic**. Učitelji so se izobraževali o novostih, ki so spremenile tudi vsebino pouka geografije, kot sta npr. uporaba GPS in geografskih informacijskih sistemov (GIS). Zato je logično, da so bile teme enega od osrednjih osemurnih seminarjev za učitelje: Geografija Slovenije – uporaba nove zgoščenke pri pouku (Slavko Brinovec), GIS (Marko Krevs), E-Mapps – uporaba sodobnih tehnologij za samostojno učenje izven učilnice (Marko Papič), GPS – uporaba sodobnih naprav za zajemanje prostorskih podatkov in orientacijo (Mirsad Skorupan).

Posledica projekta E-šolstvo je bil nastanek prostovoljne **delovne skupine učiteljev za e-geografijo**. Skupina se je trudila povezati šolske geografe v enotno e-skupnost. Rezultat njenega dela je bila organizacija seminarjev za učitelje na teme, kot so uvajanje sodobne tehnologije v pouk geografije, sodobna kartografija pri pouku geografije, primeri dobre prakse uporabe IKT pri pouku geografije ter

uporabnost geografskega znanja in sodobne tehnologije v vsakdanu. Skupina pripravlja tudi redno mesečno videokonferenčno srečevanje učiteljev vsak tretji četrtek v mesecu – **videokonferenčna večernica**. Srečevanje nima družabnega namena, ampak izobraževalnega in omogoča izmenjavo izkušenj.

Tretje obdobje uvajanja IKT v pouk geografije predstavlja čas po letu 2010, ko je za potrebe pouka nastalo veliko gradiv: Geografija Slovenije, Geografija za 6., 7., 8., 9. razred, Ekskurzije, Kartografija v učni snovi osnovne šole, Kartografija v učni snovi srednje šole. Leta 2015 so nastali tudi **prvi interaktivni učbeniki** za 8. in 9. razred osnovne šole ter 1. letnik gimnazije.

Učitelji geografije so množično predstavljali svoje dosežke tudi na **IT-konferencah MIRK** v Piranu in pozneje na **konferencah SIRIKT**. Naj navedem nekaj naslovov predstavitev na omenjenih konferencah: Uporaba IKT pri pouku geografije; e-Mapps – z igro in novimi tehnologijami do učenja; Povečajmo aktivnost učencev/dijakov pri pouku geografije s pomočjo IKT; Preverjanje znanja pri pouku geografije s pomočjo spletne učilnice; Primer učne ure geografije z uporabo interaktivne table; Doseganje učnih ciljev v geografiji s terenskim delom in uporabo informacijske tehnologije; Didaktične možnosti elektronske prosojnice pri pouku geografije; Uporaba i-table ob primeru medpredmetnega povezovanja zgodovine in geografije; Uporaba IKT pri individualizaciji in diferenciaciji pouka geografije. Ob tem so bili geografi med najbolj dejavnimi pri sodelovanju s podjetjem Arnes, osrednjim slovenskim razvojnim podjetjem za uporabo e-storitev. Za razvoj e-geografije skrbi tudi stanovsko društvo **Društvo učiteljev geografije Slovenije (DUGS)**. Na njegovi spletni strani so učiteljem dosegljiva strokovna gradiva in informacije, potrebne za pouk ali za lastno izobraževanje.

Mirsad Skorupan

4.4.12 Slovenska (družbena) geografija v mednarodnem okolju ob zatonu 20. stoletja

Anton Gosar

Mednarodno prepoznavnost in promocijo slovenske geografije so v obdobju njene rasti, vse tja do srede sedemdesetih let prejšnjega stoletja, zaznamovali

predvsem stiki, ki so jih gojili takrat vodilni geografi ljubljanske univerze in SAZU. Kot izhaja iz bibliografije (1932–1984) s katero so *Dela* leta 1985 ugle- dala luč sveta (Turk, 1985), je bila zastopanost Slovenije na srečanjih Medna- rodne zveze geografov (IGU) skoraj samoumevna: Washington, 1952; Rio de Janeiro, 1956; Montreal, 1972; Moskva, 1976 ... Preglednica v omenjeni pu- blikaciji navaja kot prvi zapis slovenskega geografa v mednarodnem prostoru članek S. Ilešiča »Regionalizm w Jugoslawji«, ki je bil objavljen na Poljskem leta 1936. Naslednji prispevki slovenskih geografov v tuji strokovni literaturi so si sledili šele petnajst let pozneje, po letu 1952.

Pričujoči zapis ne želi nomotetično spremljati le zapisov slovenskih ge- ografov v tujini. S pomočjo že omenjene bibliografije in sorodne publikacije, izdane ob 75-letnici Univerze v Ljubljani (Dolgan-Petrič, 1994), razmišljanj ob 80-letnici v publikaciji *Geografija na Univerzi v Ljubljani* (Ogrin D. in sod., 1999) ter podatkov v bibliografski zbirki v Cobissu za obdobje 1985–1989 in 1995–1999 želimo orisati raznovrstnost mednarodnih stikov sloven- ske geografije, prednostno tiste povezave, ki so jih v zadnjih treh desetletjih 20. stoletja vzpostavili visokošolski učitelji Oddelka za geografijo Filozofske fakultete in Univerze v Ljubljani. V delu razprave, ki zadeva objave člankov/ poglavij (ne pa povzetkov) v tujih publikacijah – revijah ali monografijah – je kot država upoštevan kriterij sedeža založbe. Čeprav se avtor zaveda medna- rodnega pomena, so v analizi objav izostali tujejezični prispevki slovenskih avtorjev v publikacijah, ki so jih izdale domače založbe. Zgoraj omenjeno empirično podstat dopolnjujejo kot vir informacij zapisi iz rubrik *Razgledi* in *Kronika* v *Geografskem vestniku* in avtorjeva osebna evidenca (1970–2000), ki je beležila posvete z mednarodno udeležbo in druge stike slovenske s tujo geografsko stroko – kot so posveti, naša gostovanja v tujini in obiski uglednih kolegov iz tujine. Navedeno je pogosto kulminiralo v prijateljske vezi, obiske, raziskovalne projekte, štipendije, priznanja in nagrade. Nenazadnje je kom- pleks stkanih vezi pripomogel k razvijanju stroke in utrjevanju meduniver- zitetnega sodelovanja. Poudarek bo predvsem na družbenogeografskemu po- dročju stroke, zato se velja vnaprej opravičiti drugim, razvejanim dejavnostim geografije, predvsem s področja fizične geografije in krasoslovja, ki so vzpo- redno prepletale vezi z mednarodnim okoljem. Ker bi se lahko v preteklosti kakšna pomembna aktivnost, zaradi avtorjeve občasne odsotnosti, odvijala

tudi mimo njegovega vedenja, naprošam bralce za prizanesljivo vrednotenje zapisa. Lahko bi torej v »novoreku« rekli temu zapisu, da gre za »škrbino«, ki pričakuje dopolnitev/nadaljevanje.

Slika 111: Rezultat plodnega sodelovanja s češkimi kolegi je priznanje, ki ga je v imenu Oddelka za geografijo Palackyjeve univerze v Olomucu našemu oddelku ob 100-letnici izročil naš dolgoletni sodelavec in prijatelj dr. Miroslav Vysoudil (foto: B. Rogelj).

Zadnja desetletja 20. stoletja so zaznamovale številne družbene in tehnološke spremembe, ki slovenske geografije niso mogle obiti. Analogno dobo je nadomestila digitalna; iz mednarodno prepoznavne Jugoslavije se je izdvojila majhna, a suverena slovenska država; mehki komunizem oz. socializem sta zamenjala demokracija in tržna ekonomija; klasično visokošolsko izobraževanje je »povozila« bolonjska reforma; informacijska tehnologija je prodrla do slehernega posameznika; globalizacija je zaznamovala ekonomijo in prostorsko ureditev, vse od Konference OZN o okolju v Riu de Janeiru 1992 dalje se zavedamo podnebnih sprememb, a posledic še nismo dokončno dojeli in predvsem ne ukrepali. V manj kot pol stoletja smo iz industrijske dobe prešli v informacijsko in postinformacijsko, vedno bližje nam je doba umetne inteligence. To je bilo obdobje, ko je leta 1984 Oddelek za geografijo Univerze Edvarda Kardelja »pretihotapil« prvi računalnik Commodore 64 iz Nemčije in ko je naša domovina, kot članica gibanja neuvrščenih (1961–1991), odigrala pomembno geopolitično vlogo na mednarodnem prizorišču (a »naša« politična

geografija takrat izziva ni zaznala; intenzivno se je posvečala manjšinam in pomenu meja). To so bili obdobja, ko smo osebna vozila smeli zagrniti, če smo na določen dan imeli ustrezno registrsko številko (par - nepar) in smo pred odhodom v tujino v banki vplačali 500 dinarjev pologa, da bi smeli s potrdilom in potnim listom v roki oditi v tujino. To so bili na Oddelku za geografijo tudi časi pisem in dopisnic, strojepisk, pisalnih strojev in indigo papirja, diap projektorjev in diapozitivov, prosojnic in grafoskopov, telefaksov, kopirnih strojev ter, ob prehodu v 21. stoletje, tudi prvih GSM-telefonov in težkih prenosnih računalnikov. To je bil tudi čas, ko smo podedovano/klasično štiriletno dodiplomsko izobraževanje zamenjali – glede na stroko – za študij 3 + 2 (leti) ali 4 + 1 (leto) ...; in nenazadnje, to so bili časi, ko smo (tudi žeblice in vijake!) kupovali še v središču mesta in smo geografi predmestja izpostavljali le kot spalna naselja, saj še slutili nismo »amerikanizacijo« v obliki hiper in megamarketov ter »shopping centrov«.

Razgibanim šestdesetim letom, ki so jih zaznamovale stavke in tudi demonstracije študentov pred Filozofsko fakulteto, stremjenja po znosnem komunizmu (npr. na Madžarskem in Češkoslovaškem), Chejeva socialistična revolucija na Kubi in vojna v Vietnamu so v dveh desetletjih, ki so jim sledila, izzvenela v relativnem, a nestrpnem miru. Ob pomoči slovenskih geografov so leta 1984 potekale zimske olimpijske igre v Sarajevu; v Jugoslaviji pa je smrt dolgoletnega povojnega državnega voditelja Josipa Broza - Tita leta 1980 dala krila patriotizmu/nacionalizmu vseh vrst. Ti so se krepili na nesorazmerjih v družbenem razvoju in razlikah med urbani in ruralnimi okolji, mestom in podeželjem. Ciklično občasnega nezadovoljstva in upora (Hrvaška, Srbija, Kosovo) so desetletje pozneje kulminirali v desetletje zatona države in oblikovanje sedmih suverenih držav. Slovenija je bila pred tem v Jugoslaviji mostišče povezav z Zahodom, slovenska geografija pa je skrbela za transmisijo geografskega znanja, ki je tam nastajalo in se razvijalo. Ta vloga slovenske geografije je po osamosvojitvi zlagoma zatonila.

4.4.12.1 Utrjevanje in (pre)oblikovanje mednarodnih strokovnih povezav

Vse do druge tretjine prejšnjega stoletja je veljalo, da velja slediti družbeno-geografski teoriji oziroma raziskovalnim metodam, ki so jih razvijali francoski in ruski geografi. Nemško jezikovno področje je bilo v poznavanju in

citiranju zapostavljeno. Zgodnja sedemdeseta leta so prinesla spremembo in bila za jugoslovansko/slovensko geografijo pomembna prelomnica. Dotlej je veljalo, da je heretično vsakršno razmišljanje o večpolarnosti geografije oziroma o zavzemanju kakršnegakoli drugačnega zornega kota v razpravi, ki ne bi izhajala iz tradicionalne, kompleksne matrike: fizična, družbena, regionalna geografija. Pogosto je to vodilo v poenostavljene opise (po)krajine. Vihar znotraj slovenske in jugoslovanske stroke je s svojim pogledom na geografijo leta 1969 na simpoziju v Ruskamenu pri Omišu sprožil Münchenčan **Karl Ruppert**, ko je izhodišče za razumevanje geneze neke pokrajine postavil v socialnogeografski kontekst (Ruppert in sod., 1981). Podobno kot v fizični geografiji, kjer je bila analiza ozadja/vzrokov za obstoj/izgled pokrajine ustaljen raziskovalni prijem, se je s socialnogeografsko teorijo/metodologijo začel proces, ki naj ne bi le opisoval in na podlagi statičnih in statistično preverljivih dejavnikov razlagal prostor, ampak naj bi z motivi in aktivnostmi, ki so bile skladne z interesi obstoječih družbenih skupin in njihovim življenjskim slogom, ovrednotil in razložil obstoječo ter deloma tudi predvidel prihodnjo prostorsko strukturo/stvarnost.

Po (slabem) prevodu Ruppertove *Socialne geografije* v hrvaščino (Ilešič, 1969a) je socialnogeografska misel, ki so jo po koncu 2. svetovne vojne »posvojili« v Nemčiji (Wolfgang Hartke, 1908–1997) in Avstriji (Hans Bobek, 1903–1990; Elisabeth Lichtenberger, 1925–2017), zapolnila tudi jugoslovanska/slovenska raziskovalna okolja. Profesor Ruppert je bil pogosto sopobudnik geografskih raziskav v Sloveniji, na Hrvaškem in v Makedoniji. Spodbudil je npr. raziskavo o zamiranju slovenskih planin, o učinkih turizma in prostočasnih dejavnostih, o spremembah v kulturni krajini zaradi zaposlovanja delovne sile v tujino idr. Najbolj kompleksno terensko raziskavo sodelavcev njegovega ter skopskega in ljubljanskega geografskega inštituta (s sodelavci Oddelka za geografijo in študenti) pa je organiziral leta 1979 v južni Makedoniji (Ohrid). Karl Ruppert je dojemal Jugoslavijo, in še posebej Slovenijo, kot laboratorij za proučevanje transformacije tradicionalne v sodobno, zahodno družbo in je, posledično, v tem okolju našel idealni poligon za preverjanje socialnogeografskih metod in teorije. Središče črpanja socialnogeografske misli je bil brez dvoma njegov Inštitut za gospodarsko geografijo na Ekonomski fakulteti v Münchnu. Tja so prihajali nadobudni geografi iz drugih nemških geografskih središč,

Italije, Avstrije, Madžarske in Jugoslavije. Študentske geografske ekskurzije so obiskovale inštitut, se seznanjale z delom sodelavcev, profesor Rupert pa si je vedno vzel dan ali dva, da bi skupine popeljal še v alpsko predgorje (Tegernsee). Več kot ducat slovenskih/jugoslovanskih geografov je, ob ustreznem nemškem financiranju, gostovalo za daljše obdobje v stavbi univerze na Leopoldstrasse 22. Med slovenskimi geografi in njegovimi sodelavci so se stkale tudi osebne vezi, predvsem z dr. Jörgom Maierjem, ki je prevzel profesuro v Bayreuthu, dr. Franzem Schafferjem, ki je služboval v Augsburgu, in dr. Klausom Wolfom (1938–2014) iz Frankfurta.

Sedemdeseta in osemdeseta leta so bila za geografsko misel v Sloveniji/Jugoslaviji **izrazito tranzicijska**. V mnogočem se zato ločita prvi dve obravnavani obdobji od zadnjega desetletja 20. stoletja. Socialnogeografska teorija je bila vse do zborovanja slovenskih geografov v Mariboru (1978) deležna kritik, ki so se umirile šele v začetku osemdesetih let. Interes stroke, tudi fizične geografije, da v svoj raziskovalni aparat vključi tudi metode slednje (posveti v Celju, na Bledu, v Postojni), pa tudi interes druge strokovne javnosti, predvsem planerske, turistične in regionalno-razvojne (posveti v Ljubljani, Trstu in Mariboru) so pretehtale v to smer. Tradicionalna vsakoletna strokovna srečanja slovenskih geografov na regionalni ravni (s severnoitalijanskimi geografi) in v okviru delovanja Jugoslavije znotraj komisij SEV (sodelovanje vzhodnoevropskih držav), s Poljaki (J. S. Kostrowicki, 1918–2002), Madžari (G. Enyedi, 1930–2012) in geografi Češkoslovaške (A. Vaishar), so na prehodu v osemdeseta leta zamirala, a so se po osamosvojitvi Slovenije spet okrepila. Teoretske razprave sovjetskih geografov so postale vedno manj brane, nadomeščali so jih zlagoma članki in knjige iz anglosaškega govornega območja; konkretne metodološke smernice nemške geografske srenje, ne le Münchenske socialnogeografske šole, tudi Akademije za prostorsko načrtovanje iz Hannovra, so bile – tako med slovenskimi kot jugoslovanskimi geografi – postopoma deležne vedno večjega zanimanja. K temu so pripomogla gostovanja učiteljev in študentskih ekskurzij na tamkajšnjih visokošolskih ustanovah, ki so jih podprli avstrijski ali nemški raziskovalni skladi in Humboldtova štipendija. Potovanja in bivanja so omogočala tudi strokovna združenja, kot npr. SOEG (Društvo za proučevanje jugovzhodne Evrope) in štipendije DAAD (Vladna služba za akademsko izmenjavo).

»Nemško-avstrijski« navezi finančne podpore in strokovnega bogatenja se je pridružila tudi Fulbrightova fundacija, ki je že od sedemdesetih let dalje podpirala daljša gostovanja slovenskih geografov v ZDA. Pozneje sta temu trendu sledila še British Council (Velika Britanija) in novozelandska Erskina fundacija.

Slika 112: Terenskih vaj na Kaninu v sklopu simpozija »Človek in kraj« leta 1975 so se udeležili ugledni mednarodni krasoslovci in geomorfologi: (z leve) Gordon Warwick, Alfred Bögli, Jean Nicod, Mary Sweeting in (obrnjen s hrbtom) Ugo Sauro (foto: J. Kunaver).

Slovenski družbeni geografi so se vse do razpada Jugoslavije čutili poklicani posredovati raziskovalne rezultate tujih ustanov med državljanje in študije le-teh navzven. V tujih jezikih, praviloma v nemščini ali angleščini, se je bogatilo objavljane v *Geographici Slovenici* (1971–2002) in *Geographici Yugoslavici* (1978–1990). Zato so bili obiski jugoslovanskih kolegov v Ljubljani vsakdanji pojav, obenem pa so se z leti stopnjevali tudi obiski uglednih geografov iz tujine. Če smo na Aškerčevi 2 v sedemdesetih letih registrirali le sedem predavateljev iz tujine, jih je bilo v osemdesetih že 15 in desetletje pozneje kar 19. O tem, da je bila ljubljanska geografska šola cenjena, priča dejstvo, da so nas obiskovale (in prosile za organizacijsko in vsebinsko pomoč)

mnoge visokošolske skupine iz tujine, ki smo jim profesorji in študenti nudili pomoč in kakovostno razlago na terenu – ne le v Sloveniji, ampak po vsej Jugoslaviji. Izpostaviti velja dvakratni tritedenski obisk ameriških študentov, ki jih je vodil prof. Tom Poulsen (1931–2014) iz Portlanda v Oregonu. Podobno poglobljena študijska potovanja so udeležali tudi visokošolski učitelji iz Anglije, Švedske, Nizozemske in še posebno iz nemških in avstrijskih visokošolskih okolij. Razumljivo je, da so ti obiski ob koncu stoletja, zaradi geopolitične situacije, skoraj povsem usahnili. Restriktivnost državne politike glede potovanj v tujino, na katero se je opozarjalo tudi v uvodnem govoru ob praznovanju 60-letnice leta 1979, ni zmanjšala intenzitete mednarodnih stikov, še najmanj pa število gostovanj slovenskih geografov na kongresih, simpozijih in posvetih v tujini. Na kongresih Mednarodne geografske zveze (IGU) je bila slovenska geografija, z vsaj enim članom Oddelka za geografijo FF UL, zagotovo vedno prisotna: v Montrealu (1972), Moskvi (1976), Tokiu (1980); Parizu (1984), Sydneyju (1988); in pozneje, v zastopanju suverene Slovenije, v Washingtonu (1992) in Haagu (1996). Če so se še v sedemdesetih letih, z izjemo enega, vsa strokovno specifična mednarodna zborovanja s slovensko udeležbo odvijala izključno na evropskem kontinentu (skupaj 20), je bil v desetletju pozneje doseg geografskega znanja ljubljanske univerze posredovan že na sedmih neevropskih posvetih. Aktivna udeležba članov oddelka na strokovnih kongresih v tujini se je nato v devetdesetih letih prejšnjega stoletja več kot podvojila – s 23 na 49 (indeks 2,3). Vročica medcelinskih potovanj je geografe v obliki aktivne udeležbe na kongresih (npr. na vsakoletnih srečanjih AAG – Ameriškega geografskega združenja) ali v obliki udeležbe na strokovnih ekskurzijah zajela ob koncu stoletja. Številčna skupina študentov geografije je l. 1995 obiskala mesta in nacionalne parke na zahodu ZDA, temu pa je sledilo kar nekaj potovanj študentov, profesorjev in sodelavcev Filozofske fakultete na severnoameriško celino (4). V naslednjem desetletju so sledila tudi potovanja v Južno Ameriko.

Preglednica 13: Mednarodne dejavnosti Oddelka za geografijo Filozofske fakultete
Univerze v Ljubljani, 1970–2000.

VSEBINA	1970–1979	1980–1989	1990–1999
Mednarodne konference v Sloveniji (okrajšave vsebin/naslovov)	Regionalni razvoj, Prostorsko načrtovanje turizma, Turizem in meje, Življenjsko okolje	1. Ruralni sistemi/ gorska območja 2. Človekov poseg v kras	Geografija in narodnosti, Bodočnost mest, Politična geografija v 21. stoletju
Simpoziji z mednarodno udeležbo v Sloveniji (okrajšave vsebin/naslovov)	1. Problemi obmejnih območij	Regionalni razvoj - ob 70-letnici, Agrarno-geografski simpozij, Človek in okolje	Obmejnost in regionalni razvoj, Sonaravni razvoj v Alpah – ob 80-letnici
Dvostranski oddelčni/ inštitutski mednarodni posveti	Videm (FJK-SI), Ljubljana (FJK-SI), Pordenone (FJK -SI), Ohrid (Pol -YU), Ljubljana (Nem - YU), Maribor (Slo - SI), Trst (FJK - SI), Krakov /Pol - SI (SEV 8.1.3)/	Suwalky, Varšava /Pol - Yu (SEV 8.1.3)/; Bayreuth (Nem - Yu); Maribor (Pol - SI); Koprivnica (Pol - Yu)	Bayreuth/Frankfurt (Nem - SI), Postojna (F - SI), Pecs (SI - Nem - Mad), Ribno/Bled (SI - Bern), London (SI - VB), Ljubljana - PF (SI-Nem-Mad-A)
Udeležba na mednarodnih konferencah v tujini (brez upoštevanja števila udeležencev)	Evropa: 20 Severna Amerika: 1	Evropa: 16 Severna Amerika: 3 Azija: 2 Avstralija/NZ: 2	Evropa: 40 Severna Amerika: 6 Azija: 2 Afrika 1
Gostovanja s predavanji uglednih učiteljev iz tujine	Evropa: 4 Severna Amerika: 2 Azija: 1	Evropa: 10 Severna Amerika: 6 Avstralija/NZ: 1	Evropa: 8 Severna Amerika: 12
Daljša gostovanja oddelčnih učiteljev v tujini (brez upoštevanja števila udeležencev)	Leuven - Belgija; Lund - Švedska; Varšava/Krakov - Poljska; Hannover - Nemčija; München - Nemčija; Gradec - Avstrija	Praga - Češkoslovaška; Portland, OR - ZDA; Bern - Švica; London - Velika Britanija	Passau/Regensburg - Nemčija; St. Paul, MN - ZDA; Bayreuth - Nemčija; Christchurch - Nova Zelandija; Springfield, MO, ZDA
Ekskurzije in terenska dela geografov iz tujih univerz in šol	Avstrija 3; Italija 1; Madžarska 1; Nemčija 3; Francija 1; Velika Britanija 1; ZDA: 3	Avstrija 2; Madžarska 1; Nemčija 2; Švica 1; Poljska 1; Češkoslovaška 1	Avstrija 1; Nemčija 1; Velika Britanija 1; Nizozemska 1; ZDA 1
Ekskurzije in terenska dela slovenskih geografov v tujini (zunaj zamejskih pokrajin)	Avstrija 2; Italija 1; Nemčija 2; Nizozemska 1; Češkoslovaška 1	Avstrija 2; Nemčija 2	Francija 4; Severna Amerika 4; Avstrija 2; Nemčija 1

4.4.12.2 Marketing slovenske geografije v tujini

Ob praznovanju 70-letnice slovenske geografije leta 1989 so na okrogli mizi študenti izpostavili njeno neprepoznavnost. Anketirani Ljubljancani niso znali navesti nobenega geografskega dela, še manj pa imenovati vsaj enega slovenskega geografa. Trije voditelji okrogle mize (danes na uglednih mestih v medijih, turizmu in bančništvu) so iz razprave povzeli, da »geografija nima ustreznega marketinga«. Ob pogledu na dejavnost objavljanja (ter drugih aktivnostih) v zadnjih desetletjih prejšnjega stoletja, predvsem v zadnjem, ne gre dvomiti, da je, vsaj v strokovnih krogih, slovenska geografija in so (nekateri) slovenski geografi izjemno prepoznavni. To lahko sklepamo po:

- a) udeležbah slovenskih geografov na strokovnih sestankih v tujini (in doma);
- b) po številnih mednarodnih, bilateralnih in medinštitutskih posvetovanjih organiziranih v Sloveniji;
- c) po publikacijah, ki jih izdajajo slovenski geografi v tujih jezikih;
- č) po brošurah, ki so bile ciljno naravnane v promocijo stroke;
- d) po uglednih geografih, ki so gostovali na Univerzi v Ljubljani;
- e) po številu objav v tujih monografijah in periodičnih publikacijah.

Med letoma 1970 in 2000 so slovenski geografi povečali letno publiciranje v tujini za več kot dve tretjini. Podatki v navedenih virih kažejo, da smo v tridesetih letih v tujini objavili 324 prispevkov. Pri tem velja izpostaviti predvsem dejavnost v obdobju osamosvajanja in poslej: med 1990 in 2000 je izšlo v tujini in v tujem jeziku 148 oziroma 46 odstotkov vseh objavljenih prispevkov. Najmanj dejavni, se zdi, smo bili slovenski geografi v osemdesetih letih prejšnjega stoletja (81 objav ali 25 odstotkov), v prvih letih tranzicije slovenske geografske misli pa je bilo v tujih strokovnih publikacijah objavljenih 95 del oziroma skoraj 30 odstotkov vseh. Vsebinsko je pri objavah v tujini izstopala družbena geografija z 212 objavami (65 odstotkov), a sta bili tudi fizična in regionalna geografija v zadnjih desetletjih dokaj aktivni v publiciranju v tujih periodikah (112 objav). Glede na uvodoma omenjene spremembe v dojemanju geografske misli se zdi povsem logično, da je največ objav ugledalo luč sveta na nemških in avstrijskih tleh, kjer sta bili v treh desetletjih objavljenih dve petini vseh prispevkov. Skupaj s sosedo Italijo presegajo te objave polovico vseh v tujini objavljenih del. Izjemen porast

objav sta v zadnji dekadi zabeležili ZDA in Poljska, kjer je bil pri slednji zaton sodelovanja opazen pred slovensko osamosvojitvijo. V tem obdobju je povsem izostalo objavljanje v Sovjetski zvezi/Rusiji. Geografske prispevke slovenskih avtorjev srečujemo v 28 državah – pri čemer je v devetih evropskih državah in ZDA zastopanih kar 88 odstotkov vseh objav (preglednica 14). Največ prispevkov slovenskih avtorjev je najti v periodičnih zvezkih *Münchener Studien zur Sozial und Wirtschaftsgeographie* (Monaške študije k socialni in ekonomski geografiji). Po osamosvojitvi se je, po zaslugi prijateljskih vezi z uredniki, objavljanje dokaj razpršilo in jezikovno diferenciralo. *Mitteilungen der österreichischen geographischen Gesellschaft* so z veseljem sprejemale slovenske članke, ugledna strokovna revija *GeoJournal* (založbe Kluwer, pozneje Springer), ki izhaja v angleščini, je tri številke posvetila izključno Sloveniji. Posebne pozornosti so bile deležne promotivne publikacije, ki jih je slovenska geografija pripravila v devetdesetih letih za oba kongresa IGU, tako v Washingtonu kot Haagu. Uredništvu ameriškega četrtletnika *AAG Newsletter* (ki ga je digitalna doba »povožila«) se je takrat zdelo pomembno objaviti dokaj obsežen zapis z naslovom *Geography in Slovenia*.

Preglednica 14: Objave učiteljev Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani v tuji strokovni periodiki/monografiji, 1970–2000.*

država	1970– 1979 absolutno	1970– 1979 %	1980– 1989 absolutno	1980– 1989 %	1990– 1999 absolutno	1990– 1999 % v državi	Skupaj abso- lutno	Skupaj % države
Nemčija	20	20	28	28	51	52	99	31
Avstrija	7	21	6	19	21	62	34	11
Italija	13	39	7	21	13	39	33	10
Češka/ Slovaška	6	19	9	28	17	53	32	10
Madžarska	12	57	2	10	7	33	21	6
Poljska	5	24	1	5	15	71	21	6
ZDA	1	7	4	29	9	64	14	4
Francija	4	36	3	27	4	36	11	4
SZ/Rusija	8	80	2	20	-	-	10	3
Švica	3	33	2	22	4	4	9	3
10 izstopajočih	79	28	64	23	141	50	284	88
vse objave	91	28	76	23	157	48	324	100

* število člankov – ne glede na številčnost avtorjev/učiteljev, zaposlenih na Oddelku za geografijo FF UL, ob začetku navedenega desetletja

4.4.12.3 Ob zori novega tisočletja

Samostojna in suverena Slovenija je v zadnjem desetletju 20. stoletja zastavila mednarodno sodelovanje na **novih temeljih**. Ovrednotila je odnos do partnerjev na ozemlju bivše države in tujine ter začrtala inovativno smer raziskovalnega in pedagoškega razvoja. Najhitreje je obnovitev sodelovanja stekla z Republiko Hrvaško. Poleg medsebojnih obiskov predavateljev (tudi zaradi pogojev akademskega napredovanja), udeležb na konferencah (Zagreb, Zadar) in objavljanj v strokovni periodiki obeh držav, je bilo zaznati tudi zametke skupnih projektov, ki so se nato v 21. stoletju dodobra razrastli. Izpod peresa hrvaškega in slovenskega avtorja je nastala denimo študija o možni rešitvi meddržavnega mejnega spora (objavljeno v francoski monografiji). Sledilo je medlo povezovanje z geografi iz Bosne in Hercegovine (Tuzla, Sarajevo), ki pa ni vključevalo kolegov iz Republike Srbske. Poprejšnji tesni stiki z beograjskimi in skopskimi geografi so žal za (pre)dolgo zamrli. Spomnimo, v okviru tega zapisa obravnavamo obdobje, ko so večino desetletja zaznamovale vojne razmere v sosedstvu ter obdobje pred vstopom Slovenije (2004) in Hrvaške (2011) v EU in Nato.

(Pre)oblikovali so se poprejšnji stiki z geografi iz nemških in avstrijskih visokošolskih središč. Trije dejavniki so bili pri tem pomembni: a) upokojitev eminenc geografije v omenjenih okoljih, b) interes relativno novih visokošolskih središč in c) spremenjen geopolitični položaj Slovenije v Srednji Evropi. Strokovni stiki z Ludwig-Maximillan Universität so zlagoma povsem zamrli. A slovenski družbeni geografi so vztrajali pri »monaškem socialno-geografski konceptu«, katerega nosilstvo so, po upokojitvi profesorja Karla Rupperta, prevzele visokošolske katedre, ki so jih v Bayreuthu, Augsburgu in Frankfurtu zasedli/ustanovili njegovi učenci/sodelavci. Interes bayreuthske izpostave se je izkazoval v načrtovanju prostorskega razvoja občin (Domžale), političnoekonomski strukturi podjetij (»joint venture« - npr. v Turnišču, Ribnici) in v širšem meddržavnem regionalnem sodelovanju (Slovenija-Avstrija-Madžarska). Kolege iz Frankfurta in Augsburga je zanimala urbana poselitev in z njo povezana socialna in etnična struktura mest. Poleg posvetov, ki so sledili omenjenim interesom in na katerih so slovenski in nemški referenti poročali o svojih izsledkih ter objavljali prispevke v pozneje izdanih

zbornikih, je pomembno omeniti, da so pri terenskih raziskavah sodelovali tudi študenti iz omenjenih in slovenskih geografskih središč. Lahko bi govorili že o zametkih poznejših evropskih projektov. Z avstrijskimi visokošolskimi središči pred devetdesetimi leti prejšnjega stoletja nikoli ni bilo tako tesnih stikov kot z južnonemškimi. V glavnem se je sodelovanje omejilo na »servis« pri visokošolskih in društvenih ekskurzijah. Z osamosvojitvijo Slovenije se je povečal interes avstrijskih visokošolskih geografov, predvsem iz robnih regionalnih središč države – tj. Gradca, Innsbrucka in Celovca. Podobno kot v primeru nemške izkušnje so najprej začeli izvajati posvete in raziskave o obstoječem in možnem medregionalnem sodelovanju s sosednjimi državami in Hrvaško. Rezultat tega interesa so na primer bili projekt o možnostih medregionalnega sodelovanja ob Tromeji (Avstrija, Italija, Slovenija), Poletna kulturno-jezikovna »univerza« v Bovcu in projekt oblikovanja skupnega geografskega (in zgodovinskega) učbenika za območje Zgornjega Jadrana. Pri omenjenih projektih so poleg slovenskih geografov sodelovali še geografi (in zgodovinarji) iz Trsta, Vidma in Celovca. Raziskava infrastrukturne, gospodarske in socialne kompatibilnosti ob Tromeji je služila tudi kot predpriprava na kandidature treh dežel – Slovenije, Koroške in Furlanije - Julijske krajine – za zimske olimpijske igre 2006 (»Senza Confini«).

Sodeč po objavah, predavateljskih gostovanjih in udeležbah na posvetih se je ponovno obudilo sodelovanje z geografi na Madžarskem in Poljskem. Če so poprej za vzdrževanje stikov skrbele geografske institucije v glavnih mestih, Budimpešti in Varšavi (tudi Krakovu), so štafetno palico sodelovanja prevzele raziskovalne ustanove njihovega državnega obrobja – Opole/Katovice in Pécs. Spremenil se je tudi geografski interes: prej je bilo osredje proučevanja namenjeno razvoju podeželja in urbanizaciji, zdaj stopata v ospredje politična in etnična geografija. Glede na izkušnje »ljublanske šole politične in etnične geografije« (kakor so jo v teh okoljih poimenovali), ki je že desetletja proučevala etnične manjšine (v domovini in sosedstvu) ter možnosti za čezmejno sodelovanje, se je zdelo tem ustanovam popolnoma ustrezno, da v svoje raziskave in projekte vključijo predvsem slovenske kolege. Udeležbe na posvetih in sosledne objave so obogatile geografsko stroko.

Novo poglavje sodelovanja se je spletlo z geografi, ki delujejo v ZDA in Kanadi. S promocijo in objavami političnogeografskih študij v avtorstvu

slovenskih geografov se je interes severnoameriških kolegov – nenazadnje tudi zaradi konfliktnosti v tem geostrateško pomembnem območju – usmeril tudi na Slovenijo in Balkan (in ne, kot poprej, predvsem na Rusijo in druga območja evropskega vzhoda in evroazijskega kontinenta). Obenem je bila demokratična Slovenija pripravljena sprejeti bogato znanje, ki so ga po rodu Slovenci/-ke že poprej posredovali na ameriških univerzah. S pomočjo Ameriškega geografskega združenja (AAG) in prek drugih finančnih vzvodov so se strokovnih srečanj udeleževali in predavali najbolj prodorni ameriški geografi, ki zdaj zelo dobro poznajo domet slovenske družbene geografije. Posebno odmeven je bil nastop **Jožeta Velikonje** (Joseph Velikonja, 1923–2015) in geografska delavnica *Kako pisati (za) in objavljati v anglosaksonskih strokovnih periodikah* **Lydie Mihelič - Pulsipher**. Iz »zimskega spanja« so se prebudili tudi francoski in britanski geografi. Prvi so s predavanji sorbonskih učiteljev (in v. v.) ter organizacijo in zbornikom iz odmevnega politično-geografskega simpozija *Mare Nostrum* (Menton) ponesli glas o Severnem Jadranu v frankofonska območja; drugi pa so, v navezi univerz Aberdeen in Innsbruck, pripeljali v Slovenijo raziskovalni projekt *Coastal Management*, ki je ljubljansko geografijo strokovno bogatil še naslednjega pol desetletja. Učitelji Oddelka za geografijo so se v devetdesetih letih angažirali tudi v uredništvih tujih periodik oziroma njihovih uredniških odborih, npr. v *GeoJournalu*, *Annals of Tourism Research*, *Moravian Geographic Report*, *Mitteilungen der österreichischen geographischen Gesellschaft* in drugih.

Za povezovanje s slovenskimi geografi ter za mednarodno odmevnost slovenske geografije so zaslužni mnogi kolegi v tujini. Z nekaterimi smo spletili prijateljske vezi, nekateri pa so žal preminuli.

Spomniti pa gre tudi na dejstvo, da se je mladi rod geografov, študentov in absolventov začel v tem obdobju intenzivno in neodvisno od študijskega procesa angažirati na mednarodnem področju. K temu je pripomoglo članstvo slovenskih študentov geografije v EGEA – European Geography Association (1997) in dejstvo, da je Slovenija leta 1998 pristopila k sporazumu članic EU – Erasmus, ki je omogočal časovno omejen študij na katerikoli visokošolski ustanovi v EU (pozneje tudi širše).

Preglednica 15: Kolegi, zaslužni za mednarodno odmevnost slovenske družbene geografije v obdobju 1970–2000.

DRŽAVA	Priimek in ime učitelja/raziskovalca na tuji geografski ustanovi (po abecedi)
AVSTRIJA	Frantz Klaus, Innsbruck; Jordan Peter, Dunaj; Jülg Felix, Dunaj; Moritsch Andrej, Celovec; Seger Martin, Celovec; Zimmermann Friedrich, Gradec
ČEŠKA / SLOVAŠKA	Mariot Peter, Bratislava; Vaishar Anton, Brno
FRANCIJA	Sanguin Andre-Louis, Pariz
ITALIJA	Pagnini Maria-Paola, Trst/Rim; Valussi Giorgio, Trst
KANADA	Armstrong Warwick, Montreal
MADŽARSKA	Enyedi Gyorgy, Budimpešta
NEMČIJA	Albrecht Volker, Frankfurt/M; Haubrich Hartwig, Freiburg; Jurczek Peter, Chemnitz; Maier Jörg, Bayreuth; Ruppert Karl, München; Schaffer Franz, Augsburg; Tietze Wolfgang, Helmstedt; Wolf Klaus, Frankfurt/M
NOVA ZELANDIJA	Pearce Douglas, Christchurch/Wellington
POLJSKA	Hefner Kristian, Katowice; Kostrowicki Jerzy, Varšava; Koter Marek, Opole
RUSIJA	Kolosov Vladimir, Moskva
ŠVICA	Leimgruber Walter, Fribourg; Messerli Paul, Bern
VELIKA BRITANIJA	Carter Frank, London; Colin Thomas, Belfast; Loder John, Aberdeen
ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE	Brunn Stan, Lexington, KY; Helburn Nick, Boulder, CO; Hoffman George, Austin, TX; Mihelič-Pulsipher Lydia, Knoxville, TN; Minghi Julian, Columbia, SC; Murphy Alexander; Eugene, OR.; Poulsen Tom, Portland OR; Purcell Darren, Oklahoma City, OK; Rafferty Milton, Springfield, MO; Velikonja Jože, Seattle, WA

Težavo glede odmevnosti slovenske geografije v mednarodnem okolju povzroča nekonsistentno spremljanje tako objavljanj kot tudi mednarodnih raziskav in nastopov, pri katerih sodelujejo slovenski geografi. Uvodoma navedena bibliografija vključuje članke, objavljene v tujini do leta 1984 (Turk, 1985), naslednji pregled pa se nadaljuje z izhodiščno letnico 1989 (Dolgan-Petrič, 1994). Od 1995 dalje poskusa analize (dela) mednarodne odmevnosti slovenske geografije prek objav ni bilo. Pričujoči zapis je **prvi tovrstni poskus**. Spremljanje in arhiviranje dejavnosti geografov, zaposlenih na Oddelku za geografijo

Slika 113: Predavanje Lydije Mihelič – Pulsipher na poletni šoli CEEPUS mreže Geo-RegNet, ki jo je organiziral Oddelek za geografijo FF UL julija 2019 (foto: M. Rebolj).

in na drugih geografskih institucijah, mimo objav posameznikov (te najdemo v Cobissu) – kot denimo predavateljski obiski v tujini oziroma tujih gostov in ekskurzij (in naših pri njih), organizacije mednarodnih posvetov, terenskih del, projektov itn. – dolgoročno in na enem mestu ne spremlja nihče. Podobno nimamo celovitega pregleda nad citiranostjo v geografski stroki (individualno v Cobissu), članstvom v tujih geografskih in znanstvenih združenjih in uredniških odborih strokovnih periodik, recenzentskim delom posameznikom doma in v tujini, rednim, častnim ali dopisnim članstvom v mednarodnih strokovnih društvih, akademijah ter, nenazadnje, tudi ne nad častnim zastopanjem slovenske geografije oziroma predsedovanjem komisijam krovne IGU – Mednarodne zveze geografov. Tudi Kronika v *Geografskem vestniku* ne zagotavlja (več) pregleda nad pomembnejšimi dejavnostmi institucij in posameznikov. Nekrologov in omemb okroglih obletnic je tam vedno manj. Pohvale vredno pa je, da je tam zaslediti poročila o sodelovanjih pri mednarodnih, (finančno) uspešnih projektih. Avtorica *Bibliografije v tujini objavljenih del ... 1989–1994* je napisala, da bi za »prikaz mednarodne aktivnosti slovenskih geografov potrebovali še podatke

o drugih vrstah dejavnosti kot so članstva v mednarodnih organizacijah in v uredniških odborih revij, udeležbe na posvetovanjih in podobno. Zaradi ... vse širšega delovanja geografov se ob tej priliki postavlja vprašanje centralnega informacijskega-dokumentacijskega centra za geografijo» (Dolgan-Petrič, 1994). To potrjuje tudi pričujoči zapis. Doslej je uspelo dodobra spremljati publicistično dejavnost geografov, v tem prispevku pa smo identificirali še nekatere parametre, ki bi, v obliki predloga, lahko dodatno služili kot kriterij za oblikovanje kataloga mednarodne odmevnosti slovenske geografije.

4.5 Strokovna podpora delu in vitalnosti Oddelka za geografijo FF UL

4.5.1 Oddelek za geografijo in njegovi zaposleni

Tatjana Resnik Planinc, Jerica Mrak Pestotnik

4.5.1.1 Splošno o Filozofski fakulteti UL in Oddelku za geografijo

V okviru Filozofske fakultete, ki je ena od ustanovnih članic Univerze v Ljubljani, deluje **21 oddelkov**, ki so osnovna izobraževalna in znanstvenoraziskovalna organizacijska enota fakultete. Na njej študira več kot 4000 študentov (4469 v študijskem letu 2018/19). V okviru fakultete delujejo tudi **Osrednja humanistična knjižnica** (OHK), ki hrani več kot pol milijona knjig in je ena največjih knjižnic v Sloveniji, **Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete** (ZIFF), **Znanstvena založba Filozofske fakultete** in **Knjižarna Filozofske fakultete**.

Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani ima s svojim razvejenim pedagoškim in znanstvenoraziskovalnim delom pomembno vlogo pri izobraževanju in usposabljanju mladih geografov, pri razvijanju novega znanja in njegovem prenosu v prakso.

Devetindvajsetim zaposlenim pedagoškim in strokovnim delavcem ter devetim zunanjim pedagoškim sodelavcem je zaupana skrb za strokovno rast več kot 200 dodiplomskih (v študijskem letu 2018/19 je na dvodisciplinarnem programu študiralo 132 in na enodisciplinarnem 112 študentov) in več kot 100 podiplomskih študentov (v študijskem letu 2018/19 je bilo na enodisciplinarnem programu 82 študentov in na dvodisciplinarnem 28 študentov), ki sooblikujejo:

- prvostopenjski univerzitetni študijski program Geografija,
- prvostopenjski univerzitetni dvodisciplinarni študijski program Geografija,
- drugostopenjski magistrski študijski program Geografija,
- drugostopenjski magistrski pedagoški dvopredmetni študijski program Geografija in
- interdisciplinarni doktorski študijski program Humanistika in družboslovje – znanstveno področje Geografija.

Oddelek za geografijo omogoča študij na vseh stopnjah, enodisciplinarno ali v povezavi z drugimi disciplinami. Temeljna geografska znanja, ki jih študenti pridobijo na prvostopenjskem študiju, se na drugi stopnji nadgrajujejo in poglobljajo v okviru petih študijskih smeri: **okoljska in fizična geografija, regionalno planiranje in ruralno-urbane študije, politična geografija, geografija turizma in prostega časa** ter **uporabna geoinformatika**. Navedene študijske smeri so odraz pedagoške in raziskovalne usmerjenosti sodelavcev oddelka, kar omogoča vključevanje študentov v projektno delo in delo oddelčne raziskovalne skupine ter neposreden prenos naj sodobnejših spoznanj in metod v študijski proces.

Temeljne oddelčne enote izobraževalnega in znanstvenoraziskovalnega dela so **katedre**, ki združujejo visokošolske učitelje in sodelavce ter raziskovalce sorodnih znanstvenih in strokovnih področij. Na Oddelku za geografijo FF UL delujejo: **katedra za fizično geografijo, katedra za družbeno geografijo, katedra za regionalno geografijo, katedra za regionalno planiranje, katedra za politično geografijo, katedra za varstvo okolja, katedra za didaktiko geografije in katedra za geografijo turizma**. Glede na Pravila Filozofske fakultete UL je temeljna skrb kateder sodelovanje pri pripravi in izvedbi študijskih programov, v katere so kot izvajalci vključeni člani kateder, in izdelava predlogov načrtov kadrovskega razvoja.

Zavedajoč se pomena neposrednega povezovanja raziskovalnega in pedagoškega dela ter hitrega prenosa znanstvenih dosežkov v prakso in študijski proces, je oddelek leta 2002 ustanovil lastni **raziskovalni center**; vodi ga **Barbara Lampič**, ki se osredotoča na okoljske in regionalno-razvojne raziskave ter usklajuje raziskovalno delo programske skupine.

Sodelavci Oddelka za geografijo objavljamo rezultate raziskovalnega dela v priznanih tujih in domačih znanstvenih revijah, že od leta 1985 pa izdajamo tudi lastno znanstveno revijo **Dela**. Najnovejše raziskovalne dosežke od leta

2009 redno objavljamo tudi v oddelčnih zbirkah znanstvenih monografij **GeograFF** (zbirka monografij v tiskani obliki) in **E-GeograFF** (zbirka monografij v elektronski obliki).

Slika 114: Oddelek za geografijo FF UL izdaja od leta 1985 znanstveno revijo *Dela* in od leta 2008 zbirko znanstvenih monografij *GeograFF* (foto: D. Ogrič).

Pod okriljem Osrednje humanistične knjižnice Filozofske fakultete deluje na Oddelku za geografijo bogato založena in dobro obiskana **knjižnica**, tj. največja slovenska geografska knjižnica, ki vključuje tudi posebno **kartografsko zbirko**. Obiskovalcem knjižnice je na razpolago obsežno strokovno, znanstveno in kartografsko gradivo s področja geografije in sorodnih ved, študentom pa so namenjeni učbeniki, skripta in raznovrstna študijska gradiva. Za posredovanje študijskih gradiv, podporo sodobnim pristopom izobraževanja in sprotno komunikacijo s študenti uporabljamo **e-izobraževanje**.

Del oddelka sta tudi dva laboratorija: **fizičnogeografski laboratorij** in **geografsko-informacijsko-kartografski laboratorij** (GIKL), v katerih študenti pridobivajo praktična znanja in veščine za uporabo sodobnih orodij, ki so danes zelo cenjena in dajejo konkurenčno prednost našim diplomantom pri zaposlovanju.

Na Oddelku za geografijo spodbujamo mednarodno sodelovanje, zato široko odpiramo vrata tujim predavateljem, podpiramo naše učitelje in asistente, da

preverjajo svoje delo in znanje na tujih univerzah, raziskovalnih ustanovah in mednarodnih konferencah. Oddelek je aktivno vključen v dejavnosti programa **Erasmus+**, ki podpira individualno mobilnost študentov in učnega osebja, organizacijo projektov intenzivnih programov (poletne ali zimske šole), večstranske projekte in mreže. Program omogoča, da študenti na partnerski instituciji v tujini opravijo del rednih študijskih obveznosti ali praktično usposabljanje, pri izbirah pa jih usmerja in jim svetuje oddelčni koordinator. Oddelek za geografijo ima sklenjene bilateralne pogodbe o Erasmus+ izmenjavi študentov s 33 univerzami iz 16 evropskih držav, poleg tega pa je tudi član **CEEPUS mreže GeoRegNet**, ki združuje 16 univerz oziroma njihovih oddelkov za geografijo na območju Srednje in Jugovzhodne Evrope (Gradec, Praga, Olomuc, Krakov, Prešov, Oradea, Pécs, Zagreb, Zadar, Mostar, Sarajevo, Novi Sad, Skopje). S pomočjo oddelčnega koordinatorja za CEEPUS se študenti odločajo za krajše (en mesec) ali daljše (3–10 mesecev) študijske obiske, organizirani pa so tudi krajši obiski za učitelje in sodelovanje na vsakoletni dvotedenski poletni šoli.

Na Oddelku za geografijo delujeta **Alumni klub geografov Univerze v Ljubljani** (AGUL) in **Društvo mladih geografov Slovenije** (DMGS).

Poslovna sekretarka, poslovna asistentka, strokovna delavka, vodja pisarne, office manager ..., skratka, o delu tajništva

Delo strokovne delavke v tajništvu Oddelka za geografijo je v stalni interakciji z več kot 30 zaposlenimi pedagoškimi, strokovnimi in zunanjimi sodelavci, več kot 300 študenti in številnimi strokovnimi službami Filozofske fakultete. Tajništvo je nekakšno vozlišče informacijskih, organizacijskih in komunikacijskih poti oddelka in fakultete. Zato je dobrodošlo, če je oseba na tem mestu iznajdljiva, učinkiva, odzivna, zanesljiva, potrpežljiva, vztrajna – in ne škodi, če je tudi malce jasnovidna. Težko bi opisala povprečen delovni dan, saj je večini dnevom skupno le jutranje odgovarjanje na elektronsko pošto in prevzem klasične pošte. Potem pa se, ne glede na predhodne načrte, delo v tajništvu prilagaja in odvíja glede na želje in potrebe zaposlenih, študentov ali strokovnih služb. Dan ni enak dnevu in delo nikoli ni le rutina. Zagotovo pa je vsem delovnikom skupno to, da minejo bliskovito hitro.

Na pogodbi o zaposlitvi so naloge strokovnega delavca v tajništvu nanizane na listu A4-formata. Razpon nalog pa je od naročanja pisarniških sponk do

priprave najav o obsegu pedagoškega dela in sestave urnikov. Vmes pa se najdejo svetovanje študentom, priprava predlog za reševanje študentskih prošenj, koordinacija zagovorov, izpitnih rokov in govorilnih ur, urejanje indeksov, likvidacija računov, priprava naročilnic, spremljanje fakultetnih in univerzitetnih aktov ter zakonodaje, sodelovanje pri organizaciji dogodkov in terenskih vaj, objava informacij na spletnih straneh oddelka ... Zvesti dnevni sopotnik pa je študentski informacijski sistem, na kratko VIS. Ta ogromna baza podatkov omogoča hiter dostop tako študentom kot zaposlenim do številnih informacij. Na drugi strani pa terja s strani tajništva tudi veliko podpore. Delo, ki se opazi le takrat, ko ni ali pa je napačno opravljeno.

Med delom pa ne manjka niti simpatičnih prilog, ki popestrijo delovnik. Pa naj bo to dedek, ki za vnuka išče odgovore na vprašanja iz testa za geografijo za 7. razred osnovne šole, študentka, ki ima kolokvij, pa ne ve ne pri katerem predmetu ne v kateri predavalnici, še manj pa pri kom, ali pa študent filozofije, ki je v želji zamenjati zunanji izbirni predmet po številnih vprašanjih in podvprašanjih le ugotovil, da je zgrešil nadstropje, oddelek in posledično tudi tajništvo ...

Jerica Mrak Pestotnik

Slika 115: Vodja pisarne Oddelka za geografijo FF UL, Jerica Mrak Pestotnik
(foto: B. Repe).

4.5.1.2 Zaposleni na oddelku v obdobju 1919–2019

Pedagoški delavci

Znanstveni naziv	Priimek	Ime	Čas zaposlitve
asist.	Bat	Marjan	1982–1991
asist.	Bec	Damijan	2014–2015
dr.	Benkovič Krašovec	Monika	2000–2006
asist.	Bobovnik	Nejc	2017–
doc. dr.	Bohinec	Valter	1937–1942
doc. dr.	Brečko Grubar	Valentina	1996–2007
mag.	Brinovec	Slavko	1979–1982
red. prof. dr.	Bufon	Milan	1986–1993
doc. dr.	Cigale	Dejan	1994–1998, 2002–
red. prof. dr.	Černe	Andrej	1977–2016
red. prof. dr.	Gams	Ivan	1967–1989
red. prof. dr.	Gavazzi	Artur	1920–1927
asist.	Glojek	Kristina	2016–
red. prof. dr.	Gosar	Anton	1973–1991, 1992–2002
asist.	Hrvatin	Mauro	1992–1995
doc. dr.	Ilc Klun	Mojca	2007–
red. prof. dr.	Ilešič	Svetozar	1933–1975
red. prof. dr.	Jeršič	Matjaž	1982–1997
dr.	Jurinčič	Igor	1990–1993
izr. prof. dr.	Klemenčič	Matjaž	1997–1998
red. prof. dr.	Klemenčič	Vladimir	1951–1996
izr. prof. dr.	Klemenčič	Marijan Mihael	1972–2011
izr. prof. dr.	Kokole	Vladimir	1955–1961
asist.	Kosten Zabret	Saša	2003–2008
mag.	Košak	Marija	1979–1981
izr. prof. dr.	Krevs	Marko	1990–
red. prof. dr.	Kunaver	Jurij	1961–1974, 1986–1999
asist.	Kunaver	Jelka	1960–1977
mag.	Kürbus	Terezija	1988–1991, 1992–1992
izr. prof. dr.	Kušar	Simon	2001–
doc. dr.	Lampič	Barbara	2002–

Znanstveni naziv	Priimek	Ime	Čas zaposlitve
doc. dr.	Leban	Vladimir	1962–1976
red. prof. dr.	Lovrenčak	Franc	1966–2007
dr.	Malovrh	Vincenc	1946–1948
doc. dr.	Medved	Jakob	1962–1978
red. prof. dr.	Melik	Anton	1927–1965
izr. prof. dr.	Mrak	Irena	1998–2016
asist.	Natek	Milan	1961–1966
izr. prof. dr.	Natek	Karel	1999–2019
asist.	Nemec	Lea	2009–2009
izr. prof. dr.	Ogrin	Darko	1987–
izr. prof. dr.	Ogrin	Matej	2003–
red. prof. dr.	Pak	Mirko	1962–2003
mag.	Pichler Milanović	Nataša	2004–2008
red. prof. dr.	Plut	Dušan	1974–1977, 1978–1990, 1993–2015
dr.	Popit	Sabina	1996–2004
izr. prof. dr.	Potočnik Slavič	Irma	1997–
red. prof. dr.	Radinja	Darko	1960–1996
red. prof. dr.	Rebernik	Dejan	1993–
doc. dr.	Repe	Blaž	1999–
izr. prof. dr.	Resnik Planinc	Tatjana	1992–
doc. dr.	Rogelj	Boštjan	2002–
dr.	Slavec	Andrejka	1989–1996
red. prof. dr.	Stepišnik	Uroš	2006–
izr. prof. dr.	Špes	Metka	1997–2014
doc. dr.	Trobec	Tajan	2008–
asist. mag.	Umek	Maja	1984–1991
izr. prof. dr.	Vintar Mally	Katja	2001–
red. prof. dr.	Vrišer	Igor	1960–1997
dr.	Vrtačnik Garbas	Katja	2003–2008
izr. prof. dr.	Zgonik	Mavricij	1956–1957
izr. prof. dr.	Zupančič	Jernej	2002–
red. prof. dr.	Žagar	Marjan	1960–1980

Slika 116: Kolektiv Oddelka za geografijo FF UL na kostenjem pikniku leta 1982. Stojijo od leve proti desni: Mirko Pak, Matjaž Jeršič, Ivan Gams, Pavel Markelj, Igor Vrišer, Janja Turk, Franc Lovrenčak, Tatjana Šifrer, Tončka Abbad, Tatjana Pretnar, Anton Gosar (s sinom na ramenih), Gosarjeva soproga Katarina in Milan Vatovec; čepita: Marijan M. Klemenčič in Marjan Bat (Arhiv: A. Gosar).

O tem, kako smo na oddelku ustvarili tradicijo prednovoletnih čajank

Geografske prednovoletne čajanke imamo na našem oddelku res že za »tradicionalne«, prva je bila leta 2002 ali morda leto pozneje, vsekakor pa v času, ko je imel naš oddelek prvo predstojnico – sem pač prišla na vrsto po nenapisanem, a zavezujočem pravilu, ki se ga takrat na oddelku ni kršilo. To je bil tudi čas, ko predstojnica na žalost ni znala dovolj motivirati sodelavce/člane oddelčne nogometne ekipe, da bi na igrišče prenesli zmagovalno miselnost, o kateri so tako radi govorili ob kavi. Dokaz za to je njihov sramotni poraz z ekipo študentov, pa ob tem študenti niso dali niti enega gola. Nerazumljivo? Vse gole so zabili naši kolegi kar v lastno mrežo, menda po nesreči. Verjamete? Dišalo je po podkupovanju, a nam tega nikoli ni uspelo dokazati.

Sredi decembra, ko smo se že vsi po malem poslavljali od starega leta, se mi je utrnila ideja, da bi lahko veselo prednovoletno vzdušje izkoristili še za kakšen prijeten »klepet ob čaju«, na katerega bi povabili vse naše študente, absolvente, zaposlene, pa tudi že upokojene sodelavce. Najprej sem idejo testirala pri takratni tajnici oddelka in Danica je bila tako navdušena, da se naenkrat še meni ni zdela več tako »odštekana«.

Seveda je za prednovoletno srečanje potrebno pripraviti ustrezno vzdušje, kjer ne gre brez novoletne jelke. Priprav smo se lotili zelo znanstveno, predvsem pa v luči »geografske kompleksnosti«. Kako? Pričujoči opis je povsem verodostojen, morda mu je časovna distanca vzela kakšno podrobnost in je dodano še kakšno pojasnilo, kaže pa na to, da smo na oddelku vedno znali sodelovati, ko so bili pred nami težki delovni izzivi, pa tudi pri manj resnih podvigih smo stopili skupaj – pa še dobro smo se zabavali.

Najprej smo strnili glave sodelavci s področja varstva okolja, da razrešimo dilemo, ali naj uporabimo naravno ali umetno drevo. Sklenili smo, da je v zelo gozdnati in hitro zaraščajoči se Sloveniji naravno bolj trajnostna izbira. Našega kolega Andreja (dr. Mihevc) smo zato prosili, če se lahko odpravi po kraških brezpotjih v okolici Logatca in za naš oddelek poseka ter seveda še dostavi kakšno lepo oblikovano in primerno veliko smreko. Da smo jo potem lahko postavili na hodniku, smo seveda potrebovali še primeren podstavek – pa ne kakršnega koli, ampak geografsko unikatnega. In so šli v akcijo naši fizični geografi, Darko (dr. Ogrin) je nekje na poti proti Primorski našel kamen (še vedno je v kabinetu 225, kjer ga uporabljamo za odlaganje dežnikov), ki ga je kraška korozija primerno preluknjala, da smo vanj lahko postavili našo smreko. A izkazalo se je, da je zaradi nekoliko prevelike luknje v podstavku našo smreko zanašalo malo na desno pa spet na levo, kar se seveda ne spodobi in smo na pomoč poklicali politične geografe. Jernej (dr. Zupančič) je z uporabo svojega hladnega orožja naredil nekaj lesenih zatičev in jo prisilil v pokončno držo. Od naših sodelavcev s področja prostorskega planiranja oziroma od Andreja (dr. Černeta), ki ima tudi sicer ostro oko za dobre vizualne učinke, smo dobili nasvet, kam naj jo postavimo. Okraske za prvo oddelčno novoletno smreko so prispevali študenti takratnega 3. letnika, pa še nekaj piškotov so napekli. Ker se spodobi, da so pod vsako novoletno smreko tudi darila, se je v »naš projekt« vključil še Raziskovalni center, takratna sodelavka Irena (dr.

Mrak) je spekla štiri potice, ki smo jih lepo zavite postavili pod okrašeno drevo in pozneje z njimi obdarili študente. Za čajanko je bilo seveda treba skuhati še kar nekaj velikih loncev čaja. Ustvarjanje in preizkušanje zahtevne recepture oziroma iskanje pravega razmerja med številom čajnih vrečk, sladkorjem in rumom smo zaupali kolegom, ki najbolj obvladajo kvantitativne metode. Že pri prvem poizkusu in, kolikor vem, tudi vsa naslednja leta se je našemu Marku (dr. Krevsu) pokvaril računalniški program prav pri odmerjanju ruma, kar pa je le še izboljšalo prešerno vzdušje.

Zanimivo je bilo opazovati odzive povabljenih na prvi prednovoletni »čaj ob petih«. Študenti so se že pred napovedano uro začeli počasi zbirati na oddelku, sprva bolj iz radovednosti, potem jih je vedno bolj privabljal vonj po čaju oziroma rumu, pa darila pod jelko ter vedno večje število dobro razpoloženih oddelčnih sodelavcev in za klepet pripravljenih upokoјencev.

Slika 117: Koeficient med rumom in čajem dokazano ne odloča o stopnji razpoloženja na oddelčnih čajankah. Rum s čajem natakata Blaž Repe in Danica Jakopič pod budnim očesom Dušana Pluta, Dejana Cigaleta in Lee Nemec (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

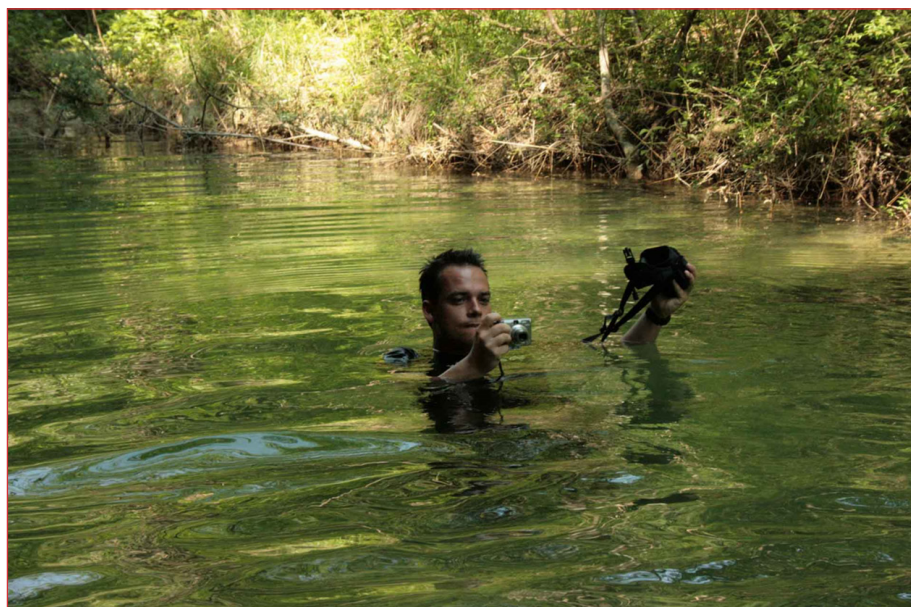
Če smo na prvem prednovoletnem srečanju naredili le bežen obračun z iztekajočim se letom in si predvsem voščili srečo in uspehov v novem, smo se v naslednjih letih lahko pohvalili z vedno številčnejšo udeležbo študentov in absolventov, vračajo se tudi diplomirani geografi, pri njeni organizaciji pa igrajo vedno pomembnejšo vlogo kar sami študenti. Nepozabne so karikature, ki so nam jih nekaj let študenti lepili na vrata kabinetov in s tem na zabaven način pokazali, po čem smo prepoznavni. V zadnjih letih so prednovoletne čajanke pridobile še na sporočilnosti, ko smo začeli podeljevati priznanja študentom, ki so v iztekajočem se letu izstopali po kakovostnih študijskih dosežkih, predstavljeni so tudi zanimivi rezultati posebnih anket med študenti, ki vsako leto opozorijo na dobre in slabe plati študija geografije, pa tudi na nepozabne ali zabavne dogodke ... Ohranil pa se je osnovni namen, da se ob koncu leta »obilna geografska družina« sreča, pogovori, si izmenja novice in zaželi srečno novo leto, predvsem pa, da ohranja občutek pripadnosti stroki in oddelku.

Metka Špes

Nepedagoški delavci

Naziv	Priimek	Ime	Čas zaposlitve
	Abbad	Tončka	1971–2009
	Dolgan Petrič	Mojca	1987–2000
	Finžgar	Vilko	1930–1950
dr.	Frelih	Martina	2009–
mag.	Gros	Darja	1998–
	Herakovič	Andrej	2003–2009
	Jakopič	Danica	1991–2016
	Jerko	Žiga	2002–2002
	Jontez	Saša	2016–
	Knez Račič	Ida	1988–
	Koželj	Tanja	2010–2017
	Leskovšek	Veronika	1992–1998
	Lindič	Micka	
	Luckmann	Wolf	1927–1930
	Lukič	Simona	1989–

Naziv	Priimek	Ime	Čas zaposlitve
	Markelj	Pavel	1969–1990
	Marolt	Miha	2009–2010
	Miklič Cvek	Lucija	2000–
mag.	Mrak Pestotnik	Jerica	2016–
	Petroša	Irena	1983–1997
	Pretnar	Tatjana	1963–1991
	Seifert Barba	Ana	2017–
	Šifrer	Tatjana	1957–1989
	Turk	Janja	1979–2012
	Uhan	Sara	2018–
	Vatovec	Milan	1973–1983
	Vojvoda	Ciril	1966–1991
	Vrabič	Tina	2018–
	Vukelj	Sokol	1965–1969
	Žerovnik	Marko	1959–1966

Slika 118: Zaposleni na Oddelku za geografijo morajo biti pripravljeni na delo v litosferi, pedosferi, atmosferi, biosferi in tudi hidrosferi. Uroš Stepišnik spoznava podvodni relief reke Dragonje (Foto: B. Repe).

Zunanji sodelavci

Znanstveni naziv	Priimek	Ime	Čas zaposlitve
dr.	Bajt	Aleksander	1966/1967
dr.	Bešter	Mara	1964–1968
	Brenčič	Mihael	2006–
dr.	Buser	Stanko	1989–2003
red. prof. dr.	Cvirn	Janez	1994–2002
	Cunder	Karmen	1995/1996
asist.	Čerpes	Ilka	1993–1997
	Čuček	Majda	1986/1987
red. prof. dr.	Čuk	Miran	1970–1997
dr.	Foški	Mojca	2004–2009
doc. dr.	Gale	Luka	2013–
asist.	Gorenc	Tomaž	2014–2017
dr.	Habič	Peter	1997/1998
doc. dr.	Herlec	Uroš	2014–2016
asist.	Hladnik	Veronika	2015–2017
red. prof. dr.	Hussu	Alojz	1985–1987
mag.	Jakoš	Zorka	1992–
dr.	Klemenčič	Tone	1964/1965
red. prof. dr.	Knap	Žiga	1983–1999
	Kompare	Dušan	1961–1964
red. prof. dr.	Kovač	Bogomir	1992/1993
doc. dr.	Kranjc	Andrej	1998–2002
doc. dr.	Lamovšek Zavodnik	Alma	2015–
red. prof. dr.	Maretič Požarnik	Barica	1997–2002
	Marovt	Stanko	1961/1962
dr.	Mihalič	Tanja	1998–2001
izr. prof. dr.	Mihevc	Andrej	2000–
doc. dr.	Mikuž	Vasja	2006/2007
asist. dr.	Mrak	Gašper	2015–
dr.	Novak	Vilko	1951–1959
red. prof. dr.	Peklaj	Cirila	1997–2003
red. prof. dr.	Petkovšek	Zdravko	1963–1997
red. prof. dr.	Planina	Janez	1966–1968, 1991–1994

Znanstveni naziv	Priimek	Ime	Čas zaposlitve
red. prof. dr.	Pogačnik	Andrej	1986–2009
asist. dr.	Popit	Tomislav	2016–
red. prof. dr.	Rakovec	Jože	2006–2014
dr.	Rakovec	Ivan	1957/1958
red. prof. dr.	Ramovš	Anton	1964–1989
red. prof. dr.	Repe	Božo	1999–2002
dr.	Reya	Oskar	1957/1958
red. prof. dr.	Rizman	Rudi	1994–1995, 2001–2003
ing.	Sedlar	Saša	1964/1965
	Šendlinger	Vanja	2002/2003

Slika 119: Kolektiv Oddelka za geografijo FF UL leta 2019. Od leve proti desni, v ozadju: Tajan Trobec, Tatjana Resnik Planinc, Mojca Ilc Klun, Saša Jontez, Katja Vintar Mally, Blaž Repe in Jernej Zupančič. V sredini: Dejan Cigale, Martina Freljih, Darko Ogrin, Marko Krevs, Jerica Mrak Pestotnik, Simona Lukič, Nejc Bobovnik in Simon Kušar. V ospredju: Andrej Černe (v pokoju), Lucija Miklič Cvek, Uroš Stepišnik, Karel Natek, Kristina Glojek, Dejan Rebernik, Irma Potočnik Slavič in Ida Knez Račič. Manjkajo: Barbara Lampič, Matej Ogrin, Boštjan Rogelj, Ana Seifert Barba, Tina Vrabč in Sara Uhan (foto: M. Rebolj).

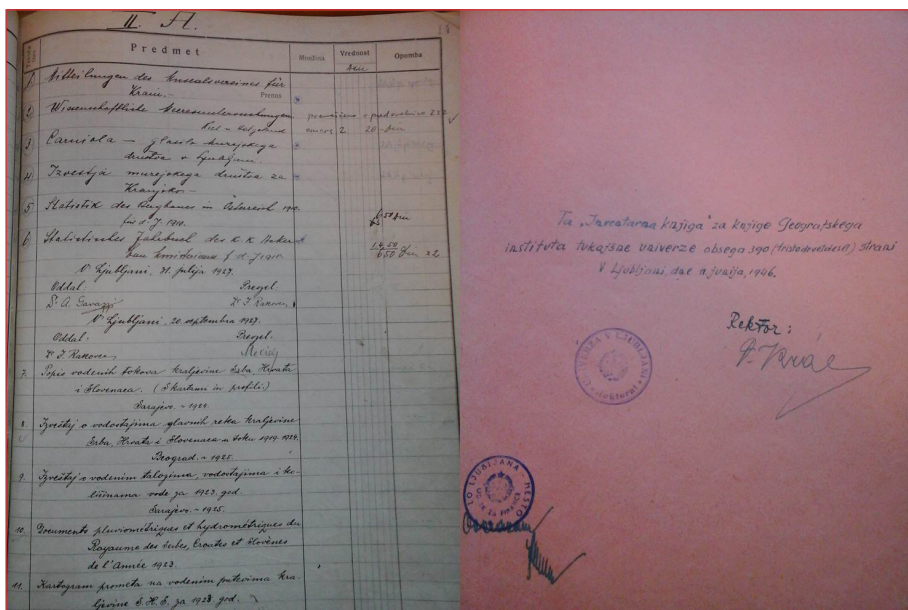
Znanstveni naziv	Priimek	Ime	Čas zaposlitve
asist. dr.	Skobe	Simona	2012/2013, 2014/2015
doc. dr.	Skok	Gregor	2008–
red. prof. dr.	Stiplovšek	Miroslav	1994–1997
dr.	Šerko	Alfred	1948/1949
doc. dr.	Šmuc	Andrej	2008–2013
doc. dr.	Šušteršič	France	1988–2006
	Telban	Blaž	1998/1999
dr.	Tepina	Marjan	1986/1987
dr.	Vadnal	Alojzij	1979–1981
dr.	Verbič	Tomaž	2006–2008
dr.	Voje	Ignacij	1964–1970
dr.	Vovk	Bogdan	1950–1960
doc. dr.	Vrabec	Mirjam	2008–2009, 2012/2013
doc. dr.	Vrhovec	Tomaž	1994–2004
	Zrimec	Stane	1947–1950
asist. dr.	Žabkar	Rahela	2009–2013, 2014/2015

4.5.2 Sto let geografske knjižnice in kartografske zbirke

Ida Knez Račič, Lucija Miklič Cvek, Martina Frelj

4.5.2.1 Obdobje do leta 1960

Ob ustanovitvi Geografskega inštituta, predhodnika današnjega Oddelka za geografijo FF UL, je njegov vodja Artur Gavazzi leta 1920 uredil tudi priročno knjižnico. Zanj so skrbeli asistenti pod strokovnim vodstvom profesorjev, pomagali so jim študentje geografije. Knjižnica je nastala v glavnem z darovi, knjige, revije in zemljevide so podarili založniki, geografska društva, vladne ustanove in drugi. Prejemala je državno dotacijo. Že v prvih letih je zbirka obsegala okrog 1200 enot (Pivec-Stelè, 1932). Knjižnično gradivo je bilo zaradi pomanjkanja prostora shranjeno v vseh prostorih inštituta. Knjige in revije so bile popisane v inventarni knjigi in listkovnih katalogih, postavljene so bile po velikosti in tekoči številki.

Slika 120: Stran v inventarni knjigi in rektorjev podpis na začetku prve inventarne knjige (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

Leta 1922 je bilo ustanovljeno Geografsko društvo. Leta 1925 je društvo začelo izdajati revijo *Geografski vestnik*, ki ga je pošiljalo v zameno za geografske revije. Tako je nastala tudi društvena knjižnica. Leta 1926 je društvo *Geografski vestnik* pošiljalo na 31 naslovov, leta 1934 pa že na 119 naslovov geografskih ustanov doma in v tujini. Knjige je pridobivalo le z darovi posameznikov. Društveno knjižnico je strokovno urejala knjižnica Inštituta za geografijo.

Po drugi svetovni vojni je Geografski inštitut dobil sicer več prostora, a so knjige še vedno shranjevali povsod, celo na hodniku, saj se je število knjižničnega gradiva močno povečalo (Šifrer, Turk, 1989). Leta 1954 se je v knjižnici zaposlila diplomirana geografinja **Tatjana Šifrer** (1931–2005), ki je po opravljenem strokovnem izpitu postala **prva poklicna bibliotekarka**. Posebnost knjižnice so bili listkovni katalogi, ki so poleg popisa knjig vsebovali tudi selektivno popisane članke iz domačih in tujih geografskih revij. Poleg osnovnega abecedno-imenskega kataloga so bili zelo razdelani tematski katalogi po vsebinskem in regionalnem principu (Frelj in sod., 2009).

Preglednica 16: Število knjižničnega gradiva knjižnice Geografskega inštituta leta 1933 in leta 1960.

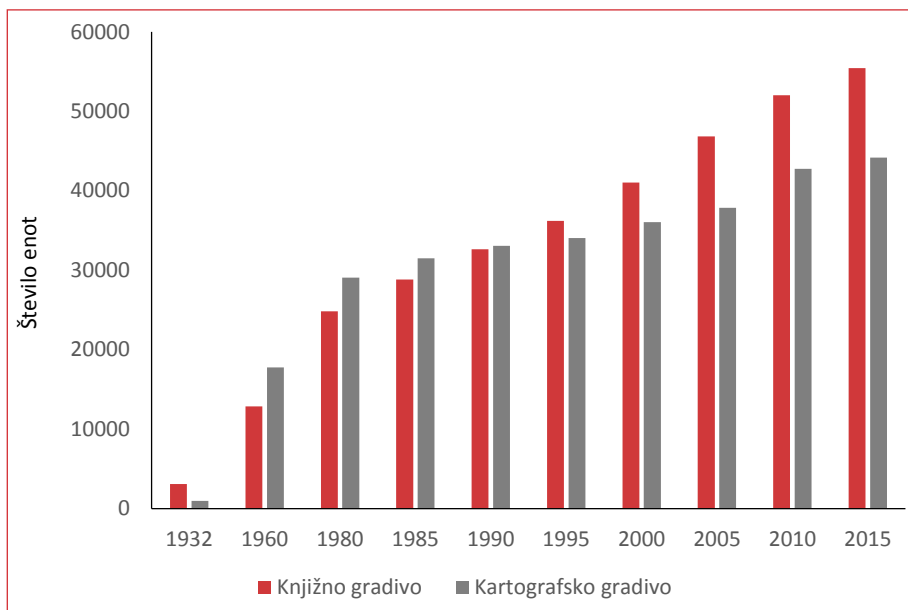
Knjižnično gradivo	Leto 1933	Leto 1960
knjige	2.424	6.707
revije	184	2.137
zemljevidi	930	17.784
SKUPAJ	3.538	26.628

4.5.2.2 Obdobje od leta 1961 do 1990

Pomemben mejnik v delovanju knjižnice predstavlja leto 1961, ko je bila zgrajena nova stavba Filozofske fakultete na Aškerčevi cesti. Takrat se je Geografski inštitut s knjižnico preselil v novo stavbo Filozofske fakultete in se preimenoval v Oddelek za geografijo. Knjižnica je dobila svoje prostore v drugem nadstropju. V začetnih letih so posodabljali le opremo knjižnice. Kupili so kartotečno omarico za katalog, omaro za atlase, polico, na kateri so na vidnem mestu razstavili vse najpomembnejše nove geografske revije, škatle za separate ipd. Večji spremembi sta bili nadomestitev starih lesenih polic za nove kovinske v študijskem letu 1968/1969 in nakup kovinskih, požarno varnih omar za kartografsko zbirko v študijskem letu 1975/1976. Leta 1983 je knjižnica dodatno razširila svoje prostore in študentje so prvič dobili svojo čitalnico (Letna poročila ..., 1960–1990).

Leta 1972 se je zaposlila knjižnična manipulantka **Tončka Abbad** (rojena 1951), ki je prevzela izposajo v kartografski zbirki. Leta 1979 se je zaposlila **Janja Turk** (rojena 1953), leta 1987 **Mojca Dolgan Petrič** (rojena 1961) in ob upokojitvi Tatjane Šifrer leta 1988 **Ida Knez Račič** (rojena 1960), vse z geografsko univerzitetno izobrazbo. V delo knjižnice in kartografske zbirke so bili vključeni tudi laboranti in kot demonstratorji študentje geografije (Frelih in sod., 2009).

Prirast gradiva je vsa leta nihal. Nabavno politiko je bilo težko načrtovati, ker ni bila znana višina sredstev, ki bodo dodeljena knjižnici. Veliko težav so imeli tudi sami dobavitelji z dobavo knjig, ker zaradi občasnega primanjkovanja deviz niso mogli naročati knjig pri tujih založbah.

Slika 12r: Knjižno in kartografsko gradivo Oddelka za geografijo se od začetkov ne-prestano povečuje. V prvi polovici prejšnjega stoletja je bilo kart manj kot knjig, nato do osemdesetih let več, v zadnjih desetletjih pa je knjižnega gradiva ponovno več.

Knjižnica je večkrat morala večino sredstev porabiti za nakup znanstvenih revij, zato je primanjkovalo denarja za nakup večjega števila osnovnih geografskih učbenikov v jugoslovanskih in drugih jezikih. Zgodilo se je tudi, da smo morali odpovedovati tuje revije in kupovati precej manj knjig, kot so bile želje in potrebe, zaradi česar je bil resno ogrožen razvoj stroke. Sredstev ni bilo dovolj tudi za popravilo in vezavo knjig ter zemljevidov.

Do srede šestdesetih let je imela knjižnica le predvojne zemljevide in avstro-ogrske stenske zemljevide. V naslednjih letih je knjižnica izpopolnjevala zbirko stenskih zemljevidov, topografskih kart, diapozitivov in aeroposnetkov Slovenije. Za branje popisnega gradiva na mikrofilmih je kupila mikročitalac (Letna poročila ..., 1960–1990).

Leta 1969 je knjižnica prevzela zameno *Geografskega vestnika*. Od študijskega leta 1985/1986 dalje pošilja v zameno tudi oddelčno revijo *Dela*. Leta 1976 smo **preuredili regionalni in sistematski katalog**, ta je pred tem obsegal le 72 gesel, po preureditvi pa 258 gesel. En izvod kataložnega listka o novih tujih knjigah smo pošiljali v centralni katalog Narodne in univerzitetne

knjižnice, sprva pa tudi v Jugoslovanski bibliografski institut. Klasični listkovni katalog smo z letom 2000 prenehali dopolnjevati.

Slika 122: Listkovni katalog (foto: M. Rebolj).

Od študijskega leta 1967/1968 knjižnica redno pripravlja **bilten**, ki so ga dobili vsi zaposleni na oddelku. Za študente je bil na voljo v čitalnici. Pošiljali smo ga tudi na Inštitut za geografijo Univerze, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Pedagoško akademijo, Urbanistični inštitut, raziskovalcem v Jugoslaviji, Celovcu in Trstu (Letna poročila ..., 1960–1990).

Z **izobraževanjem uporabnikov** za uporabo knjižnice smo začeli v študijskem letu 1978/1979. Študente prvega letnika smo v začetku študijskega leta sprejeli in jih seznanili s knjižnico in iskanjem literature, s knjižničnim redom, vsebino in obsegom kartografske zbirke. V prizadevanju, da bi študentje bolje poznali knjižnico in knjižnično-informacijske vire, smo sestavili pisno vajo iz iskanja po knjižničnih katalogih. Študentom je bil v pomoč vodič po knjižnici, kjer je bil opisan kratek historiat knjižnice, pregled njene ureditve in napotki, kako se znajti v knjižničnih katalogih (Letna poročila ..., 1960–1990).

Pomembna dejavnost knjižnice je tudi **vođenje bibliografije zaposlenih**. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja je v okviru Znanstvenega inštituta

Filozofske fakultete bibliografija izhajala v posebni izdaji *Novic* z naslovom *Katalog ob razstavi publikacij in predstavitvi izsledkov znanstvenega dela*. V knjižnici vodimo tudi bibliografijo slovenskih geografov. Sodelovali smo z bibliografskim centrom RESALP, ki je izdeloval bibliografijo za področje ekologije in hidrologije alpskega prostora ter mednarodno bibliografsko bazo Bibliographie Géographique Internationale (Letna poročila ..., 1960–1990).

4.5.2.3 Obdobje od 1991 do danes

Leta 1996 so se knjižnice Filozofske fakultete povezale v **Osrednjo humanistično knjižnico Filozofske fakultete** (OHK FF). Prostorsko knjižnice delujejo na svojih oddelkih, imajo le skupno čitalnico v kletnih prostorih fakultete. Knjižnice so povezane preko sistema Cobiss, omogočajo medknjižnično izposajo, skupaj nastopajo na razpisih za nakup tuje periodike.

Knjižnica se je leta 2000 prvič predstavila na domači strani Oddelka za geografijo na medmrežju. V letu 2012 pa je odprla tudi svoj profil na omrežju Facebook, kjer objavlja obvestila in druge novosti v knjižnici.

Prostori knjižnice in kartografske zbirke so bili od devetdesetih let prejšnjega stoletja do danes večkrat prenovljeni. Večja obnova se je zgodila leta 1996, ko je bila popolnoma obnovljena kartografska zbirka. Dobila je nove omare za atlase in stenske karte. Leto pozneje je bila prenovljena informacijska sprejemna pisarna. Postavljene so bile razstavne omare za revije. Obiskovalci so lahko uporabljali dva računalnika za iskanje po računalniških katalogih.

V letu 2003 je bila urejena čitalnica v prostoru zraven sprejemne sobe, bibliotekarke pa so se preselile v prejšnjo čitalnico. Leta 2007 so na Filozofski fakulteti izpeljali obnovo prostorov, stavbnega pohištva in električnih inštalacij ter uredili prezračevanje. V tem sklopu del je bila prenovljena tudi knjižnica s kartografsko zbirko, izgubila pa je skoraj 100 metrov polic za knjižno gradivo, ki ga je bilo treba preseliti v depo OHK FF na Karlovski cesti v Ljubljani (Frelj in sod., 2009).

V knjižnici se je od leta 1991 do danes zgodilo več kadrovskih sprememb. Leta 2000, po odhodu Mojce Dolgan Petrič na drugo delovno mesto, smo zaposlili **Lucijo Miklič Cvek** (rojena 1973). Po upokojitvi Tončke Abbad leta 2009 smo zaposlili **Martino Frelj** (rojena 1977). Po upokojitvi Janje Turk leta 2012 je bilo eno delovno mesto v knjižnici ukinjeno. Od takrat smo v

knjižnici zaposlene le še tri bibliotekarke. Z istim letom je bila ukinjena tudi pomoč demonstratorjev (Frelih in sod., 2009).

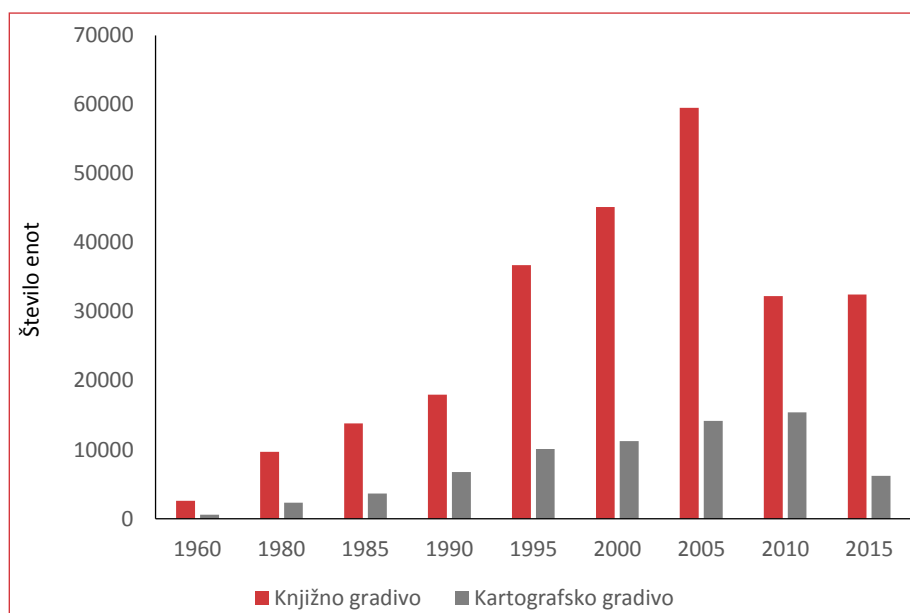
Slika 123: Bibliotekarke knjižnice Oddelka za geografijo FF UL (od zgoraj navzdol): Ida Knez Račič, Martina Frelih in Lucija Miklič Cvek (foto: S. Lukič).

Leta 1999 je sistem postavitve gradiva po velikosti formata in tekoči številki zamenjala **postavitev po področjih z uporabo vrstilcev UDK** (Frelih in sod., 2009). Taka postavitev je omogočila **prost pristop**, ki je začel šele leta 2014. Od takrat naprej lahko obiskovalci sami pregledujejo in iščejo knjige po policah. V prostem pristopu je okoli 17.000 enot gradiva, kar pomeni 30 odstotkov knjižnega gradiva zbirke ali 17 odstotkov gradiva celotne knjižnične zbirke. Gradivo v kartografski zbirki ni v prostem pristopu.

Leta 1999 smo začeli z **računalniško vodenjo izposoje knjižnega gradiva v sistemu COBISS**, leto pozneje pa kartografskega (Letna poročila ..., 1999). Leta 1996 je Open Society Slovenia daroval knjižnici 4.000 USD. Del teh sredstev smo porabili za nakup bibliografske baze Geobase Geography.

Uporaba na računalniku je omogočila iskanje po obsežni geografski bazi tuje literature od leta 1990 do 1996 z več kot 100.000 zapisi (Letna poročila ..., 1996). Od leta 2000 se povečuje ponudba elektronskih baz in servisov, v katerih lahko uporabniki po spletu iščejo in pregledujejo različno literaturo. Prvi tako dostopni bazi, tudi z geografsko vsebino, sta bili *ScienceDirect* in *Ebscohost*. Danes knjižnica sodeluje v različnih konzorcijih pri nabavi tuje literature. Leta 2012 je kupila tudi **prvo elektronsko knjigo**.

V septembru 2005 je knjižnica Oddelka za geografijo FF UL začela graditi zbirko polnih besedil zaključnih del študentov. Imenovala se je **Pisna dela Oddelka za geografijo**, dostopna je bila na oddelčni spletni strani (Frelih in sod., 2009). Leta 2012 so bili zapisi za zaključna dela predstavljeni v **Repozitorij Univerze v Ljubljani (RUL)**, same datoteke zaključnih del pa konec leta 2017. V letu 2017 je uspel projekt digitalizacije diapozitivov na steklu. Digitalizirani diapozitivi so objavljeni na portalu Kamra in so v skladu s tematiko razvrščeni na več področij.

Slika 124: Izposoja gradiva je od začetkov do leta 2005 naraščala, po letu 2005 pa se zmanjšuje zaradi večje dostopnosti gradiva v elektronski obliki.

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja je knjižnica organizirala predvsem izobraževanja za iskanje po bazi GEOFF na sistemu TRIP, pozneje z vključitvijo

v COBISS pa tudi za iskanje po katalogu OPAC (Dolgan-Petrič, 1994). Knjižnica še vedno izvaja uvajalne tečaje za študente, kjer se seznanijo s Cobissom in usvojijo iskanje in brskanje po informacijskih virih. Pripravili smo tudi gradivo, ki je objavljeno na spletu (Navodila kako poiskati gradivo v knjižnici, Navodila za oddaljeni dostop, Navodila za prosti pristop).

Leta 1987 se je začela modernizacija obdelave, izdelovanje računalniškega kataloga, nastajala je lokalna bibliografska baza v računalniškem programu Steve. Od leta 1990 je bila bibliografska baza *on-line* dostopna v sistemu TRIP Računalniškega centra Univerze v Ljubljani. Ločeno so se obdelovale knjige (v bazi GEOFFM) in članki (baza GEOFFC) (Dolgan-Petrič, 1994). Septembra 1993 se je knjižnica aktivno vključila v slovenski vzajemni katalog COBIB, ki je del sistema COBISS, in z letom 1994 začela tudi z vnosom, najprej monografskih publikacij in atlasov (Frelih in sod., 2009).

Od študijskega leta 1994/1995 smo seminarske naloge vnašali v bazo seminarskih nalog v programu EVA. Od leta 2000 je bila baza kot Katalog seminarskih nalog dostopna na spletni strani knjižnice. S spremembo študijskega sistema seminarske naloge niso več del študijskega programa, zato smo z letom 2016 zaključili dopolnjevanje baze. Knjižnica je začela leta 2000 objavljati Bilten novosti tudi na spletni strani (Frelih in sod., 2009). Od leta 2010 v signalnih informacijah na spletni strani knjižnice objavljamo izbor člankov iz tujih revij, ki jih prejema knjižnica.

Z računalniško obdelavo gradiva je seznam gesel za listkovni katalog postal nezadosten, zato so bile leta 2002 izdane **Vsebinske predmetne oznake – Geografija**, ki jih je verificiral Oddelek za vsebinsko obdelavo v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani (Frelih in sod., 2009). Geslovník je bil dopolnjen z angleškimi prevodi gesel in z vrstilci UDK. Namenjen je klasifikaciji gradiva v vzajemnem katalogu COBIB in podatkovni zbirki Katalog seminar-
skih nalog Oddelka za geografijo ter uporabnikom pri lažjem iskanju gradiva.

Prispevek knjižnice k razvoju stroke in delo njenih zaposlenih ni ostalo neopaženo v stanovskih krogih, tako bibliotekarskih kot geografskih. Geografska zveza Slovenije je knjižnici leta 2002 podelila zlato priznanje za prispevek k izboru in spoznavanju geografije z novostmi in idejami geografske misli po svetu. Bibliotekarke so za svoje delo dobile tudi različna bibliotekarska priznanja.

4.5.2.4 Kartografska zbirka

Kartografska zbirka je bila sestavni del Oddelka za geografijo že ob njegovi ustanovitvi leta 1919. Študij geografije in znanstvenoraziskovalno delo bi bila brez kartografskega gradiva nemogoča. Do začetka sedemdesetih let prejšnjega stoletja je zanjo skrbel laborant ali asistent, nato je postala sestavni del knjižnice in s tem javno dostopna tudi zunanjim uporabnikom. Začela se je inventarizacija gradiva in sredi osemdesetih let tudi klasifikacija in katalogizacija zemljevidov. Od leta 1995 poteka vnos kartografskega gradiva v bibliografsko bazo COBIB.

Kartografska zbirka je leta 1996 doživela večjo prenovo. Poleg novega izposojevalnega pulta smo dobili nove omare za stenske karte, atlase in multimedijско gradivo, delovni pult in računalniški kotiček za zaposlene (Knez Račič, Dolgan-Petrič, 1997). Danes kartografska zbirka hrani zemljevide vseh vrst, atlase, multimedijско gradivo za potrebe didaktike in metodike geografskega pouka (DVD-ji, videokasete, prosojnice, diapozitivi). Med kartografskim gradivom izstopajo raznovrstne karte slovenskega ozemlja, od katerih so najstarejše avstrijske in italijanske topografske karte v merilu 1 : 25.000 in 1 : 75.000 iz druge polovice 19. stoletja, različne izdaje predvojnih jugoslovanskih kart, izdaje Vojno geografskega inštituta iz Beograda iz petdesetih let 20. stoletja ter osnovne državne topografske karte v merilu 1 : 25.000 Geodetske uprave Republike Slovenije. Kartografska zbirka ima popolno zbirko temeljnih topografskih načrtov slovenskega ozemlja v merilu 1 : 5.000 in 1 : 10.000, izdanih med letoma 1970 in 1990 (Knez Račič, Dolgan Petrič, 1997).

V zbirki so tudi različne vrste tematskih kart (občinske, planinske, kolesarske, turistične, avtokarte, geološke, načrti mest). Leta 2012 je knjižnica od Avstrijske geodetske uprave kupila starejše kartografsko gradivo tretje deželne izmere za slovensko ozemlje v digitalni obliki. Uporabniki so do kart, na katerih so imeli vpogled v stanje poselitve v 19. stoletju, lahko dostopali prek računalnikov v Geografskem informacijskem in kartografskem laboratoriju. Danes so te karte prosto dostopne na spletu in tudi sicer uporabniki vse bolj uporabljajo spletne aplikacije za izdelavo kart v raziskovalne in študijske namene, zato izposoja in uporaba gradiva v kartografski zbirki stalno upada. Ker pa ima kartografska zbirka nekatere redke karte, atlase in stenske zemljevide

kot edina v Sloveniji javno dostopne, se povečuje obisk raziskovalcev, ki jih zanima tovrstno gradivo.

V stotih letih se je knjižnica Oddelka za geografijo razvila v največjo geografsko knjižnico, ki geografo in ostalim uporabnikom nudi slovensko in svetovno literaturo ter kartografsko gradivo s področja geografije in sorodnih strok. S tem skrbi za seznanjanje z novostmi v stroki in njenim razvojem. Knjižnica si bo tudi v bodoče prizadevala, da bo svojim uporabnikom zagotavljala dostop do geografske literature in kartografskega gradiva, svoje storitve bo prilagajala njihovim potrebam in novim tehnologijam.

Slika 125: Kartografska zbirka Oddelka za geografijo FF UL, za pultom sedi Tončka Abbad (foto: M. Rebolj).

Kako se že 30 let selimo v nove prostore

Kmalu po tem, ko sem se leta 1988 zaposlila v knjižnici Oddelka za geografijo, smo bili na javni predstavitvi projekta NUK II, kjer naj bi svoje prostore dobile tudi knjižnice Filozofske fakultete. Šteli smo knjige, merili police in iskali ustrezne rešitve umestitve geografske knjižnice v nam določene prostore. Čeprav sem bila na začetku delovne dobe, je oče komentiral: »Ti boš prej v penzionu, preden bo zgrajen NUK.« Seveda nisem verjela.

Prostora v našem skladišču je začelo primanjkovati in stalno smo predstavljali knjige in revije. Da smo pogosto iskali knjige, ni bil le naš problem. Prišli so tudi profesorji, rekoč: »Tamle gor je bila!« »Že res, zdaj je pa tukaj.« Tudi revije smo stalno odpisovali, take, ki si jih že dolgo ni nihče izposodil. A kaj, ko se je kmalu našel nekdo, ki si je želel izposoditi prav tisto, odpisano.

Leta so tekla, nič ni kazalo na gradnjo NUK-a. Sredi devetdesetih smo dobili nove omare na hodniku. Sledila je velika akcija selitve revij iz skladišča in nova postavitev knjig v skladišču. Pojavile so se spet nove ideje o skupnih prostorih knjižnic OHK, da bi bile vse knjižnice v pritličju ali pa v novogradnji prizidka na severni strani obstoječe stavbe. Za nas je bila velika pridobitev popolna preureditev kartografske zbirke.

Projekt NUK II je sicer leta 2007 doživel še popravek idejne zasnove, spet smo šteli in merili, kar nam je vzelo veliko časa. Po natančnih meritvah obstoječega prostora smo celo ugotovili, da bi v novi stavbi imela knjižnica manj prostora.

Sledila je energetska prenova FF, kar je spet pomenilo selitev. Tokrat v skladišče na Karloški. Praznili smo omare v predavalnicah in zgornje omare na hodniku, v škatle pakirali revije in jih na Karloški zlagali v stare omare.

Leta 2012 je bil nov, tokrat mednarodni natečaj za NUK in spet se ni začelo graditi. Sicer pa tako in tako v njem ni več predvidenega prostora za OHK FF.

Leta 2014 je bilo ponovno oživilo upanje na skorajšnjo selitev v prostore na Aškerčevi 5 – torej čez cesto v nekdanje prostore Fakultete za kemijo in kemijsko tehnologijo. Objekt je bil spomeniško zaščiten. Narejen je bil idejni projekt, pridobljeno gradbeno dovoljenje, kar je zahtevalo že kar nekaj finančnih sredstev, a kje se je zataknilo, ne vem. Zdaj so ga porušili in že gradijo novega za AGRFT.

Leta 2018 je Univerza v Ljubljani za OHK FF najela skladišče nekdanje tovarne Induplati v Zgornjih Jaršah. Veliko halo z 2000 m² površine. Spet merimo police, rišemo načrte in razporeditve knjižnic, selimo revije. Iz omar v predavalnicah in skladišč, s Karlovske. Pakiramo, zlagamo, do danes že več kot 450 škatel, pa smo šele na dobri polovici. Upam le, da bo tokrat gradivo ostalo na tej lokaciji več kot deset let.

Predvidevam, da nove knjižnice na novi lokaciji ne bo prav kmalu. Ob 80-letnici oddelka smo pripravili plakat z naslovom »Naši načrti in izzivi za 21. stoletje«. Izpostavili smo, da si želimo moderno geografsko informacijsko središče.

Dvajset let pozneje upamo, da se bodo naše želje uresničile in bomo po selitvi lahko prenovili obstoječe prostore.

Ida Knez Račič

4.5.2.5 Izbor pomembnih domačih in tujih geografskih del, ki jih hrani knjižnica Oddelka za geografijo FF UL

Knjižnična zbirka Oddelka za geografijo obsega približno 50.000 enot knjig in revij. Med knjigami so tudi dela, ki so temeljnega pomena za razvoj domače in svetovne geografije. Predstavljamo izbor najpomembnejših od konca 18. stoletja do leta 1960.

Dela slovenskih avtorjev in avtorjev, ki opisujejo slovensko ozemlje

HACQUET, Balthasar. Oryctographia Carniolica, oder Physikalische Erdbeschreibung des Herzogthums Krain, Istrien, und zum Theil der benachbarten Länder. Leipzig, Johann Gottlob Immanuel Breitkopf, 1778–1781. 2 zv.

KOZLER, Peter. Kratek slovenski zemljopis in pregled politične in pravosodne razdelitve ilirskega kraljestva in štajerskega vojvodstva s pridanim slovenskim in nemškim imenikom mest, trgov, krajev i. t. d. Na Dunaju, L. Sommer, 1854.

SCHÄBER, J. Beschreibung der berühmten Adelsberger Grotte in Krain. Adelsberg, M. Schäber, 1862.

JESENKO, Janez. Zemljepisna začetnica za gimnazije in realke. V Gorici, J. Jesenko, 1865.

DEŽMAN, Karel. Zusammenstellung der bisher gemachten Höhenmessungen in Krain. V: Mittheilungen des Museal-Vereins für Krain, 1 (1866), 76 str.

ERBEN, Josef. Vojvodstvo Kranjsko v zemljepisnem, statističnem in zgodovinskem spregledu. V Ljubljani, Matica slovenska, 1866.

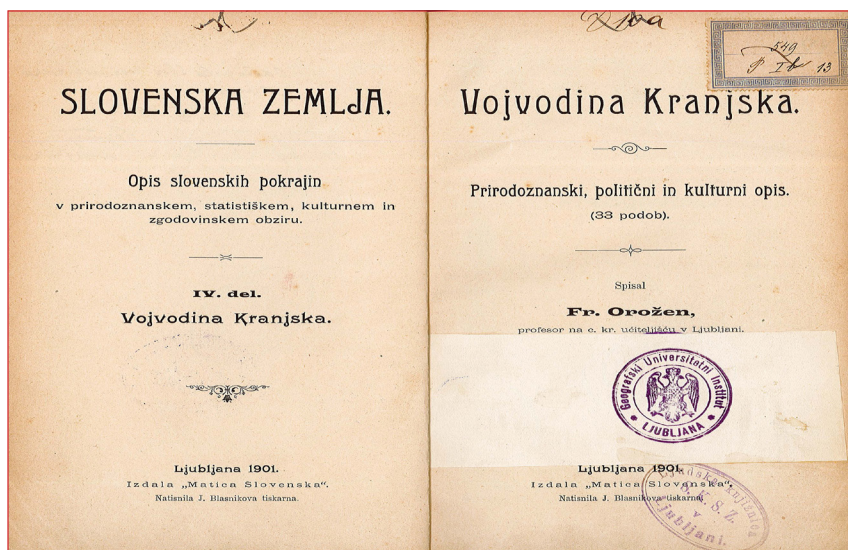
SLOVENSKI Štajer. Dežela in ljudstvo. V Ljubljani, Slovenska Matica, 1868–1870.

SCHARNAGGL, Simon. Die Forstwirthschaft im österreichischen Küstenlande mit vorzüglicher Rücksicht auf die Karst-Bewaldung. Wien, K. u. K. Ackerbau-Ministerium, 1873.

JESENKO, Janez. Prirodoznanski zemljepis. V Ljubljani, Matica Slovenska, 1874.

- KOCEN, Blaž. Leitfaden der Geographie für die Bürger- und Mittelschulen der Österreichisch-Ungarischen Monarchie. Theil 1, Allgemeine Grundzüge für den ersten geographischen Unterricht. Wien, Verlag von E. Hölzel, 1875.
- JESENKO, Janez. Mali občni zemljepis. [S. l.], J. Jesenko, 1876.
- FRISCHAUF, Johannes. Die Sanntthaler Alpen V: Jahrbuch des Oesterreichischen. Touristen-Club, 8 (1877), 176 str.
- KLUN, Vinko Fereri. Leitfaden für den geographischen Unterricht an Mittelschulen. Wien, C. Gerold's Sohn, 1877.
- URBAS, Viljem. Die Gewässer von Krain. V: Zeitschrift des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins 8 (1877), str. 147–163.
- VALVASOR, Janez Vajkard. Die Ehre des Herzogthums Krain. 2. unveränderte Aufl. Rudolfswerth, J. Krajec, 1877–1879. 4 zv.
- JARZ, Konrad. B. Kozenn's Leitfaden der Geographie für die Mittel- und Bürgerschulen der Österreichisch-Ungarischen Monarchie. Theil 2, Spezielle Geographie. Wien, Verlag von E. Hölzel, 1878.
- SUPAN, Alexander. Lehrbuch der Geographie nach den Principien der neueren Wissenschaft für österreichische Mittelschulen und verwandte Lehranstalten sowie zum Selbstunterrichte. Laibach, Ig. V. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1878.
- LAPAJNE, Ivan. Kocenov zemljepis za ljudske šole. V Beču, E. Hölzel, 1879.
- URBAS, Viljem. Das Phänomen des Zirknitzer Sees und die Karstthäler von Krain. V: Zeitschrift des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins 10 (1879), str. 17–33.
- ŠTRUKELJ, Francè-Jaroslav. Dr. Ignacij Knoblehar, apostoljski provikar v osrednjej Afriki. V Celovcu, Družba sv. Mohora, 1881.
- JESENKO, Janez. Zemljepis za prvi razred srednjih šol. V Ljubljani, J. Jesenko, 1882.
- LAPAJNE, Ivan. Domovinoslovje za slovenske ljudske šole. V Mariboru, I. Leone, 1882.
- JESENKO, Janez. Zemljepis za drugi in tretji razred srednjih šol. V Ljubljani, Janez Jesenko, 1883.
- TOMŠIČ, Štefan, Fr. Ivanc. Kočevsko okrajno glavarstvo. Zemljepisno-zgodovinski opis. V Kočevji, Okrajna učiteljska knjižnica, 1887.
- MÜLLER, Friedrich. Die Grottenwelt von St. Canzian. V: Zeitschrift des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins 21 (1890), str. 193–251.
- KOCBEK, Fran, M. Kos. Vodnik za Savinske planine in najbližjo okolico. V Celju, Slovensko planinsko društvo, 1894.

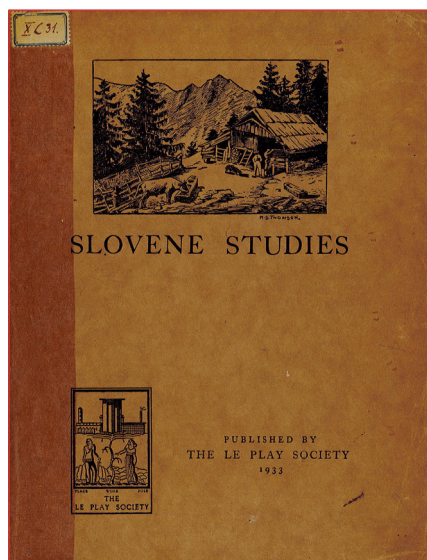
- STIASNY, Ljudevit. Kamnik. Zemljepisno-zgodovinski opis. V Ljubljani, L. Stiasny, 1894.
- RUTAR, Simon. Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra. Prirodoznanski, statistični, kulturni in zgodovinski opis. Ljubljana, Matica Slovenska, 1896–1897.
- VRHOVEC, Ivan. Zemljepis za prvi gimnazijski razred. Ljubljana, Blasnikovi nasledniki, 1897.
- SUPAN, Alexander. Die Verteilung des Niederschlags auf der festen Erdoberfläche. Gotha, J. Perthes, 1898.
- ŽIROVNIK, Jožef. Cerkniško jezero. V Ljubljani, Slovenska matica, 1898.
- CIPERLE, Josip. Kranjska dežela. V Ljubljani, 1899.
- MOSER, Karl L. Der Karst und seine Höhlen. Naturwissenschaftlich geschildert. Mit einem Anhang über Vorgeschichte, Archäologie und Geschichte, und einer Chromotypie. Triest, F. H. Schimpff, 1899.
- RUTAR, Simon. Rakovska dolina in Cerkniško jezero. V Ljubljani, A. Klein & Comp., 1900.
- OROŽEN, Fran. Vojvodina Kranjska. Ljubljana, Matica Slovenska, 1901–1902.

Slika 126: Orožnov opis vojvodine Kranjske je izšel v domoznanski zbirki *Slovenska zemlja*, ki jo je v drugi polovici 19. stoletja začela izdajati Slovenska matica (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

- RADICS, Peter. Führer durch Laibach. Die Landeshauptstadt des Herzogtums Krain. Laibach, O. Fischer, 1903.
- SBRIZAJ, Ivan. Ljubljansko barje in njega osuševanje. V Ljubljani, I. Sbrizaj, 1903.
- UČNE slike iz zemljepisja. Avstrija, podrobni učni načrt / uredil Anton Maier. V Ljubljani, Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1904.
- KRAMER, Ernest. Preiskovanje vodâ za pitje in domačo vporabo na Kranjskem. Iz laboratorija kmetijsko-kemijskega preskušališča za Kranjsko v Ljubljani. Ljubljana, Tiskali J. Blasnika Nasledniki, 1905.
- KRAMER, Ernst. Das Laibacher Moor. Das größte und interessanteste Moor Österreichs in naturwissenschaftlicher, kulturtechnischer und landwirtschaftlicher Beziehung. Laibach, Kleinmayr & Bamberg, 1905.
- ČERMÁK, Jiří. Skupina Razorská. Příspěvek ku geomorfologii jurských alp. V Praze, Nákladem České společnosti zeměvědné, 1907.
- SEIDL, Ferdinand. Slovenska zemlja. Del 5, Kamniške ali Savinjske Alpe, njih zgradba in njih lice. Ljubljana, Matica Slovenska, 1907–1908.
- BARTH, Hanns. Wocheinerbahn Assling – Görz – Triest. Reiseführer auf den neuen österreich. Alpenbahnen. Wien, Hof- und Staatsdruckerei, 1908.
- LAPAJNE, Štefan. Aus der Chronik der Adelsberger Grotte. Laibach, im Selbstverlage des Verfassers, 1908.
- OROŽEN, Fran. Kranjsko domoznanstvo. Na Dunaju, Cesarska kraljeva zaloga šolskih knjig, 1909.
- PAJK, Milan. Zemljepis za srednje šole. V Ljubljani, Katoliška bukvarna, 1909.
- SLOVINSKÉ Alpy. Průvodce po Alpských zemích slovinských, Krasu a Přímoří / vydal Český odbor Slovinského alpského družstva. V Praze, Maj, 1910.
- TRUNK, Jurij Matej. Na Jutrovem. Potopisne črtice iz Svete dežele. Celovec, Družba sv. Mohorja, 1911.
- GŁOWACKI, Julius. Flora slovenskih dežel. Ključ za določevanje cvetnic in praprotnic, ki po slovenskih deželah divje rasto ali pa se splošno goje. V Ljubljani, Slovenska Šolska Matica, 1912–1913.
- KUKOVEC, Eliza. Domoznanstveni pouk v ljudski šoli. Po načrtih moderne metodike. V Ljubljani, Slovenska šolska matica, 1912–1913.
- PODKRAJŠEK, Henrik. Zemljepis za obrtne šole. Na Dunaju, Cesarska kraljeva zaloga šolskih knjig, 1912.

- KOSSMAT, Franz. Die adriatische Umrandung in der alpinen Faltenregion. Wien, Sekretariat der Geologischen Gesellschaft, 1913.
- KOMATAR, Franc, V. Šarabon. Zgodovina in geografija Avstro-Ogrske. Ljubljana, Društvo slovenskih profesorjev, 1916.
- SEIDL, Ferdinand. Rastlinstvo naših Alp. Prispevek k spoznavanju slovenske zemlje. Ljubljana, Zvezna tiskarna, 1918.
- MELIK, Anton. Jugoslavija. Zemljepisni pregled. Ljubljana, Tiskovna zadruga, 1921–1923.
- SUPAN, Alexander. Grundzüge der physischen Erdkunde. Berlin, Leipzig, Vereinigung wissenschaftlicher Verleger Walter de Gruyter, 1921.
- LAKATOŠ, Joso. Industrija Slovenije. Zagreb, Jugoslavenski Lloyd, 1922.
- OGRIN, Franjo. Slike iz Belokrajine. Ljubljana, Zvezna tiskarna, 1922.
- SUPAN, Alexander. Leitlinien der allgemeinen politischen Geographie. Naturlehre des Staates. Berlin, Leipzig, Vereinigung wissenschaftlicher Verleger, 1922.
- ŠARABON, Vinko. Češkoslovaška republika. Ljubljana, Društvena nabavna zadruga, 1922.
- ŠARABON, Vinko. Gospodarska geografija. V Ljubljani, Jugoslovanska knjigarna, 1922.
- KOSSMAT, Franz. Geologie der zentralen Balkanhalbinsel. Mit einer Übersicht des dinarischen Gebirgsbaus. Berlin, Verlag von Gebrüder Borntraeger, 1924.
- RUS, Jože. Slovenska zemlja. Kratka analiza njene zgradnje in izoblike. V Ljubljani, Zvezna tiskarna in knjigarna, 1924.
- KABAJ, M. Cerkniško jezero in okolica. V Ljubljani, Učiteljska tiskarna, 1925.
- WINKLER-Hermaden, Artur. Zur Eiszeitgeschichte des Isonzotals. V: Zeitschrift für Gletscherkunde 15 (1926/1927), 1–30; 81–113.
- TUMA, Henrik. Imenoslovje Julijskih Alp. Ljubljana, Slovensko planinsko društvo, 1929.
- PRIJATELJ, Karel, Valter Bohinec, Roman Savnik. Zemljepis za II. razred srednjih in njim sorodnih šol. Evropa. Ljubljana, Jugoslovanska knjigarna, 1932.
- SLOVENE studies. Being studies carried out by members of the Le Play Society in the Alpine valleys of Slovenia (Yugoslavia) / edited by L. Dudley Stamp. London, The Le Play Society, 1933.

Slika 127: Poljudnoznanstvena knjiga *Slovene studies* je bila napisana kot rezultat ekspedicije angleškega društva Le Play Society v alpske in deloma kraške predele Dravske banovine, po katerih jih je med drugimi vodil tudi geograf Pavel Kunaver.

- ŠENOVA, Milan, I. JURAS, V. BOHINEC. Kocénov geografski atlas. Zagreb, St. Kugli, 1934.
- BOHINEC, Valter, Silvo Kranjec in Roman Savnik. Občni zemljepis za višje razrede srednjih in strokovnih šol. Ljubljana, Ljudska knjigarna, 1935.
- BOHINEC, Valter, Roman Savnik. Zemljepis za III. razred srednjih in njim sorodnih šol. Izvenevropske zemlje. Ljubljana, Banovinska zaloga šolskih knjig in učil, 1936.
- STUPAN, Milica. Slovensko ozemlje. Zemljepisni pregled za učiteljstvo. Ljubljana, Banovinska zaloga šolskih knjig in učil, 1938.
- REYA, Oskar. Vremenoslovje. Ljubljana, Jugoslovanska knjigarna, 1940.
- VISINTIN, Luigi. Zemljepisni atlas za srednje in njim sorodne šole. 56 zemljepisov o matematični, fizični, politični in gospodarski geografiji s 350 slikami v bakrotisku. Novara, Istituto geografico de Agostini, 1942.
- OBLAK, Tone, Savnik Roman. Zemljepis za nižje strokovne šole, gospodarske ter industrijske šole in tečaje. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1948.

- ZEMLJEPIS za 4. razred osnovnih šol. Ljubljana, DZS, 1949.
- ZEMLJEPIS za tretji razred osnovnih šol. Ljubljana, DZS, 1949.
- ZGONIK, Mavericij. Zemljepisni pregled zemljin. Azija, Afrika, Amerika, Avstralija in Oceanija. Ljubljana, DZS, 1950.
- KRANJEC, Silvo, Ludovik Vazzaz. Zemljepis za tretji razred osnovnih šol. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1951.
- BADJURA, Rudolf. Ljudska geografija. Terensko izrazoslovje. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1953.
- KRANJEC, Silvo, Vladimir Leban. Zemljepis FLR Jugoslavije za višje gimnazije. Ljubljana, DZS, 1954.
- MALOVRH, Cene. Klimatologija sa osnovima meteorologije za više pedagoške škole. Beograd, Naučna knjiga, 1954.
- KUNAVER, Pavel. Kraški svet in njegovi pojavi. 2. izd. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1957.
- ZGONIK, Mavericij. Nazornost v geografiji. Maribor, Obzorja, 1958.

Dela tujih avtorjev, pomembna za razvoj geografije

- HÜTTNER, Johann Christian. John Barrow's Reise durch China von Peking nach Canton im Gefolge der Großbritannienischen Gesandtschaft in den Jahren 1793 und 1794. Wien, In Kommission bei Anton Doll, 1805.
- NEUESTE Länder- und Völkerkunde. Ein geographisches Lesebuch für alle Stände. Bd. 6, Holland und Westphalen. Prag, Disbachische Buchhandlung, 1809.
- SCHMUTZ, Carl. Historisch Topographisches Lexikon von Steyermark. Gratz, 1822–1823. 4 zv.
- KÄRCHER, Karl. Strabo's Geographie. Stuttgart, Verlag der J. B. Metzler'schen Buchhandlung, 1830–1831.
- BECHER, Siegfried. Allgemeine Geographie zum Gebrauche für Real- oder Industrial-Schulen. Wien, Draumüller und Seidel, 1845.
- TURGENEV, Nikolai. La Russie et les Russes. Tome 3, De l'avenir de la Russie. Bruxelles, Livourne, Meline, Cans et compagnie; Leipzig, J. P. Meline, 1847.
- AVVIAMENTO allo studio della geografia. Diviso in due corsi. Milano, G. Gnocchi, 1858.

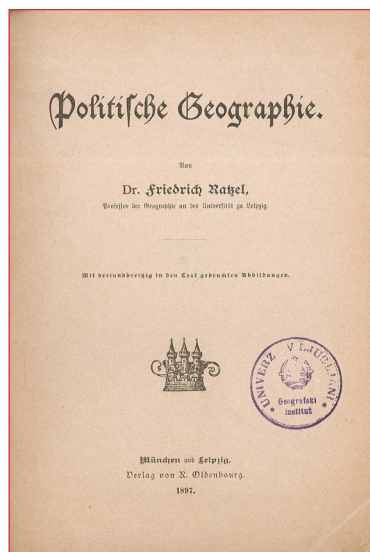
- CAJMI, Carlo. Compendio di geografia descrittiva e statistica. Lezioni proposte ai giovinetti. Milano, G. Gnocchi, 1858.
- MARENZI, Franz von. Zwölf Fragmente über Geologie, oder Beleuchtung dieser Wissenschaft nach den Grundsätzen der Astronomie und der Physik. Laibach, I. v. Kleinmayr & F. Bamberg, 1863.
- MARENZI, Franz von. Der Karst. Ein geologisches Fragment im Geiste der Einsturztheorie. Triest, Buchdruckerei des Oesterreichischen Lloyd, 1864.
- SONKLAR, Karl von. Die Gebirgsgruppe der Hohen-Tauern. Mit besonderer Rücksicht auf Orographie, Gletscherkunde, Geologie und Meteorologie. Wien, Beck'sche Universitäts-Buchhandlung, 1866.
- ALPHABETISCHES Register aller Ortschaften von Mähren, Schlesien, Oesterreich unter und ob der Enns, Salzburg, Tirol und Vorarlberg, Steiermark, Kärnten, Krain. Mit der Nachweisung der Bezirkshauptmannschaft und des Ergänzungsbezirkes, zu welchem jede Ortschaft gehört / [Johann Škwor, Ignaz Ficker, David Rappold, Andreas Slivnik]. Prag, Anton Renn, 1869.
- HANNAK, Emanuel. Oesterreichische Vaterlandskunde für die mittleren und höheren Classen der Mittelschulen. Wien, Beck'sche Universitäts-Buchhandlung A. Hölder, 1869.
- GEOGRAFIA universale secondo il metodo di Gaultier. Venezia, Trieste, C. Coen, 1875.
- VIVIEN de Saint-Martin, Louis. Nouveau dictionnaire de géographie universelle. Paris, Librairie Hachette, 1875–1895.
- BRACHELLI, Hugo Franz von. Die Staaten Europas. Vergleichende Statistik. Brünn, Verlag von Buschak & Irrgang, 1876.
- PAYER, Julius. Die österreichisch-ungarische Nordpol-Expedition in den Jahren 1872–1874. Wien, A. Hölder, 1876.
- BESSELS, Emil. Die amerikanische Nordpol-Expedition. Leipzig, Verlag von W. Engelmann, 1879.
- DRECHSLER, Adolph. Katechismus der mathem. Geographie. Leipzig, J. J. Weber, 1879.
- KIEPERT, Heinrich. Leitfaden der alten Geographie für die mittleren Gymnasialclassen. Berlin, D. Reimer, 1879.
- KOLB, Georg Friedrich. Handbuch der vergleichenden Statistik. Der Völkerzustands- und Staatenkunde. Leipzig, A. Felix, 1879.

- HANNAK, Emanuel. Österreichische Vaterlandskunde für die höheren Classen der Mittelschulen. Wien, A. Hölder, 1881.
- TRAMPLER, R.. Atlas für sieben- und achtklassige Volks- und für Bürgerschulen. Wien, K. K. Hof- und Staatsdruckerei, 1882.
- CHAVANNE, Josef. Adrian Balbi's Allgemeine Erdbeschreibung. Ein Hausbuch des geographischen Wissens für die Bedürfnisse aller Gebildeten. Wien, Leipzig, A. Hartleben, 1883–1884.
- RICHTHOFEN, Ferdinand von. Aufgaben und Methoden der heutigen Geographie. Leipzig, Verlag von Veit & Comp., 1883.
- LORENZ, Josef Roman, C. Rothe. Lehrbuch der Klimatologie, mit besonderer Rücksicht auf Land- und Forstwirtschaft. Berlin, Verlag von P. Parey, 1885.
- LÄNDERKUNDE von Europa. Teil 1, H. 2 / herausgegeben unter fachmännischer Mitwirkung von Alfred Kirchhoff. Wien, Prag, F. Tempsky; Leipzig, G. Freytag, 1889.
- VOEIKOV, Aleksandr Ivanovich. Der Einfluß einer Schneedecke auf Boden, Klima und Wetter. Wien, Olmütz, E. Hölzel, 1889.
- BRÜCKNER, Eduard. Eiszeit-Studien in den südöstlichen Alpen. V: Jahresbericht der Geographischen Gesellschaft von Bern. 10 (1890), str. 156–164.
- GÜNTHER, Siegmund. Handbuch der mathematischen Geographie. Stuttgart, J. Engelhorn, 1890.
- DARWIN, Charles. Journal of researches into the natural history and geology of the countries visited during the voyage of H. M. S. Beagle round the world. London, T. Nelson and sons, 1891.
- EGLI, Johann Jakob. Nomina geographica. Sprach- und Sacherklärung von 42000 geographischen Namen aller Erdräume. Leipzig, Friedrich Brandstetter, 1893.
- Die ERSCHLIESSUNG der Ostalpen. Berlin, Verlag des Deutschen und Österreichischen Alpenvereins, 1893–1894. 3 zv.
- BEBBER, Wilhelm Jacob van. Hygienische Meteorologie für Ärzte und Naturforscher. Stuttgart, F. Enke, 1895.
- CVIJIĆ, Jovan. Karst. Geografska monografija. Beograd, Štamparija Kraljevine Srbije, 1895.
- MEITZEN, August. Siedelung und Agrarwesen der Westgermanen und Ostgermanen, der Kelten, Römer, Finnen und Slawen. Berlin, W. Hertz, 1895.

ATLAS der Österreichischen Alpenseen. Seen von Kärnthen, Krain und Südtirol / herausgegeben von Albrecht Penck und Eduard Richter. Wien, Hölzel, 1896.

RATZEL, Friedrich. Der Staat und sein Boden geographisch betrachtet. V.: Abhandlungen der philologisch-historischen Classe der Königl. Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften, 17. (1896), 4, 127 str.

RATZEL, Friedrich. Politische Geographie. München, Leipzig, R. Oldenbourg, 1897.

Slika 128: Friedrich Ratzel je v knjigi *Politična geografija* razvil koncept »Lebensraum« oziroma »življenjskega prostora«, kjer ljudi poveže s prostorom, v katerem živijo (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

HOIĆ, Ivan. Slike iz obćega zemljopisa. Knj. 5, Evropa. Slavenske države. Dio 1, Rusija. Zagreb, Matica Hrvatska, 1898.

PENCK, Albrecht. Friedrich Simony. Leben und Wirken eines Alpenforschers. Ein Beitrag zur Geschichte der Geographie in Österreich. Wien, Hölzel, 1898.

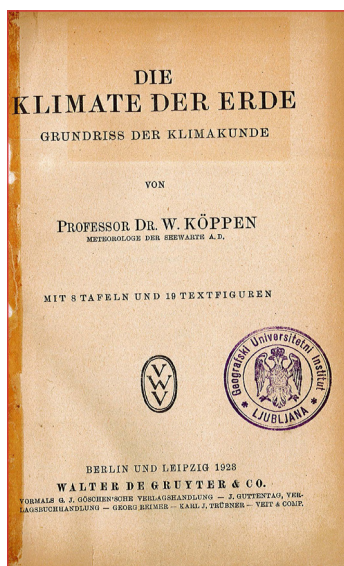
TYNDALL, John. Die Gletscher der Alpen. Braunschweig, F. Vieweg und Sohn, 1898.

KRONFELD, Ernst Moritz. Bilder-Atlas zur Pflanzengeographie. Leipzig; Wien, Bibliographisches Institut, 1899.

FOREL, François-Alphonse. Handbuch der Seenkunde. Allgemeine Limnologie. Stuttgart, J. Engelhorn, 1901.

- WELTALL und Menschheit. Geschichte der Erforschung der Natur und der Verwertung der Naturkräfte im Dienste der Völker / herausgegeben von Hans Kraemer. Berlin [etc.], Deutsches Verlagshaus Bong & Co., 1902–1904.
- GRUND, Alfred. Die Karsthydrographie. Studien aus Westbosnien. Leipzig, B. G. Teubner, 1903.
- NAGL, Johann Willibald. Geographische Namenkunde. Methodische Anwendung der namenkundlichen Grundsätze auf das allgemeiner zugängliche topographische Namenmaterial. Leipzig, Wien, F. Deuticke, 1903.
- SCHLÜTER, Otto. Die Siedlungen im nordöstlichen Thüringen. Ein Beispiel für die Behandlung siedlungsgeographischer Fragen. Berlin, H. Costenoble, 1903.
- SCHMIDT, Wilhelm. Astronomische Erdkunde. Leipzig, Wien, F. Deuticke, 1903.
- GÖTZ, Wilhelm. Historische Geographie. Beispiele und Grundlinien. Leipzig, Wien, F. Deuticke, 1904.
- GÜNTHER, Siegmund. Geschichte der Erdkunde. Leipzig, Wien, F. Deuticke, 1904.
- BECKER, Anton. Methodik des geographischen Unterrichtes. Ein pädagogisch-didaktisches Handbuch für Lehramtskandidaten und Lehrer. Leipzig, Wien, F. Deuticke, 1905.
- KNEBEL, Walther von. Höhlenkunde mit Berücksichtigung der Karstphänomene. Braunschweig, F. Vieweg und Sohn, 1906.
- PHILIPPSON, Alfred. Europa. Leipzig, Wien, Bibliographisches Institut, 1906.
- HETTNER, Alfred. Grundzüge der Länderkunde. Bd. 1, Europa. Leipzig, Otto Spamer, 1907.
- PENCK, Albrecht, Eduard Brückner. Die Alpen im Eiszeitalter. Leipzig, Chr. Herm. Tauchnitz, 1909. 3 zv.
- RATZEL, Friedrich. Anthropogeographie. Teil 1, Grundzüge der Anwendung der Erdkunde auf die Geschichte. Stuttgart, J. Engelhorn, 1909.
- PENZLER, Johannes. Ritters geographisch-statistisches Lexikon über die Erdteile, Länder, Meere, Häfen, Seen, Flüsse, Inseln, Gebirge, Staaten, Städte, Flecken, Dörfer, Bäder, Kanäle, Eisenbahnen, Post- und Telegraphenämter. Leipzig, Wien, Bibliographisches Institut, 1910.
- BRAUNGART, Richard. Die Urheimat der Landwirtschaft aller indogermanischer Völker. An der Geschichte der Kulturpflanzen und Ackerbaugeräte in Mittel- und Nordeuropa nachgewiesen. Heidelberg, C. Winter's Universitätsbuchhandlung, 1912.

- RATZEL, Friedrich. Anthropogeographie. Teil 2, Die geographische Verbreitung des Menschen. Stuttgart, J. Engelhorn, 1912.
- DAVIS, William Morris, G. Braun. Grundzüge der Physiogeographie. 2, Morphologie. Berlin, B. G. Teubner, 1915.
- BRAUN, Gustav. Grundzüge der Physiogeographie. 1, Grundlagen und Methodik. Leipzig, Berlin, B. G. Teubner, 1917.
- FESTBAND Albrecht Penck zur Vollendung des sechzigsten Lebensjahrs gewidmet von seinen Schülern und der Verlagsbuchhandlung. Stuttgart, J. Engelhorns Nachf., 1918.
- LANG, Richard. Verwitterung und Bodenbildung als Einführung in die Bodenkunde. Stuttgart, E. Schweizerbart'sche Verlagsbuchhandlung (E. Nägele), 1920.
- WEGENER, Alfred. Die Entstehung der Kontinente und Ozeane. Braunschweig, Friedr. Vieweg & Sohn, 1920.
- VIDAL de La Blache, Paul. Principes de géographie humaine. Paris, A. Colin, 1922.
- HETTNER, Alfred. Grundzüge der Länderkunde. Bd. 1, Europa. Leipzig, Berlin, B. G. Teubner, 1923.
- KÖPPEN, Wladimir Peter. Die Klimate der Erde. Grundriss der Klimakunde. Berlin, Leipzig, Walter de Gruyter & co., 1923.

Slika 129: Wladimir Köppen je v prvi polovici 20. stoletja razvil podnebno klasifikacijo, ki še danes velja za eno najbolj razširjenih in uporabnih (Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

- KYRLE, Georg. Grundriss der theoretischen Speläologie. Mit besonderer Berücksichtigung der ostalpinen Karsthöhlen. Wien, Österreichische Bundeshöhlenkommission, 1923.
- RATZEL, Friedrich. Politische Geographie. München, Berlin, R. Oldenbourg, 1923.
- KÖPPEN, Wladimir Peter, Alfred Wegener. Die Klimate der geologischen Vorzeit. Berlin, Verlag von Gebrüder Borntraeger, 1924.
- DACQUÉ, Edgar. Paläogeographie. Leipzig, Wien, F. Deuticke, 1926.
- DENIKER, Joseph. Les races et peuples de la terre. Paris, Masson, 1926.
- LAUTENSACH, Hermann. Allgemeine Geographie. Zur Einführung in die Länderkunde. Gotha, J. Perthes, 1926.
- BIEL, Erwin R. Klimatographie des ehemaligen österreichischen Küstenlandes. V: Denkschriften der mathem.-naturw. Klasse 101 (1927), str. 135–193.
- HETTNER, Alfred. Die Geographie. Ihre Geschichte, ihr Wesen und ihre Methoden. Breslau, F. Hirt, 1927.
- GAVAZZI, Artur. Opća geografija. Dio 1, Astronomijska geografija. Zagreb, Akademski prirodoslovni klub, 1929.
- MAULL, Otto. Länderkunde von Südeuropa. Leipzig, Wien, F. Deuticke, 1929.
- HETTNER, Alfred. Die Klimate der Erde. Leipzig, Berlin, B. G. Teubner, 1930.
- KLUTE, Fritz, Leo Wittschell, Alfred Kaufmann. Afrika in Natur, Kultur und Wirtschaft. Wildpark-Potsdam, Athenaion, 1930.
- GAVAZZI, Artur. Sjeverna Evropa. Norveška, Švedska, Finska, Kuola i Svalbard. Zagreb, Matica Hrvatska, 1931.
- DRYGALSKI, Erich von, Fritz Machatschek. Gletscherkunde. Wien, F. Deuticke, 1942.
- FINCH, Vernor Clifford, Glenn T. Trewartha. Elements of geography. Physical and cultural. London, McGraw-Hill, 1942.
- GAVAZZI, Artur. Apeninske zemlje i susjedna Padsko-Venetska zaval. Zagreb, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1942.
- CASE, Earl Clark, Daniel R. Bergsmark. Modern world geography. Economic and social. Chicago, Philadelphia, New York, J. B. Lippincott Company, 1943.

TREWARTHA, Glenn Thomas. An introduction to weather and climate. New York, London, McGraw-Hill Book Company, 1943.

HARTSHORNE, Richard. The nature of geography. A critical survey of current thought in the light of the past. Lancaster, The association of American geographers, 1946.

DAVIS, William Morris. Geographical essays. New York, Dover Publications, 1954.

4.5.3 O delu oddelčnih kartografov

Tina Vrabič, Ana Seifert Barba

Kartografi so bili na Oddelku za geografijo FF UL zaposleni vse od prvih let začetka študija geografije. Prvi je bil kot kartograf leta 1927 nameščen **Wolf Luckmann** (1904–1930), ki je zaradi smrti v gorah deloval le tri leta. Luckmann je izdeloval tematske zemljevide za študijski proces in za znanstvene in strokovne prispevke, ukvarjal se je tudi s teorijo kartografije. Nasledil ga je **Vilko Finžgar** (1910–1972), ki je nato leta 1955 zasedel mesto kartografa na novo ustanovljenem Inštitutu za geografijo SAZU (sedanjem Inštitutu Antona Melika ZRC SAZU) (Meze, 1975). Med letoma 1960 in 1966 je za oddelčno kartografijo skrbel **Marko Žerovnik** (rojen 1932), ki je nato postal sodelavec Inštituta za geodezijo in fotogrametrijo. Žerovnik je širši javnosti poznan po kartografski opremi geografskih učbenikov in šolskih, tudi stenskih zemljevidov Slovenije. Te je izdeloval tudi v sodelovanju s kartografom samoukom Ivanom Selanom (1902–1981) (Fridl, 1998). Kartograf z do zdaj najdaljšim stažem na Oddelku za geografijo FF UL je bil **Ciril Vojvoda** (1933–2000), ki je karte za potrebe pedagoškega, raziskovalnega in publicističnega dela risal med letoma 1966 in 1991. Vojvoda je bil tudi zadnji, ki je karte izdeloval na klasičen način v risalnici. Risal je na papir, večinoma paus, obkrožalo ga je različno risarsko orodje in pripomočki, kot so šablone, krivuljniki, črke in liki za odtiskovanje ipd. Delo je potekalo povsem ročno, le ob koncu njegove delovne dobe si je pomagal s fotokopirnim strojem, kar si ob današnjih zahtevah in količini podatkov, ki jih uporabljamo za izdelavo kart, skorajda ne moremo predstavljati.

Slika 130: Vilko Finžgar je bil oddelčni kartograf med letoma 1930 in 1950
(Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

Po upokojitvi Cirila Vojvode je njegovo mesto zasedla **Veronika Leskovšek** (rojena 1963), ki je delo kartografije opravljala do leta 1998. Bila je prva, ki se je začela ukvarjati z **digitalno kartografijo**. Z njenim odhodom sovpada tudi ustanovitev Geografskega informacijskega in kartografskega laboratorija (GIKL) in zaposlitev dodatne moči, saj se je obseg dela zelo povečal. Hkrati se je začelo tudi obdobje večje fluktuacije kadra na tem delovnem mestu, saj so znanja, ki jih morajo obvladati oddelčni kartografi, tržno zanimiva. Zaposlitev v GIKL je postala tudi valilnica pedagoškega kadra za potrebe oddelka. Ob izdelavi kartografskega gradiva za potrebe pedagoškega in raziskovalnega dela morajo oddelčni kartografi skrbeti tudi za računalniško strojno in programsko opremo v GIKL, pomagati študentom pri delu v GIKL, vzdrževati zbirke geoinformacijskih podatkov, nuditi tehnično podporo pri vzdrževanju oddelčnih spletnih strani, biti pripravljeni na pomoč pri pripravi in izpeljavi različni oddelčnih prireditev idr.

Po letu 1990 se je z bliskovitim razvojem računalniške tehnologije razvijal in posodabljal ter postopoma spreminjal svojo podobo v današnjo

tudi GIKL. Če so še pred petnajstimi leti mize prekrivali ogromni monitorji, so se ti do danes krepko stanjšali, računalniki pa postali zmogljivejši. Svoje delo so študenti in kartografi takrat shranjevali še na diskete, nato na CD-ploščke z vsega 700 MB prostora, medtem ko danes operiramo s podatki, ki zahtevajo prenosne diske z nekaj TB prostora ali celo strežnike. V manj kot 30 letih se je kartografska risalnica z ogromno mizo, obloženo s papirji in risalnim priborom, prelevila v digitalni laboratorij, kjer z nekaj kliki lahko opravimo analize in prikaze, ki so se ne dolgo nazaj zdeli zelo zamudni ali celo nemogoči.

Danes kartografiji vlada geoinformatika, ki se ukvarja z zajemom, analizo in prikazom podatkov. Prisotna je v vseh vejah geografije – lahko gre za preprost prikaz podatkov s karto ali pa za kompleksnejše analize, ki nam pomagajo razumeti in razložiti zastavljeni problem, proces itd. Vse to je vključeno tudi v študij geografije. Študenti skozi različne predmete spoznavajo vlogo kartografije in geoinformatike ter se urijo v digitalni pismenosti po geografsko. Ob

Slika 131: Sedanji kartografinji na Oddelku za geografijo FF UL: levo Tina Vrabič in desno Ana Seifert Barba (foto: Ž. Barba).

profesorjih sva študentom v pomoč tudi dve kartografinji, **Ana Seifert Barba** (rojena 1990) in **Tina Vrabčič** (rojena 1991). Delo, ki ga opravljava, je raznoliko in dopušča tudi nekaj lastne kreativnosti, pri kateri se včasih tudi kaj zalomi, saj »imajo vsake oči svojega malarja«. Pomagava tudi študentom – ti zaradi naju včasih zavijajo z očmi, ko jim že stotič poveva, naj vestno izklaplajo računalnike, shranjujejo svoje delo v mapo oo_STUDENT in ne odpirajo oken, kadar je v GIKL prižgana klimatska naprava.

4.5.4 Povezovanje diplomantov Oddelka za geografijo FF UL: Alumni klub geografov Univerze v Ljubljani

Simon Kušar

Alumni klub geografov Univerze v Ljubljani (AGUL) je združenje diplomantov in podiplomskih študentov Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani ter ostalih prijateljev geografije na Univerzi v Ljubljani. Klub je bil registriran 20. novembra 2001, njegovi cilji pa so ohranjanje povezanosti in komunikacije med pripadniki vseh generacij diplomantov geografije ljubljanskega oddelka za geografijo, podpora članom kluba pri njihovem strokovnem in znanstvenem delu, spodbujanje povezovanja med člani kluba in diplomanti geografije drugih univerz ter promoviranje dosežkov članov kluba v javnosti. Namen kluba pa je tudi podpiranje delovanja Oddelka za geografijo FF UL.

Pobuda za ustanovitev kluba izhaja iz druge polovice devetdesetih let 20. stoletja iz osebnih izkušenj **Antona Gosarja** z delovanjem kluba alumnov na Univerzi v Koloradu (ZDA), pa tudi iz povečanega interesa za povezovanje diplomantov na Filozofski fakulteti in Univerzi v Ljubljani. Oddelek za geografijo je bil prvi, ki je na Filozofski fakulteti ustanovil alumni klub (Gosar, 2019).

Leto 1998 pomeni začetek načrtnega razvijanja alumni kluba geografov. Odmevna promocija ideje o povezanosti diplomantov geografije v alumni klubu je potekala ob praznovanju 80-letnice Oddelka za geografijo 4. novembra 1999, ko so pobudniki alumni kluba organizirali prvi geografski ples. Na drugem geografskem plesu septembra leta 2001 je bil predstavljen osnutek

statuta AGUL, klub pa je že imel 93 neformalnih članov. Na novoletnem srečanju konec leta 2001 je bilo predstavljeno formalno organizirano društvo Alumni klub geografov Univerze v Ljubljani z vsemi organi društva (Gosar, 2005; Gosar, 2019).

Ustanovni zbor je bil 10. avgusta 2001 v prostorih dvorane Zemljepisnega muzeja Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU v Ljubljani. Na ustanovnem zboru so bili prisotni Anton Gosar, Mojca Dolgan-Petrič, Danica Jakopič, Marko Krevs, Metka Špes in Bibijana Mihevc. Anton Gosar je v imenu članov iniciativnega odbora za ustanovitev kluba na kratko predstavil pobudo za ustanovitev. Ustanovni člani so bili Marko Krevs, Anton Gosar in Mojca Dolgan-Petrič. Na srečanju je bil sprejet Statut Alumni kluba geografov Univerze v Ljubljani. Prvi predsednik kluba je postal Anton Gosar, v skladu s statutom so bili izvoljeni tudi člani upravnega odbora (Danica Jakopič, Marko Krevs, Blaž Repe, Metka Špes, Mojca Dolgan-Petrič), člani nadzornega odbora in častnega razsodišča. Antona Gosarja je na mestu predsednika leta 2005 zamenjal **Branko Hohnec** (rojen 1952). Leta 2009 je bil za predsednika Alumni kluba izvoljen **Mitja Bricelj** (rojen 1959), leta 2017 pa **Branko Pavlin** (rojen 1959).

Alumni klub s svojimi dejavnostmi ne posega na področje delovanja Zveze geografov Slovenije in drugih geografskih društev, ampak skrbi predvsem za združevanje strokovnih in prostočasnih interesov diplomantov geografije na Univerzi v Ljubljani z organiziranjem prireditev športnega in zabavnega značaja, ki naj povezujejo diplomante med seboj, pospešuje razvoj pedagoškega in raziskovalnega dela v stroki ter promovira dosežke geografije v gospodarstvu in družbi (Gosar, 2005).

Najbolj odmevna družabna srečanja, ki jih organizira AGUL, so **novoletna srečanja**. Ta so najprej potekala v hotelu Slon, pozneje v hotelu Union, vmes tudi v hotelu Mons. Začetna udeležba več kot sto članov društva in drugih vabljenih geografov (soorganizatorji novoletnega srečanja so bili poleg Alumni kluba tudi Oddelek za geografijo FF UL, Zveza geografov Slovenije, Ljubljansko geografsko društvo, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, v prvih letih tudi mariborski in koprski oddelek za geografijo, sodelovalo je tudi Društvo mladih geografov Slovenije) se je sčasoma občutno zmanjšala, zato se je pristopilo k manj zahtevni organizaciji srečanj v dvorani Zemljepisnega muzeja Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU. Alumni klub je bil

organizator družabnih večerov s srečelovom na številnih geografskih prireditvah (90 let Oddelka za geografijo FF UL, Melikovi dnevi, Ilešičevi dnevi), pa tudi soorganizator zborovanja slovenskih geografov na Gorenjskem leta 2013. V jesenskih mesecih so bili organizirani kostanjevi pikniki.

Slika 132: Novoletno srečanje Alumni kluba geografov Univerze v Ljubljani leta 2007, ko so geografi še plesali ... (Arhiv AGUL).

Na športno-družabnem področju delovanja Alumni kluba so najbolj prepoznavne vsakoletne **športne igre geografov**. Prve in druge športne igre so bile v Velenju, sledile so športne igre v Osilnici, na planini Konjščici, ob Bukovniškem jezeru v Prekmurju, v Fiesi, v novjšem času kolesarjenje po Vipavski dolini.

Alumni klub skrbi tudi za promocijo geografskih spoznanj in sodeluje kot **nevladna organizacija pri projektih na lokalni ravni**. Društvo namreč glede na priložnosti in potrebe organizira strokovna posvetovanja ali predstavitve geografskih prispevkov pri reševanju izzivov sodobnega družbenega razvoja: posvetovanja s področja regionalnega in prostorskega planiranja v Sloveniji, makroregionalnih strategij, zelene infrastrukture in podobno. Alumni klub je pomemben deležnik pri spodbujanju trajnostnega prostorskega razvoja v občini

Miren-Kostanjevica. Leta 2015 je na pobudo Branka Pavlina in s strokovno podporo Mitje Briclja vodil oblikovanje *Vizije za Vipavo* – izhodišče za sodelovanje občin v Vipavski dolini in oblikovanje vzorčnega primera regionalnega planiranja »od spodaj navzgor« (Bricelj in sod., 2015; Kušar, 2019). Klub je aktiven tudi pri promociji geografskega pristopa k razumevanju vloge zelene infrastrukture kot razvojne kategorije.

Alumni klub je odigral pomembno vlogo pri **oblikovanju in reakreditaciji bolonjskih študijskih programov** na Oddelku za geografijo FF UL. V februarju leta 2006 je organiziral razpravo o bolonjski prenovi študijskih programov geografije, posebno drugostopenjskih. V času ponovne akreditacije študijskih programov geografije v letih 2013–2014 so evalvacijske strokovne komisije še posebej izpostavile prizadevanja AGUL za povezovanje in spremljanje diplomantov geografije. Evalvacijskih obiskov se je udeležil tudi takratni predsednik kluba Mitja Bricelj.

Članstvo v Alumni klubu ostaja relativno stabilno (okrog 180), so pa na vse prireditve praviloma vabljeni tudi drugi geografi. Delovanje kluba na različne načine pomembno podpira Oddelek za geografijo FF UL.

Alumni klub geografov Univerze v Ljubljani je s svojim specifičnim poslanstvom pomemben člen širše geografske družbe, pa tudi pomembno orodje za spremljanje diplomantov ljubljanskega oddelka za geografijo, kar je eden od pomembnih kriterijev za ohranitev akreditacije študijih programov geografije. Nenazadnje je AGUL pomembna vezna točka med študenti in diplomanti, med akademsko sfero in prakso ter med Oddelkom za geografijo FF UL in njegovimi gojenci. Pred Alumni klubom so tudi številni izzivi: kako k članstvu povabiti večje število diplomantov, še posebno kako nagovoriti mlajše diplomante, kako izkoristiti družbena omrežja za povezovanje diplomantov (k temu je sicer pomembno pripomogla Univerza v Ljubljani z oblikovanjem spletnega portala alumni UL v letu 2018), kako povečati udeležbo na (večinoma brezplačnih) dogodkih in srečanjih, s katerimi dejavnostmi čim bolj uspešno nagovoriti starejše in mlajše diplomante, da bodo ohranili svojo geografsko identiteto, ter, nenazadnje, nadgraditi svoje delovanje na področju zbiranja donacij kot podpora pri delovanju Oddelka za geografijo FF UL.

Slika 133: Športne igre Alumni kluba geografov Univerze v Ljubljani v Osilnici leta 2004 (Arhiv AGUL).

4.5.5 Društvo mladih geografov Slovenije

Lovro Jedl

Društvo mladih geografov Slovenije (DMGS) je društvo, ki povezuje študente geografije, geografe po izobrazbi in geografske navdušence. Velika večina članov je študentov na Oddelku za geografijo Univerze v Ljubljani, a to ni pogoj za članstvo. Trenutno DMGS šteje okoli 90 članov. Skupaj z ostalimi slovenskimi geografskimi društvi je povezano v Zvezo geografov Slovenije. Je tudi član mednarodne organizacije **EGEA – European Geography Association**, ki povezuje najrazličnejša društva študentov geografije iz Evrope.

Cilji društva so: spodbujanje in izvajanje obštudijskih dejavnosti, povečevanje mobilnosti, povezovanje študentov geografije in mladih geografov, sodelovanje z mednarodnimi in domačimi študentskimi in strokovnimi organizacijami, spodbujanje objav strokovnih in drugih prispevkov z izdajanjem študentskega glasila, medsebojna pomoč študentov in krepitev stanovske pripadnosti.

DMGS skrbi za organizacijo mednarodnih študentskih izmenjav, mladinskih geografsko-raziskovalnih taborov, motivacijskih vikendov, eno- in večdnevni strokovnih ekskurzij po Sloveniji in tujini, potopisnih in drugih strokovnih predavanj ter izdajanje društvenega in študentskega glasila *GEOMix* (Društvo mladih geografov Slovenije, 2019).

4.5.5.1 Kratka zgodovina

Zametki DMGS segajo v leto 1988, ko je bila ustanovljena **študentska sekcija Ljubljanskega geografskega društva** (ŠS LGD) pod vodstvom Marka Krevsa. Za društveno organizacijo se takrat še niso odločili, saj je bila takšna pot lažja in brez birokracije. Kot študentska sekcija so pripravljali potopisna predavanja, izdajali vodiče za študente, organizirali ekskurzije po Sloveniji in pomagali študentom pri iskanju priložnostnih del. Leta 1994 so izdali prvi *GEOMix*, glasilo študentov Oddelka za Geografijo, ki izhaja še danes. Prvi uredniški odbor revije so sestavljali Gorazd Čad, Nejc Klemen, Tanja Vojska in Tatjana Sabo. Leta 1996 je ŠS LGD vstopila v organizacijo EGEA, s čimer so se začeli udeleževati tudi v mednarodnem okolju. Udeleževali so se izmenjav, kongresov in drugih EGEA dogodkov (Društvo mladih geografov Slovenije, 2018).

V takšni obliki je ŠS LGD delovala v lokalnem in mednarodnem okolju deset let, nakar so se takratni člani sekcije leta **1998 odločili ustanoviti društvo**. Razlogi za njegovo ustanovitev so bili povsem praktični, želeli so si lažje pridobivanje donacij, večjo samostojnost in upravljanje z lastnimi financami. Prvi upravni odbor DMGS so sestavljali Katja Vintar (predsednica), Boštjan Rogelj (podpredsednik, študentske izmenjave), Špela Kumelj (blagajničarka), Igor Mally (mednarodne zadeve), Irena Selak (tajnica), Daniel Leskovic (notranje zadeve), Martina Pečnik (urednica *GEOMixa*) in Uroš Košir (glavni organizator regionalnega kongresa). Od leta 1998 DMGS deluje bolj ali manj aktivno neprekinjeno do današnjih dni. Mlajše generacije z veseljem nadaljujemo tradicijo predhodnikov, hkrati pa z uvedbo novosti poskušamo biti čim bolj aktualni. Danes društvo šteje okoli 90 članov.

4.5.5.2 Tradicionalni dogodki in *GEOMix*

Geografski raziskovalni tabori so strokovni večdnevni dogodki, ki imajo več kot 20-letno tradicijo. Prvi tabor je bil organiziran v Vilenici leta 1997, od takrat

se jih je zvrstilo že 21, zadnji je bil organiziran poleti 2018 v Zasavju. Na taboru študenti poskušamo celostno geografsko proučiti določeno območje. Udeleženci si razdelimo delo, ki je tako terensko kot kabinetno. Po taboru izide zbornik z izsledki raziskovalnega dela. Na vse zbornike smo zelo ponosni, saj so mnogim avtorjem že pomagali na njihovi karierni poti, hkrati pa jih vedno z veseljem sprejmejo tudi lokalne skupnosti.

Geo-geo tabori so plod sodelovanja med geografi in geologi. Tabori se ponavadi odvijajo na območjih, zanimivih za obe stroki, največkrat na krasu. Obsegajo veliko terenskega dela in povezovanja znanj in spoznanj obeh strok. Študentje geografije se spoznamo z metodami dela geologov in obratno.

Motivacijski vikend, zdaj poimenovan **Slovenski vikend**, se odvija vsako pomlad. Gre za druženje med tremi slovenskimi geografskimi študentskimi društvi – DMGS, Društvom študentov geografije Maribor in Društvom mladih prijateljev geografije Koper. Poleg druženja in obvezne ekskurzije poteka tudi sestanek vodstev društev, kjer poskušamo najti načine za izboljšanje delovanja društev in načrtujemo bodoče skupne aktivnosti.

DMGS srede so namenjene potopisnim predavanjem, družabnim večerom in okroglim mizam. Ker študenti geografije tudi veliko potujejo, jim nudimo možnost predstavitve njihovih popotovanj širši publiki. Potopisna predavanja pogosto obiščejo tudi zunanji obiskovalci. Okrogle mize so strokovno zasnovane, na njih razpravljamo o aktualnih temah. Občasno ob sredah organiziramo tudi sproščene družabne večere.

GEOmix redno izhaja od leta 1994. Svojo pot je začel kot glasilo, postopoma pa prerasel v revijo z mnogimi strokovnimi geografskimi prispevki. Izhaja dvakrat letno, vsaka številka je posvečena določeni temi. Ostale vsebine zajemajo poročila z DMGS in EGEA dogodkov, opise popotovanj naših študentov, intervjuje s profesorji in najrazličnejše zabavne vsebine.

4.5.5.3 Organizacijska struktura

Društvo mladih geografov Slovenije je skozi leta nekoliko spreminjalo svojo strukturo. Društvo vodi izvoljeni upravni odbor, ki se navadno menja vsaki 2 leti. Upravni odbor sestavljajo predsednik, tajnik, blagajnik, notranja ministrica, dve kontaktni osebi in urednik *GEOmixa*. Kontaktni osebi sta odgovorni za

dogodke v organizaciji EGEA in skrbita za stike z vsemi, ki jih zanima sodelovanje, imata tudi pravico glasovanja o uradnih zadevah.

Volitve v upravni odbor in ostale pomembne odločitve sprejema DMGS na občnih zborih, ki jih sklicujemo dvakrat letno. Vsak član upravnega odbora poroča prisotnim članom društva o svojem delovnem področju, ti nato o poročilu glasujejo. Delo upravnega odbora nadzoruje nadzorni odbor, ki prav tako pripravi poročilo o delovanju in izpostavi morebitne pohvale ali kritike. Prisotni na občnih zborih podajo tudi mnenja o delovanju društva in razne predloge za izboljšavo dela.

4.5.5.4 Članstvo v organizaciji EGEA

European Geography Association (krajše EGEA) je združenje študentov geografije in mladih geografov. Šteje približno 5000 članov, ki se udeležujejo najrazličnejših strokovnih in prostočasnih dogodkov po Evropi in širijo svoja geografska obzorja tudi zunaj formalnega izobraževanja (EGEA, 2019). EGEA temelji na entitetah – organiziranih skupinah, ponavadi študentskih društev, ki se nahajajo v mestih, kjer je mogoče študirati geografijo. Trenutno jih je okoli 90, saj se neprestano pridružujejo nove in umikajo neaktivne. Takratna študentska sekcija Ljubljanskega geografskega društva se je organizaciji uradno priključila leta 1996 in postala entiteta EGEA Ljubljana, umeščena pa je bila v regijo Euromed, kjer deluje še danes. Leta 2000 smo organizirali prvi večji mednarodni dogodek – 12. letni EGEA kongres v Bohinju. Pozneje se jih je zvrstilo še 8, poleg tega pa še mnogo izmenjav, v sklopu katerih smo gostili veliko tujih študentov.

Društvo mladih geografov Slovenije je velika družina. Študenti, ki skupaj delujemo v okviru društva, skoraj po pravilu sklenemo trajna prijateljstva in pridobimo veliko novih poznanstev. Prav tako nadgradimo svoje geografsko znanje, preizkusimo se v organizaciji dogodkov, pisanju člankov, urejanju revije in drugih društvenih aktivnostih.

Slika 134: Društvo mladih geografov Slovenije je leta 2018 prejelo Priznanje Univerze v Ljubljani za posebne dosežke in udejstvovanje na področju obštudijskih dejavnosti (Foto: Studio NORA).